ABDIAE BABYLONIAE PRIMI EPISCOPI AB APOSTOLIS CONSTITUTI DE...

AI

IOANNES FABER DOCTOR
[illegible]OLOGVS, SORBONICVS,
Theologiæ studiosis, S.

[illegible]NDIGNVM est, me quidem sententia [illegible] Christ[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] hominem [illegible] diu [illegible] haud nunquam tamen [illegible] id [illegible] ferendum, si cum posset [illegible] intendat. Qu[illegible] enim [illegible] quam qui [illegible] [illegible]. Quod [illegible] [illegible] & [illegible] exegis-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] pro-[illegible] [illegible] [illegible] vul[illegible] merito [illegible] Marc[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] scrip[illegible] quib[illegible] Salutis [illegible] vita [illegible] m-[illegible] [illegible] hominis Chr[illegible] [illegible] oper[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sed [illegible] sensibus [illegible] [illegible] [illegible] adeo [illegible] [illegible]

quidem vel legendo intelligere, vel intelligendo legere
concederetur. Adeo permouit nos cōtempti auth[illegible] n-
dignitas, & operis ad totum Christianismum [illegible]
[illegible]ura vtilitas. In hoc enim volumine facilè edoc[illegible]
expreßis non modo diuinarum scripturarum [illegible]
tatib[illegible] ea etiam viuis exemplorū vere vita[illegible]
bus, qu[illegible] sit certa sinceraq́ religio, quæ nos [illegible]
gat, beatosq́ efficiat. Illa siquidem hic esse[illegible] quā
quam Christus Dominus verbū patris reuel[illegible] Patriar
Apostoli ab eodē diuinitus edocti prædicar[illegible] [illegible]erūt
chæ olfecerunt, seruauerūt prophetæ, eidem [illegible]esia Ro
qui sub[illegible]cuti sunt doctores. Quæ denique in[illegible] [illegible]ndata,
mana, [illegible] Apostolis ipsis stabili[illegible] [illegible]sita, & [illegible]
ad hæc vsque tēpora [illegible]
terarum expositi[illegible]
reuelatio[illegible] [illegible]mmata, repug[illegible] [illegible]s cōtradice[illegible]
ob[illegible] [illegible]isq́ satanicis artibus, machinamentisq́ om-
n[illegible] [illegible]ntra hæretico[illegible] Lutheranorum, & tyrannorū
[illegible]ssultus perdurauit. Dignū igitur profecto opus
[illegible]alamitosißimis turbulentißimisve aduersus
quoslibet impietatis assertores, temporib[illegible] [illegible]r non
solum, sed ab omnibus dignos[illegible]atu[illegible] [illegible]nt ra-
tiones [illegible] [illegible]ut opus tam
[illegible] [illegible]trium, situ, ti-
[illegible] [illegible]tum, vt ab an-
nei[illegible] [illegible]minum de-
[illegible] [illegible]neais, [illegible] natiuo suo
[illegible] [illegible]tutum, & insignioribus
[illegible] [illegible]d iuuandam memoriam,
[illegible]andum laborem illustratum opus bene pre-
[illegible] nobis suscipies. Vale.

¶ ABDIÆ EPISCOPI BAbyloniæ, & cæterorum hoc volumine contentorum, historiam, INDEX.

A

D

IO

XIII

FINIS.

AD MAGNIFICOS ET CLARISS. VIROS, AC DE SESE BENE MERITOS patronos, D. D. Georgium Giengerum, Regis inuicti Romani FERDINANDI à Consultis tacitis, & D. Iacobum Ionam eiusdem Principis Procancellarium, vtrunque I.V. Consultissimum, & nobilis Austriæ Consultorem dignissimum, fidelissimúmque, VVOLFGANGI LAZII Viennensis Austriaci, Medici & Historici Regij, in Abdiam, eiusque interpretem IVLIVM AFRICANVM,

PRÆFATIO.

CORONÆ honorem, Romani his qui ciuem ex hostium manibus liberassent, largiri solebant, peruetusta admodum consuetudine, & haudquaquam improbando exemplo: vt partim, quantũ positum esset momẽti in vnius

hominis assertione, hostes intelligerent: partim verò, vt cæteri hac imitatione animati, frequẽtes ac seduli in suis defendendis incumberent. Quod ego, Magnifici, ac de me benemeriti, consultissimique viri atque patroni, cùm aliàs, tum præcipuè in Bibliotheca veterum, ac iis authoribus hodie faciundum censeo, quos vel vetustas rerum omnium consumptrix, vel Vulcanus edax, vel barbarorum denique ingruentium iniuria nobis inuidit. Tametsi autem multi ex doctis & bonis viris, vel sine præmio, solo reipublicæ literariæ asserendæ studio, in hanc curam incubuerunt, qui nobis aliquot T. Liuij Decades, qui aliquot Taciti Libros, Dionem, Nicephorum, Marcellinum, Cassiodorum, Symachum, & alios complures absconditos cùm libros, tum authores restituerunt: tamen tanta mortales habet auri sacra fames, vt ille inquit, vt qui præstare hoc possent, quibus res ampla domi est, cõtemnam: quibus verò fortuna præsidium huiusmodi bonæ voluntatis denegauit, etsi velint ac contendant, in tanto literarum contemptu nequeant. Quæ mihi causa vna vel maxima fuit, vt quãdo Rhamnusia omnes mihi dotes non denegasset, quamuis medicinæ operatione atque emolumento, Regísque inuictissimi Romanorum, &c. Diui FERDINANDI Domini mei Clementissimi historiis scribendis, ac re familiari, & magna ex parte per quàm accisa valetudine insigniter impediebar, tamen

aliquid ea in re mihi euitendum putarim. Confirmare verò videbatur hanc meam haud omnino ineptam voluntatem, præter eum ardorem, quem erga sacrosanctam gerimus vetustatem, vestra, quæ longè maxima est, authoritas, quæ mihi in hoc calcar currenti addidit. Quare factum est, vt peregrinatione nostra secunda, quam in prouincias inferiores Austriæ instituimus, àbhinc circiter biennio, quo tempore in Carinthia Ossiacense cœnobium, longè omnium eius viciniæ antiquissimum, & à Carolomanno confirmatum, inuiserem, quia nulla isthic Bibliotheca erat, ob frequentes & ignis & barbarorum deuastationes, specus subterraneos, illo, quem diximus nobis insitum esse antiquitatis amore, seu libidine potius, inuestigaui. Vbi inter chartas ignobiles, & malè olentem situm, incidimus fortè fortuna in codicem membraneum, antiquissimis literis & ferè detritis scriptum. Quem tum quidem, quòd itineris absoluendi gratia maturarem, visum duntaxat obiter, quia titulus sub finem scriptus erat, & deerant quædam ab initio, cum medium folium legissem, placerétque, coniectum in sarcinulas meas, vel ob solā membranæ & caracterum vetustatem, Viénam deuexi. Atque ibi postea, cum superesset ocium, & alueare librorum aduectorum recognoscere, deprehendi argumentum esse historiæ Apostoli-

cæ: placuítque non solum dicendi genus, quod tersum esse animaduerteram, & hebraismum redolens: verùm etiam ipsius historiæ veritas, à vulgaribus Legendis (quas vocant) in multis dissentiens. Idcirco cum & titulum sub calcem libri tum reperissem,

SCRIPSIT HÆC GESTA SANCTORVM APOSTOLORVM ABDIAS BABYLONIÆ EPISCOPVS, QVI AB IPSIS APOSTOLIS ORDINATVS EST, SERMONE HEBRÆO, QVÆ VNIVERSA AB EVTROPIO IN GRÆCVM, ET AB AFRICANO LATINO SVNT TRANSLATA SERMONE, ET IN DECEM LIBROS DESCRIPTA.

Hic verò dici non potest, quanto gaudio suffusus, tanquam vnionem quendam preciosum reperissem, non solum de euoluendo veteri & Ecclesiæ per quàm necessario authore, verùm etiam de eodem publicando cogitarem. Quo in proposito hoc me solum remorabatur, quod nec Abdiæ, nec Africani interpretis no-

mina mihi ſatis nota eſſent. Contigit verò tum res perneceſſaria, vt quo tempore Cæſares noſtri comitia cum Germaniæ principibus apud Auguſtam Rhætiæ tranſigerent, ego rurſus authoritate & indultu Regis noſtri clementiſſimi, poſthabita re familiari mea, ad tertiam me accingerem profectionem: ne nihil deeſſet, quo ſitim illam inquirẽdæ vetuſtatis extinguerem. Ibi in eo itinere, quo Bibliothecas per Sueuias, Briſgaudiam, Alſatiam, Sungdouiam, & Heremum Heluetiorum excuſſimus, quãtumuis tempore anni incommodiſſimo, cœlique ſtatu improſpero, vaſto in nemore Harcianæ ſiue Herciniæ ſyluæ, diuerteramus ex ſancto Blaſio in cœnobium ſancti Trudberti, facilè totius Germaniæ vetuſtiſſimum, quod videlicet Phoca imperante poſitum eſt ab Otberto Comite Haſburgenſi, eius nominis primo, vnde nimirum illa ſplendidiſſima Auſtriadum gens ac proſapia defluxit. Ibi igitur conſtitutus, Comite itineris aſcito longè doctiſſimo viro Sebaſtiano Munſtero, profeſſore & Mathematico Baſilienſi, dum curioſius Bibliothecam euoluerem, incidi fortè fortuna in aliud Abdiæ, ſiue Africanianæ tranſlationis exemplar, quod erat & membrana & caracteribus mihi viſum vetuſtioribus, quàm quod in Charinthia inueneram, ſcriptum. (quia ad manum habebam primum exemplar.) Et quo vetuſtatem magis argueremus, contulimus illud cum di-

plomate confirmationis cœnobij, quod sub primo erat Ludouico exaratum, ante annos plures quàm septingentos, & longo interuallo relinquebatur à Codice Abdiano illo. adeò literæ erant detritæ, & magna ex parte deletæ, vel obscuratæ, vt inumbrationes potius literarum, quàm characteres esse viderentur. Lætatus tum quidem sum, non minimum, vt credi facilè potest: quanquam & alios non ignobiles authores reperissem, qui in Theologicis historiis ac poëtis lucubrarũt: tamen vt ex collatione duorum exemplariorum iustam lectionem assequi possem, rem mihi post hominũ memoriam longè rarissimam accidisse arbitrabar. Itaque sarcinis librorum collectis, cùm post longam peregrinationem Viennam rediissem, emensus miliaria plura quàm ducenta, nihil antiquius habui, quàm authorem hunc collatione vtriusque exemplaris recognoscere. Sed interdum mea & vxoris valetudine, & onerum molestia, quæ mihi vsque indignis modis imponuntur, interdum & authorum aliorum multitudine, mearúmque editionum (quas ingentes molior, & præter Regem, vobis Patroni clarissimi, aliísque cõsecraui) acceleratione impeditus, Abdiæ operam dare, vt volebam, sanè nequiui. Destitutus ad postremum librarij ope, cui exscribendum dederam, qui multis mensibus vix medium librum absoluere poterat; premere denuò in aliud commodius tempus statueram:

ni Ioannes Oporinus Basiliēsis, longè doctissimus vir, suis me litteris excitasset, qui hunc anxiè à me sępe requirebat. Itaque in ipso labyrintho negociorum & molestiarum mearum, aliquot horas describendæ Africanianæ translationi dedi. Quo rursus in labore, cum legerem in historia Symonis & Iudæ, Abdiā Christum Saluatorē nostrum in carne vidisse: cùmque esset vnus ex Septuagintaduobus discipulis Symonem & Iudam in Persida abeuntes, vt verbum Domini eius incolis adnunciarent, secutum, Babyloniæ postremò ab eisdem Apostolis Episcopum esse relictum: iam maior incesserat euulgandi huius authoris cupido. Non enim vitio accessisse hoc authori, ex serie historiæ animaduertebam: propterea quòd subinde prima persona pluralis introducatur, vt cum Apostolis hunc profectum esse, & interfuisse rebus eorum gestis, & potissimum qui in Asia Euangelium adnunciabant, liquido appareat. Vt sub finem libri tertij, cum beati Andreæ passionem descripsisset: Et hæc dicens, diutissimè Dominum clarificans & gaudens, nobis flentibus reddidit spiritum. Et in libro quinto, cū Druasianam doceret à sancto Ioanne Euangelista à mortuis suscitatam: Cum igitur (inquit appropinquassent sepulchro, subitò præcepto Ioannis apertæ sunt fores, & iuxta sepulchrum Drusianæ vidimus speciosum adolescentem adridentē. Et iterum eodem libro, cum

S. Ioannis sepulturam describeret: Vbi autem, sicut voluit, facta est fouea, nihil quoquam nostrûm sciente, exuit vestem, & strauit eam in illa fouea. Idem libro nono, in historia Diui Thomæ: Neque enim serui Dei dormire tum poterant, quos sic CHRISTVS excitabat, neque patiebatur nos somno dimergi. Trãseo orationes, quas Apostoli vel ad Christum in martyrij coronis fundebant, vel vbi mortuos suscitabant, aut populos ad fidem vel suscipiendam vel retinendam adhortabantur, miro artificio, ac planè rhetoricè scriptas, energiæ ac grauitatis plenissimas. Hæc inquam, & his similia cum inter exscribendum legissem, iam nihil quicquam dubitans, hunc ipsum dignum luce autorem iudicare: & eo quidem magis, quòd Ioachimus Perionius Gallus, homo alioquin doctissimus, ex fragmentis, cùm illius (vt arbitror) Africanianæ tralationis, tum ex his quas legendas Ecclesia appellat aliisque in fide nostra autoribus, librum superiori anno de Apostolorum historia euulgasset, latinissima quidem phrasi scriptum, sed vbi multa desiderantur (pace optimi viri dictum sit) adeò vt affirmare ausim, vix tertiam partem, aut etiam minus, huius nostræ historiæ attingere. id quod cãdido lectori perspicuum euadet, si Diuorum Andreæ, Ioannis, & Thomæ historias vtrobique contulerit. Fateor quidem, in Diui Pauli historia fusissimum esse Perionium, & longo

interuallo Africanum superare, vel Abdiam: vt qui breuior in eius vita propterea (vt arbitror) fuit, quòd procul in Asia remotissimè à Diuo Paulo scripserat: vel quòd epistolæ huius Apostoli instar historiæ Christianis essent, ex quibus etiam suam de hoc Apostolo magna ex parte Perionius historiam sumpsit. Hic fortè scrupulũ lectori vel Abdias, vel Africanus eius interpres fecerint, quod in prioribus duobus libris, multa quæ in Actis extant, recẽsentur: sed tamẽ breuius, & cursim, vt ita dicam: vt vel Abdiam hæc ex Luca sumpsisse, vel Lucam ex Abdia, credendum sit, cum vterque eodem tempore vixerit, & Apostolorum discipulus extiterit.

Hæc prolixius dico, vt quot & quàm euidẽtibus rationibus coactus, hunc dare prælo autorem, nec premere diutius constituerim, lector candidus intelligat. Itaque hæc cum ita se haberent, & suam insuper mihi operam longè optimus atque doctissimus vir Ioãnes Oporinus polliceretur, excusationem amplius nullam pretendere poteram: erántque mihi tantum patroni quærendi, quibus tam insignem autorem dedicarem. quorum etsi plurimos habeam, in comitatu Regis nostri inclyti precipuè multis modis de nobis benemeritos: tamẽ Magnificentiæ vestræ cum principem locum vsurpent, vel hoc nomine primi mihi occurrerunt, quòd vtrique cum seorsim inscripsissem ingentia ac memoria lucéque dignissima volu-

mina: tibi quidem Georgi Giengere, duas de Gentium immigrationibus Decades, quæ in Austriæ inferioribus Prouinciis ordine coluerunt & tibi Iona obseruandissime, Archæologiæ Ecclesiæ primitiuæ libros tres: quia magna sunt opera, & temporis nonnihil ad euulgationem, ob icones & alia quædam & mihi & chalcographo desideratur: vt interim animos vestros, dum hi adornãtur, aliqua meæ in V. M. obseruantię significatione, simul vt expectationem meã sustinerem: Abdiam, siue eius potius interpretem Iulium Africanum historicũ, vobis simul & eisdem auspicis offero, dedo, atque consecro, quorum vterque æqua ceu lance nexum me sibi beneficiis habet, vt quẽ alteri præferam, planè dubitem. Quare suscipite hilari fronte, & mei & aliorum qui se literis mancipatũt Patroni, & in iure, cõsiliis, fideique Principi nostro inuictissimo perstites longè consultissimi, atque fidelissimi, acceptissimique: eisdem inquam auspiciis V. C. authorẽ vetustum suscipite, vt quorum præsidio in inquirenda sacrosancta vetustate vtor atque nitor, ad eosdem rectè etiam atque meritò fructus aliquis, & in primis meæ gratitudinis ergô redundet. Neque verò vel materia, quæ sacra est, & historiæ nondum satis cognitæ, displicebit. Arridebit, ni fallor, & ipsa phrasis, quæ tametsi patrum Ecclesiæ vetustiorum elocutionem referat, tamen culta est, & multo quàm ea quæ est in Actis A-

postolorum, aut ipsa etiam Euangeliorum historia, ornatior. Sat scio obiiciet quispiam, historiam Apostolorum in Actis cōtineri, vt ipse etiam Abdiæ nostri interpres in præfatione sua testatur: verùm quę singuli, postquam in gentes diuisi abierant, diuersis in regionibus præclarè, & ad fidei ædificationem necessaria gesserint, neque in Actis, neque vllo in recepto aut peruetusto autore haberi existimarim. Nam Legēdis vulgaribus, vt ingenuè fateor, multa accesserunt, postquam illæ primæ & veritate fundatæ historiæ fuissent deperditæ: atque ista accessoria, dici non potest, quàm fidei sanctissimæ historiæ detraxerint, & beatissimos Apostolos apud malos & hæreseos maculis respersos in contemptum adduxerint, vt seculum nostrum abūdè satis testatur. Atque vt de interprete huius nostræ historiæ, posterius dicā, vel in transcursu historiæ & præcipuè diuorū Simonis & Iudæ vita, apparet, præter hunc Abdiam Babylonis episcopum, & Apostolorum discipulum, quíque Saluatorem nostrum viderat in carne, Apostolorum beatorū res gestas & Cratonem quendam scripsisse: sed vtriusque non solum opera, verùm etiam vel nomina ipsa in Ecclesia hactenus ignorabantur. Interpretis tamen Iulij Africani historiographi, diuus Hieronymus subinde in Epistolis, tum præcipuè cap. octauo in Danielem, meminit, & supputationē hebdomadarū ex eius & Eusebij authoritate adducit.

Citat huius autoritatem & Nicephorus Calistus Xantopulus, Græcus & ingens autor, quem inclytus Romanorum Cæsar diuus Ferdinandus, ex reliquiis bibliothecæ Mathiæ regis Hũgariæ, inter prædam Turquarum repertum, vestro calculo atque cõsilio, viri longè omnium clarissimi, Latinè redditum à Ioanne Lango eruditissimo viro, iam prelo Oporiniano destinauit. Is inquam autor, Louaniensium Theologorum censura quoque approbatus, capite vndecimo Tomi primi de Africano sic scribit, vt Langus reddidit: Quandoquidem diui Euangelistæ Matthæus & Lucas, genealogiam variè prodiderunt, & non pauci, qui talibus rebus persequendis, magni clarique sunt habiti, de ea dissonantia integros libros composuerunt: ego tamen prætermissis aliis, Africano historico vtar autore qui aliorum opiniones, vtpote quæ ad veritatem non pertingant, reprehendens atque refellens, quàm ipse à vetustioribus acceptam, in Epistolis de Euangeliorum dissonantia ad Aristidem exposuit, inde translatã verbis ipsius, in opus hoc inseram sentẽtiam. Hæc Nicephorus. Meminit porrò Africani & Martinus chronographus, quem ipsi vnà cum aliis à situ vendicauimus, quique sub Othonibus scripsit. Nam cum Gordiani primi tẽpora describeret: Floruit (inquit) his temporibus Iulius Africanus, nominatissimus in Ecclesia scriptor, qui vnà cum aliis notariis gesta Martyrum scripsit,

& multa in linguam Latinam traduxit. Hæc ille. Habetis igitur, Magnifici ac benemeriti Patroni, & nostri instituti rationem, & interpretis autorísque nomina: & quàm vetusta ea historia sit, quam vestro patrocinio subiecimus, & quàm Ecclesiæ necessaria, iam intelligitis. Quæ rogo, M.V. eo animo à me accipiant, quo ipse offero, nempe candido, & de religione nostra catholica sinceriore, ex animo benemereri cupiente. Non sum tamen nescius, beneficia vestra in me profecta, maiora esse, quàm quæ hoc genere muneribus rectè recompensentur. Sed ea est moderatio animorum vestrorũ, & mihi perspecta satis coniuncta cum sincera religione humanitas, vt mihi facilè hac in parte sitis condonaturi, quod præstare vel ob fortunam non possum: vel ob aceruum molestiarum & onerum, temporísque breuitatem, qua excludor, nondum assecutus sum, vt cogitationes meas, quas vtrique institui, statim non queam repræsentare. Sit igitur Abdias interea pignus, & arrhabonis instar, donec opera vobis V.C. destinata, lucem adipiscantur. Cuius non dubito vel euulgationem, vel consecrationem gratam futuram, vel hoc nomine, quòd non nisi pietaté is docet, & religionis nostræ sacrosanctæ fundamenta, quę Apostoli beati iecerunt, tot peregrinationibus atque tormentis, & ad postremũ sanguine proprio, ac morte, & quæ consecuta sunt miraculis, confirmarunt. Adieci verò Ab-

diæ, siue translationi Africanianæ, & alias, quæ mihi partim ob vetustatem scriptionis, partim verò ob historiæ seriem, veræ visæ sunt, Sanctorum Dei historias, vt iustũ volumen editio nostra adsequeretur. Sic Mathiæ Apostoli historiam, ex Hebraico, incerto authore versam, & antiquissima membrana, literísque exceptam, quia apud Abdiã non habetur, coniungere placuit. Sic rursus beatorum Marci Euangelistæ, & Clementis, quòd & hi Apostolorum fuerint discipuli: necnon Cypriani Episcopi & martyris, & sancti Apollinaris, agones. Denique & qui posterius floruit, Diui Martini Sabariensis atque Panonii, qui postea Turonensis in Gallia Episcopus fuit, vitam elegantissimo filo dictionis à Sulpitio Seuero rhetore exaratam, eodem instituto Abdiæ subiicere libuit, quòd videlicet veritatis fundamentis hæc posita historia esset, & ab eo viro conscripta, cuius eruditionem lucubrationes satis ostendunt. Et quia Apostolicum munus passionem Saluatoris nostri sequi cœpit, præmissi Abdiæ luculentum carmen, incerto authore in antiquissima membrana à me repertum quod passionem illam salutarẽ affabrè depingit. Habetis igitur, viri magnifici, atque benemeriti patroni, totius dedicationis illius elenchum, quem vt obuiis vlnis à cliente vestro accipere dignemini, ita rogo, vt magnam accessionem beneficiis vestris in me collatis non sine fœnore factam existimetis, si non mu-

nus ipsum, sed animum dantis, ac vetustissimi authoris dignitatem considerabitis. His me vtique vestrûm de nota meliori commendo.

Viennæ Pannoniæ, ex ædibus nostris, Cal. Augusti, Anno. 1551.

IVLII AFRICANI HISTORICI ET EPISCOPI IN HISTORIAM APOSTOLICAM, Præfatio.

QVANQVAM *plurima de Apostolicis signis sacra Euangeliorum, vel illa quæ ab ipsis actibus nomen accepit, narret historia: tamen visum est nobis, vt retractis exemplaribus ac voluminibus istis, & maximè quæ ab Abdia, qui Saluatorem in carne viderat, & secutus Simonem & Iudam Apostolos in Persida, primus Babylonis Episcopus fuit, de vniuscuiusque virtutibus sermone Hebraico scripta sunt, quantum inuenire potuimus, libros singulos conscribamus: vt etiam si alicui delectatio fuerit inquirendi, quod ille aut ille proprium gesserit, singulatim reperiatur in singulis. Nam de multis, quæ hac de re à veteribus scripta sunt, nihil ad nos, præter ipsorum paßionum monumenta venerunt. Quod nos pro magno complectimur, scientes scriptum: Honorandi sunt amici tui & Deus. Verùm vtrum magna ostendissent prodigia in populis, an minora, non hæc fragilitati humanæ sunt ascribenda, sed à nobis fideliter confitendum, quia ope-*

vatur ea vnus atque idem Dominus Iesus Christus, qui in eis per bonam voluntatem & sensus puritatem habitat. sicut dudum protulit Propheta: Quia inhabitabo in eis, & inambulabo in illis, & ero illorum Deus. Ergo in huius Iesu Christi filij Dei omnipotentis nomine, quæ scripsit sanctorum Apostolorū gesta Abdias Episcopus Babyloniæ, qui ab ipsis Episcopus ordinatus erat, sermone Hebræo, & quæ discipulus eiusdem Abdiæ Eutropius in Græcam linguam transtulerat, hæc nos vniuersa Latino reddidimus sermoni, & in decem libros descripsimus, gloriam semper referentes Deo patri, per vnigenitum eius filium, Dominum & redemptorem nostrum Iesum Christum, in Spiritu sancto, illuminatore animarum nostrarum, & nunc, & semper, & per sæcula sæculorum, Amen.

*

HISTORIAE APOSTOLICÆ, AVTORE ABDIA Babyloniæ Episcopo, & ipsorum Apostolorum discipulo, quam ex Hebraica lingua in Latinam Africanus vertit,

LIBER PRIMVS.

De rebus à beato Petro, Principe Apostolorum, præclarè gestis.

POST corporeum Dominicæ Natiuitatis Aduentum, cum ipse Dominus IESVS Christus vera lux mundi, mũdanis illuxisset tenebris, ambulans iuxta mare Galileæ, vidit duos fratres, Simonẽ qui vocatur Petrus, & Andream fratrẽ eius, mittẽtes retia in mare: erãt enim piscatores. & ait illis: Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuò relictis retibus, secuti sunt eum. Et cum venisset in partes Cæsareę Philippi, interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse filium ho-

minis? At illi dixerũt: Alij Ioannem Baptistam, alij autem Heliam, alij verò Hieremiã, aut vnum ex prophetis. Tum Simon Petrus constanter & intrepidè respõdit: Tu es Christus, filius Dei viui. Respondẽs autẽ Iesus, dixit: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed Pater meus qui est in cœlis. Ego verò dico tibi: quia tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meã, & portæ inferni nõ præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cœlorũ, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatũ & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutũ & in cœlis. Contigerat fortè eodẽ tẽpore, vt Christus oraturus, ex more, in montem quendã abiret, adsumptis, ex discipulis tribus carioribus, Petro, Ioanne, & Iacobo. Cúmque adsumptus paulo altius solisque lumine circundatus, in medio Moysis & Heliæ, clarificatus à discipulis videretur: Domine (inquit Petrus) bonus est iste locus ad habitandum: itaque si placet, tria hic tabernacula faciemus: tibi vnũ, & reliquum Heliæ ac Moysi. Sed nihil tum Iesus respondit: verùm vt surgerent ac timorẽ exuerent admonuit, reliquúmq; de passione sua sermonẽ protrahebat. Quæ cũm postea ante Paschatis solẽnia instaret, sciens Iesus quia omnia dedisset ei Pater in manus, & quia à Deo exiuerat, & ad Deum vaderet, surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cum accepisset linteum, præcinxit se, deinde misit aquam in

peluim,& cœpit lauare pedes Discipulorũ suorum,& tergere illos linteo. Cumque venisset ad Simonẽ Petrũ, dicit illi Petrus: Domine, tu mihi ne lauabis pedes? Respondit illi Iesus: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autẽ postea. Tũ Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternũ? Respondit Iesus: Si non lauero te, non habebis partem mecũ. At quæ Petrus: Non tãtum pedes, sed etiam caput meũ,& manus meas. Quem sermonem excipiens Iesus, ait: Qui lotus est, non indiget vt iterũ lauetur, sed est mundus totus. Hęc ante resurrectionem à beato Petro gesta sunt. Post resurrectionem autẽ dicebat Dominus Iesus Petro: Simon Ioannis diligis me? Etiam Domine, inquit Petrus, tu scis quia amo te. Tum Christus: Pasce agnos meos. & subdit: Simõ Ioannis, diligis me? Dicit ei Petrus: Tu scis quia diligo te. Pasce ergo oues meas, ait Iesus. Et dicit Petro tertio: Simon Ioannis, amas me? Quæ cũ audisset Petrus, contristatus est, quòd ei tertiò dixisset, amas me,& respondens ait: Domine tu scis, quia amo te. Et Iesus? Pasce ergo oues meas. Amen, amen dico tibi, cũ esses iunior, cingebas te, & ambulabas quò volebas: cũ autẽ senueris extẽdes manus tuas,& alius te cinget, & ducet quò tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Hæc autem facta sunt eo tempore, quo ad mare Tiberiadis Saluator post resurrectionẽ, piscãtibus discipulis in littore apparuerat, quærens nun-

quid pisces aliquot cepissent? Sed illi qui Dominũ tum nõ cognouerãt, eminus pernegabãt. Quo audito, Iesus rete ad dexteram partẽ nauis mitti præcepit. Quod vbi hi fecissent, & Petrus se in mari dimisisset, rete plenum piscibus retraxerũt. atque ex eo miraculo attoniti, Dominum cognoscere cœperunt: & appellantes ad littus, propè eum piscẽ subiectis carbonibus, & panẽ inuenerũt. Cúmque cẽtum & quinquaginta pisces numerassent, quos ex reti colligebant, inuitabat Christus discipulos vt sederẽt, piscémque & panẽ secum ederẽt. Et hæc quidẽ dum adhuc in terra is degebat, post resurrectionem, à Petro facta sunt, quę digna sunt memoria. Postquã autem Dominus Iesus adsumptus est in cœlũ, Petrus & Ioannes ascendebant in tẽplum ad horã orationis nonã. & ecce quidẽ vir, qui erat claudus ex vtero matris suæ, baiulabatur: quẽ ponebant quotidie ad portã templi, quæ dicitur speciosa, vt peteret eleemosynam ab introeuntibus in tẽplum. Is cum vidisset Petrum & Ioannẽ ingredientes, supplicabat, vt eleemosynam acciperet. Intuẽs autẽ in eum Petrus cum Ioãne, dixit: Respice in nos. At ille intẽdebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis. Tum Petrus: Argentũ & aurũ non est mihi: quod autẽ habeo hoc do tibi. In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Et apprehensa eius dextra, alleuauit eũ. Et protinus cõsolidatæ sunt bases eius & plantæ: & exiliens stetit, & ambulabat: & in-

Hæc historia recensetur in Actis Apostolorum à S. Luca.

gressus cum illis in templum, corā omni populo testificabatur & magnificabat Dominū. Erat autem annorum amplius quadraginta. Augebatur verò interea numerus credentium in Christum, multitudo virorum ac mulierum: ita vt in plateas eiicerent infirmos, & ponerent in lectulis suis ac grabatis, secus vias publicas, quibus Apostolos audiuerant venturos. Conueniebāt autem & ex proximis ciuitatibus multi Hierosolymā, ægros adferentes, & qui à spiritibus immundis vexabantur, quos omnes curabat Petrus. Interea cum fama venisset Hierosolymam, quia Samaria verbum Domini reciperet, miserunt eò Apostoli Petrum & Ioannem: qui cum venissent, orauerunt pro ipsis vt acciperent Spiritum sanctum. Nōdum enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantū erant in nomine Iesu. Et Apostoli imponebant manus super illos, & acceperunt Spiritum sanctū & Samaritani. Quam rem cum vidisset Simō qui dicitur Magus, quia per impositionē manus Apostolorū daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatē, vt cuicunq; imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autē dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei existimasti pecunia possideri. Non sit tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum nō est rectum coram Deo. Quare age pœnitentiam, & recede ab hac nequitia tua, & roga Deū si forte

remittatur tibi. Hæc cogitatio cordis tui praua est: in felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me Dominũ, vt nihil eueniat super me horũ quæ dixistis. Et isti quidẽ testificati & locuti verbum Domini, redibãt Hierosolymam, & multis regionibus Samaritanorum euangelizabãt Dominũ. Factum est autem, vt Petrus, dum pertrãsiret multas vrbes ac vicos, deueniret ad sanctos qui habitabãt Lyddæ. Ibi hominẽ quendam inuenit nomine Æneam, ab annis octo iacentẽ in lecto, qui erat paralyticus, & ait illi Petrus: Ænea surge, sanat te Dominus noster Iesus Christus. Et continuò surrexit, & strauit sibi: & videbant illum omnes qui habitabant Lyddæ, & Saronæ, qui conuersi omnes ad Dominũ fuerunt. Dum hęc agerẽtur, Christi discipula quędam nomine Thabitas occurrit, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis, quas quotidie erogabat. Accidit autẽ vt fortè infirmata moreretur. Quã cum lauissent agnati, deposuerũt eam in cœnaculo. Quia autẽ non procul distabat Ioppe à Lydda, miserũt duos viros ad Petrum, rogantes vt non differret venire ad eos. Quæ cum accepisset Petrus, exurgens peruenit cum illis in Ioppen. Et cum venisset, duxerunt eum in cœnaculum, & circunsteterunt illum omnes viduę flentes, & ostendentes tunicas ac vestes, quas fecerat illis Dorcas. Quarum

fletibus condolens Petrus, eiectis omnibus qui aderant foràs extẽsis in cœlum cum oculis manibus, & ponens genua orauit. Conuersúsq; ad corpus, dixit: Thabita surge. At illa aperuit oculos suos, & viso Petro resedit. Dans autẽ illi manum, erexit eam. Et cum vocasset sanctos & viduas ad se, significauit eam viuam. Notum autẽ factum est per vniuersam Ioppen, & crediderũt multi in Dominum. Eodem tempore misit Herodes rex manus, vt affligeret quosdã de ecclesia. Vidẽs autem quia placeret Iudæis, apposuit apprehẽdere & Petrũ: erant enim dies azymorum. Quẽ cum apprehendisset, misit in carcerem, tradẽnsq; quatuor quaternionibus militum custodire eum, volebat post pascha producere eum populo. Et Petrus quidem seruabatur in carcere: fiebat autẽ oratio sine intermissione ab ecclesia ad Dominum pro eo. Cum autẽ producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiẽs inter duos milites, vinctus catenis duabus. Et custodes ante ostiũ custodiebant carcerem. Et ecce Angelus Domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo carceris: percussóq; latere Petri, suscitauit eum Dominus: Surge velociter: & ceciderunt catenæ de manibus eius. Dixit autẽ angelus ad eum: Præcinge te, & calcia te caligas tuas, & fecit sic. Et dixit illi: Circunda tibi vestimẽtum tuum, & sequere me. Et exiẽs sequebatur eum, & nesciebat quia verum esset quod faciebat per Angelũ: æstimabat autẽ

Hæc omnia cap. 12. Act. habẽtur, quare vel Abdiam ex Luca sumpsisse, vel Lucã ex Abdia, cum fuerit vterque Apostolorum discipulus, credendum est.

se visum videre. Transeuntes autem primam & secundam custodiā, venerunt ad portam ferreā quæ ducit ad ciuitatē, quæ vltrò aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum vnum, & cōtinuò discessit Angelus ab eo. Et Petrus ad se reuersus dixit: Nūc scio verè, quia misit Dominus angelum suū, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum. His ita gestis, surrexit quidā Simon Samarius genere, qui dudum visis miraculis Petri, pecunia cōparare voluit donum spiritale, qui se magnū & perpetualiter stantem esse dicebat: promittens eos qui in se crederēt, prorsus dissolui non posse. Hic etiā Petri cupiens euertere vias, & ea quę docebat ad irritum reuocare: diem constituit, in quo conuenientibus turbis ad disputandum cum Petro, præsens adesset. Erat autē tunc Petrus apud Cęsareā Stratonis. Igitur illucescente statuta die, Zachæus, qui erat prior ciuitatis, astitit Petro dicens: tempus est vt procedas ad disputandum Petre. Turba autē in medio atrij congregata opprimitur, te operiens, quorū in medio multis fultus ad se * constitit Simon. Tum Petrus vt hæc audiuit, orationis gratia secedere aliquos iubens, qui nondum erant diluti à peccatis, quæ ignorantia commiserant, ait ad reliquos: Oremus fratres, vt Dominus per Christū filium suum, pro ineffabili misericordia sua adiuuet me, exeuntem pro salute hominum qui ab ipso creati sunt. Et hæc cum dixisset, oratione

facta, processit ad atrium domus, in quo erat multitudo plurima populi cõgregata. Quò vbi omnes summo cum silentio esse attentos videret, & Magũ Simonem in medio eorum velut signiferum, statim hoc modo cœpit: Pax vobis omnibus, qui parati estis dare dextras veritati. Quicunque enim obediunt ei, videtur quidem sibi aliquid gratiæ conferre Domino. Porrò autem ipsi ab eo donum summi muneris consequuntur, iustitiæ eius semitas incedentes. Propter quod & primũ est omnium, iustitiã Domini, regúmque inquirere eius. Iustitiã quidem, vt rectè agere doceamur: regnum verò, vt quæ sit merce posita laborũ & patiẽtiæ, noueriмns. In quo est bonis quidẽ æternorũ bonorum remuneratio: his autẽ qui cõtra voluntatem eius egerint, pro vniuscuiusque gestis, pœnarũ digna restitutio. Hic ergo, hoc est in præsenti vita, positos oportet vos agnoscere volũtatẽ domini, vbi & agendi locus est. Nam si quis velit, antequam actus suos emẽdet, de his requirere quæ nõ potest inuenire, stulta & inefficax erit huiuscemodi inquisitio. Tẽpus enim breue est, & iudicium digestorũ causa agitur, non quæstionũ. Ideoque ante omnia hoc quæramus, quid nos, aut qualiter agere oporteat, vt æternã vitã consequi mereamur. Mea ergo ista sententia est, sicut & vero prophetę visum est: vt primùm de iustitia requiratur, ab his maximè qui Dominũ se nosse cõfitentur. Si ergo habet aliquis quod esse rectius

putet, dicat. Et cum dixerit, audiat: sed cũ patiẽtia & quiete. Propter hoc enim ab initio salutationis, speciem pacis cunctis imprecatus sum. Ad hæc Simõ respondit: Nõ a pace tua opus nõ habemus. Si enim pax & concordia sit ad inueniendã veritatẽ, nihil proficere poterimus: habent enim pacem inter se & latrones, & scortatores, & omnis nequitia cũ semetipsa cõcordat. Et nos ergo si ob hoc cõuenimus, vt pacis causa omnibus quæ dicũtur, præbeamus assensum, nihil auditoribus conferemus: sed è contrario illusis eis, nos amici discedimus. Propter quod noli inuocare pacem, sed magis pugnã: & si potes expugnare errores, ne requiras amicitiam, iniustis assentationibus partã. Hoc enim te ante omnia scire volo, quia duobus inter se dimicantibus, tunc erit cum alter ceciderit superatus. Et Petrus ait: Quid times crebrò audire pacem? an ignoras, quia perfectio legis est pax? Ex peccatis enim bella nascuntur, & certamina. Vbi autem peccatum nõ fit, pax in disputationibus, veritas in operibus inuenitur. Et Simon: Nihil momenti cõtinent hęc verba quę loqueris. Sed nunc ostendam virtutis ac diuinitatis meæ potentiam, vt repentè procidas, & adores me. Ego sum prima virtus, qui semper & sine initio sum. Ingressus autem in vterũ Rachel, natus sum ex ea vt homo, quo ab hominibus videri possim. Ego per aerem volaui, igne commixtus, vnum corpus effectus sum: statuas moueri feci, anima-

ui, exanima, lapides panes feci, de monte volatu transmeaui, manibus angelorũ sustentatus sum, ad terram descendi. Hæc non solum feci, sed & nunc facere possum: vt rebus ipsis probem omnibus, quia ego sum filius Domini, stans in æternum & credentes mihi similiter in perpetuò stare faciam. Tua autem verba vana sunt omnia, nec vllum potes opus ostendere veritatis: sicut & ille qui misit te Magus, qui nec seipsum potuit liberare de crucis pœna. Possum enim facere, vt volentibus me cõprehendere, non appaream: & rursum volens videri, palàm sim: si fugere velim, montes perforem, & saxa quasi lutum pertrãseam. Si me de monte excelso præcipitem dedero, tanquã subuectus intrans illæsus deferar. Vinctus memetipsum soluam: eos verò qui vincula iniecerint, vinctos reddam. In carcere cõligatus, claustra spontè patefieri faciam. Statuas inanimatas reddã ita, vt putentur ab his qui vident, homines esse. Nouas arbores subitò oriri faciam, & repentina virgulta producam. Igni meipsum iniiciam, vt non ardeam. Vultum meum cõmuto, vt nõ cognoscar. Sed & duas facies habere me possum hominibus ostendere, vt ouis aut capra efficiar, puer paruus barbam producam. In aere volando inuehar, aurum plurimum ostendam: Reges faciam, adorabor vt Dominus: publicè diuinis donabor honoribus, ita vt simulachrũ mihi statuentes, tanquam Dominum colant & adorent. Et quid opus est multa

dicere? quicquid voluero, facere potero. Multæ enim iam mihi experimento causæ consummatæ sunt. Denique aliquando, inquit, cum mater mea Rachel iuberet me exire ad agrum, vt meterem: ego falcem videns positam, pręcepi ei, vt iret & meteret: messuit decuplo amplius cęteris. Multa iam noua virgulta produxi de terra, & comare ea ego feci, & sub momento tẽporis apparere, & montem proximum ego secundò perforaui. His dictis à Simone, Petrus respõdit: Ne aliis aliena. Tu enim quòd sis Magus, ex ipsis quę gessisti cõfessus es, & manifestatus. Noster autem magister, qui est filius Domini & hominis, manifestè bonus est. Quod autẽ verè sit Domini filius, quibus oportuit dictũ est, & dicitur. Tu autem si non vis confiteri quod magus es, cum omni hac turba pergamus ad domũ tuam, & tunc apparebit quis sit magus. Hæc autẽ Petro dicente, Simon blasphemiis & maledictis agere cœpit. & seditione facta, perturbatis omnibus argui non potuit. Et Petrus, ne quasi blasphemiæ causa secedere videretur, perstitit immobilis, & arguere eum vehementius cœpit. Tum populus indignatus, Simonem de atrio eiectum, extra ianuas domus repulit: eóque depulso, vnus secutus est solus. Facto autẽ silẽtio, Petrus alloqui populum hoc modo cœpit: Patienter, fratres, malos ferre debetis, sciẽtes quia Dominus cũ possit eos excidere, patitur tamen durare vsq; ad pręstitutã diem: in qua de omni-

bus iudicium fiet. Quomodo ergo nos non patiemur, quos patitur Dominus, cui subsunt & obediunt cœli & terræ? Vos ergo qui ad Dominum conuertimini per pœnitentiam, curuate ei genua. Hæc cum dixisset, omnis multitudo genua flexit Domino. Et Petrus respiciens ad cœlum, cũ lacrymis orabat super eos, vt Dominus pro sua bonitate suscipere eos dignaretur, cõfugientes ad se. Et postquã orauit, & præcepit vt die postera maturius conuenirent, sacrificium fecit: tum deinde secundum consuetudinẽ quieuit. Mane autẽ facto, veniens quidam ex discipulis Simonis, clamabat, dicens: Obsecro te Petre, suscipe me miserum, & à mago Simone deceptum, cui ego velut cœlesti Domino intẽdebam, pro his quę ab eo fieri mirabilibus videbã: auditis tamẽ sermonibus tuis, cœpit iam homo mihi videri, & quidem malus. Veruntamẽ cum hinc exisset, ego eum subsecutus sum solus: nondum enim ad liquidum impietates eius agnoueram. Cum autem vidisset me subsequentẽ beatum me dicens, perduxit me in domum suam. Circa mediũ verò noctis ait ad me. Omnibus te hominibus faciam meliorẽ, si volueris vsque ad finẽ perseuerare mecũ. Qui cum promisissem, exegit à me sacramentum perseuerantiæ: eóque accepto, imposuit super humeros meos polluta quædam & execrabilia secreta sua, vt portarem, & secutus est me. Vbi verò ventum est ad mare, nauigium quòd fortè aderat ingressus, su-

mit à ceruicib⁹ meis, quod portare me iusserat, & paulo pòst egressus, nihil extulit: certũ quòd in mare quid deiecerat. Rogabat ergo me cum ipso vt proficerer, dicens se Romam petere. Ibi enim se in tantum placiturũ, vt Dominus putetur, & diuinis publicè donetur honoribus. Tũc, inquit, te omnibus diuinis repletũ, si huc redire placuerit, pluribus fultum ministeriis remittã. Hæc ego audiens, nihil in eo secundũ hanc professionem vidẽs, sed Magum & deceptorẽ eum intelligẽs, respõdi: Quæso te ignosce mihi, quia pedes doleo, & propterea exire Cęsareã non valeo. Præterea est mihi vxor, sunt paruuli liberi, quos relinquere omnino nõ possum. At ille hęc audiens, & ignauiæ me incusans, profectus est Romã, dicens: Cum audieris quãta mihi gloria in vrbe Roma erit, pœnitebit te. Et post hęc ipse quidem, vt aiebat, Romam petiit. Ego autẽ confestim redij huc, orans vt me suscipias ad pœnitentiam, quia ab eo deceptus sum. Cum hæc dixisset is qui à Simone regressus est, iussit eũ Petrus in atrio residere. Procedens autem ipse, & turbas videns multo plures quàm superioribus diebus, stetit in loco solito, & ostendẽs eum qui à Simone venerat, ait: Iste fratres, quem videtis, paulo ante venit ad me, de Simonis mihi malis artibus nunciãs, quomodo ipsam sceleris sui officinã proiecerit in profundũ, non quasi pœnitentia ductus, sed metuens ne deprehensus publicis legibus subiaceret. hæc dicẽte Petro, populus

pulus videns hominem qui venerat à Simone, ſtupebat. Igitur Petrus à Cæſarea digreſſus, Tripolim venit: & ingreſſus domũ Maronis, vidit locum aptum ad diſputandum. Vt autem vidit turbam, velut ingentis fluuij inundaſſe leuem meatum, aſcendens ſupra baſim quandam quæ fortè iuxta horti parietem ſtabat, primùm religionis more populum ſalutauit. Quidam autẽ ex his qui aderant, & longo tempore à dæmonibus fuerant fatigati, in terram proruunt, obſecrantibus ſpiritibus immundis, vt vel vno die indulgeretur iis in obeſſis corporib⁹ permanere. Quos Petrus increpans ſtatim iuſſit abſcedere, & ſine mora diſceſſerũt. Poſt hos alij longis afflicti languoribus, rogabant Petrum, vt reciperent ſanitatem. Pro quibus ſe ſupplicaturum Domino, populo pollicetur, cùm prius ſermo doctrinæ fuiſſet expletus: ſed ſtatim, vt promiſit, languoribus reſoluti ſunt. Et iuſſit eos ſeorſum reſidere, cum his qui à dæmonibus fuerant curati, quaſi poſt laboris fatigationem. Petrus autem egreſſus à Tripoli, pergebat Antiochiā: & venit ad inſulam Ancharadum nomine, vbi erant in æde quadam columnæ vitreæ miræ magnitudinis, ad quas contuendas cum multi abiſſent cum Petro, & Petrus miratus eas egreſſus eſſet pro foribus, vidit mulierculam quandam ſtipem ab introeuntibus depoſcẽtem. quam attentius conſiderans, ait: Dic mulier, quod tibi membrum corporis deeſt, quòd huic iniuriæ te

Antharadum

operans. vc

subiecisti, vt stipem petas, & non potius manibus tuis, quas à Domino accepisti, operũ cibum quęras? At illa suspirans ait: Vtinã mihi quidem manus essent quæ moueri possent, nunc autem species tantum seruata est manuum. nam ipsæ sunt mortuæ, & meis morsibus debiles & sine sensu redditæ. Tunc adprehẽsis Petrus manibus eius, sanauit eas. Erat enim hæc mulier mater Clementis, à quo & in eodem loco cognita est. Nam per virtutes Petri & alios filios recepit, Faustinum & Faustum, qui mutatis nominibus Aquila ac Nicia appellabantur: & virum suum Faustinum, qui multo à se tempore fuerant separati. Et cum vellẽt nauigare ex illa insula, mater ait ad Clemẽtem: Fili dulcissime, rectum est vt valedicam mulierculæ quæ me suscepit. Est enim egens & paralytica, iacẽs in lecto. Quibus auditis, Petrus & omnes qui audierãt, admirati sunt bonitatẽ & prudentiam fœminæ. Et continuò iussit Petrus adire quosdã, & deferre mulierem in lectulo, vt iacebat. Cum fuisset allata & in medio turbæ astantis collocata, in conspectu omniũ Petrus ait: Si veritatis ego sum præco, ad confirmandam fidem horum omnium qui assistunt, vt sciant & credant quia vnus est Dominus qui fecit cœlum & terram, in nomine Iesu Christi filij eius surgat hæc mulier. & statim vt hæc Petrus dixit, surrexit mulier sana, & procidit ad pedes Petri, atque amicam suam ac familiarem osculis petens, gratias Domino

referebat. His expletis, volente Petro vt iret ad hospicium, dominus domus ait ad eum: Turpe est & impium tali sancto viro, manere in stabulo, cum ego penè omnem domum vacantem habeam, lectósque stratos quàm plurimos, & quæ necessaria sunt parata. Sed Petro contra dicēte, vxor patrisfamilias vnà cum liberis suis prostrauit se ante eum, & exorabat dicens: Obsecro te mane apud nos, sed ne sic quidem adquiescebat Petrus, donec filia eorum quæ rogabant, ab immundo spiritu temporibus multis vexata, & catenis vincta, quæ fuerat intra conclaue clausa, effugato à se dæmone, & ostiis patefactis, cum catenis suis veniens, procidit ad pedes Petri, dicens: Rectum est mi domine, vt agas hodie hic salutaria mea, & non contristes me, neque parentes meos. Petro autem requirente catenarũ sermonúmque eius causam: parentes præter spem læti effecti, de filiæ sanitate, & velut stupore quodam attoniti, ipsi quidem dicere nequeunt. Adstantes autẽ familiæ aiunt: Hæc à septimo ætatis anno dæmone tentata, omnes qui accedere tentassent ad eam scindere, dilaniare, morsibus etiam disrumpere conabatur. Et hoc à viginti annis vsque ad præsens facere nũquam destitit, nec ab aliquo potuit curari: sed nec accedere quidem quisquam valebat ad eã. Multos enim inutiles reddidit, alios interemit. Omnibus enim viris validior erat, sine dubio viribus dæmonis visa. Nunc autem,

vt vides, ex præsentia tua dæmon quidem fugit: ostia verò quæ summo cum munimento clausa fuerant, aperta sunt, & ipsa sana stat ante te, rogâs vt diem salutarium suorum lætum & ipsi & parentibus eius facias, & maneas apud eos. Hęc cum ita vnus ex familiis enarrasset, ac ipsæ etiã catenæ de manibus eius ac pedib⁹ fuissent spõte resolutæ, Petrus certus quòd per ipsum sanitas hæc reddita sit puellæ, adquieuit vt maneret in domo patris eius. Post hæc autẽ Petrus Romam veniẽs, in ipsis diebus sibi finem vitæ imminere præsensit. In cõuentu ergo fratrum positus, adprehensa Clemẽtis manu repentè consurgens in auribus totius ecclesiæ hæc protulit verba: Audite me fratres, & conserui mei: quoniam sicut edoctus sum ab eo qui me misit Domino & magistro Iesu Christo, dies mortis meę instat, Clementem hunc Episcopum vobis ordinabo, cui soli meæ prædicationis & doctrinæ cathedram credo, qui mihi ab initio vsq; ad finem comes in omnib⁹ fuit, & per hoc veritatẽ totius meæ prædicationis agnouit. Qui in omnibus tẽtationibus meis socius extitit, fideliter perseuerans: quẽ præ cæteris expertus sum, Dominum colentem, homines diligentem, castũ, discendi studiis deditum, sobrium, benignum, iustum, patientem, scientem ferre nõnullorum etiam ex his qui in verbo Domini instruuntur, iniurias. Propter quod ipsi trado à Domino mihi datam potestatem ligãdi & soluen-

di, vt de omnibus quibuscunque decreuerit in terris, hoc decretum sit & in cœlis. Ligabit enim quod oportet ligari, & soluet quod oportet solui. & hæc cum dixisset, manus ei imposuit, eúmque in cathedra sua sedere compulit: multum eum instruens, qualiter aut Ecclesiam sibi commissam regeret, aut oues susceptas aleret. Tunc & Paulus Apostolus Romam veniens, Christum Dominum prædicabat. Tempore igitur Neronis Cæsaris, erant Romæ salutiferi doctores Christianorum Petrus & Paulus Apostoli, per quos dum fides Domini Iesu Christi in omnium cresceret mentes, & religionis propagarentur augmenta, quia essent sublimes operibus clari, magisterio ob virtutem diuinæ gratię, Nero per Magum Simonem vehementer aduersari cœpit Apostolis: quia diuersis illusionibus dæmonum ita magus Cæsaris animum obtinuerat, vt eum salutis suæ præsulem, vitæque custodem, remota ambiguitate confideret. Nam & bellorum victorias, & subiectiones gentium, & prosperitatem rerum se per eum in omnibus habiturũ esse credebat. Sed Petrus Apostolus vanitates eius & flagitia vniuersa detexit. Quia veritatis lux, & verbi diuini claritas, quæ ob salutem hominum nuper obfulserat, totius mendacij caligine de humanis mẽtibus discussa per Apostolos, ignorantiæ tenebras effugabat. Tunc Simon Magus veri luminis fulgore perculsus, cæcitatem

continuò male sanæ mētis incurrit: quippe qui iam in Iudæa per Apostolum Petrū de his quæ egerat sceleribus confutatus, transmarinam ingressus est fugam. Et qui in aliis terrarum partibus Petri expertus erat potentiam, tamē præueniens Romam, ausus est se iactare, quòd posset mortuos suscitare. Illo ipso tēpore erat quidam defunctus adolescens nobilis, propinquus Cæsaris. Vbi cum multa turba propinquorum conuenisset sciscitabantur inuicem, si esset aliquis qui posset mortuum excitare. Celeberrimus scilicet & tunc Petrus in his operibus habebatur, sed apud gentiles nulla huius firmabatur fides. Dolor tamen exegit inquiri remediū: perrectum est ad Petrum. Fuerunt equidem qui etiam Simonem accersendum putarēt, vt vterque adesset. Tum Petrus ad cognatos defuncti ait, vt Simon, qui de sua se iactabat potentia, prior, si posset, mortuum suscitaret. Sin ille nequiuisset, sibi non ambiguum, quin Christus opem ferret defuncto. Ibi Simon, qui putabatur apud gentiles magnæ esse potentiæ, conditionē interposuit, vt si ille mortuum suscitaret, Petrus occideretur, qui tantæ potestati verbis audacibus lacessando inrogasset iniuriam. Si verò illo nihil agente, Petrus mortuū suscitasset, magus sententiæ quæ in Apostolum data fuerat, subiaceret. Talis cūm esset interiecta conditio, quieuit Petrus. exorsus est autem Simon, & accedens ad lectulum defuncti, incātare atque in-

murmurare dira clàm carmina cœpit. Visúmq; est circunstantibus, caput agitari defuncti. Itaque clamor Gentilium ingens attollitur, quòd iam viueret, quòd cum Simone loqueretur. Miráque indignatio in Petrum esse omniũ cœpit, eo quòd esset ausus se tantæ potestati conferre. Tum Petrus fieri silentium postulat, & ait: Si viuit defunctus, loquatur: si suscitatus est, surgat & ambulet, atque fabuletur. Ego verò phantasma hoc, non veritatẽ esse, quòd cernitis motum caput defuncti, docebo. Denique (inquit) separetur magus à lectulo, & ad plenũ figmenta diaboli denudabãtur. Abducitur itaque Simon à lectulo, & sine vlla spe vitę manet defunctus immobilis. Astitit Petrus à longè, & intra se orationi paulisper intentus, cum magna voce ait: Adolescẽs tibi dico surge: sanat te Dominus noster Iesus Christus. Et statim surrexit adolescens, & locutus est, & ambulauit, & dedit eum Petrus matri suæ viuentem. Quæ cum remunerare beatum apostolum vellet: Secura (inquit) esto mater de filio, & non verearis: habet enim custodem suum. Et cum vellet populus magum Simonem lapidare, ait Petrus: Satis est ad pœnam eius, quòd agnoscit se in suis actibus superatum. Viuat, & regnũ Christi crescere videat, vel inuitus. Torquebatur interea magus, & apostolica perculsus gloria ad Neronem Cæsarẽ currit, nouámque Petro iniuriam molitus, obtinuit vt Petrum vocaret. Itaque cum vterque

coram imperatore ſtaret, prior Simon: Miror te) inquit) Cæſar, hunc te alicuius mométi hominem exiſtimare, imperitum piſcatorem, mendaciſſimũ, & nec in verbo nec in re aliqua præditum poteſtate. Sed ne diutius hũc patiar inimicum, præcipiã modò angelis meis, vt veniãt, & vindicent me de iſto. Ad quæ Petrus: Non equidem timeo angelos tuos, qui me coguntur timere, & in virtute & in cõfidentia huius Chriſti Domini mei, quẽ te eſſe mentiris. Nam ſi diuinitas in te eſt, quæ cordis arcana rimatur, dic mihi nũc Simon, quid cogitem, vel quid facturus ſim. Quam cogitationem meam, antequam tibi mentiatur magus, Cæſar optime, auribus tuis inſinuabo, vt non poſſit mentiri quid cogitem. Tum Nero: Accede huc, & dic mihi quid cogites. Petrus dixit: Iube mihi adferri hordeaceum panem, & occultè dari. Cúmque hoc iuſſum fuiſſet, Petrus ait: Dicat nunc ergo Simon, quid cogitatum, quid dictũ, quídve ſit factum à me. Tum Nero, Quid dicis Simon? Reſpondet Simon: imò Petrus dicat quid ego cogitauerim, vel quid fecerim. Tum Petrus: Quid cogitet Simon, me ſcire docebo, ſi tamẽ ipſe prius dixerit, quid ego cogitauerim. Quæ cum audiuiſſet Simon: Hoc (inquit) ſcias bone Imperator, quia cogitationes hominũ nemo nouit, niſi ſolus Deus: cæterùm Petrus mentitur. Ad quæ iterum Petrus: Tu verò, qui filium Dei te eſſe dicis, dic quid cogitem, & quid fecerim modò

Concertatio S. Petri cum Simone mago, corã Nerone.

in occulto, si potes, exprime. Petrus autem benedixerat panem hordeaceũ, quem acceperat, & fregerat, & in dextra atque sinistra manica sua collocauerat. Tũc Simon indignatus, quòd dicere non posset secretum Apostoli, exclamauit, dicens: Procedant canes magni, & deuorent eum in cõspectu Cæsaris. Et cum hæc dixisset, apparuerunt canes miræ magnitudinis, & impetum fecerunt in Petrum. Petrus verò extendens manus in orationem, ostẽdit canibus quẽ benedixerat panem. Quem vt viderunt canes, subitò nusquam comparuerunt. Tum conuersus Petrus ad Cæsarem: Ecce ostendi tibi Imperator, quid cogitarit Simon, non verbis, sed factis. Nam qui angelos promiserat contra me esse venturos, canes exhibuit: vt se ostenderet non diuinos Angelos, sed caninos habere. Quare indignatus magus, sese ad omnem excitare cœpit carminum suorum potentiam. Congregátque populũ, ac offensum se dicit à Galilæis: relicturum se vrbem, quam tueri soleret. Denique diem statuit, quo se per volatum supernis sedibus satis iactanter promittebat inuehendũ, veluti quando vellet cœlum petiturus, in sua potestate consisteret. Statuto igitur die mõtem Capitolinum ascendit, ac se de rupe deiiciens, volare cœpit. Mirari populus, ac venerari. Plerique etiam dicebant: Dei hanc esse potentiam, non hominis, qui ita corpore volaret ad cœlũ: nihílque tale Christum fecisse, multi asseuera-

bant. Tunc Petrus ſtans in medio, inquit: Domine Ieſu, oſtende virtutem tuam, & ne permittas his vanis artibus decipi populum, qui tibi eſt crediturus. Sic decidat Domine (inquit) vt viuens ſe contra tuam potentiam nihil potuiſſe cognoſcat. Cúmque hæc cum lachrymis oraſſet Apoſtolus, ait: Adiuro vos in nomine Ieſu Chriſti, qui eum fertis, vt nunc demittatis. Et ſtatim ad vocem Petri demiſſus à dæmonibus, implicitis remigiis alarum quas ſumpſerat, corruit: nec ſtatim examinatus eſt, ſed totus fractus corpore, debilitatíſque cruribus, poſt paruum horarum ſpacium inibi expirauit. Quòd vbi Neroni compertum eſt, deceptũ ſe ac deſtitutum dolens, ſublatúmque ſibi virum vtilem ac neceſſarium reipublicæ indignatus, quærere cœpit cauſas, quibus Petrum occideret. Itaque datur à Nerone præceptum, vt Petrus comprehenderetur. Et cum ab omnibus antè fuiſſet rogatus, vt ſe aliò conferret, ille ſemper reſiſtebat, dicens: Nequaquam hoc ſe eſſe facturum, vt tanquam metu mortis territus fugeret. Quippe cũ ſciret, & ſibi & omnibus pro paſſione Chriſti, immortalitatis gloriã prouenire. Cúmque hæc & talia Petrus obtexiſſet, plebs lachrymans, ne ſe relinqueret, ne imminente procella Chriſtianorum, deſpiceret tot bonorum lachrymas, victus tandem populorum fletibus adquieuit, promiſitque ſe vrbem egreſſurum. Proxima igitur nocte ſalutatis fratribus, celebratáque o-

Simonis magi interitus.

xanima-
us

ratione, proficisci solus cœpit. Vbi ventum erat ad portam, vidit Christum sibi occurrere. quem adorans ait: Domine quò vadis? Cui Dominus, Venio Romam iterum crucifigi. Quod cum audisset, intellexit Apostolus, de sua hoc passione dictum, in quo scilicet passurus videretur Christus, quem pati constabat in singulis non dolore corporis, sed misericordiæ contemplatione, & pietatis affectu. Itaque Petrus ad vrbem rediit, captúsque à custodibus, mox cruci adiudicatus est. Quo audito, ingens subitò populi concursus est: ita vt plateæ non reciperent homines vtriusque ætatis & sexus. Qui summa voce clamabant, dicẽtes, Cur occiditur Petrus? quid admisit criminis? quid læsit vrbem? Innocentem damnare nefas est, & metuendum est, ne in tanti viri nece vlciscatur Christus, & nos omnes pereamus. At verò Petrus mulcebat plebis animos, ne aduersus principem desæuirent, dicens eis: Viri Romani, qui in Christo creditis, & in illo solo speratis, in mente habitatote eius patientiam, & consolationem in his signis quę vidistis facta per me. Sustinete itaque eum aduenientem, & retribuentem vnicuique secũdum opera sua. Hoc autem quod nunc in me videtis fieri, iam antea mihi à Domino est proditum, non esse discipulum supra magistrum, nec seruum supra Dominum. Quare scitote, ad hoc ipsum me festinare, vt carne exutus,

Captiuitas S.Petri.

Domino adſiſtã. Sed quid moror (inquit) & nõ accedo ad crucẽ? Teneant perſecutores corpus, ego Domino meo ſpiritu adhærebo. Et accedẽs ad crucẽ rogauit vt cruci inuerſis veſtigiis figeretur: ea reuerẽtia, ne ita ſeruus crucifigi videretur, vt Dominus. Quod vbi factũ eſt, cœpit de cruce ad populũ loqui: ô ineffabile ac profundũ myſteriũ crucis, ô inſeparabile vinculũ charitatis. Iſtud eſt lignũ vitæ, in quo Dominus Ieſus exaltatus, omnia traxit ad ſe. Iſtud eſt lignũ vitæ, in quo crucifixũ eſt corpus Domini Saluatoris. At in eo cõfixa eſt mors, & mundus totus æternæ mortis eſt vinculis abſolutus. O gratia incomparabilis, & amor crucis inreceſſibilis. Gratias itaq; tibi Domine Ieſu, fili Dei viui, nõ ſolùm voce & corde ago, ſed etiam ſpiritu, quo te diligo, quo te loquor, quo te interpello, quo te teneo, quo te intelligo, quo te video. Tu mihi omnia, & in omnibus, tu mihi totum, & nihil mihi aliud præter te ſolũ. Qui es bonus & verus Dei filius, & Deus, cui cũ æterno patre & ſpiritu ſancto honor & gloria eſt, in cuncta ſemper ſæcula ſæculorũ. Et cũ magna voce omnis popul⁹ reſpõdiſſet Amẽ, emiſit ſpiritũ. Cuius corpus Marcellus, vnus ex diſcipulis eius, nullius expectans ſententiã propriis manibus de cruce depoſuit, & precioſiſſimis aromatibus conditũ in ſuo ipſius ſarcophago collocauit, in loco qui dicitur Vaticanus, iuxta viam triumphalem, vbi totius vrbis veneratione celebratur in pace.

Plena energiæ S. Petri oratio in cruce.

LIBER SECVNDVS HISTORIÆ Apostolicæ, ab Abdia Babyloniæ Episcopo Hebraicè conscriptæ, & in linguam latinam ab Africano versæ, de rebus à beato Paulo Apostolo & gentium doctore hinc inde gestis.

Fvit vir quidam in Hierusalem, de tribu Beniamin, nomine Saulus, eruditissimus in libris Moysi, & cunctis legis cæremoniis, quæ tũc secundũ literã gerebãtur, nihil in his mysticum sentiẽs, aut aduertens. Hic deuastabat Ecclesiã Dei, ingrediẽs domos, & trahẽs viros ac mulieres in carcerẽ, & multos quotidie cõgrebabat. Igitur cũ adhuc spiraret minas & cædes in Apostolos Domini, accessit ad principẽ Sacerdotũ, & petiit ab eo epistolas in Damascũ ad Synagogas, vt si quos inuenisset huius viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem. In eo proposito cũ iter faceret, cõtigit vt appropinquaret Damasco, & ecce subitò circũfulsit eum lux de cœlo, & cadens in terram audiuit vocem dicentem sibi: Saule Saule: quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Qui dixit: Quis es Domine? Et ille: Ego sum Iesus, quem tu persequeris. Sed surge, & ingredere ciuitatẽ, & dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem illi qui comitabantur, stabant cum eo stupefacti, audiẽtes quidem vocem, neminem autem videntes. Surre-

xit quoq; Saulus de terra, apertísque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascũ. Et erat ibi tribus diebus non videns, & neque manducabat, neque bibebat. Erat verò discipulus Christi quidam Damasci, nomine Ananias,& dixit ad illum in visu Dominus:Anania.Et ille ait:Ecce ego Domine:Et Dominus ad illum:Surge,vade in vicũ qui vocatur rectus,& quęre in domo Iudę Saulum nomine Tarsensem. Ecce enim orat ipse, & expectat te,vt introiens imponas sibi manus, vt visum recipiat.Respondens autem Ananias, inquit: Domine, audiui à multis de viro hoc, quanta mala sanctis tuis fecerit in Hierusalem. Et hic habet potestatem à principibus Sacerdotum,alligandi omnes qui inuocant nomen tuũ. Tum Dominus: Vade (ait) quoniam vas electionis mihi est iste,vt portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israël. Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati.Et abiit Ananias,& introiuit in domum, & imponens ei manus dixit: Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via,qua veniebas,vt videas,& implearis spiritu sancto.Et confestim ceciderunt ab oculis eius tanquam squamæ, & visum recepit. Et surgens baptizatus est: & cum accepisset cibum, confortatus est. Mansit autem cum discipulis qui erant Damasci, per aliquot dies: & continuò in Synagogis passim prædicabat Ie-

Horũ omniũ fit mentio in Apostolorũ Actis cap. 9. Quare vel Abdias illa ex Luca, vel Lucas ex Abdia sumpsit.

ſum, quoniam hic eſt filius Dei. Quod cum viderent, ſtupebant omnes, & dicebant: Nonne hic eſt, qui expugnabat in Hieruſalem eos qui inuocabant nomen iſtud: & huc ad hoc venit, vt vinctos illos duceret ad Principes Sacerdotum? Interea Saulus conualeſcebat quotidie, & confundebat Iudæos, qui habitabant Damaſci, affirmans, quoniam hic eſt Chriſtus Ieſus filius Dei. Cum implerentur autem dies multi, conſilium inierunt Iudæi, vt eum interficerent: Sed hæ inſidiæ Saulo ſtatim notæ factæ ſunt. Cuſtodiebant enim portas die ac nocte, vt eum comprehenderent. Sed accipiẽtes eum diſcipuli eius nocte, demiſerunt per murum ſubmittentes in ſporta. Itaque cum veniſſet poſtea in Hieruſalem, tentabat ſe iungere diſcipulis Chriſti. At illi timebant eum, non credentes quia eſſet diſcipulus. Barnabas autem adprehenſum illum dixit ad Apoſtolos, & narrauit illis quomodo in via vidiſſet Dominum, & quomodo locutus fuerit ſibi, & quæ Damaſci egerit cum fiducia in nomine Ieſu. Ex hoc autem tempore Saulus, qui & Paulus, cum euangelizaret Chriſtum in multis ciuitatibus, venit Lyſtram. Et erat ibi quidam infirmus pedibus, ſedens claudus ex vtero matris ſuæ, qui nunquam ambulauerat. Hic vbi audiuit Paulum loquẽtem, intuebatur eum fortiter. At Saulus videns quia haberet fidem, vt ſaluus fieret, dixit magna voce: Surge, & ſta ſuper pedes tuos rectus. Et exiliuit ſtatim

homo ille, & ambulabat. Turbæ autem cùm vidissent quod fecerat Paulus, leuauerunt vocem suam dicentes: Verè hic minister Dei est, qui tanta facit in Israël. Factum est autem, euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum Pythonis obuiare, quæ quæstum magnũ præstabat dominis suis diuinando. Hæc subsecuta nos paululum, clamabat, dicens: *Isti* homines serui Dei excelsi sunt, qui adnunciant vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens igitur Paulus, dixit spiritui: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi, exi ab ea: & exiuit ab ea eadem hora. Postea verò cum venissent quidam ex discipulis cum eo in Asiam, disputabat in schola Tyranni per biennium: ita vt omnes qui erant in Asia, audirent verbum Dei, Iudæi atque Gentiles, virtutésque non modicas Deus faciebat per manus Pauli, ita vt etiam supra languidos deferrentur à corpore eius sudaria & semicincta, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

Hæc historia paulo fusius explicatur. c. 16. Act. & facta esse Philippis Macedoniæ, refertur à Luca, à quo fortè Abdiã sumpsisse credendum est.

In vna autem sabbatorum cum venissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat eis, profecturus in crastinum: protraxítque sermonem vsque in mediam noctem. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, vbi eramus congregati. Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cum mergeretur somno graui, disputante diu Paulo, depressus somno, cecidit de tertio cœnaculo deorsum

Hoc alij & Romæ contigisse scribũt, & nomen adolescenti patroclum indidere, quem Neronis fuisse scribunt pocillatorem.

orsum, & sublatus est mortuus. Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, & cõplexus dixit: Nolite turbari. Anima enim ipsius in eo est. ascendénsque rursus, fregit panem: & cum gustasset, sermonem protraxit vsque in lucem. Interea adducunt puerum viuentem, qui ex casu obierat, & cõsolati sunt omnes nõ minimum. Post hæc Paulus, ascensa naui, venit in insulã quæ dicitur Miletus. Barbari verò præstabant non modicã humanitatem nobis, & accensa pyra reficiebant nos omnes propter imbrem qui imminebat, & frigus. Cúmque congregasset Paulus sarmentorũ aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem, vipera à calore prorupit, inuasitque manum eius. Vt verò viderũt barbari pendentem bestiam de manu eius, ad inuicem dicebãt: Vtique homicida est homo hic, qui cũ euaserit de mari, vltio non permittit eũ viuere. Et ille quidem excutiẽs bestiam in ignẽ, nihil mali passus est. At illi existimabant eum in tumorem conuertẽdum, & subitò casurum, ac moriturũ. Cum autẽ illis sperantibus & videntibus Paulo nihil mali fieret: conuertentes se dicebãt, eum esse Deum. In locis autẽ illis erãt prędia Principis, nomine Publij, qui nos suscipiens triduo, benignè exhibuit. Contigit autẽ patrem Publij febribus & dysenteria vexatum, iacere. ad quem Paulus ingressus, cũ orasset, & imposuisset ei manus, sanauit eum. Quo facto omnes qui in insula ha-

Hæc profectio S. Pauli in Miletum prolixius recitatur c. 27. Act. Non enim sponte venerat in Miletũ, sed Romam missus à Festo præside Iudææ, ad Cæsarem vna cũ Cẽturione Iulio & cohorte Italica quib⁹ custodiendus cũ aliis captiuis erat traditus tempestate 14. diebus & noctibus iactata naui, venerant casu ad littus insulæ Mileti.

bebant infirmitates, accedebant, & curabantur ab eo. Qui etiam multis honoribus Paulũ ſunt proſecuti. * Ex inde nauigans venit Romam, ibíque ſolutus à vinculis, manſit biennio toto in cõducto ſuo, & ſuſcipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, prædicans ſubinde regnum Dei, & docens quæ ſunt de Domino Ieſu Criſto. Poſt crucem verò Petri, & eliſionem Simonis magi, in vrbe adhuc libera manebat cuſtodia: quià corona etiam martyrij eadem die diſpenſatione diuina ſubtractus fuerat, vt per eum omnes gentes Euangelij prædicatione implerentur. Itaque cum Romam à Iulio centurione Paulus fuiſſet perductus. ſub vnius militis duntaxat cuſtodia conſtitutus, poſt tertium diem conuocauit primores Iudęorum: cúmque conueniſſent in hoſpitium eius, loquebatur illis: Ego, viri fratres (inquit) nihil aduerſus plebem faciẽs, aut conſuetudinem maiorum, vinctus ab Hieroſolymis traditus ſum in manus Romanorũ. qui cum inquiſitionem de me habuiſſent, conſtituerant me primò dimittere, eo quòd nulla eſſet cauſa mortis in me. Contradicentibus autem Iudæis, coactus ſum appellare Cæſarem. Quam ob cauſam cùm eſſem in itinere, rogaui vos videre & alloqui: Propter ſpẽ enim Iſraëlis hac ſum catena circundatus. At illi dixerunt ad eũ: Nos neque litteras accepimus de te à Iudæa, neque aduenien aliquis fratrum adnunciauit nomen & conditionem tuam. Cupimus

*Hic multæ res geſtæ à Paulo omittuntur quas in Macedonia Attica, Corintho, Aſia, Phrigia, Galat. & Epheſo pro verbo Chriſti geſsit quarũ meminit tamẽ Luc. c. Act. 13. 14. vſque ad 27. Porrò miſſus erat Romam à feſto præſide Iudææ, & Agripa Rege, quia ad Cæſarem appellauerat.

pimus autem nūc ex te audire, quæ sentis. Nam de secta hac notū est nobis, quia vbique ei contradicitur. Igitur constituto die venerunt ad eum plurimi in hospitium ex Iudæis. Quibus exponebat ille scripturas, testificans regnum Dei, suadénsque eis ex lege Moysi & Prophetis, à mane vsque ad vesperam docebat. Sed cum non omnes crederent in Iesum, dixit Paulus ad eos: Spiritus sanctus rectè per Esaiam locutus est: Vade ad populum istum, & dicas: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non poteritis perspicere. Incrassatum est enim cor populi huius, & oculos compresserunt, ne fortè videant oculis, & auribus audiāt, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Notum ergo cupio esse vobis, & Gentibus missum esse hoc salutare Dei, & ipsos ad salutem venturos. Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, magnas inter se concertationes agitantes. Ipse autem Paulus mansit Romæ toto illo biennio, in cōducto suo, & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Iesu Christo, cum omni fiducia, sine impedimento. Hæc dū Romæ Apostolus faceret, interea apud Neronem Cæsarem defertur, quòd non solùm nouam superstitionem inueheret, verumetiam aduersus Imperium seditiones excitaret. Accersitus igitur, & interrogatus à Nerone, vt rationem doctrinæ suæ redderet, ita coram Cæsare

Hæc, quæ sequuntur, omnia in historia Actorum non habētur.

locutus est: De doctrina quidem magistri mei, de qua interrogasti me, non eam capiunt, nisi qui fidem mundo pectore adhibuerint. Quæ enim pacis sunt, & charitatis, docui, & per circuitum ab Hierusalem vsque in Illyricum repleui verbum pacis. Docui, vt homines se inuicem diligant. Docui, vt inuicem se honore præueniant. Docui sublimes & diuites, se non extollere, & sperare in incerto diuitiarum, sed in Deum ponere spem suam. Docui mediocres, in victu & vestimento contentos esse. Docui pauperes, in sua egestate gaudere. Docui patres, filios suos docere disciplinam timoris Dei. Docui filios, obtemperare parentibus, & monitis salutaribus. Docui possidentes, reddere tributum sollicitudine. Docui negotiatores, reddere vectigalia ministris Reipublicæ. Docui vxores, diligere viros suos, & timere eos quasi dominos. Docui viros, fidem seruare coniugibus, sicut illi seruari sibi pudorem omnibus modis volunt. Quod enim punit maritus in vxore adultera, hoc punit in marito adultero ipse pater & cõditor rerum Deus. Docui præterea dominos, vt mitius cum seruis suis agant. Docui seruos, vt fideliter, & quasi Deo, ita seruiant dominis suis. Docui Ecclesiam credentium, vnum & omnipotentem, inuisibilem & incomprehensibilem colere Deum. Hæc autem mihi doctrina non ab hominibus, neque per hominem aliquem data est, sed per Iesum Christum, &

De Illyrico Orietali hæc intelligenda.

patrem gloriæ, qui mihi de cœlo locutus est. Et dum me mitteret ad prædicationem Dominus meus Iesus Christus, dixit mihi: Vade, & ego ero tecum, spiritus vitæ omnibus credentibus in me: & omnia quæcunque dixeris, aut feceris, ego iustificabo. Hæc cum dixisset Paulus, Nero Imperator obstupuit: indignatúsq; postea, sententiam in eum mortis pronunciauit, vt capite afficeretur. Et cum ei de morte illius tardius nunciaretur, misit duos ex armigeris suis Nero, Feregam & Parthemium. qui euntes inuenerunt Paulum cum omni fiducia & libertate vniuersum populum de Christi mirabilibus instruẽtem. Hos cum vidisset Paulus, se accedentes, hortabatur eos, dicens: Venite filij, & vos credite in Deum, vt saluẽtur animæ vestræ, qui me & omnes credentes sibi per aduentum vnigeniti filij sui suscitauit, & in regno suo, quod æternum est, collocauit. Qui responderunt, dicentes: Nos quidem Paule, prius ibimus ad Neronem, nunciantes ei finem mortis tuæ. Tu autem ora pro nobis, vt credamus illi quem tu prædicas Deum. Rogabãt enim Paulum pro salute sua, vt baptizarentur. Tum rursus Apostolus: Post paululum (inquit) filij venite huc ad sepulchrum meum, & inuenietis duos viros orantes, Titum & Lucam: ipsi post me dabunt signum salutis. Et cum hæc dixisset, superuenerunt milites, qui correptum eum foràs, extra ciuitatem duxerunt. Paulus verò cum venisset

Sentẽtia mortis in Paulũ pronunciata à Nerone.

ad locum supplicij, conuertit se contra Orientem: & eleuatis manibus ac oculis suis ad cœlum, diutissimè orauit. Et completa oratione, dedit pacem fratribus qui eum secuti fuerant: & valefaciens eis, flexis genibus, crucísque se signo muniens, ceruicem præbuit percussori. E cuius gladio, desecto capite pro sanguine lac cucurrit, ita vt percussoris dextram lactea vnda perfunderet. Quod cum circumstantibus visum fuisset, obstupefacti omnes magnificauerunt Deum, qui tantam gloriam donauerat Apostolo suo. Cuius corpus Lucina Christi famula, secundo ab vrbe milliario via Hostiensi, in proprio prædio, differtum aromatibus sepeliuit. Passus est autem III. Kal. Iulias, duobus iam à passione Petri elapsis annis, regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est apud æternum Patrem & Spiritum sanctum honor & gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

S. Pauli corona martyrij.

LIBER TERTIVS CERTAMINIS *Apostolici, de gestis beati Andreæ Apostoli, authore Abdia Babyloniæ Episcopo, ipsorum Apostolorum discipulo, & Africano Episcopo interprete.*

ANDREAS Apostolus, Simonis Petri, qui Barjonas cognominatus erat, frater germanus fuit & Ionæ filius: ex primis erat, qui Christo à Ioanne in Iordane baptizato adhæserunt. Audiens quippe à Ioanne in deserto: hunc Dei agnum esse, miraculo ductus, simul authoritate Ioannis, ad fratrem festinabundus contendit. Cui cùm de Christo significasset, Petro persuasit, vt sese ad illum contemplandum sequeretur. Quam rem mox casus insecutus est, vt quo tempore is cum Simone fratre retia in mare mitteret, Christus fortè transiret: à quo ambo vocati fratres, sine mora discipuli magistrum secuti sunt. Quo in munere cum diu Christum sequeretur, probatus magistro, ad Apostolatus demum apicem ante passionem vocatus fuit. Et hæc quidem ante Dominicam passionem, ab hoc Dei viro gesta sunt. At verò post illum Dominicæ ascensionis nobilem gloriosumque triumphum, cùm beati Apostoli prædicare verbum Domini per diuersas regiones incepissent, tum & Andreas Apostolus apud

S. Andreæ prima ex Iudæa in Achaiam profectio.

Achaiam prouinciam, adnunciare Dominum Iesum Christum exorsus est. Eodem tempore Matthæus Apostolus, qui & Euangelista, Myrmidoni vrbi verbum salutis adnunciauerat: sed incolæ ciuitatis illius grauiter & indignè ferentes, quæ de redemptoris nostri virtutibus audierant, ac sua nolentes destruere templa, beatum Apostolum erutis oculis, catenísque oneratum carceri incluserant: eo animo, vt paucis interpositis diebus interficerent. Quod antequam fieret, Angelus à Domino missus ad Andream Apostolum, vt in Myrmidonem ciuitatem maturaret, & fratrem Matthæum de squalore carceris erueret, monuit. Cui ille ait: Domine, ecce viam nescio, & quò ibo? Et ille: Vade (inquit) ad littus maris, & inuenies nauem, quam statim conscēde. ego enim ero dux itineris tui. Paruit Andreas, inuentámque nauem ascendens, flantibus ventis congruis prosperè nauigauit ad vrbem. Quam vt ingressus est, ad publicum se illico carcerem contulit, inueniénsque cum reliquis vinctis Matthæum, amarissimè fleuit, & facta oratione hæc verba locutus est: Domine Iesu Christe, quem fideliter prædicamus, & ob cuius nomen tanta perferimus, qui cæcis visum, surdis auditum, paralyticis gressum, leprosis mundiciam, mortuis vitam, immensa clementia largiri dignatus es, aperi oculos serui tui, vt eat ad annunciandum verbum tuum. Et statim locus ille contremuit,

&

& lumen refulsit in carcere, & oculi beati Apostoli restaurati, & omnium cathenæ confractæ sunt, & trabes, in qua pedes eorum coartati erant, scissa est. Quibus factis, omnes magnificabant Dominum, dicentes: Quia magnus est Deus, quem prædicant serui eius. Ita educti per beatum Andream de scalore carceris, omnes qui capti fuerant, abiit vnusquisque ad propria: cum quibus & Matthæus recesserat. Ipse verò Andreas manens apud Myrmidonem, prædicabat incolis verbum Domini. quod cum minus audirent adprehensum Andream, ligatis pedibus per plateas ciuitatis trahebant. Quibus in tormentis cum iam sanguis effluere , & capilli vellerētur, Apostolus ad Dominum in hæc verba orationem habuit: Aperi Domine Iesu Christe, oculos cordium illorum, vt cognoscant te Deum verum, & desistant ab hac iniquitate: neque velis hoc illis peccatū statuere, quia nesciunt quod faciunt. Hæc cum dixisset, timor subitus inuasit incolas ciuitatis illius, vt dimisso Apostolo, peccatum agnoscerent, dicentes: Peccauimus in iustum. cúmque se ad pedes Apostoli demitterent, remissionem delicti, & sibi ostendi viam salutis petebant. Quibus ille erectis, prædicabat Dominum Iesum Christum, & miracula quæ fecerat in hoc mūdo ostēdit, & quemadmodum ipsum mundum iam pereuntem proprio cruore redemerit. Ita vendicatis Domino incolis eius ciuitatis, cun-

ctos in nomine patris & filij & spiritus sancti, concessa peccatorum remissione baptizauit.

Quibus gestis, recedens ab eo loco, venit in regionem suam: vbi cum ambularet cum discipulis suis, accessit ad eum cæcus quidam, & ait: Andrea Apostole Christi, scio quia posses mihi reddere visum, sed nolo eum recipere. Hoc tantum deprecor, vt iubeas his qui tecum sunt, tantum cõferre pecuniæ, vnde vestitum & victum comparem. Cui Andreas: Verè (inquit) cognosco, hanc non hominis, sed diaboli vocem esse, qui non sinit hominem istum recipere visum, & conuersus tetigit oculos cæci, & confestim recipit lumẽ, & glorificabat Deum. Cúmque vestimentum vile haberet, & hispidum, ait Apostolus ad discipulos suos: Auferte ab eo vestimenta sordida, & date ei indumentũ nouum. Et cum omnibus, qui cæcus erat, expoliatus esset, inquit Apostolus: Quod sufficit illi, hoc accipiat. Et sic accepto vestimento, gratias agens redijt in domum suam. Interea Demetrij cuiusdam, primi ciuitatis Amasæorum, puer erat Ægyptius, quem amore vnico diligebat. Is correptus febri, fortè eo tempore spiritum exhalauerat. Itaque auditis Demetrius signis quæ faciebat beatus Apostolus, venit ad eum, & procidens cum lachrymis ante pedes eius, inquit: Nihil tibi difficilè est ô minister Dei. Ecce puer meus quem vnicè diligebam, mortuus est. Confido autem, & rogo, vt domum

Ad vrbem Amasæorum profectio.

mum meam ingressus, eum, vt potes, reddas mihi. Hæc audiens beatus Apostolus, condolens lacrymis eius, venit ad domum in qua puer decumbebat, & prædicans diutissimè ea quæ ad salutem populi pertinebant, conuersus ad feretrum, ait: Tibi dico puer, in nomine Iesu Christi surge, & sta sanus. Et confestim surrexit puer Ægyptius, & reddidit illum Apostolus domino suo. Tunc omnes qui erant increduli, crediderunt in Deum, & baptizati sunt à beato Andrea. Dum hæc fierent, puer quidam Sostratus nomine, venit secretius ad beatum Andream conquerens: Mater mea (inquit) concupiuit formam speciei meæ, & iugiter me insectatur, vt commiscear ei: quod ego infandum execratus, fugi. At illa felle commota, adiit Proconsulem prouinciæ, vt crimen suum retorqueat in me. Et scio, cum accusatus fuero, quia nihil habeo quod ad hæc respondeam. Satius autem duco vitam amittere, quàm matris detegere crimen. Nunc autem hæc tibi confiteor, vt digneris pro me Dominum exorare, ne innocens præsenti vita priuer. Hæc eo dicente, venerunt ministri Proconsulis, accersentes eum. Beatus verò Apostolus facta oratione surrexit, & abiit cum puero. Mater autem instanter accusabat eum, dicens: Hic, domine Proconsul, oblitus maternæ pietatis, stuprum mihi inferre voluit, adeò vt vix ab eo me eripere potuerim, ne violarer. Ad quæ Proconsul: Dic (inquit)

Vel hoc authori fidē confirmat Nam Achaia Proconsulem perpetuo habebat, id quod in opere nostro Reipub. Rom. prolixè ostēdimus.

puer si vera sunt ista, quæ mater tua prosequitur. At ille tacebat. Iterum atque iterum interrogabat Proconsul, & nihil ei quicquam puer respondit. Durante autem eo in silentio, Proconsul habebat cum suis consilium, quid esset ea re agendum. Mater autem pueri cœpit flere. Ad quam conuersus beatus Andreas Apostolus, inquit: O infelix, quæ fletus emittis amaritudinis, propter incestum, quem in filium es meditata. Quam adeò concupiscentia præcipitauit, vt vnicum amittere filium, libidine inflāmante, non verearis. Hæc eo dicente, mulier ait: Audi Proconsul, postquam filius meus hæc in me molitus est, homini huic ab eo tempore adhæsit semper. Proconsul autem super his ira commotus, puerum iussit in culleum parricidij recludi, & in flumen proiici: Andream autem in carcerem retrudi, donec excogitatis suppliciis, & ipsum perderet. Tum verò orante beato Apostolo, mox terræmotus magnus cum tonitru graui factus est, & Proconsul de sede cecidit, & omnes terræ decubuerunt. Tum & mater pueri percussa aruit, & mortua est. Quæ vidēs Proconsul, prostratus pedibus sancti Apostoli: Miserere (inquit) pereuntibus, famule Dei, ne terra nos deglutiat. Orante igitur beato Apostolo, confestim terræmotus cessauit, ac fulgura & tonitrua quieuere. Ipse autem circumiens eos qui turbati iacebant, cunctos sanitati restituit. Ex eo tempore & Proconsul, & multi alij in

Achaia prouincia, ſuſcipientes verbum Domini, crediderunt in Ieſum Chriſtum, & baptizati ſunt ab Apoſtolo Domini. Contingit autem, vt eo tempore Cratini quoque Synopenſis filius, dum in balneo mulierum lauaretur, à dæmone, perdito ſenſu grauiter cruciaretur. Ipſe igitur cum & febre grauiter ægrotaret, & vxor ſimiliter hydrope intumuiſſet, epiſtolā ad Proconſulem miſit, in qua rogabat vt Andreā exoraret, ad ſe vt veniret. Deprecante igitur Proconſule, Andreas aſcenſo vehiculo venit ad ciuitatem: cúmque introiiſſet in domum Cratini, conturbauit ſpiritus malignus puerum, & venit & procidit ante pedes beati Apoſtoli. Quem ille increpans: diſcede (inquit) humani generis inimice, à famulo Dei: & ſtatim multum clamitans, ab eo diſceſſit. Et veniens Apoſtolus ad ſtratum Cratini: Rectè ægrotas (ait) qui relicto proprio thoro, ſcorto miſceris. Surge in nomine Domini Ieſu Chriſti, & ſta ſanus, & noli vltrà peccare, ne maiorem ægrotationem incurras. Et ſanatus eſt ex illa hora Cratinus. Mulieri quoque dixit: decepit te, ô infœlix mulier, concupiſcentia oculorum, vt relicto coniuge, aliis miſcereris. & ait: Domine Ieſu Chriſte, deprecor piam miſericordiam tuam, vt exaudias ſeruum tuum, & præſtes, vt ſi hæc mulier ad cœnum libidinis, quo prius erat fœdata, fuerit reuoluta, nō ſanetur omnino. Quare ſi Domine nouiſti, cuius potentia etiam fu-

In Synopen. Achaiæ ciuitatem commigratio.

tura prænoſcuntur, quod deinceps hæc mulier ab hoc poſſit ſe flagitio abſtinere, iam te iubẽte, ſanetur. Hęc eo dicente, diſrupto per inferiorem partem humore, ſanata eſt cum viro ſuo. Beatus autem Apoſtolus, cum gratias egiſſet, fregit panem, & dedit ei. Quo accepto, credidit Domino cum omni domo ſua: nec deinceps illa ſcelus, aut vir eius, quod prius admiſerant, perpetrauerunt. Quibus factis, Cratinus cum magna munera Apoſtolo, proſtratus in terra cum vxore, tribuere vellet: Non eſt meum (inquit vir Dei) hæc accipere dilectiſſimi: ſed potius veſtrum eſt, ea indigentibus erogare. Et ita nihil accipiens ex his quæ offerebantur, Nicæam proficiſcitur, in Aſiam, vbi erant ſeptem dæmones inter monumenta commorantes, ſecus viã: qui prætereuntes homines quotidie lapidabãt, & morte afficiebant. Veniente autem beato Apoſtolo, exiit ei obuiam vniuerſa ciuitas cum ramis oliuarum, proclamantes laudes, atque dicentes: Salus noſtra in manu tua eſt, homo Dei. Et cum expoſuiſſent omnem rei ordinem, reſpondit Apoſtolus: Si creditis in Dominum Ieſum Chriſtum, filium Dei omnipotentis, cum ſpiritu ſancto vnum Deũ, liberabimini eius auxilio, ab hac dæmonum infeſtatione. At illi clamabant, dicentes: Quæcunque prædicaueris, credimus, & obaudimus iuſſioni tuæ, vt modò ab iſta tentatione liberemur. At ille gratias agens Deo, pro eorum fide, iuſſit ipſos dæmo-

Ex Achaia in Aſiam profectio.

nes in conſpectu omnis populi eius adſiſtere: qui venerunt in ſimilitudine canum. Tunc conuerſus Apoſtolus ad populum, inquit: Ecce dæmones, qui aduerſati ſunt vobis. Si itaque creditis, quòd in nomine Ieſu Chriſti poſsim eis imperare, vt deſiſtant à vobis, confitemini coram me. At illi clamauerunt dicentes: Credimus Ieſum Chriſtum filium Dei eſſe, quem prædicas. Tunc beatus Andreas imperauit dæmonibus dicens: Ite in loca arida & infructuoſa, nulli penitus homini nocentes, neque acceſſum habentes, vbicunque nomen Domini fuerit inuocatum, donec accipiatis debitum vobis ſupplicium ignis æterni. Hæc eo dicente, dæmones dato rugitu, euanuerunt ex oculis adſiſtētium, & liberata eſt ciuitas ea ex illa hora. Baptizauit quóq; incolas illius beatus Apoſtolus: & inſtituit eis Epiſcopum Caliſtum, virũ ſapientem, & irreprehēſibiliter cuſtodientē, quæ à doctore ſuſceperat. Poſtea egreſſus Nicæam Andreas, cum ad portam Nicomediæ appropinquaret, efferebatur mortuus in grabato, cuius pater ſenex ſeruorum ſuſtentatus manibus, vix obſequium funebri valebat impendere. Mater quoque hac ætate grauata, ſparſis crinibus ſequebatur, dicens: Væ mihi, cuius vſque ad hoc tempus ætas producta eſt, vt funeris mei apparatum in filij funus expendam. Cumq; hæc & ſimilia deplorãtes cadauer vociferãdo ꝓſequerētur, affuit Apoſtolus Domini,

Primus Epiſcopus Nicææ à B. Andrea ordinatus.

condolénsq; lachrymis eorum, ait: Dicite mihi obsecro, quid huic puero contigit, vt ab hac luce migraret? At illi præ timore diu nihil respondere poterant. tandem collecta mente, subiecerunt: Dum esset (inquiunt) iuuenis iste in cubiculo solus, aduenerunt subitò septem canes, & irruerunt in eum. Ab his igitur miserrimè discerptus, cecidit, & mortuus est. Tūc beatus Andreas suspirans, & in cœlum oculos erigens, cum lacrymis ait: Scio domine, quia dæmonum illorum fuerunt insidiæ, quos à Nicæa vrbe populi: & nunc rogo Iesu benigne, vt resuscites eum, ne congaudeat aduersarius humani generis de eius interitu. Et hæc dicens, ait ad patrem mortui: Quid dabis mihi, si restituero tibi filium tuum saluum? Et ille: Nihil habeo preciosius: ipsum enim dabo, si ad vitam surrexerit, te iubente. Quibus dictis, iterū beatus Apostolus ad cœlum expansis manibus orauit, dicens: Redeat quæso domine anima pueri, vt isto resuscitato, relictis cuncti idolis, ad te conuertantur, fiatque eius viuificatio salus omnium pereuntium, vt iam nō amplius subdātur morti, sed tui effecti, vitam mereantur æternam. Respondentibus autem fidelibus, Amen, conuersus ad feretrū, inquit: In nomine Iesu Christi surge, & sta super pedes tuos. Et statim admirante populo surrexit, ita vt omnes qui aderant, voce magna clamarent: Magnus est Deus Christus, quem prædicat seruus eius Andreas.

Parentes quoque pueri multa munera dederũt filio suscitato à mortuis, quæ beato Apostolo offerret. sed ille nihil ex his accepit: puerũ tantum secum ad Macedoniam abire præcipiens, salutaribus verbis instruxit. Egressus itaque Nicomedia Apostolus, nauem conscendit, ingressúsque Hellespontum fretum nauigabat, vt veniret Bizantium. Et ecce commotum est mare, & incubuit super eos ventus validus, ita vt nauis mergeretur. Itaque cum omnes mortis periculum præstolarentur, orauit beatus Andreas ad Dominũ, præcipiénsque vento, siluit. Quieuerunt autem mox & fluctus maris, & tranquillitas secuta est: ereptique omnes à præsenti discrimine, Bizantium peruenerunt. Inde progressi, vt transirent Thracias, occurrit eis multitudo hominum à longè cum euaginatis gladiis lanceas manu gestantium qui volebant in illos irruere. Quod cum vidisset Andreas Apostolus, faciens crucis signum contra eos, ait: Oro Domine, vt decidat pater eorum, qui hæc eos agere instigauit. Conturbentur virtute diuina, ne lædant sperantes in te. Hæc eo dicente, Angelus Domini cum magno splendore præteriens, tetigit gladios eorum, & mox corruerunt proni omnes in terram. Et ita beatus Apostolus cum suis sine detrimento præteriuit. Et qui hostes antea fuerant, proiectis gladiis adorabant illum, Angelúsque Domini cum ingenti lumine recessit. Interea Andreas emenso iti-

S. Andreæ ex Asia in Macedoniã profectio.

S. Andreas Cõstantinopoli fuit, hoc est Bizantij, in itinere cũ in Macedoniam iret.

E Perintho Macedoniã trãsfretatio.

nere, ad Perinthum ciuitatem Thraciæ maritimam peruenerat, vt naue in Macedoniam traiiceret. Cúmque angeli monitu, qui ei iterum apparuit, nauem conscendisset, antequam soluerent à terra, verbum Domini cunctis in naui secum existentibus prædicabat. Cuius verbis salutaribus persuasi cuncti, cum ipso nauis præfecto, in Iesum Christum credentes, glorificabant Deum. Quare lætatus sanctus Apostolus, quòd nec in mari defuerit qui verbum Domini audiret, & ad filium Dei omnipotentis conuerteretur, glorificabat & laudabat Deum conditorem cœli & terræ. Dum hæc fierent, & antequam adhuc Apostolus in Macedoniam peruenisset, accidit quòd duo viri in Philippis fratres germani essent, nobiles, & quibus erat magna domi facultas: erántque alteri filij duo, alteri totidem filiæ. Hi, cum in ciuibus nulli forent, qui dignè generationi illorum iungi possent inito fœdere obligauerunt se mutuò, vt vnam domum facerent, & vnius filij alterius filias in matrimonium acciperent. Cúmque iam dies nuptiarum esset constitutus, factum est verbum Domini ad eos, dicens: Nolite coniungere liberos vestros, donec huc veniat famulus meus Andreas: ipse enim vobis, quæ agere debeatis, ostendet. Iam autem thalamus præparatus erat, & conuiuæ vocati erant, omnísque apparatus nuptialis in promptu tenebatur. Interea triduo elapso, aduenit beatus Apostolus,

In Philippos Macedoniæ vrbem commigratio.

& videntes eum gauisi sunt magno gaudio: & occurrentes ei cum coronis, processerunt ante pedes eius, & dixerunt: Te admoniti præstolamur famule Dei, vt venias, & adnuncies nobis, quid faciamus. Sumus enim oraculo diuino iussi te operiri: & ne antea coniungerentur liberi nostri, quàm tu venires, indicatum est nobis. Erat autem tunc vultus beati Apostoli tanquam Sol relucens, ita vt omnes admirarentur, & honorarent eum. Qui cum audiuisset quæ gesta essent, Nolite (ait) filioli, nolite seduci, nolite decipere hos iuuenes, quibus potest fructus apparere iustitiæ. Sed magis pœnitentiam agite, quia deliquistis in Dominum, vt proximo sanguine velletis polluere coniugia filiorum vestrorum. Neque verò nos nuptias euertimus, aut vitamus, cum ab initio Deus masculum iungi præcepisset, & fœminam: verùm incesta potius damnamus. Hæc eo loquente, commoti parentes eorum dixerunt: Oramus Domine, vt depreceris pro nobis Deũ tuum, quia nescientes fecimus hoc delictum. Adolescentes autem videntes vultum Apostoli splendere tanquam angeli Dei, dicebant: Magna & immaculata est doctrina tua, vir beate, quod nesciebamus. Nunc enim verè cognouimus, quia Deus loquitur in te. Ad quos conuersus sanctus Andreas: Custodite (inquit) sine pollutione, quæ audistis à me, vt sit Deus vobiscum, & accipiatis mercedem operis vestri:

Mos antiquꝰ cum coronis obuiam procedere, cuius sæpe T. Liuius meminit.

id est, ſempiternam vitam, quæ nullo clauditur fine. Hæc dicens Apoſtolus, benedixit eis: & relictis Philippis, perrexit in Theſſalonicam. Vbi iuuenis quidem nobilis erat, diues opibus, Exoos nomine, cuius parentes magno in ea ciuitate loco erant. Hic cum de virtutibus beati Andreæ cognouiſſet, venit ad Apoſtolum inſciis parentibus: & procidens ad pedes eius, rogabat eum, dicẽs: Oſtende mihi Domine viam veritatis, vt immortalitatem conſequi poſſim. Cognoui enim, quòd verus miniſter ſis eius qui te miſit. Sanctus verò Apoſtolus prædicabat ei Dominum Ieſum Chriſtum, & credidit adoleſcens, ex illa hora adhærens viro Dei, nulla facta vel parentum vel facultatum ſuarum mentione. Interea parentes requirentes filium, cum audiuiſſent quòd cum Apoſtolo moraretur, accedentes muneribus filium ab Andrea ſeparare nitebantur. Sed noluit adoleſcens obtemperare, dicens: Vtinam nec vos has opes haberetis: & mundi ſimul cognoſcentes authorem, qui eſt verus Deus, animas veſtras ab ira futura erueretis. Quæ dum iuuenis faceret, ſanctus quoque Apoſtolus deſcendit de triſtega, & prædicabat eis verbum Domini: ſed non audientibus rediit ad puerum, & clauſit oſtia domus. At illi vocata cohorte, venerunt vt incenderent domum. cúmque ſcirpos & faculas ſubieciſſent, & iam flamma ferretur in altum, arrepta adoleſcens ampulla aquæ: Domine (inquit)

Triſtega habitatio trium contignationũ in ædibus altiſsima. Græca vox eſt.

Iesu Christe, in cuius manu omnium elementorum natura consistit, qui arentia inficis & infecta facis arescere: qui ignita refrigeras, & extincta succendis: extingue iam hos ignes, vt tui non tepescant, sed magis ad fidem accendantur. & hæc dicens, effudit desuper aquam ex ampulla: & statim omne incendium ita sublatum est, ac si nunquam accensum fuisset. Quod videntes parentes pueri, dicebant: Ecce filius iam noster magus effectus est. Et adhibentes scalas, volebant ascendere in tristegam, vt eos interficerent. Dominus autem excæcauit eos, ne viderent ascensum scalarum. Qúmque in hac peruersitate durarent, quidam Lysimachus è ciuibus ait: Vt quid ô viri, casso vos labore consumitis? Deus enim pugnat pro viris istis, & vos nõ cognoscitis. desistite ab hac stultitia, ne vos cœlestis ira consumat. Hæc eo dicente, compunctionis corde dicebant: verus est Deus, quem isti colunt, quem & nos sequi constituimus. Aduenerant autem iam tenebræ noctis, & subito lumen affulsit, & omnium oculi illuminati sunt: ascendentésque vbi erat Apostolus cum puero, inuenerunt eum orantem. Prostrati igitur in pauimento, clamabant dicentes: Te rogamus Domine, vt ores pro seruis tuis, qui errore seducti sunt. Tanta autem omnes compunctio cordis tetigerat, vt diceret Lysimachus, qui vicinus erat: Verè Christus est filius Dei, quem prædicat seruus eius Andreas.

Itaque cum omnes corroborati ab Apostolo in fide crederent, parentes tamē infideles manserunt. & execrantes adolescentem, domum regressi sunt, subdentes omnia quæ habebant publicis ditionibus. Qui haud multo pòst, quinquaginta diebus elapsis, vnius horæ momento expirauerunt. Et post hæc, propterea quòd diligerent omnes viri ciuitatis adolescentem, ob māsuetudinem eius, patrimonium ei à publico est restitutum. Et cum possideret cuncta quæ parentes eius habebant, non tamen discedebat ab Apostolo, sed fructus prædiorum in pauperum necessitatibus, & curis indigentium expendebat. Igitur cum multo tempore apud Thessalonicam sanctus Apostolus Domini vna cum adolescente moraretur, cōgregatis subinde in theatrum multis hominum millibus, prędicabat non solum Andreas verbum Dei, sed ipse etiam iuuenis, adeò vt mirarentur cuncti prudentiam eius. Itaque euenit postmodum, vt Carpiani cuiusdam ciuis filius valde ægrotaret, pro quo cum multi & apud adolescentem, & apud Apostolum ipsum precibus intercederent: Nihil est (inquit sanctus Andreas) impossibile apud Dominum. Sed tamen vt credatis, adducite eum in conspectum nostrum, & sanabit illum Dominus Iesus Christus. Quæ audiens pater ægroti, cucurrit mox ad filium suum domum. Hodie Adimathe, inquit (hoc enim erat ægroti pueri nomen) sanus eris.

Ad quem filius: iam video insomnij mei exitum.nam per quietem hunc vidi virum, qui me sanabit. Et hæc dicens, induit vestimenta sua, surrexítque à grabato,& pergebat ad theatrum cursu veloci, ita vt non possent parentes vestigia eius adsequi.& procidens ad pedes beati Apostoli,gratias egit pro sanitate recepta. Populus autem qui aderat, obstupescebat, videns eum post viginti tres annos ambulantem, ex quo lecto fixus fuisset: glorificabántque cuncti Dominum, dicentes: Quia non est similis Deo Andreæ. Accessit & alius à ciuibus tum ad beatum virum, cuius filius spiritum immundum habebat: Sana quæso (ait) vir Dei filium meum,quia malè vexatur à dæmonio. Dæmon verò sciens futurum se eiici, seduxit puerum in secretum cubiculum, & suffocauit eum laqueo, extorquens animam eius. Denique pater cum inuenisset filium mortuum,plurimum fleuit, & ait amicis: Ferte cadauer ad theatrum. confido enim quòd poterit resuscitari ab hospite,qui prædicat Deum verum. Quod vbi factum fuisset, ac posito coram Apostolo cadauere, totam rei causam cognouisset, conuersus ad populum Andreas: Quid (inquit) vobis proderit, viri Thessalonicenses, cum hæc fieri videtis, & non creditis? At illi dixerunt: Ne dubites,quin isto resuscitato, omnes in Deum tuum credituri simus. Hæc illis dicentibus, ait Apostolus: In nomine Iesu Christi surge puer.

& statim surrexit, & stupefactus omnis populus clamabat, dicens: Nunc credimus Deo illi cuncti, quem prædicas. Sufficiunt hæc nobis. Et deducentes eum ad domum suam cum facibus & lucernis, eo quòd iam nox aduenisset, manserunt apud eum per triduum: quo tempore de illis quæ Dei erant, abundè omnes instruxit.

Dum hæc apud Thessalonicam fiunt, interea vir quidam ex Philippis, Medias nomine, cuius filius graui ægritudine torquebatur, Thessalonicam ad Apostolum venit, deprecans filij sanitatem, tanto animi affectu, vt lacrymas emitteret. Beatus verò Apostolus abstergens genas eius, & caput manu demulcens, dicebat: Confortare fili: tantum crede, & implentur voluntates tuæ. adprehensaque manu illius, cum eo ibat in Philippos. Cúmque ingrederentur portam ciuitatis, occurrit eis senex, rogans pro filiis, quos carceri conclusos Medias habebat, vlceribus penè, & temporis diuturnitate putrefactos. Vbi conuersus ad Mediam sanctus Andreas: Audi homo, tu quidem deprecaris, vt sanetur filius tuus: cum apud te vincti retineãtur, quorum iam sunt carnes exesæ. Quare si preces tuas vis ad Dominum proficisci, solue prius miserorum cathenas, vt filius tuus à debilitate laxetur. Nam sentio impedimẽtum fieri precibus meis, maliciam quam exerces. Quæ audiẽs Medias, procidit ad pedes Apostoli, & deosculans inquit: Absoluantur & hi duo, & alij septem, de

Reditus in Philippos.

quibus nihil audiuisti, tantum vt sanetur filius meus.& iussit eos in conspectũ beati Apostoli exhiberi. At ille imponens eis manus,& per triduum abluens vulnera eorum,sanitati restituit, liberatiq; donauit. Postera verò die ait ad puerum:Surge in nomine Iesu Christi, qui me misit vt medear infirmitati tuę:& adprehensa manu eius,leuauit eum. Qui statim surrexit,& ambulabat,magnificans Dominum. vocabatur autem puer ille Philomedes, qui tribus decubuerat annis. Clamante autem plebe, & dicente: Et nostris medere infirmis, famule Dei. conuersus ait Andreas ad puerum:Vade per domos ægrotantium,& in nomine Iesu Christi,in quo sanatus es tu,iube eos exurgere. At ille, admirantibus cunctis,abiit per domos infirmorum, inuocatóque Christi nomine, restituebat sanitati quotidie quàm plurimos. Credidit igitur ex eo tempore omnis populus Philipporum, offerénsque ei munera, rogant multi vt audirent verbum Dei. Beatus verò Apostolus prædicans Deum verum, nihil de muneribus accipiebat. Denique Nicolaus quidam ex ciuium numero, exhibens carrucam deauratam cum quatuor mulis candidis,totidémque equis, obtulit beato Apostolo,dicens:Hæc accipe famule Dei, quibus nihil inueni in rebus meis præstantius, tantum vt sanetur filia mea, quæ diutino morbo cruciatur. Cui subridens beatus Apostolus: Accipio quidem (inquit) munera

tua Nicolae chariſſime, ſed non hæc viſibilia. Nam ſi pro filia quæ precioſa in domo tua habes, offerre cupis, quanto magis pro anima debes tale quoddam munus precioſum offerre? Ego verò hoc ſolum à te accipere cupio, vt homo ille interior cognoſcat verum Deum factorem ſuum, rerúmque omnium creatorem, qui terrena reſpuat, & æterna deſideret: qui caduca negligat, ſempiterna diligat: qui illa quæ videntur contemplatione ſpiritalis intentionis aduertat, vt cum in his exercitato ſenſu vigueris, vitam æternam conſequi merearis: filiam hic ſanitati redditam, etiam in illo æternitatis gaudio perfruaris. Hæc eo dicente, perſuaſit omnibus, vt relictis idolis, Deum verum crederent. filiam quoque ipſius eiuſdẽ Nicolai ſanauit ab infirmitate in illa hora, & omnes magnificabãt eum, percurrẽte per totam Macedoniam fama de virtutibus, quas faciebat ſuper infirmos Apoſtolus Domini. Euenit porrò ſequenti die, cum doceret beatus Andreas populos, vt adoleſcens quidam exclamaret voce magna, dicẽs: Quid tibi & nobis Andrea famule Dei? veniſti ne vt nos è propriis ſedibus exturbares? Tunc beatus Apoſtolus vocato ad ſe iuuene, ait: Enarra author criminis, quod ſit opus tuum? Et ille: Ego (inquit) in hoc puero, ab adoleſcentia eius habitaui, ſuſpicans quòd nunquam ab eo recederem. Nudiuſtertius autẽ audiui patrem illius dicentẽ amico ſuo: Vadam ad hominem famu-

lum Dei Andream,& sanabii filium meum.Timens igitur cruciatus quos nobis infers, ecce egrediar ex eo coram te. Et hæc dicens, prostrat⁹ solo ante pedes Apostoli,exiit à puero,& sanatus est ex illa hora, surgénsque voce magna glorificabat Deum.Tantam verò gratiam Deus præstiterat sancto Apostolo,vt sua sponte quotidie multi venirent ad audiendum verbũ salutis.Sed & philosophi veniebãt & disserebant cũ eo & nemo poterat resistere doctrinæ eius.Igitur cum hæc agerentur à viro Dei apud Thessalonicam,surrexit quidam inimicus prædicationis Apostolicæ.is accessit Procõsulẽ prouinciæ Quirinum, & ei de Andrea significauit, quemadmodum multos quotidie à religione maiorũ & deorum cultura auerteret, in Thessalonica: qui templa deorum prædicaret destrui, cæremonias respui, & omnia pristinæ legis decreta conuelli,vnum Deum tantum coli præcipiens, cuius etiam se famulum profiteretur. Quibus commotus Proconsul,milites qui comprehenderent ipsum,misit. Qui venientes ad portam, in qua domo commoraretur Apostolus,didicerunt.ingrediétésque illam, cũ vidissent vultum eius fulgore nimio resplẽdentẽ, timore perterriti ceciderũt ante pedes eius.Beatus verò Apostolus narrabat audientibus,quæ de eo Proconsuli nunciata fuissent. & venientes populi cum gladiis & fustibus, volebant milites interficere:sed prohibuit sanctus Apostolus. Impeditis

igitur Proconsul iis quæ constituerat, fremuit valde: & misit alios viginti, & ipsi ascendentes in domum, cum vidissent beatum Apostolum, turbati nihil dixere. Quæ Proconsul vt accepit, iratus misit aliam militum cateruam, qui eũ cum vi adducerent. Quibus visis, Apostolus ait: Nũquid propter me venistis? Et illi: Propter te (inquiunt) si tamen tu es magus, qui prædicas deos non coli. Quibus ille respondit: Ego magus non sum, sed Apostolus Dei mei Iesu Christi, quem prædico. Dum hæc agerentur, vnus militũ arreptus à dæmone, euaginato gladio clamans dixit: Quid mihi & tibi, Quirine Proconsul, vt mitteres me ad hominem, qui nõ modò extrudere ab hoc vase, verumetiam suis me virtutibus incendere potest? vtinam venires ad occursum ei, & nihil mali ageres contra illum. Quum autem hæc dixisset, egressus est à milite, ceciditque miles, & mortuus est. Interea adfuit Proconsul cum magno furore, & stans secus sanctum Apostolum, eum tamen videre nequiuit. Cui ille dixit: Ego sum quem quæris Proconsul. & statim aperti sunt oculi eius, & vidit illum, & indignans ait: Quæ est hæc insania, vt contemnas iussionem nostram, & ministros nostros subiicias ditioni tuæ? Iam verè te magum atque maleficum esse, manifestum est.

Quapropter feris te obiiciam, & quod nos & quod deos contemnas: & tunc videbo, si te possit eripere crucifixus quem prædicas. Cui bea-

eius Apostolus: Oportet (inquit) & te credere Proconsul, Deum verum, & quem misit filium eius Iesum Christum, præsertim cum videas vnum de militib⁹ tuis interiisse. & prostratus ad orationem sanctus Apostolus, cum diutissimè preces fudisset ad Dominum, tetigit militem, dicens: Surge, suscitat te Dominus meus Iesus Christus, quẽ prædico. & statim surrexit miles, & stetit sanus. Cúmque populus acclamaret, Gloria Deo nostro: Procõsul ait, Nolite credere ô simplices, magus est. At illi clamabant, dicentes: Non est hæc magica, sed doctrina vera & sana. Ad quæ Procõsul: Hominem istum bestiis tradam, & de vobis scribam Cæsari, vt velociter pereatis, quia contemnitis leges eius. Illi autẽ volentes eũ lapidibus obruere, dicebant: Scribe Cæsari, quia Macedones recepere verbum Dei, & contemptis idolis Deum verum adorant. Ad quæ iratus Proconsul, abiit in Prætoriũ: & facto mane, intromisit feras in stadiũ, & iussit eò trahi ac proiici beatum Andream. Quo adprehenso, cum capillis tractus ac fustibus impulsus in harena fuisset relictus, admiserunt aprum ferocem & horribilem, qui ter cum circuisset sanctum Dei, nihil nocuit. Videntes autem hęc populi, dederunt gloriam Deo. Proconsul verò iussit adduci taurum, qui à triginta militibus tractus, & à duobus venatoribus impulsus, Andream non attigit, sed venatores in frusta discerpsit: & postremò dãs mugitum, ce-

Macedonẽs magna ciuitas.

cidit, & mortuus est. & statim acclamabat populus dicens: Verus Deus Christus. Dum hæc agerentur, Angelus Domini visus est descẽdisse de cœlo, & cõfortabat S. Apostolum in stadio. Denique Proconsul feruens ira, iussit leopardum ferocissimũ dimitti. qui dimissus, reliquit populum: & ascendens ad sedem Proconsulis, arripuit filium eius, & suffocauit eum. Tantáq; insania Proconsulem obtinuerat, vt neque de his aliquid aut doleret, aut diceret. Inter hæc beatus Apostolus conuersus ad populum dixit: Ex his cognoscitis viri Thessalonicenses, quia verum Deum colitis, cuius virtute bestiæ superatæ sunt, quem nunc Quirinus Cõsul ignorat. Sed ego, vt credatis facilius, etiam filium illius in nomine Christi, quem prædico, suscitabo, vt confundatur stultissimus pater eius. & prostratus terræ, diutissime orauit. adprehensáque manu suffocati, suscitauit eum. Hæc vidẽtes populi, magnificauerunt Deum, & quærebãt Quirinum interficere: sed non sunt permissi ab Apostolo. Proconsul autem confusus, discessit in Prætorium suum. His ita gestis, adolescens quidam, qui diu iam cum Apostolo manserat, indicauit matri suæ quæ acta erant: & accersiuit eã, vt veniret ad occursum sancti. Quæ accedens, procidit ad pedes Apostoli, & quærebat audire verbum Domini. Cui cum satisfactum esset, deprecatione multa rogauit, vt accederet ad agrũ eius, in quo serpẽs miræ magnitudinis erat, qui

totam regionem illam deuaſtabat. Adpropinquante autem Apoſtolo, ſibila magna emittēs, erecto capite obuiam venit. Erat enim longitudo eius quinquaginta cubitorum, vt omnes qui aderant metu terrerentur, & terræ decubarent. Tunc ſanctus Dei ait ad eum: Abde caput funeſte, quod erexiſti in principio ad perniciem generis humani, & ſubde te famulis Dei, ac morere. Et ſtatim ſerpens emittens grauem rugitum, circundedit quercum magnam, quæ propinqua erat, & obligans ſe circa eam, euoménſque riuum veneni expirauit. Sanctus verò Apoſtolus poſt hæc ad prædiū peruenit, in quo paruulus, quem ſerpens perculerat, mortuus decubabat. & videns flere parētes illius, inquit: Dominus noſter, qui vult vos ſaluos fieri, miſit me huc, vt credatis in eum. Nunc autem abeuntes, videte interfectorem filij veſtri. At illi dixerūt: Nihil de morte dolemus filij, ſi vltionē de inimico videmus. Illis verò abeuntibus, dixit Apoſtolus ad vxorem Proconſulis: Vade, & ſuſcita puerum. At illa nihil addubitās, acceſſit ad corpus, & inquit: In nomine Dei mei Ieſu Chriſti, ſurge puer incolumis. Et ſtatim ſurrexit, parentéſque redeuntes, cum vidiſſent & ſerpentem mortuū, & inueniſſent filiū viuentem, proſtrati coram Apoſtolo, gratias Deo agebant. Sequēti verò nocte vidit per quietem beatus Andreas viſionem, quam & fratribus enarrauit, dicens: Audite ſomnium meū, dilectiſſimi. Videbam,

Somnium S. Andreæ de futura passione. & ecce mõs magnus erat, in sublime elatus, qui nihil super se de terrenis rebus habebat, nisi quòd luce resplendescebat in tantum, vt mundum putaretur illuminare. Et ecce astiterunt mihi dilectissimi fratres, Petrus & Ioannes. Et Ioannes quidem extẽsa manu Petro Apostolo, leuabat eum in verticem montis, & conuersus ad me, rogabat ascendere post Petrum, dicens: Andrea, poculum Petri bibiturus es. & extensis manibus, subdit: Appropinqua mihi, & extẽde manus tuas, vt coniungantur manibus meis, & caput tuum capiti meo societur. Quæ cum fecissem, inuentus sum breuior esse Ioãne. Et post hæc ait mihi: Vis cognoscere imaginem *huius* rei quã cernis, vel quis sit qui tibi loquatur? Et ego: Desidero, inquã. Et ait mihi: Ego sum verbum crucis, in qua pendebis in proximo, propter nomen eius quem prædicas. Et multa alia dixit, quæ nunc silere oportet: prodibuntur autem tunc, cum ad hanc æmulationem accessero. Quare rogo, conueniant omnes qui suscepere verbum Dei, vt commendem illos Domino Iesu Christo, quo eos in doctrina sua immaculatos custodire dignetur. Ego verò iam resoluor *[Pr]aratio Andreæ passionẽ.* à corpore, & vado ad promissionem illã, quam mihi polliceri dignatus est Regnator cœli & terræ, qui est filius omnipotentis Dei, cũ sancto spiritu verus Deus, permanens in sæcula sempiterna. Hæc audientes fratres, flebãt valde, & cędebant palmis facies suas, cum gemitu magno.

Denique

Denique conuenientibus cunctis, ait iterum: Scitote dilectissimi, me discessurũ à vobis. Sed credo in Iesum, cuius verbum prędico, quia custodiet vos à malo, vt non diuellatur ab inimico hæc messis, quam in vobis seui: id est, cognitio & doctrina Iesu Christi Domini mei. Vos autẽ orate iugiter, & state fortes in fide, vt euulsa Dominus omni zizania scandali, tãquam triticum mundum, in horreo vos cœlesti congregare dignetur. Et sic per dies quinque docebat eos, & confirmabat in præceptis Dei. Posthæc autem expansis manibus, orauit ad Dominũ, dicens: Custodi quæso Domine gregẽ hunc, qui iam tuam cognouit salutem, vt non præualeat ille malignus: Sed quæ te iubẽte, & me dispensante suscepit, inuiolata custodire mereatur, in sæcula sæculorum. Et his dictis, omnes qui aderant, responderunt, Amen. Apostolus verò accipiens panem, & gratias agens, fregit, & dedit omnibus, dicens: Accipite gratiam, quàm vobis tradidit per me famulum suum Christus Dominus Deus noster. & exosculans singulos, atque cõmendans Domino, ex Philippis Thessalonicam profectus est, ibique biduo docens, discessit ab eis. Multi autem ex Macedonia fideles profecti sunt cum eo, quorum fuerũt duę naues. Quærebant autem omnes, vt illam nauẽ, in qua Apostolus vehebatur, conscenderent, desiderãtes eum audire loquentem, scilicet vt nec in mari deesset eis verbũ Domini. Ad quos cõ-

Oratio S. Apostoli.

uersus Apostolus: Noui(inquit) desiderium vestrum, dilectissimi, sed nauis hæc paruula est. Quare rogo vt pueri cum impedimentis in maiorem nauem transeant: Vos verò in ista quæ minor est, nobiscum properabitis. & dato eis Antymo, qui consolaretur eos, iussit aliam conscendere nauẽ, quàm propè sibi semper esse iusserat, vt & ipsi viderent eum, & verbum Domini audirent. Hæc dum fierẽt, accidit vt quidam solutus in somnum, vento impulsus caderet in mare. quod vidẽs Antymus, cõuersus ad Apostolum: Succurre doctor(inquit) bone, periit enim vnus de famulis tuis. Tunc beatus Andreas increpauit ventum, & statim siluit, & trãquillum redditum est mare. Homo verò qui ceciderat, vnda famulante ad nauem deuectus est. Cuius manu Antymus adprehensa, leuauit eum in nauem: & omnes admirati sunt virtutẽ Apostoli, quòd etiam mare obediret ei. Duodecima igitur die Patras Achaiæ ciuitatem adpulsi sunt, egressique de naui in quodã diuersorio morabãtur. Denique cum multi precibus insisterẽt, vt in domos eorũ ingrederetur, dixit: Viuit dominus, quia non vadam nisi quò præceperit ille. Et nocte dormiens, nihil reuelationis accepit. Altera verò nocte, cùm esset ex hoc tristis, audiuit vocem dicentem sibi: Andrea, ego sum tecum, & non derelinquam te. Quæ audiens ille, glorificabat dominum pro hac visione. Dum hæc fierẽt, interea Lisbius Procõsul admonetur

Antymus S. Andreæ discipulus.

Ex Macedonia in Patras Achaiæ vrbẽ profectio.

diuinitùs, vt susciperet hominẽ Dei. Qui misit in occursum Apostolo homines, qui eũ hospitio exciperent,& sibi adducerẽt. Quod cum ille audiuisset, venit ad Proconsulẽ,& ingressus cubiculum eius, vidit eum iacentem clausis oculis quasi mortuũ.pungénsq; latus eius, inquit: Surge,& enarra nobis quæ tibi contigerũt. Et ille: Ego(inquit) sum qui execrabar viam quã doces: & miseram milites cum nauibus ad Proconsulem Macedoniæ, vt vinctum te transmitterent mihi, téque ipsum morte damnarẽ.sed ecce naufragia perferentes, nunquã potuerunt accedere quò iussi sunt. Dúmque in hac mente essem, vt destruerẽ viam tuã, apparuerunt mihi duo viri Æthiopes, qui me flagris cædebãt, dicẽtes: Non possumus hic iam vllam potestatẽ habere, quia venit homo ille quem persequi cogitabas. quare isthac adhuc nocte, qua potestatẽ habemus, vlciscemur nos in te. Et sic grauiter cæso, recesserunt à me. Nunc igitur vir Dei deprecari velis Dominum, vt dimittat hoc mihi delictum, & ipse saner ab infirmitate qua teneor. Hæc eo coram omni populo narrante, beatus Apostolus prædicabat assiduè verbum Domini,& credebant omnes. Proconsul verò sanatus, credidit & ipse,& corroboratus est in fide affatim. Qua ex re accidit, vt Trophima, quę Procõsulis quõdam concubina fuerat, & alio posthæc viro sociata viuebat, relinqueret & ipsa virum suum, & Apostolicæ doctrinæ adhæreret. Veniebat

enim ipsa plerunque in domum Proconsulis, in qua iugiter scilicet docebat Apostolus. Istud in iram maritũ eius concitauit, vt accederet Proconsulis coniugẽ, dicens: Si nescis domina Trophima viri tui scortum est, quã ipse sub prætextu mihi collocauit, vt ea nihilominus pro libito, vt facit, potiretur. Quæ illa audiens, succẽsa felle, inquit: Idcirco ergo me reliquit vir meus. iam enim sex menses transierunt, ex quo non cõiungitur mihi. Iam autem intelligo, quòd diligit ancillam suam. Et hæc dicens, vocauit procuratorem suum, iussitque Trophimã vt scortum dãnare, atque in lupanar retrudi. Nec mora deducitur ad lupanar, ac lenoni donatur. Sed nihil horum Lisbius sciebat, requirens tamen eam, ab vxore deludebatur. Trophima verò, ex quo die lupanar erat ingressa, proiecta humi assiduè orabat. Cúmque venissent qui eam cõtingerent, ponebat euangelium quod secum habebat, ad pectus suũ, & statim omnes vires perdebant. Quare cum accederet eam impudicissimæ vitæ iuuenis quidam, ac illudens vim iam pararet, adeò vt scissis vestimentis euangelium è pectore caderet, Trophima consternata, ac lacrymans, extensis ad cœlum manibus, inquit: Ne patiaris Domine me pollui, ob cuius nomen diligo castitatem. & statim apparuit ei Angelus Domini, & iuuenis cecidit ante pedes eius, & mortuus est. Itaque cõfortata pia mulier, benedicebat & glorificabat Dominum, qui non per-

miserat eam deludi.ipsa quoque tantam ex illo tempore in fide constantiã acceperat, vt non ita multo pòst in nomine Iesu Christi puerũ à mortuis resuscitarit: ad quod quidem spectaculum vniuersa ciuitas conuenerat. Interea temporis vxor Procõsulis abiit ad balneũ cum procuratore suo: cúmque lauarentur simul, apparuit eis dæmon teterrimus, à quo percussi ambo ceciderunt & mortui sunt. Quæ dum ita fierent, planctus factus est magnus: & nunciatũ est Apostolo & Procõsuli, quòd vxor eius cũ lenone mortua esset. Motus igitur his turbis beat⁹ Andreas, plebẽ in hæc verba alloquitur: Videte dilectissimi, quantũ præualeat inimicus. nã Trophima propter pudicitiã lupanari inclusa est. Sed non defuit iudicium diuinũ. mox enim & materfamilias, quæ hoc præceperat, cũ lenone suo percussa in balneo cecidit, & extincta est. Hæc eo dicente, ecce aduenit nutrix mortuæ, quæ præ senectute manibus portabatur. Et ipsa scissis vestibus, cũ clamore magno: Scimus (inquit) quia dilectus Deo es, & quæcunque petieris Deum tuum, præstat tibi. Quare miserere, & resuscita illam. Cuius lacrymis motus beatus Apostolus condolebat. conuersúsque ad Proconsulem, ait: Vis vt resuscitetur? Cui ille: Absit (inquit) vt viuat, quæ tãtum flagitium cõmisit in domo mea. Et Apostolus: Noli (ait) sic agere. misereri enim nos oportet petentibus, vt misericordiã & ipsi consequamur à Domino. Hæc eo dicente, per-

rexit Proconsul ad Prætoriũ. Sanctus verò Apostolus, iussit corpus exhiberi in medium, & accedens, ait: Rogo benigne Domine Iesu Christe, vt resuscitetur hæc mulier, vt cognoscant omnes quia tu es Deus solus, qui non patieris innocentes perire. & conuersus tetigit corpus mulieris, dicens: Surge in nomine Iesu Christi domini mei. & statim surrexit mulier. Quæ demisso vultu flens & gemens, respiciebat in terram. Cui Apostolus: Ingredere (ait) in cubiculũ tuũ, & esto secretius orans, donec conforteris à Domino. Cui illa respondit: Facito me prius cũ Trophima pacificam, in quam tantum mali misera admisi. Ad quæ Apostolus: Noli (inquit) timere, non enim Trophima eorum amplius meminit, neque vltionem vllam desiderat: sed gratias agit Domino, in omnibus quæ acciderãt ei. Vocata tamẽ ab Apostolo Trophima, cum Calista vxore Proconsulis, quæ resuscitata à mortuis fuerat, reconciliata est. Libius verò ipse, videlicet Proconsul, in tantum profecit in fide, vt quadam die Apostolum accedens, omnia ei peccata vltrò confiteretur. Cui sanctus Apostolus: Gratias (inquit) ago Domino ô fili, quòd times futurum iudicium: sed viriliter age, & confortare in Domino, quem credis. & tenẽs manum eius, ambulabat in littore. Post deambulationem verò cum sedisset, sedebant & singuli qui cum eo erant, super arenam, audientes verbum Domini. Et ecce cadauer necatum in mari, pro-

iectum est ad littus maris, & proximè ad pedes Sancti Andreæ. Quod vidēs beatus Apostolus, exultans in Domino, ait: Oportet hunc resuscitari, vt cognoscamus, quæ in eum aduersarius operatus est. Et fusa oratione, tenēs manū mortui, erexit illū: & statim reuixit, & loquebatur. Cúmque nudus esset, dedit ei tunicam, dicens: Dic nobis ordine, expone omnia quæ contigerunt tibi. At ille respondit: Nihil te celabo, quicunque sis homo. Ego sum Sostrati filius. ciuis Macedonis, qui nuper ab Italia nauigaui. Sed cum reuertissem ad propria, audiui doctrinam surrexisse nouam, quam nullus hominum prius audiuisset. Sed & signa, prodigiáque, ac medelas magnas fieri à quodā doctore, fama erat, qui se veri Dei affirmat esse discipulum. Ego autem cum hæc audiuissem, properaui vt talem videre hominem possem, non enim aliud tum arbitrabar, nisi diuina esse quæ is gereret. Itaque nauigare cœpi cum amicis & pueris meis, & cum essem in alto, subitò orta tēpestas, nos fluctibus oppressit: & vtinam simul proiecti fuissemus, vt & illi resuscitati à te fuissent, sicut ego sum. Et hæc dicēs, voluebat multa in corde suo, & arbitrabatur ipsum iam esse, quem cum tanto periculo quæsisset, & procidens ad pedes eius, ait: Scio quia tu es famulus Dei veri. Rogo pro his qui mecum fuerunt in naui, vt & ipsi, te impertiente, vitam mereantur, vt cognoscant Deum verum, quem prædicas. Tūc sanctus Apostolus,

repletus spiritu sancto, prædicabat ei cõstanter verbum Domini, ita vt admiraretur adolescens super doctrina eius. Et demum expansis manibus, ait: Ostende nobis quæso Domine & reliqua cadauera mortuorum, vt & ipsi cognoscãt, te duce, Deum solum & verum. Hæc eo dicente, statim apparuerunt triginta nouem corpora ad littus vnda famulante deuecta. Itaque flente iuuene, simul omnes flere cœperunt: prostratique ante pedes Apostoli, rogabãt, vt & isti resuscitarentur. Sed & Philopator (hoc enim erat nomen adolescentis) dicebat: Genitor meus per bonam voluntatem impositis necessariis, & largitus vim pecuniæ, misit me huc. Quare si audierit quæ mihi contigerunt, blasphemabit Deũ tuum, & doctrinam eius refutabit. Sed absit vt hoc fiat. Rursus flentibus omnibus, rogauit Apostolus vt cõgregarentur corpora simul: sparsim enim proiecta fuerant. Tunc congregatis omnibus in vnũ, ait Apostolus: Quem vis prius resuscitari? At ille dixit: Vuarum conlactaneum meum. Hæc audiens Apostolus, flexis in terram genibus, palmisque extensis ad cœlum, diutissimè orauit cum lacrymis, dicens: Iesu bone, resuscita hunc mortuum, qui cũ Philopatore nutritus est, vt cognoscat gloriam tuam, & magnificetur nomen tuum in populis. Et statim surrexit iuuenis, & mirabantur omnes qui aderant. Apostolus autem iterum super singulos orationem fundans ait: Quæso Domine Iesu, vt

Nota mirãdam & tremendam historiam.

& isti resurgant, qui de profundo æquoris sunt delati. Quæ cum dixisset, iussit fratribus, vt vnusquisque tenens mortuum diceret: Resuscitet te Iesus Christus filius Dei viui. Quod cum factum fuisset, resuscitati sunt triginta octo, & glorificauerunt Deum qui aderant cuncti, dicentes: Quia non est similis Deo Andreæ.

Lisbius verò Proconsul, cum multis muneribus fuisset Philopatorem prosecutus: Non contristet te frater, inquit, facultatum amissio: consulo, vt non recedas à famulo Dei. Et erat semper cum Apostolo Philopator ex illa hora, intendens omnibus diligenter, quæ dicebantur ab eo. Dum hæc fierent apud Patras Achaiæ ciuitatem, contigit vt mulier Caliopa nomine, quæ homicidæ coniuncta, conceptum susceperat illicitum, magnis in partu doloribus arctaretur, nec partum proferre posset. Hæc ad sororem suam inquit: Vade quæso, & inuoca Dianam, deam nostram, vt misereatur mei. ipsa enim habet patrocinium obstetricãdi. Faciente igitur sorore quæ sibi imperata fuerant, venit ad eam nocte diabolus, dicens: Quid me casso inuocas, cùm tibi nihil prodesse possim? Sed mage Apostolum Dei Andream accede, qui in Achaia moratur, & ipse miserebitur sorori tuæ. Surrexit igitur mulier, & venit ad Apostolum, & narrauit ei omnia quæ contigerunt. At ille nihil moratus, venit in Corinthum ad domum mulieris ægrotantis. erat autem Lisbius Pro- *Ex patris Corinthum profectio.*

consul cum eo. Vidénsque Apostolus mulierem grauidam dolorum cruciatu torqueri, ait: Meritò hæc pateris, quæ malè nupsisti, & ex dolo concipiens, nunc intolerabiles labores sustines. Insuper consuluisti dæmonia, quæ neque vlli, neque sibi prodesse possunt. Crede nunc Iesum Christum filium Dei, & proiice puerperium: veruntamen mortuus egredietur, quòd indignè cõcepisti. Hæc vt mulier credidit, mox egredientibus cũctis de cubiculo, proiecit partum mortuum, & ab omnibus doloribus liberata est. Itaque cùm multa prodigia faceret in Corintho Apostolus Sostratus, pater Philopatoris, admonitus per visum vt Andream accederet, maturauit iter in Achaiam: & cum cognouisset vbi esset, peruenit in Corinthum. habénsque occurrentem Apostolum, statim cognouit eũ Sostratus, sicut iam antea ei per quietem erat ostensus, complexúsque pedes illius, inquit: Miserere mei quæso famule Dei, sicut & filio meo misertus es. Philopator autem ait Apostolo: Hic est pater meus, quem cernis. Iste interrogat iam quid eum oporteat agere. Ad quæ beatus Apostolus: Scio (inquit) quia pro cognoscenda veritate ad nos venerit. Gratias agimus Domino Iesu Christo, qui se credentibus reuelare dignetur. Dum hæc diceret Andreas, interea Leontius Sostrati seruus, ait Domino suo: Vides Domine, qua luce refulgeat vultus hominis huius? Cui ille: Video (inquit)

dilectissime, & ideo non discedam ab eo, sed simul ambo cum illo viuamus, & audiamus verba vitæ æternæ. & sequenti die obtulit Apostolo munera multa. Sanctus verò Dei dixit ad eum: Non est meum, accipere aliud à vobis, nisi vt vos ipsos lucrifaciam, cum credideritis in Iesum, qui me misit euangelizare in hunc locum. Si pecuniam desiderassem, Lisbium equidem ditiorem reperissem, qui me multo magis ditare potuisset. Hoc autem cupio, vt conferatis mihi quod vobis poterit prodesse ad salutem æternam. His gestis in Corintho, post paucos dies beatus Apostolus iussit sibi balneum præparari. & cum venisset lauandi gratia, vidit senem dæmonium habentem, & trementem valde. Quem dum admiraretur, alius puer adolescens egressus de piscina, procidit ad pedes Apostoli, dicens: Quid nobis & tibi Andrea? venisti ne huc, vt destruas nos de sedibus nostris? Erectus autem, adstante populo, dixit Apostolus: Nolite timere, sed credite in IESVM saluatorem nostrum. Clamantibus igitur omnibus, Credimus quæ prædicas: increpauit vtrunque dæmonem Andreas, & egressi sunt confestim à corporibus possessis, dimisísque & senex & adolescens redierunt ad propria. Interea Apostolus lauans, nihil quidem de doctrina intermittebat: sciens inimicum generis humani vbique insidiari, siue in lauacris, siue in fluminibus. & idcirco nomen

Domini assiduè inuocandum suasit, vt is qui vult insidiari, non habeat potestatem. Quod videntes viri ciuitatis, veniebant & adferebant ægrotos, ponentes coram eo, & curabantur: & multi etiam de aliis ciuitatibus, qui verbum Domini acceperant, quotidie accedebant beatum Apostolum, vt ab eo erudirentur. Dum hæc agerentur in Corintho, ecce quidam senex Nicolaus nomine, scissis vestibus venit ad Apostolum, dicens: Famule Dei, ecce septuaginta quatuor anni sunt vitæ meæ, quibus non discessi ab immunditiis ac scortatione, in lupanaribus subinde exercens illicita. Et nunc tertia dies est, ex quo audiui miracula quæ agis: & prædicationes tuas, quæ sunt plenæ verbis vitalibus. Cogitabam enim mecũ, vt relicto hoc opere, venirem ad te, & ostenderes mihi meliora. Sed dum hæc cogitarem, venit mihi rursus aliud in mentem, vt priorem sensum relinquerem, & non facerem bonum quod cogitabam. Luctante igitur conscientia mea, accepi Euangelium, & oraui Dominum, vt hæc aliquando me faceret obliuisci. Itaque post paucos dies oblitus Euangelij, quod super me erat, inflammante cogitatione peruersa, abij iterum in lupanar. & ecce mulier meretrix videns me, ait: Egredere senex, egredere. Angelus enim Domini es tu, non contingas me, neque appropinques huic loco: video enim in te mysterium magnum. Cúmque ego obstupefactus cogita-

rem, quid hoc esset, recolui, quod Euangelium mecum haberem. Abij, & conuersus venio nũc ad te, famulum Dei, vt miserearis erroribus meis. Spes enim mihi est maxima, quòd non pereo, si oraueris pro humilitate mea. Hæc audiens beatus Andreas, cum multa contra fornicationem disseruisset, prostratus genibus, expansisque manibus, tacitus orabat. emitténsque gemitus cum lacrymis, ab hora diei sexta vsque ad horam nonam, surgebat abluta facie, nihil cibi accipere volens, dixitque: Non gustabo, donec cognoscam, si miserebitur Deus huic homini, & si sit reputandus inter saluatos. Et cum ieiunasset etiam altera die, nihil tamen ei reuelatũ fuit de homine isto, vsque ad quintum diem. in quo flens vehementer, dicebat: Domine, pro mortuis obtinemus pietatem tuam. & nunc iste quia tua cognoscere desiderat magnalia, cur non reuertatur, vt sanes illum? Hæc eo dicente, vox de cœlis delata est, dicens: Obtines Andrea, pro sene: sed sicut tu ieiuniis fatigatus es, ita & ipse studeat, per ieiunium, vt saluetur. Et vocans eum, prædicauit ei Apostolus abstinentiam. Die verò sexto vocauit omnes Christianos, & rogabat vt orarent vniuersi pro eo. qui prostrati solo orabant, dicentes: Domine pie, misericors, remitte homini delictum suum. Quo facto, & ipse gustauit, & cæteros manducare permisit. Nicolaus quoque rediit ad domum suam, & omnia quæ ha-

bebat distribuit indigētibus. Ipse quoque multum se excruciauit, ita vt per sex menses nihil aliud quàm aquam acciperet, & pane arido vesceretur. Igitur exacta digna pœnitentia, haud ita multo post senex iste excessit è sæculo. Aberat tum beatus Andreas. sed circa ipsam mortem senis, vox ad Apostolum facta est alio loco: Andrea, meus effectus est Nicolaus. At ille gratias agens, narrauit fratribus Nicolaum excessisse de corpore, orans vt in pace quiesceret.

Dum hæc apud Corinthum ab eo fierent, & fama de virtutibus eius quotidie cresceret, venit ad Apostolum Antiphanes ciuis Megarensis, & ait: Si qua in te est bonitas iuxta præceptum Saluatoris, quem prædicas, hanc ostende iam nobis, vir Dei, & libera domum de insidiis quibus tētatur. Ad quem Apostolus: Enarra nobis homo, quæ contigerunt tibi. Et ille: Dum de itinere (inquit) domum reuersus fuissem, & ingrederer ianuam atrij mei: ecce audiui vocem ianitoris, miserrimè declamantis. Quúmque interrogassem quæ essent hæ voces, narrauerunt mihi qui aderant, ipsum cum vxore & filio male à dæmonio torqueri. Tum verò ascendens ad superiora domus, vidi & alios pueros stridentes dentibus, & in me impetum facientes, risúsque insanos arridentes. Quos cum præterirem, ascendi iterum ad alia superiora, in quibus coniunx iacebat, ab his verberata grauissimè: quæ ita erat amentiæ fatigatione tur-

bata, vt cæsarie supra oculos dimissa, neq; aspicere me, neque cognoscere posset. Hanc ergo, rogo vir Dei, vt restituas mihi. de cæteris verò curam nullam habeo. His dictis, sanctus Apostolus misericordia motus, respondit: Non est acceptio personarum apud Deum, qui propterea venit, vt cunctos saluos faceret, ne perirent. & ait: Eamus ad domum eius. Cúmque progrediens Andreas & Lache, venisset in Megaram, iam iámque ianuam domus ingrederetur, dæmones vnius vocis impetu clamauerũt, dicentes: Vt quid nos hic Andrea persequeris? vt quid domum non tibi concessam adis? Quæ tua sunt, posside: quæ nobis cõcessa sunt, ne velis penetrare. Quæ sanctus Apostolus, vt erant insolita, admiratus, ascendit in cubiculum, vbi mulier decumbebat, & cum flexis genubus orasset, adprehensa manu mulieris, inquit: Sanat te Dominus Iesus Christus. & statim surrexit mulier à lectulo, & benedicebat Deum. Similiter & singulis quibusq; qui à dæmonio vexabantur, imponens manum, sanitati cunctos in domo restituit: habuítque deinceps Antiphanem & vxorẽ eius firmissimos adiutores in Megara, ad prædicandũ verbum Domini.

E Corintho Megaram proficiscitur.

His gestis, non ita multo pòst beatus Apostolus Patras ciuitatẽ reuertitur, in qua Proconsul Ægeates erat, qui nuper adeò Lisbio successerat. Ait mulier quædã Ephidama nomine, quæ ex doctrina Sosiæ cuiusdã Apostolici discipuli,

In Patras reditus.

Christo mancipata fuerat, Andream accedit, amplecténsque pedes beati Apostoli, inquit: Rogat te, vir sancte, domina mea Maximilla, quæ magnis febribus retinetur, vt eam accedere digneris. cupit enim audire doctrinam tuam. Hæc autem Proconsulis coniunx erat, cuius morbum vir tam grauiter ferebat, vt educto mucrone sibi vellet mortem consciscere. Sic igitur præcedente Ephidama, Apostolus venit in cubiculum, in quo mulier iacebat ægrota, & videns stantem præsidem cum euaginato gladio, ait illi: Nihil tibi nunc mali feceris ô Proconsul, sed reconde gladium tuum in locum suum. Erit enim tempus quando ad nos is exercendus erit. Sed nihil intelligens Præses, dedit accedendi locum. Tunc Apostolus veniens ante lectum infirmæ, facta oratione apprehẽdit manum eius, & statim sudore perfusa est mulier, & discessit ab ea febris, iussitque ei Apostolus dare cibum. Quæ vt vidit Proconsul, centum argenteos iussit numerari sancto Dei: quos ille nec aspicere voluit. Egresśúsque domum illius, in itinere vidit hominem iacentem in cœlo debilem, cui multi è ciuibus stipem porrigebant, vnde alimentum haberet. Misertus itaque miseri, ait ad eum Andreas: In nomine Iesu Christi surge sanus. Qui protinus surgens, glorificabat Deum. Et cùm progressus fuisset paululum, in alio loco vidit hominem cæcum cum vxore & filio, & ait Apostolus: Verè diaboli

est

est hoc opus, qui hos homines mente & corpore excæcauit. Ecce ego vobis in nomine Dei mei corporalium oculorũ restituo lumen: ipse quoque mentium vestratum tenebras reserare dignetur, vt cognita luce, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, salui esse possitis. Et imponens eis manus, aperuit oculos illorum. At illi procidentes, osculabantur pedes eius,& dicebant: Quia non est alius Deus, nisi quem prædicat famulus eius Andreas. Hæc dum apud Patras faceret beatus Apostolus signa, abduxit quidam ad littus Andream, vbi nauta quispiam, quinquaginta annis debilitate nimia proiectus, in cœno iacebat vlceribus scatens, & vermibus, cui nullius medici potuit cura mederi. Hic cum aspexisset Apostolum: Forsitan tu es (inquit) discipulus Dei illius qui solus saluare potest. Cui sanctus Apostolus ait: Ego sum, qui in nomine Dei mei te sanitati restituo. Et adiecit: In nomine Iesu Christi surge, & sequere me. At ille relictis pannis purulentis, in quibus tabes defluxerat, sequebatur eum, profluente pure cum vermibus à corpore eius. Cúmque venissent ad mare, ingressus est vterque aquam: abluénsque eum Apostolus in nomine Trinitatis, ita sanũ reddidit, vt nullum penitus infirmitatis huius corporeæ resedisset indicium: tantúmque fide post acceptam sanitatem accensus est, vt nudus per ciuitatem cucurrerit, adnuncians: Quia ille

eſt verus Deus, quem Andreas prædicat. Et mirabantur omnes, congratulantes ſoſpitati eius.
Cúmque talia, & alia plura digna admiratione apud Patras per beatum Apoſtolum agerentur, interea aduenit ex Italia Stratocles, frater Proconſulis. huic erat puer Alcmana nomine, quem in precio ſingulariter habebat. Euenit autem, vt ab impulſu dæmonis percuſſus tunc iaceret, ſpumanſque in atrio, tumultum magnum excitaret. Quæ videns Stratocles, nimis molliter caſum dilectiſſimi pueri ferebat. Et ecce Maximilla & Ephidama cõſolantes virum, dicunt: Noli contriſtari frater, mox enim puer recuperabitur. Eſt enim hic vir quiſpiam, qui viam ſalutis oſtendens, multos reuocat ab infirmitate ad integram ſanitatem. Mittamus ad illum, & ſtatim reddet tibi puerum ſanum. Haud mora, accerſitur Apoſtolus, qui rogatus à matronis adprehenſa manu eius, ait: Surge puer in nomine Ieſu Chriſti Dei mei, quem prædico. Et ſtatim ſurrexit incolumis. Stratocles verò credidit exinde in Dominum, & ita confortatus eſt in fide, vt ex illa hora non diſcederet ab Apoſtolo, ſed quotidie adhærens lateri eius, audiebat verbum ſalutis. Interea dum hæc fierent apud Patras, contigit vt abeunte Proconſule in Macedoniam, Maximilla vxor verbis ſalutaribus inſtructa, in tantum beato Apoſtolo adhæreret, vt reuerſus Præſes, parum abfuerit quin & vxorem: & magnam inſu-

per hominum multitudinem, in Prætorio cum Apostolo audientes verbum salutis inuenisset. Quod præsentiens beatus Andreas, flexis genubus: Ne patiaris (inquit) Domine ingredi Proconsulem in hunc locum, donec omnes egrediantur exinde. Quod cum fecisset, antequam Proconsul Prætorium fuisset ingressus, accidit illi voluntas purgandi ventris: cúmque secessum petiisset, & moras innecteret, Sanctus Apostolus singulis manus imponens, & consignans cruce, eos abire permisit: nouissimè autem se signans & ipse, discessit. Maximilla autem iam & antea, & post illa tempora sæpe, domum vbi Apostolus morabatur cum aliis Christianis ingrediebatur, & verbum Domini assiduè audiebat. Qua ex re factum est, vt rarius viro suo commisceretur. Quòd ille ægreferens, & causam in Apostolum coniiciens, Andream accersit: cui cum religionem saniorem exprobrasset, & vt ad idola adoranda mentem conuertere vellet, persuadere conaretur, respondit intrepidus beatus Apostolus: Ego sum, inquit, Proconsul, qui prædico verbum veritatis, & Dominum Iesum, vt recedentes homines ab idolis manufactis, verum Deum agnoscere incipiant, per quem facta sunt omnia. Ad hoc enim cùm esset Dominus maiestatis, descendit de cœlo, hominis formam susci piens, qui primus perierat: & cùm esset Deus, spõte pati dignatus est, vt eũ quem ipse fecerat,

de morte liberaret. Hæc audiens Proconsul, iussit eum recludi in carcerem. Vbi, quandiu clausus tenebatur, plurima quotidie turba ad eum confluebat, quam his verbis sanctus Andreas alloquebatur: Ego quidem sum missus Apostolus à domino meo, ad vos, charissimi fratres, vt homines positos in tenebris & vmbra mortis, per verbum Dei ad viam veritatis & luminis reuocarem. Quo in instituto, haud vnquam cessaui, hortans vos subindè, vt recedentes à dæmonum culturis, verum Deum quærentes, & in mandatis eius perseuerantes, promissionis eius hæredes inueniamini. Hortor autem vos dilectissimi, & moneo, vt fidem vestram, quam supra fundamenta Domini mei Iesu Christi posuistis, crescere sinatis in spem & laudem domini. Cæterùm in his quæ mihi contingunt, nolo vos quidquam contristari. Ita enim promissa sunt à Domino meo Iesu Christo, sicut scriptum est: Pro nomine illius mulctandos nos esse, passuros, & flagellandos: atque adeò ante iudices staturos, in testimonium eius. Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Orate ergo sine cessatione, vt diabolus, qui circuit vt leo rugiens, quærens aliquem deuorare, elusus & prostratus iaceat, à seruis Domini superatus. Cum hæc & alia plurima exhortans turbam per totam noctem doceret, & cum prolongasset sermonem, sequenti die primo diluculo procedens Ægeas

Exhortatio S. Andreæ in carcere.

Proconsul, tribunal conscendit, accersitóque Sancto Andrea, illum in hæc verba conuenit: Scis quare te custodiæ manciparim? vt dum vana & superstitiosa nescio quæ in vulgum disseminas, ita aliquid certius cognoscerem de te. Interim audio nescio quæ ridicula tota nocte locutum. Cui Andreas respondit: Ego non cesso, quæ mihi à Domino sunt iniuncta exercere, vt populus de via erroris liberatus, ad veram possit cognitionem perduci. Tum Proconsul: Recede (ait) ab hac stultitia, & noli bene viuentes subuertere. Andreas dixit: Mihi Deus meus Iesus Christus præcepit, vt opportunè & importunè verbum eius prædicare non cessem, atque errantibus pœnitentiam ostenderem. Tum rursus Ægeas: Aut promitte te recessurum (ait) ab hac superflua & superstitiosa doctrina, aut statim iubebo te interfici. Andreas respondit: Ego non solum interfici, sed diuersis etiam pœnis excruciari paratus sum, priusquam à prædicatione diuina recessero. Sic Proconsul septem eum ternionibus flagellorũ cæsum crucifigi præcepit, mandans nominatim quæstionariis, vt ligatis manibus & pedibus & non clauis affixus suspenderetur, quo diutino cruciatu deficeret. Hæc videns plebs indigna in virum Dei committi in turba dicebat: Iustus homo, & amicus Dei, & doctor bonus, ducitur immeritò ad mortem. Andreas verò cùm plurimis verbis eos alloqueretur, peruenit tan-

S. Andreæ ad crucem exclamatio.

dem ad locum, vidénsque procul crucem, exclamauit, dicens: Salue crux, quæ diu fatigata requiescis, tanto tempore expectans me. Certissimè autem scito, te gaudere suscipientem discipulum eius qui pependit in te. Quapropter lætus pergo ad te: quia secretum tuum cognosco, & mysterium noui, qua de causa fixa sis. Suscipe nunc quem desideras, quia tandem speciem tuam desiderans, inueni in te. Video enim in te, quæ à Domino mihi sunt promissa. Suscipe itaque electa crux humilem propter Deum, & transfer seruum eius ad Dominum suum. Et hæc dicens beatissimus Andreas, expolians se, tradidit ministris. Qui ligantes manus & pedes eius, secundum quod eis fuerat præceptum, suspenderunt eum in cruce. Astante verò turba ingenti viginti fermè millium hominum, inter quos etiam stabat frater Ægeatis Stratocles, aperuit beatus Apostolus os suum, & ita loquutus est: Ego quidē gratias habeo Domino meo Iesu Christo, qui me tandem perfunctum iussione sua, abire corpore vult, vt per bonam confessionem, perpetuam cōsequar misericordiam, dilectúsque & notus eius efficiar, qui me ad vos misit. Vos autem manete in verbo vobis tradito, docentes & admonētes alterutrum, vt & ipsi sitis cum Deo meo in perpetuum, & cum eo habitetis, promissionésque eiusdem recipiatis. Et cum respōdissent qui aderant Christiani, Amen: toto eo die, & nocte quę

insecuta est, iugiter loquebatur, neque in aliquo fatigabatur aut deficiebat. Sequēti igitur die videntes eius tolerantiam & animi constantiam, denique spiritus prudentiā, & mentis robur, venerunt turbæ ad Ægeatem, ac sedente eo pro tribunali, vociferantes dixerunt: Quæ ista tua est tam crudelis sententia Proconsul vt hominem probū. qui nihil mali commisit, crucis supplicio velis condemnare? Perturbata est tota ciuitas, & simul cum eo omnes perimus. Quæsumus te, ne Cæsaris tam celebrem perdas ciuitatem. Concede nobis hominem iustum, redde nobis hominem sanctum, ne interficias hominem Deo carum, ne perdas hominem mansuetum & pium. Biduo enim suspensus viuit, quæ res miraculo non caret: & quod plus est, loquitur adhuc, & non suis sermonibus reficit. Quare reddas nobis hunc virum, vt viuamus: solue pudicum, & omnes patriæ erūt in pace. His commotus Proconsul, cum & minas ac tumultum populi metueret, surgēs de tribunali, Andream soluere cogitabat: profectúsque ad locū crucis, læto populo, quòd famulus Dei liberaretur, & frequenti comitāte, tristis & facta pœnitēs, Andreæ suspenso appropinquabat. Ad quem ille: Quid ad nos (inquit) Ægeas venisti? nunquid soluere me cupis, & pœnitentia ductus credere desideras? nō mihi, crede, persuadebis, vt ex ista cruce recedā. Et cū populus, vt solueret hominem, iuberet: sanctus Andreas exclamauit voce

Oratio beati Andreæ ante mortem.

magna, & dixit: Ne permittas famulum tuum Domine Iesu Christe, qui propter nomẽ tuum pendet in ligno, solui: neque permittas quæso Deus misericors, secretis tuis inhærentem, humanis amplius conuersationibus tradi. Sed suscipe tu magister me, quem dilexi, quem cognoui, quem retineo, quem videre desidero, in quo sum quod sum. Suscipe exitum meum Iesu bone & misericors. Et hæc dicens, diutissimè Dominum clarificans & gaudens, nobis flentibus reddidit spiritũ. Cuius corpus Maximilla Proconsulis vxor accipiens, conditum aromatibus, celebri in loco sepeliuit, & ex illo tempore pudicitiam & castitatem seruans, in fide quoque accepta constans permansit. Ægeas verò maritus illius, arreptus ea nocte à dæmonio, de loco alto se præcipitauit, & mortuus est. Stratocles porrò frater eius, cum hæc audiuisset, de bonis Proconsulis nihil contingere voluit, dicens: Quæ tua sunt, tecum pereant. Mihi sufficit Dominus Iesus, quem cognoui per famulum eius Andream. Est autem passus venerabilis & sanctus Dei Andreas Apostolus apud Achaiam, in ciuitate Patris, sub Ægeate Proconsule, pridie Kalend. Decembris, regnante Domino Iesu Christo, cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Ex hoc apparet, Abdiam, huius historiæ authorem passioni interfuisse.

LIBER QVARTVS ABDIÆ Babyloniæ Episcopi, De historia ac rebus gestis à Iacobo Ioannis fratre germano, Domini nostri Iesu Christi discipulo atque Apostolo, ab Africano historico ex Hebraica lingua in Latinum sermonem translatus.

IACOBVS Zebedæi filius, & Ioannis qui Euangelium reliquit, frater germanus fuit: quem Christus Saluator noster, in naui cum patre & fratre visum, sequi se iusserat. Quod diuino cõpunctus amore fecit, adhæsitque Domino nostro ex eo tempore non solum vt discipulus, quos multos habuit, verùm etiam in monte ad Apostolatus apicem ab eodem vocatus, post passionem Domini, Iudæam & Samariam in diuisione Apostolica sortitus est. Quas prouincias cum perageret, ingrediens per synagogas secundum scripturas, ostendebat omnia quæ à Prophetis prędicta erant de Domino Iesu Christo, ea in ipso impleta esse. Quod dum fieret, opponebant se sancto Apostolo Hermogenes & Philetus quispiam, asserentes, quòd non verus Dei filius esset Iesus Christus Nazarenus, cuius se ille Apostolum memoraret. Iacobus autem in spiritu sancto confidenter agens, omnes assertiones illorum euacuauit, ostendens de scripturis sanctis, hunc esse verum filium Dei, generi humano promissum. Qua re motus Philetus, cum Ia-

cobi prudentiam admiraretur, reuersus ad Hermogenem, dixit ei: Iacobũ, qui se seruum Christi Iesu Nazareni asserit, & Apostolum eius, scias superari non posse. nam in nomine eius vidi eum dæmones ex obsessis corporibus eiicientem: vidi eum & cæcos illuminantem, leprosos mundãtem. Asserunt etiam amicissimi mei, quòd viderint insuper eum mortuos suscitantem. Sed quid multis moramur? Omnes scripturas sanctas memoriter retinet, ex quibus ostendit, non esse alterum filium Dei, nisi illum quem Iudæi crucifixerunt. Quare si consilio meo obtemperas, eamus ad eum, & indulgentiam impetremus. Quod si non feceris, ego saltem relicto te, ad ipsum me conferam, vt discipulus eius esse merear. Quæ vt audiuit Hermogenes, ira succensus, Philetum vinculis magicis constrinxit, & ait: Videbimus si Iacobus tuus soluat te. Philetus autem misit festinanter puerum suum ad Iacobum, vt ei nunciaret quæ gesta essent. & statim misit beatus Apostolus sudarium suum Phileto, dicens: Dominus Iesus Christus erigit allisos, & ipse soluit cõpeditos. Statim autem vt de sudario eius tetigit eum is qui missus erat, resolutus à vinculo magi, currẽs venit ad Iacobum, & cœpit insultare maleficiis magistri. Hermogenes verò magus dolẽs quòd ei insultaret, arte sua excitauit dæmones, & misit eos ad Iacobũ, dicens: Ite, & ipsum Iacobum mihi, & simul Philetum discipulum meum ad-

ducite,vt vindicer in his,ne mihi & cæteri disci
puli mei ita illudant. Venientes igitur dæmones,vbi Iacobus orabat,vlulatum in aëre habere cœperunt,dicentes:Iacobe Apostole Dei,miserere nostri:quia antequã veniat tempus incẽdij,nos etiã exurimur. Quib9 Iacobus:Vt quid venistis ad me?Dicũt ei demones:Misit nos Hermogenes,vt te & Philetũ ad ipsum perduceremus.Mox autem vt ingressi sumus,angelus Dei Sanctus catenis igneis religauit nos, & miserè cruciamur.Dicit eis Iacobus: In nomine patris & filij & spiritus sancti,exoluat vos iterum angelus Dei, ita vt reuertentes ad Hermogenem, nõ eum lædatis,sed vinctũ huc illum ad me adducatis.Qui cũ abiissent, ligauerunt Hermogeni ad tergum manus de restibus,& ita vinctum adduxerũt eum ad Apostolum,dicẽtes : Ad quẽ nos miseras,cum incensi flagraremus,ecce hũc adducimus tibi.Ad quẽ Apostolus Dei:Stultissime hominũ(inquit)cum inimicus generis humani rationem tecum haberet, quare non considerasti quos ad læsionem meam mitteres?Seu tamẽ illos adhuc non permitto, vt furorẽ suum tibi ostendant.Clamabant quoque tum ipsi dæmones: Da nobis eum in potestatẽ, vt possimus & tuas iniurias vindicare, & nostra incendia. Ad quos Apostolus:Ecce(inquit)Philetus ante vos stat,cur eum non tenetis ? Dicunt ei dæmones:Nos nõ possumus vel formicam contingere,quæ in cubiculo tuo est.Tũc beatus Iacobus

ad Philetum ait: Vt cognoscas scholam Domini nostri Iesu Christi hanc esse, vt discant homines bona pro malis reddere, ille te ligauit, tu eũ solue: Ille te vinctum à dæmonibus ad se conatus est adducere, tu eum captum à dæmonibus liberum ire permitte. Itaque vt soluit eum Philetus, deiectus & confusus Hermogenes stetit.

Ad quem conuersus Apostolus Domini: Vade liber, quocunque volueris. Non est enim disciplinæ nostræ, vt inuitus aliquis conuertatur. Dicit ei Hermogenes: Ecce noui iras dæmonũ, nisi mihi dederis aliquid quod mecum geram, tenebunt me, & diuersis cruciatibus interficiẽt me. Cui beatus Iacobus: Accipe (inquit) baculũ itineris mei, & cum eo perge securus quocũque volueris. Qui accipiẽs baculum Apostoli, abiit ad domum suam. Et haud mora, collectis *libris* magicis: zabyras plenas ad Apostolum attulit ceruicibus & suis & discipulorum impositas, & cœpit eos ignibus coram eo comburere. Sed Iacobus prohibuit: Ne fortè odor incẽdij (inquit) vexet incautos, appende zabyris lapides & plũbum, & mitte in mare. Quod cum fecisset Hermogenes, reuersus cœpit tenere plantas Apostoli, rogans eum & dicens: Animarum liberator, accipe pœnitentem, quem inuidẽtem & detrahentem hactenus sustinuisti. Respondens dixit Iacobus: Si veram Deo pœnitentiam obtuleris, veram eius indulgentiam consequeris.

ζάβειρον. Græcis armamẽtorum repositoriũ est.

Dicit ei Hermogenes: In tantum veram Deo

pœnitentiam offero, vt omnes codices meos, in quibus erat inlicita præsumptio, abiecerim, & omnibus simul artibus renunciauerim inimici.

Tunc Sanctus Apostolus: Vade (inquit) per domos eorum quos euertisti, vt & reuoces Domino quæ tulisti. Doce hoc esse verum, quod antea docebas esse falsum: & hoc esse falsum, quod modò docebas verum. Idolum quoque quod adorabas, & diuinationes tibi putabas, ab eo responderi, confringe. Præterea pecunias quas malo opere acquisisti, bona ratione expẽde: vt sicut fuisti filius diaboli, imitando diabolum, efficiaris ita filius Dei sequendo Deum, qui quotidie etiam ingratis præstat beneficia, & se blasphemãtibus exhibet aliméta. Si enim cum malus esses circa Deum, bonus circa te extitit Dominus quanto magis erit circa te benignior, si magus esse cessaueris, & bonis ei operibus cœperis complacere? Hæc & his similia dicẽte Iacobo, in omnibus obtemperauit Hermogenes, & ita cœpit in Dei esse timore perfectus, vt etiam virtutes per eum plurimæ fierent à Domino. Videntes igitur Iudæi, quia hũc magum, quem inuictum putabant, ita conuertisset Apostolus, & omnes simul discipulos & amicos eius, qui solebant ad synagogam conuenire, Iesu Christo per Iacobum credidisse, obtulerunt pecunias centurionibus duobus, qui præerant Hierosolymis, Lysiæ & Theocrito, vt comprehenderẽt Iacobum. Exorta autem à populo se-

ditione, cum duceretur in custodiam, dicebant ei Pharisæi: Vt quid prædicas Iesum, hominem, quem inter latrones crucifixum omnes scimus? Ad quæ Iacobus repletus spiritu sancto: Audite me (inquit) viri fratres, & omnes qui Abrahæ filij esse cupitis. Promisit Deus patri nostro Abrahæ, quòd in semine eius hæreditarētur omnes gentes. Semen autem eius non est super Ismahel, sed supra Israhel. Ille enim cum matre sua Agar eiectus, à portione seminis Abrahę exclusus fuit. Abrahæ à Deo dictum est, quia in Isaac vocabitur tibi semen. Amicus autem Dei Abraham, pater noster appellatus est, antequā circuncisionem acciperet, & antequam Sabbata coleret, & antequam legem aliquam diuinæ cōstitutionis sciret. Amicus autē factus est, non quidem circuncidendo se, sed credendo in Deū, hoc, quod in semine eius hæreditarentur omnes gentes. Si ergo Abraham amicus factus est credendo, constat, inimicum Deo esse, qui non credit in Deū. Hæc cum disseruisset Apostolus, dixerunt Iudæi: Et quis est qui non credit in Deū? Iacobus respondit: Qui non credit, quòd in semine Abrahæ hæreditentur omnes gentes: Qui non credit Moysen dicentem, Suscitabit vobis Dominus Prophetam magnum, ipsum audietis tanquam me, per omnia quæ præceperit vobis. Hoc autē promissū Esaias prædixit, quo ordine fieret. ait enim: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filiū, & vocabitur nomē eius Emmanuel:

Vaticinia Prophetarū de Christo.

quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus. Addit Hieremias: Ecce veniet redemptor tuus Hieruſalem, & hoc eius ſignum erit: Cæcorũ oculos aperiet, ſurdis reddet auditum, & voce ſua excitabit mortuos. Ezechiel hunc etiam deſignat, dicens: Veniet rex tuus Syon, venit humilis, & reſtaurat te. Daniel quoque dicit: Sicut filius hominis, ita adueniet, & ipſe obtinebit principatus & poteſtates. Prædixit hunc & Dauid: Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Et patris vox de filio dicit: Ipſe inuocabit me, Pater meus es tu, & ego primogenitũ ponam illum, excelſum apud reges terræ. Et iterum: De fructu ventris tui ponam ſupra ſedem meam. Quin & paſſionem eius prædixerũt Prophetæ. Eſaias enim dicit: Sicut ouis ad occiſionẽ ductus eſt. Et Dauid in perſona eius dicit: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia oſſa mea: Ipſi verò conſiderauerunt & inſpexerunt me, diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Et alio loco Dauid ait: dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. & iterum de morte eius vaticinatus: Caro mea requieſcet in ſpe, quoniam non derelinques in inferno animam meam, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Vox autem filij ad patrem dicit: Exſurgam adhuc, & tecum ſum. Et iterum: Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus. De aſcenſione præterea

Illius dictum est à Propheta: Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem. Et iterum: Ascendit Deus in iubilatione. Et rursus: Ascēdit super Cherubin, & volauit. Item Anna mater sancti Samuelis dicit: Dominus ascendit in cœlos, & tonat. Et multa alia inueniūtur in lege de ascensione eius testimonia. Nam quòd sedeat ad dextram patris, item Dauid inquit: Dicit Dominus Domino meo sede à dextris meis. Et quòd venturus sit iudicare sæculum per ignem, dicit Propheta. Et iterum: Dominus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Hæc omnia in Domino nostro Iesu Christo & impleta sunt partim quæ fuerūt prædicta, & quę nondum facta sunt implebuntur propediē, ita sicut Prophetæ prædixerunt vobis. Ait enim Esaias: Surgent mortui, & resurgent qui in monumentis sunt. Si interroges, Quid erit, si resurrexerint? Respondit Dauid, audiuisse se Dominum loquentem. Semel loquutus est Deus, duo hęc audiui: Quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia, qui reddes vnicuique secundū opera sua. Vnde, viri fratres, vnusquisque vestrum pœnitentiam agat, vt non recipiat secundum opera sua, qui se scit participē esse eorum qui cruci affixerunt eum, qui mundum totum à cruciatibus liberauit. Siquidem è sputamento suo oculos cæci nati illuminauit: & vt probaretur ipse esse, qui Adam de limo terræ formauerat,

uerat,lutũ fecit de saliua sua,& imposuit oculis ac sanauit eos. Et cũ nos discipuli eius interrogassemus illũ,qui peccassent,hic an parẽtes eius yt cæcus nasceretur? Respõdit nobis Magister dicens: Neq; hic peccauit,neq; parẽtes eius, sed vt manifestentur opera Domini in eo: id est,vt manifestus fieret artifex qui eũ fecerat, cũ ipse faceret quod minus fuerat factũ. Nam & hoc quod pro bonis mala recepturus esset,prædictũ est in persona eius, per Dauid regẽ, cũ diceret: Retribuebant mihi mala pro bonis,& odiũ pro dilectione mea. Deniq; post tanta beneficia in Iudęos collata.cum tot paralyticos curasset,leprosos mũdasset,tot dæmones fugasset, & mortuos suscitasset, omnes vna voce clamauerunt: Reus est mortis. Præterea quod à suo discipulo tradẽdus fuerat, hoc ordine item prædictũ fuit à Dauid: Qui edebat panẽ meum,ampliauit aduersus me supplantationẽ. Hæc omnia, viri fratres, filij Abrahæ prædixerunt, loquẽte per os eorum spiritu sancto. Nunquid si hæc non credimus, poterimus euadere perpetui ignis supplieiũ,aut non meritò puniendi erimus?cum etiam, gentes credãt vocibus Prophetarum: nos verò populus quondã electus,nullã Patriarchis & Prophetis nostris fidẽ adhibebimus? Equidẽ censeo erubescẽda & punienda tot factis & sceleribus crimina, lacrymosis vocibus lugẽda esse nobis vt pœnitentiã nostrã pius indultor accipiat: ne illa nobis tandẽ eueniãt quæ gẽtilibus

maioribúsq; nostris acciderũt. Aperta est terra, & deglutiuit Dathã, operuit super synagogã Abyron. Exarsit ignis in synagoga eorũ, & flãma consumpsit peccatores. Hæc cũ disseruisset, non sine admiratione & singulari gratia Dei coram turbis clamauerũt, omnes vna voce dicẽtes: Peccauimus, iniustè egim⁹: da nobis remediũ, quid faciamus. Quib⁹ Iacobus ait: Viri fratres, nolite desperare: credite tãtum, & baptizamini, vt deleantur omnia peccata vestra. Cũ itaq; post hũc sermonẽ beati Apostoli, multi ex Iudæis baptizati essent, Abiathar pontifex anni illius, videns magnũ quotidie populũ in Iesum credere, per pecunias excitauit seditionem grauissimã, ita vt vnus ex scribis Phariseorũ mitteret funẽ in collum Apostoli, & perduceret eum ad Prætorium Herodis regis. Herodes is filius Archelai erat: qui vt causam accepit, iussit beatum Iacobũ decollari. Cumq; duceretur ad locum supplicij, vidit paralyticum iacentẽ, & clamantem sibi: Vir sancte libera me à doloribus, quib⁹ omnia membra mea cruciantur. Ad quem cõuersus Apostolus: In nomine (inquit) crucifixi Domini mei Iesu Christi, pro cuius fide ducor ad mortẽ, exurge sanus, & benedic saluatorem tuũ. Et protinus exsurrexit, & cœpit gaudẽs currere, & benedicere nomen Domini Iesu. Tunc ille Pharisæorũ scriba, que diximus funẽ collo eius circundedisse, Iosias nomine, procidens ante pedes Apostoli: Obsecro te (ait) vt des mihi indulgentiam, & facias

facias me nominis Sancti participem. Ad quem conuersus Iacobus, dicit: Tu credis, quia Dominus Iesus Christus, quem crucifixerunt Iudæi, ipse sit verus filius Dei viui? Et ait Iosias: Ego credo, & hæc est fides mea, ex hac hora, quia ipse est filius Dei viui. Quæ videns Abiathar Pontifex, scribam iussit comprehendi, & dixit ei: Si non discesseris à Iacobo, & maledixeris nomen Iesu, cum ipso decollabere. Cui Iosias: Maledictus (inquit) tu, & maledicti omnes dies tui. Nomen autem Domini Iesu Christi, quem Iacobus prædicat, est benedictũ in sæcula. Tunc Abiathar felle succensus, pugnis cædere scribã præcepit: & missa relatione de eo ad Herodem, impetrauit vt simul cum Iacobo decollaretur. Iacobus igitur cum Iosia ductus ad locum supplicij, antequam decollaretur, rogauit spiculatorem, vt aquæ illi facultas fieret. & allata est ei lagena plena cum aqua. Quum accipiens Apostolus: Credis (inquit) in nomine Iesu Christi filij Dei? At ille dixit: credo. Et perfudit eum Iacobus, & dixit: Da mihi pacis osculum. Cúmque osculatus esset eum, posuit manum super caput eius, & benedixit eum, & fecit signaculum crucis Christi in fronte eius. & haud mora, ceruicem spiculatori porrexit. Pòst & Iosias, perfectus iam in fide, martyrij palmã exultans accepit, pro eo quem in mundum nobis saluti Deus æternus miserat: Cui sit honor & gloria, in sæcula sæculorum.

LIBER QVINTVS HISTORIÆ Apostolicæ, de rebus à sancto Ioanne Euangelista gestis, authore Abdia Babyloniæ Episcopo, & Iulio Africano interprete.

IOANNES Iacobi superioris frater germanus, sed minor natu, Zebedæo patre, cum piscaretur, vocatus à Christo fuit: quem postea non solum ad Apostolatus culmen euexit, sed præcipuo quodam amore complectebatur. Vnde & in monte cum se Christus manifestasset, & in horto cum caperetur ex tribus vnus fuit. Quin & in cœna postrema cum nouum illud testamentum salutis nostræ mundi Saluator conderet, proximè Christo assidens, in sinu eius reclinans obdormiuit. De quo & illud Euangelista scribit, quòd mater Christum rogauerit, vt filiorum alter illi à dextris, alter à sinistris in regno cœlorum sederet. Iacobum nimirum, & istum ipsum Ioannem intelligens. Is, vt Christus in ligno crucis præcepit, virginis matris Domini curam à passione magistri semper habuit: & communibus cum fratre Iacobo auspiciis, Iudæis, Samaritanisque Iesum Saluatorem prædicabat. Petro quoque subinde adhærebat. vnde post resurrectionem, cum Dominus piscantibus occurrisset, Ioannes agnitum prius Petro significauit. Accepto quoque spiritu sancto, cum Petro hora nona templum

Hierosolymitanum ingressus, Æneæ paralytico & claudo ex vtero matris ad speciosam portam stipem petenti, sanitatem contribuit. Secutus posthæc iussa magistri, vt euangelium gentibus adnunciaret, ex Palestina in Asiam, atque inde in Ephesum traiecit, vbi ad Domitiani Cæsaris ætatem vsque Apostolico munere suo fungebatur, nonagenarius ferè, quod de illo in vita Christus prædixisse videtur. Nam cum Christus Petrum, vt se sequeretur iuberet, & Ioannes citius sequeretur, quia molestè Petrum ferre videret, qui ab ipso etiam quæsiuerat, quid Ioannem facere vellet: Christus ei respondit: Si eum manere in vita vellet, quoad ipse veniret, quid eius interesset? Quod discipuli non intelligentes verbum, vana opinione, antequam spiritum adhuc sanctum accepissent, Ioannem nunquam moriturum existimarunt. Est igitur & hoc ipsum amoris Saluatoris in beatum Ioannem indicium non vulgare, quòd vita reliquos omnes superauerit, & vt dictum est, à Domitiani temporis ætatem vsque in Asia verbum salutis populis adnunciarit, & paulo pòst defuncto Timotheo Ecclesiam gubernare cœperit apud vrbem Ephesum. Cui Proconsul loci cum edictum Imperatoris, vt Christum negaret, & à prædicatione cessaret, legisset, beatus Apostolus intrepidè respondit: Obedire oportere Deo magis quàm hominibus. Proinde nec Christum

Meminit Paulus quoque in epist. ad Gal. se cũ Tito & Barnaba profectum Hierosolymã, atq; ibi Iacobo, Petro, & Ioanni dextrã porrexisse.

Euseb. lib. 3. historiæ Ecclesiasticæ, Ioannem in Asia euangelizasse scribit.

Deum meum (inquit) negabo, nec à prædicatione nominis eius quiescam, donec consumpsero cursum ministerij mei, quod à Domino suscepi. Ad cuius responsionem motus Proconsul, iussit eum velut rebellem, in dolio feruentis olei mergi. Qui statim vt coniectus in æneo est, veluti fortis athleta, vnctus, non adustus, de vase exiit. Ad quod miraculum Proconsul stupefactus, voluit eum libertati suæ reddere: & fecisset, nisi timuisset edictum Cæsaris: mitiorem igitur pœnam excogitans, in exilium eum relegauit, insulam quæ dicitur Pathmos. In qua & Apocalypsim, quæ ex nomine eius legitur, & vidit, & scripsit. Post mortem autem Domitiani, quia omnia illius decreta Senatus infringi iusserat, inter cæteros qui ab illo relegati fuerant, & ad propria remeabant, etiam sanctus Ioannes Ephesum rediit, vbi & hospitiolum, & multos amicos habebat. Plenitudine enim gratiæ diuinæ, & conuersatione syncera commendatus, omnibus amabilis erat. In qua ciuitate senescens, etiam prædicationem verbi diuini signis & virtutibus confirmabat, ita vt tactu vestimenti eius languentes sanarentur, infirmi curarentur, cæci illuminarentur, leprosi mundarentur: denique dæmones passim ab hominibus expellerentur. Cum ergo rediisset Ephesum Apostolus, rogabatur etiam vicinas illustrare prouincias, quo vel Ecclesias fundaret, in quibus non

Hoc Legendæ & Periochius falso Romæ contigisse scribunt.

Relegatio Ioannis in Pathmum.

Redditus in Ephesum.

erant locis: vel in quibus erant, Sacerdotes ac ministros institueret, secundum quod ei de vnoquoque spiritus sanctus indicasset. Cum igitur venisset ad quandam vrbem aut longè positam omnibus Ecclesiasticis solenniter impletis, vidit iuuenem quendam validum corpore, & vultu elegantem, sed animo acrem nimis, respiciénsque ad Episcopum, qui nuper fuerat ordinatus: Hunc(inquit)summo studio tibi commendo sub testimonio Christi, & totius Ecclesiæ. Tum ille suscipiens, omnem se adhibiturum, sicut præcipiebat, diligentiam pollicetur. Sed iterum atque iterum eadem sæpius repetens, iuuenem commendabat attentius, & posthæc Ephesum rediit. Tum verò presbyter in domum suam adolescentem suscepit commendatum, & cum omni diligentia enutrit, amplectitur, fouet, ad vltimum etiam baptismi gratiam tradit. Posthæc iam velut confidens gratiæ, qua fuerat communitus, paulo indulgentius habere iuuenem cœpit. Sed ille vbi immatura libertate potitus est, continuò per æquæuos, quibus luxus & desidia cordi est, amare vitia, & corruptæ viæ incedere tramitem perdocetur. Et primo quidem conuiuiorum illecebris decipitur, inde nocturnis cum furtis socium mali sibi participémque consciscunt: post hæc iam ad maiora flagitia pertrahunt. Cum interea sensim iuuenis

Elegās historia de educatione iuuentutis bona.

formabatur & instituebatur ad scelera, & qui esset acer ingenio, sicut equus effrenis & validus, duris morsibus obfirmatis, recti itineris lineam derelinquens, rectore contempto, rapido cursu totus fertur in præceps. Ita succedentibus sibi malis, vt desperationem quoque à Domino præstitæ salutis acceperit, dedignatur iam de paruis sceleribus cogitare, grandia quæque molitur: & ex integro perditioni se tradens, nulli inferior esse in flagitiis cupit. Denique illos ipsos qui prius magistri criminum fuerant, discipulos facit: & latronum ex his turmam, quibus ipse dux & princeps violentus præesset, instituit, & cum his omni crudelitate grassatur. Verùm tempore elapso, cum rei ita poposcisset vtilitas, inuitatur iterum ad illam vrbem Ioannes. Et cum cætera, quorum gratia venerat, ordinasset: Age (inquit) ô Episcope, depositum repræsenta, quod tibi ego planè & Christus commendauimus, Ecclesia teste, quam regis. At ille obstupuit, primùm pecuniam putans à se reposci, quam non acceperat. Sed rursum considerabat, nec posse fallere Ioannem, nec quod non dedit, quærere: hærebat igitur stupens.

Quem Ioannes hærentem videns: Iuuenem illum (inquit) repeto à te, & animam fratris.

Tunc grauiter suspirans senior, & in lacrymas resolutus: ille, ait mortuus est.

Quomodo (inquit) vel quali morte? Do-

mine (ait) mortuus est, quia pessimus & flagitiosus euasit, ad vltimum etiam latrocinium adgressus est: Et nunc adeò montem quendam cum multa latronum manu occupat. Quibus auditis, Apostolus vestem continuo, qua erat indutus, scindit, & cum ingenti gemitu feriens caput suum: bonum te (inquit) custodem fratris animæ dereliqui. Sed iam nunc mihi equus paretur, & dux itineris. Et ita confestim ab ipsa Ecclesia ascendens, eo concitus properabat. Cúmque peruenisset ad locum, attinetur ab his latronibus, qui custodias obseruabant. Sed ille neque effugere, neque prorsus declinare vsquam nitens, ingenti tantum voce clamabat: Quia ad hoc ipsum veni. adducite mihi Principem vestrum. Qui cum veniret armatus, eminus agnito Ioanne Apostolo, pudore tactus, in fugam vertitur. Ille equo post eum admisso, confestim insequitur fugientem, etiam ætatis oblitus, simul & clamans: Quid fugis ô fili patrem tuum? quid fugis inermem senem miser? noli timere, habes adhuc spem vitæ. Ego Christo rationem reddam pro te. Equidem pro te mortem excipio libenter, sicut & Dominus excepit pro nobis, & pro tua anima dabo animam meam. Sta tantum, & crede mihi, quia Christus me misit. At ille audiens, restitit, ac vultum demisit in terram: post hoc arma proiecit, tremefactúsque flebat amarissimè. Et accedentis ad se ad senis genubus prouolutus, gemitibus

ac vlulatibus quibus poterat satisfecit, denique vberrimus lachrymarũ suarũ fontibus iterum baptizatur, occultans solam dexteram suam. Apostolus verò iurisiurandi sacraméto se ei à Saluatore impetraturum veniam pollicens, simúlque genibus eis prouolutus, atque ipsam dextram, ex cuius cædis conscientia torquebatur, tanquam iam per pœnitentiam purgatam, deosculans, ad Ecclesiam reuocat, & indesinenter pro eo orationes profundens: & cum ipso pariter ducens crebra ieiunia, indulgentiam à Domino, quam ei pollicitus fuerat, expetebat. Sed & variis sermonum consolationibus, veluti quibusdam præcantationibus, efferos & exterritos eius animos mitigabat. Nec prius abstitit, quàm eum in omnibus emendatum, etiam Ecclesiæ præficeret loci illius: præbens per hoc magna exempla veræ pœnitentiæ, & documentum ingens nouæ regenerationis, atque insignia quædam & trophæa visibilis in eo resurrectionis ostendens. Ita igitur cum plurimas vrbes adiisset Sanctus Ioannes, prædicans verbum Dei, reuertitur Ephesum, quòd sibi finem vitæ adesse intelligeret. Apud Ephesum verò in tãta gratia hominum exinde Apostolus semper extitit, vt alius manus eius gauderet contingere, alius applicare eas oculis suis, & pectori admouere, si ita vsus exposceret. Plerique etiam tactu vestis exhilarati, quia tetigerant amictum eius, sanabantur. Sed hæc Sancta gaudia & piam celebritatem

S. Ioannis in Ephesum reditus.

lebritatem aduersarius ingemiscens, immunem fraudis esse non passus, interturbare conatus est, vas sibi ad nocendum eligens gentilis hominis, qui Deum nesciret: causam verò arripiens, de pulchritudine fœminæ nobilis & Christianæ, Drusianæ nomine. adsciscebat quoque idem inimicus noster ad facilitatem prolapsionis, adolescentis ætatem. Adolescenti nomen Callimacho erat. Is Drusianam cùm vidisset, perditè adamare cœpit. Et quamuis Andronici nosset vxorem, etiam in adulterij crimen exæstuabat. Frequens erat sermo, & certa opinio, quòd ea fœmina Apostolicis intenta sermonibus, propter Dei cultum viro non commisceretur, clausaque in sepulchro, ne ita quidem victa in arbitrium cõcessisset mariti. Quin etiam mori elegerat, quàm consuetudinem repetere coniugij, cum præsertim maritus insisteret, dicens: Aut reddes te mihi vxorem qualem antè præbebas, aut morte persequar repugnantem. Sed nec mortis timore reuocata est, nec à contemplatione cœlesti vel donis vel vllis illecebris reuocari potuit. Verum hæc amore insaniens adolescens, quem diximus, tametsi sciret atque audiret, cum reuocaretur à plurimis, eo quòd nihil esset effecturus, contẽpsit, & confirmatam Dei verbo, suo furore tentandam putauit, quæ maritum proprium etiam ad obseruantiam prouocauerat castitatis, cõiugij copulam mentis tantummodo charitate seruans.

Hanc de Drusianam historiam Petrionius vix attigit quidem, & nucleum omnino, ob quam causam sit excogitata, omisit.

Itaque cum compellasset fœminam, nūcio spéque potiundi deiectus, mœstiorem indies cœpit ducere vitam. Drusiana quoque procaci interpellatione offensa, post biduum in febrem incidit, dolens quòd ad patriam reuertisset, & tantum ex eius forma nefas exortum esset. Vtinam (inquit) vel in patriam nunquam rediissem, vel ille verbo Dei instructus, in hunc se errorem non coniecisset. Ego igitur quia causa tanti vulneris infirmæ animæ sum, solui me ab hac vita cupio, Domine Iesu, vt euocata ancilla tua, quietius vitam miser proroget. Hæc præsente Ioanne Apostolo Drusiana dicebat: sed quò tenderet sermo, nec Apostolus, nec alij intelligebant. Tristis igitur ac mœsta, propter vulnus adolescentis illius, obiit diem. Mœstiorem quoque maritum fecit, quia cōturbatum vxor eius habuisset exitum, & mœrore affecta, animam optasset absolui. Flebat igitur Andronicus, ita vt reprehenderetur ab Apostolo, dicente: Ita ne fleueris, quasi ignores, quo illa concesserit. Nescis illam conuersationem esse meliorem, quæ in cœlo est, ad quam sancta & fidelis Drusiana transiuit, expectans spem resurrectionis à mortuis. Cui respondit Andronicus, se non diffidere quòd resurrectura sit Drusiana, nec mutare fidem: sed putare, qui purè huius vitæ confecerit cursum, ille saluetur. Sibi autem hoc dolori esse, quòd cognouerit latentē quendam mœrorem subiisse sorori suæ (ita Drusia-

nam appellabat) cuius causam cognoscere ex illa nunquam potuerat, nec humato iam corpore sciret. Et cũ interrogasset Apostolus Andronicum secreto, quæ causa fuisset: residens paulisper præsentibus fratribus omnibus qui conuenerant alloquio dulci Apostoli frui cupientes, in hæc verba locutus est. Gubernator nautis & omnibus qui nauigant, & ipsi etiam naui, cum eam in portu constituerit, ac fidei commiserit stationi, tunc valedicit. Sic agricola cum dederit terræ semen, & multo labore nouale exercuerit, diligentiam exhibuerit, detulerit custodiam, tunc requiem laboris accipit, cum in apothecis multiplicatam messem locauerit. Præterea, qui currit in stadio, tunc exultat, cum brauium acceperit. Qui athletarum moræ decertare parat, tunc gaudet, cum coronam acceperit. Omnes postremò, qui diuersis artibus student, & operibus incumbunt, in fine muneris vel operis Deum meritò laudant omnes, quòd destituti non sint, sed iustificati iuxta promissum Domini, quod sanctis suis dignatus est polliceri. Quod non conuenire arbitror, vt vnusquisque tunc fidem suam, quam exercet, probatam sciat, cum explens vitalis muneris cursum, purum reddat quod sibi creditum est. Multa sunt enim quæ fidem facilè singulorum frangant, & quasi turbationem quandam inferunt humanæ cogitationis solicitudini: filij, parentes, gloria, paupertas, adu-

Elegans & plena grauissimi argumẽti disputatio, de vita humana, & eius fine.

latio,iuuentus,pulchritudo,iactantia,cupiditas diuitiarum,prælatio, negligentia,inuidia, dissimulatio,iniuria, amor, tristitia, possessio serui, patrimonium,occasio,& alia huiuscemodi impedimenta,quæ obsistere solent:sicut gubernatori currenti cursum proprium,ventus frequenter exortus occurrit, & properantem retardat, & tempestatem excitat & procellas. Agricolæ quoque adultam spem tristior ludit euentus: ita etiam,priusquam vitæ huius aliquis exitum subeat, effectum prospicere debet, & qualem sit habiturus, addiscere: videlicet,vigilantémne ac sobrium, & cui nihil impedimenti possit adferri, an verò conturbatum & obligatum voluptatibus sæcularibus. Sicut enim laudat corporis decorem nemo, nisi cum omnia deposuerit indumenta:nemo ducem,nisi eum qui gloriose vniuersum bellum confecerit: nemo medicum, nisi eum qui curauerit ægritudines varias: ita nemo potest laudare vitam, nisi is qui plenum fidei animum, & templo Dei dignam carnem suam præstiterit: quæ non ipso cursu vana specie dissoluta corruerit, non obstupefacta & hebeta rebus humanis sit, neque inclinata ad temporalia,neque perpetuis caduca prætulerit,& non manentibus manentia cõmutarit, neque honorauerit quæ honorificanda non sunt, neque denique amauerit plena opera contumeliis: & qui pignus satanæ non acceperit, aut intra pectus suum serpentem clan-

ſerit: qui non riſerit non ridēda, vel opprobriū non erubuerit pro Chriſto. Eſt etiam qui verbo aliquid dicit, & opere negat. Non igitur lubricam carnem præſtare vnuſquiſque ſuam debet, ne vas faciat immundiciæ: ſed talē quæ non ſordida exuratur libidine, non immunditia vincatur, non auaritia ſuperetur, non cupiditati pecuniæ ſubiungetur, non ferocia corporis dometur, non ira & indignatione prodatur, nō abſorbeatur triſtitia, non ludicris quibuſdam in hac vita actibus eneruetur, ſed ea quæ fidē in Ieſum Chriſtum dominum noſtrū adaugent & prouehunt, ſuſcipiat, vt vitā recipiat æternā pulcherrimum præmiū pro illis quæ in hoc ſeculo deſpexerit. Hæc cum adhortationis gratia ſanctus Apoſtolus diſſeruiſſet grauiter, vt fratrū animos prouocaret ad concupiſcenda æterna, & cōtemnenda temporalia: is tamē de quo diximus adoleſcens, qui Druſianā adamabat, cęcum pectore vulnus alens. ſuo indies magis magiſq; cōſumebatur incēdio, quod nec mulieris potuit morte reſtingui. Nec mirum ſi nullā accipiebat Ioānis ſermone medicinam, qui negligens audiēdi, nō remedium vulneri adhibere quærebat, ſed ſcelus quotidie immane deſiderabat augere. Itaq; accidit poſtea mortua Druſiana, atq; ſepulchro illata, cum in mortuam adhuc Callimachus deperiret, Procuratorem Andronici precio corrupit, vt ſibi tumulū in quo Druſiana cōdita erat, reſeraret, corporiſque adamatæ copiam faceret.

Quod vbi procliuè tandem impetrauit, tentabat illicitum nefas corpori inferre defuncto. In quod non repentino quodam motu, sed furiosa quadam meditationis amentia latus: Etsi viua (inquit) coitus noluisti mecum subire cõsortium, mortuæ eam tibi tamen inrogabo iniuriam. Ita adhibito flagitij procuratore, adolescens furens cum sepulchrum fuisset ingressus, corpus primò inuolutũ pannis exuere cœpit. Subiecit procurator sceleris immanis: Quid profecisti infelix Drusiana, negãdo viua quod mortua sustinebis? Ita sermone pariter atque opere geminabatur scelus. Et cum iam sublatis propè omnibus exuuiis sepulturæ, solum genitalis partis superesset velamen, commixtionem illicitam molitur immani iuuenis libidine furens. Et ecce subitò, incertum vnde, ingens serpẽs occurrit, cuius vno saucius morsu, sed magis diro furentis terrore perculsus, corruit iuuenis, ita vt veneni frigore subito omnis eius vis euanuerit. supra quem statim serpens lapsum ascendens quiescebat. Sequenti verò die, qui erat tertius à die mortis Drusianæ, cum sanctus Ioannes, & vir mulieris Andronicus, matutinis horis ad tumulum conuenissent, vt sacra celebrarent, ecce claues non inueniebantur. Quocirca Ioannes: Rectè, inquit, claues sepulchri perierunt, quoniam Drusiana in sepulchro inter mortuos non est. Verùm ingrediamur, sponte fores aperientur. Non enim dubitare

Nota horrẽdum scelus.

bitare possum de Domini misericordia, quin & hoc conferat nobis, qui multa cõcessit. Cùm igitur appropinquassent sepulchro, subitò præcepto Ioannis apertæ sunt fores: & iuxta sepulchrum Drusianæ vidimus speciosum adolescentem, adridentem. Quem videns Ioannes, cum clamore ait: Et hic nos præuenis Domine Iesu Christe? Qua causa igitur venisti Domine? Et audiuimus sono vocis exprimi: propter Drusianam, quam habes nunc resuscitare: & propter illum qui propior sepulchro eius exanimatus iacet: qui & honorificabunt propter me Deum. Et hæc cùm dixisset bonus ad Ioannem, in cœlum, videntibus Ioanne & cæteris, reuertebatur. Conuersus autem Ioannes, cùm vidisset duo iacentia prope sepulchrum corpora, quorum vnum Callimachi erat, qui princeps Ephesiorum erat, supra cuius corpus serpens cubabat immensus: alterum verò corpus erat fortunati, qui procurator fuerat Andronici: Intuens igitur vtriusque corpus, cogitabat secum ipse, & dicebat: Quid sibi vult hæc species, & quare mihi Dominus non demonstrauit quæ hic gerebantur, qui nunquam dedignari solet? Verùm Andronicus cùm seminudum corpus Drusianæ vidisset, cum vno tantum velamine iacere in sepulchro, illos autem duos mortuos, ait ad Ioannem: Intelligo quid factum sit, ô Ioannes. Nam iste Callimachus iuuenis adamauerat Drusianam, dum viueret.

Ex his apparet Abdiã hanc historiã scripsisse ex relatione alicuius, qui rebus à sancto Ioanne gestis interfuerat.

h

& cùm esset eius petitio refutata, nihilominus tamen mulierem non desinebat incessere. Verùm frequẽtis repulsæ dolore commotus, procuratoris mei amicitiam ambiuit, vt eius opera ad vsus nefandos vteretur. Quin aiunt eum crebro viuente Drusiana dixisse, si non posset concubitu eius potiri viuentis, iniuriam tamen defunctæ esse facturum. Et fortasse, Ioannes, propterea bonus iste velauit eius reliquias, ne scilicet corpus pateretur iniuriam. Et ideo arbitror istos morte mulctatos esse, quia immanes ausus flagitij tentauerunt. Puto etiam ideo hanc ad te factam esse vocem, *resuscitandæ* Drusianæ, quòd cum mœrore & tristitia *vitæ* istius exitum immaturè clausisset, dolens quòd iuuenem formæ suæ culpa affecisset. Quę igitur causa, vt cum tria videamus corpora, de duobus tantum resuscitandis facta vox sit, *de* tertio autem siluerit? nisi quòd reformari Drusianam Dominus voluerit, ex eo quòd cum mœrore decesserat, vt diem suum cum tranquillitate componeret. Hic quoque iuuenis, quam causam veniæ habet, nisi quod videatur ipse, tanquam vnus de errantibus, esse deceptus. *Tertius* autem, puto quòd indignus beneficio Domini nostri Iesu Christi existimetur. Accingere igitur Ioannes obsecro, & primo omnium Callimachum resuscitato, vt ipse nobis quæ gesta sunt, prodat. Accedens autem Ioannes, iuxta corpus defuncti iuuenis, dixit serpenti:

Discede ab eo, quia seruiturus est Domino nostro IESV Christo. Et statim recessit serpens. Quo facto, procumbens humi, precatus est Dominum in hæc verba: Deus, cuius gloria honoratur à nobis, qui omnem operationem inferiorem domas: Deus, cuius voluntas virtute tua consummatur, propter gloriam tuam, exaudi nos: & nunc consummetur in isto iuuene gratia tua. Et si qua facta sunt per istum iuuenem, hæc nobis surgente eodem, demonstrato. Et statim iuuenis surgens, integram horam requieuit. Sed vbi ad vigorem sensus sui reuersus est, interrogatur à Ioanne, vt causam sui aperiret. Ita ingressus rem omnem explanauit, quemadmodum suprà Andronicus intimauerat. Amorem sibi Drusianæ causam fuisse, vt nec à desiderio mortuæ temperarit. Qui interrogatus rursum à Ioanne, vtrum nunc temeritatis suæ circa reliquias plenas venerationis & gratiæ, aliquem habere potuisset effectum: Respondit: Quomodo aliquid poteram vel audere, vel facere, cum talis bestia repentè in me irruisset, quæ Fortunatum vulnere etiam perculit, qui incentiuum addiderat huius insaniæ, quæ videbatur iam posse quiescere. Mihi autem illud causa mortis fuit, quòd cũ animi quadam dementia, & planè infœlici langore correptus, detraxissem defuncto corpori exuuias, ac discedens paulisper, me iam ad impiũ facinus præparabam, quo volebam cum defunctæ cor-

Plena grauitatis oratio apud Deum.

poris reliquiis conuenire: Ecce vidi, quemadmodum speciosus iuuenis corpus Drusianæ sua veste velabat, à cuius facie scintillæ ignis resiliebant in totum sepulchrum. Ex quibus vnà in me veniens, vocem dedit: Callimache morere, vt viuas. Quis fuerit homo iste, nescio. Sed quia te video hic Dei seruum, & nunc apparuisti mihi, cognosco & illũ Angelum Dei fuisse, & noui quia verè à te Deus adnunciatur. Vnde rogo & deprecor, ne me in hac ærumna relinquas. Scio enim atque reminiscor quæ gesserim, & quàm indigna tentauerim. Et ipse animo mœreo.
Vtinam viscera mea reserare posses, & videre interiorem mei sensum doloris. Denique mœreo, quod nequaquam à tantis flagitiis tentauerim*. Sed huius mœroris à te expecto medicinam: qui vt es Dei omnipotentis prædicator, cuius est filius verus Dominus noster IESVS Christus, ita à te verbum eius cupio scire. Nec dubito, si manum porrigas, vt & vocis eius compleatur veritas, quæ dicebat, Oportere me mori vt viuerem. Mortuus sum autem ille insolens, sed resuscitatus sum mitis atque mansuetus, mortuus sum Gentilis, sed resuscitatus sum Christianus. Cognosco iam quidem veritatem, sed peto vt plenius mihi tuis magisteriis reueletur. Quibus verbis lætatus Apostolus: Et quid agam (inquit) Domine Iesu Christe, nescio. Obstupui in excessu meo, tantam tuam esse misericordiam: simul insolitam quendam

Nota admirandam historiam.

quendam patientiam tuã recognoſco. Hæc cùm dixiſſet, benedicens Dominum, apprehendit Callimachum, & oſculatus eſt eum, dicens: Benedictus Dominus Deus, & filius eius IESVS Chriſtus, qui tui miſertus eſt, & à furore atque dementia mortis ſpecie liberauit, qui illa tua refrigerauit incendia, qui occaſionem culpæ ademit, qui veſanæ libidinis tentamina ſuccidit, qui iam mortuum peccato rurſum reddidit vitæ, vt in Domini noſtri Ieſu Chriſti fide gratiáque requieſcas. Vides quanta multitudo ad miniſterium noſtrum, & ad ſalutem tuam venerit. Andronicus autem vbi vidit Callimachum reſuſcitatum, viſcera maritali reſolutus affectu, rogare cœpit Apoſtolum, vt Druſianam quoque reſoluta morte reuocaret, dicẽs: Oportere eam reſurgere, vt triſtitiam exuat, cui iam mortua videbatur, mœrorem quo poſſit abſoluere: eo quòd doluit occaſione formæ ſuæ iuuenem eſſe deceptum. Rogat ergo vt & ipſam reſuſcitaret, & quando vellet Dominus, iterum auocaret eam. Motus itaque Ioannes, & petitione viri, & modeſtia Druſianæ, accedens ad ſepulchrum, & manum eius tenens, cum Dominum eſſet deprecatus: Druſiana (inquit) ſurge in nomine Ieſu Chriſti Domini noſtri, ſurge in gloria eius. Quæ ſurgens aſcendit de tumulo. Et cùm vidiſſet ſe nudam, in illo tenui tantum velamine cauſam quæſiuit. Quam vbi ab Apoſtolo cognouit, honorificauit Dominum, ac ſe

induit. Deinde respiciens Fortunati corpus iacere, ait ad Ioannem: Pater, & hic resurgat, quæso, quamuis funeris mei se præbuerit proditorem. Quod vbi audiuit Callimachus rogare cœpit, ne hominem improbum resuscitare vellet, cuius incentiuo præcipitatus sit in furorem, quòd hunc etiam quam audierat gratia nō cōtigerit, eò quò d de se tantum & Drusiana resultauerit venerabilis illius vocis oraculum: Dignum (inquit) morte iudicauit, quem dignum resurrectione non prodidit. Cui respondit Ioannes: Non didicimus filj, malum pro malo reddere. Nam & nos peccatores sumus, qui grauia commisimus, & per Dominum nostrum Iesum Christum consecuti sumus misericordiam, qui non putauit mala pro malis esse reddenda, sed pœnitentia & conuersione sepelienda delicta. Sed si mihi non permittis vt Fortunatus resurgat, Drusianæ hoc munus atque opus erit. Quæ repleta spiritu Sancto, accedens ad corpus Fortunati, ait: Domine omnipotens, qui concessisti vt hæc tam miranda opera tua cernerem, qui me consortem nominis huius esse voluisti: qui denique contulisti mihi, vt non solum te ipsa cognoscerem, sed etiam maritum consortio quodam germanitatis agnoscerem: qui mortem elegisti meam, vt separata paulisper à corpore, magis essem tua: qui iuuenem istum obire iussisti, vt in eo culpa moreretur, vita repararetur: Et nunc igitur Domine, ne despicias

preces famulæ tuæ: iube Fortunatum resurgere, etsi proditor meus esse tentauerit. Et adprehendens manum eius, inquit: Surge Fortunate in nomine Iesu Christi, Domini & Dei nostri. Qui cùm surrexisset, & vidisset Drusianam resuscitatam. Callimachum Domino credidisse, ingratus salutis suę, ait: Mori sibi melius fuisse quàm resuscitari, ne videret quod etiam ad illos virtutis gratia peruenisset. Quem aspiciẽs Ioannes, ait: Hoc est, quod Dominus in Euangelio locutus est, quia arbor mala malos fructus facit. Malæ enim radicis succus inoleuit, & ideo non potest bonus fructus succo degenerante concrescere. Nihil hic communis natura deliquit, sed radicis totum est vitium. Eadem omnes arbores fœcunditate, & quasi quodam gremio parẽtis ac sinu fouet terra mater, ac prouehit: eiusdem quoque aëris temperie ager omnis vtitur. Dominus quoque omnipotens pari vsu omnia imbre perfundit, & eodem sole tepefacit secreta terrarum & ligna syluarum: sed diuersus est fructus, variúsque prouentus arborum singularũ. Alia sterilis est, alia fœcunda. Atqui in illa sterili, radix vitij causa est, quæ terrenæ vbertatis & cœlestium beneficiorum gratiam sentire non potuit. Similiter autem omnes homines Deus noster ad imaginem suam fecit, hoc est, ad illam diuinam gratiã prouocauit, vt misericordiam, virtutem, pietatem atque iustitiã, & cætera quæ in Deo laudamus,

& nos imitari debemus: suum oriri iussit solem, & omnibus Dominus noster Iesus Christus aduenit, omnibus crucifixus est, omnibus surrexit. Sed hoc tantum munus ac donum Dei patris, qui pro nobis tradidit filium suum, itémq; Domini nostri Iesu Christi, qui se pro nostra redemptione obtulit, pauci vsque ad finem vendicant. Alij fastidiunt, & oblatã salutem recusant, dum nolunt credere auctorem salutis. Plerique etiam, dum inuident gratiæ diuinæ, quæ operatur in nobis, se hoc cœlesti fructu abdicant: vt iste miser inuidia deceptus, nec redditæ sibi vitæ munere gratulatur. habet igitur carbones suos, habet & fructum malæ arboris, quem accendat ignis, & suis se consumit incendiis. Separetur radix huiusmodi à fidelium conuersatione, & ab omni opere timentium Deum, ab omni deuotorũ munere, à congregatione Sanctorum, & à communione Sacramentorũ. Non habeat communionem cum viuente Drusiana, cuius & mortem iniuria dignam putauit, & vitam inuidia ferre non potuit. Nos autem communionem quam deferebamus mortuæ, viuenti impertiamus. Ita gratiarum Domino nostro Iesu Christo actione celebrata, domum Andronici Apostolus repetiuit: vbi suggerente sibi spiritu, fratribus ostendit, Fortunatum vulneratum denuo à serpente esse. Iussitq; cito aliquem dirigi, qui nunciaret fidem veri. Vnum igitur ex iuuenibus destinarunt, qui regressus vidit

eum iam frigidum, & per corpus eius venena serpentia. Sed vbi nunciatum esset Ioãni, quòd intra tres moriturus esset horas, ait: Habes filium tuum diabole. Et illam diem cum fratribus lætum exegit. Altera verò die Craton Philosophus in foro proposuerat de contemptu diuitiarum exempla se editurum. Erat autem spectaculum huiusmodi. Duos iuuenes persuaserat, ditissimos ciuitatis fratres, vt distracto patrimonio, gemmas emerent singulas, quas in conspectu plebis publicè fregerunt. Quod dum facerent illi, contigit vt transiret fortè Apostolus. Qui vocans ad se Cratonem Philosophum, ait: Stultus est iste mundi contemptus, qui hominum ore laudatur, diuino iam pridem iudicio condemnatus. Sicut enim vana medicina est, ex qua non abscinditur morbus: ita vana doctrina est, ex qua non vitia curantur animarum & morum. Atqui magister meus iuuenem cupientem ad vitam æternam peruenire, his verbis instruxit, quibus diceret: Vt, si vellet perfectus esse, venderet omnia sua, & daret pauperibus: quo facto, thesaurum in cœlis acquireret, & vitam quæ finem non habet, inueniret. Ad quem Craton: Humanæ, inquit, cupiditatis fructus in medio hominum positus, confractus est. Sed si verè Deus est magister tuus, & vult hoc fieri, vt pauperibus erogetur census precij harum gemmarum, fac reintegrari species, vt quod ego feci ad famam

hominum, tu facias ad gloriã eius, quem tuum magistrum esse cõmemoras. Tunc beatus Ioannes colligens fragmenta gemmarum, illáque manu retinens, eleuauit oculos ad cœlum, & dixit: Domine Iesu Christe, cui nihil impossibile est, qui fractum mundum per lignum concupiscentiæ, rursus per lignum crucis tuæ, in tuis fidelibus restaurasti: qui nato cæco oculos, quos natura negauerat, reddidisti: qui mortuum Lazarum, & sepultum, post quartum diẽ ad superos reuocasti, & omnes morbos, omnésque ægrimonias, virtutis tuæ verbo subiecisti: adesto nunc super istos lapides preciosos, quos ignorantes fructus eleemosynæ ad plausus hominum confregerunt: tu Domine, per manus angelorum tuorum modò recupera, vt precio eorum misericordiæ vsus expletus, faciat credentes tibi ingenito patri per vnigenitum filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, cum sancto spiritu illuminatore & sanctificatore totius Ecclesiæ, in sæcula sæculorum. Cúmque respondissent fideles, qui cum Apostolo erãt, & dixissent, Amen: ita mox sunt solidata fragmenta gemmarum, vt nec signum aliquod in his quòd fractæ fuissent, remaneret. Quæ Craton Philosophus cum suis discipulis cernens, pedibus Apostoli aduolutus, credidit exinde, & baptizatus est cum omnibus, cœpítque & ipse fidẽ Domini nostri Iesu Christi publicè prædicare. Itaque duo fratres illi,

quos diximus, venundantes gemmas, quas vendito patrimonio suo emerant, pauperibus tradiderunt: & cœpit de reliquo infinita turba credentium adhærere Apostolo. Quæ cùm fierent, accidit vt eodem exemplo duo honorati ciuitatis Ephesiorum, omnia sua venderent, & egentibus distribuerent, sequentes Apostolum per ciuitatem euntem, & verbum Domini prædicantem. Hi cum Pergamum vrbem ingrederentur, viderunt seruos suos sericis indutos vestibus, in publicum procedentes, & in gloria sæculari fulgentes. Vnde factum est, vt sagitta diaboli percussi, tristes efficerentur: quod se in vno pallio viderent egentes, suos verò seruos potentes atque fulgentes. Sed hos dolos diaboli intelligens Apostolus Christi, ait: Video vos & animos mutasse, & vultus, propter hoc quod doctrinam Domini mei IESV Christi secuti, omnia quæ habere potuistis, pauperibus contulistis. Vnde si vultis recuperare omnia, quæ in auro, argento & lapidibus preciosis quondam habebatis, deferte mihi virgas rectas, in singulis fascibus. Quod cum fecissent, inuocato nomine Domini Iesu Christi, conuersæ sunt in aurum. Et dixit ad eos Apostolus: Adferte mihi lapides minutos à littore maris. Quod cum & ipsum fecissent, inuocata maiestate domini, cõuersi sunt in gemmas lapilli omnes. Et conuersus ad viros istos beatus Ioannes: Circuite (inquit) aurifices &

gemmarios per dies septem, & cum probaueritis aurum verum & veras gemmas esse, nunciate mihi. Euntes autem ambo, post septem dies reuersi sunt ad Apostolum, dicentes: Domine, omnium aurificũ officinas circuiuimus, qui omnes dixerunt, tam purum aurum se nunquam vidisse. Sed & gemmarij eadem dixerunt, tam optimos lapides & preciosos se nunquam vidisse. Tunc dicit eis Sanctus Ioannes: Ite, & redimite vobis terras quas vendidistis, quia cœlorum prædia perdidistis. Emite vobis sericas vestes, vt pro tempore fulgeatis sicut rosa, quæ odorem & ruborem ostendens, repente marcescit. Suspirastis enim in vestrorum aspectu, & vos effectos pauperes gemuistis: Estote ergo floridi, vt marcescatis: estote diuites temporaliter, vt in perpetuo mendicetis. Nunquid non valet manus Domini, vt faciat diuitias affluentes, & incomporabiliter splendentes? sed certamen statuit animorum, vt credant se æternas habituros diuitias, qui pro eius nomine temporales opes habere noluerunt. Denique narrauit nobis magister noster de quodam diuite, qui epulabatur quotidie, & fulgebat in auro & purpura. Ad cuius fores iacebat mendicãs Lazarus, qui cupiebat vel micas quæ de mensa eius cadebant, accipere: & nemo illi dabat. Cõtigit autem, vt vna die ambo deficerent, & ille mendicus duceretur in requiem quæ est in sinu Abrahæ, diues autem mitteretur in flammam incendij.

Elegans & plena grauitatis S. Ioannis disputatio contra diuitias.

dij. Vnde eleuans oculos, vidit Lazarum, & rogat vt intingat digitum in aquam, & refrigeraret os suum, quo cruciaretur in flammis. Cui respondẽs Abraham, dixit: Memento filij, quia recepisti bona in vita tua: Lazarus autem hic similiter mala. Quare meritò iste nunc consolatur, cum tu torqueris. Et in omnibus chaos magnũ inter vos & nos firmatũ est, vt neque inde huc, neque hinc illuc transire possint. At ille respondit: Sunt mihi quinque fratres, obsecro vt surgat aliquis, qui moneat eos, ne veniant in hanc flammam. Cui Abraham ait: Habent Moysen & Prophetas, audiant eos. Ad hæc ille respondit? Domine, nisi resurrexerit aliquis, non credunt. Cui dixit Abrahã: Si moysi & Prophetis nõ credunt, neque si aliquis resurrexerit, fidem habebunt. Hos autẽ sermones suos Dominus & Magister noster, virtutũ firmabat exemplis. Nam cũ dicerent ei, Quis inde huc venit vt credamus ei? Respõdit ille: Deferte huc mortuos quos habetis. Cúmq; adportassent corã illo adolescentem mortuum, veluti dormiens excitatus est ab eo, & dabat fidem cunctis sermonibus suis. Sed vt quid ego de domino meo referã, cum in præsenti sint, quos in eius nomine & vobis præsentibus atque aspicientibus à mortuis excitaui? In cuius nomine & paralyticos curatos vidistis, leprosos mundatos, & cæcos illuminatos, & multos denique à dæmonibus liberatos. Sed has virtutum opes habere non possunt, qui voluerint

diuitias habere terrenas. Deniq; vos ipsi quando ad infirmos intrastis, inuocato nomine Iesu Christi, saluati sunt illi. Fugastis dęmonia & cęcis lumina reddidistis. Ecce ablata est hæc gratia à vobis, & facti estis miseri, qui eratis fortes & magni. Et cum tantus esset timor in dæmoniis, vt iussu vestro obsessos homines derelinquerent: modò vos timebitis dæmonia. Amator enim pecuniæ seruus est Mammonæ. Mammona autem dæmonis nomen est, qui lucris carnalibus præest, & dominator eorum qui diligunt mundum. Ipsi autem amatores mundi non possident diuitias, sed ipsi à diuitiis possidétur. Absurdū enim est, cū sit vnus venter, cui tot cibi reponantur, qui mille ventribus satisfacerent: & vni corpori tot vestes, quę mille hominum corporibus præbere induměta valeant. Sic frustra, quod in vsum nō venit, custoditur: & cui custodiatur, omnino nescitur, dicente sancto Spiritu per Prophetam: Vanè cōturbatur omnis homo, qui thesaurizat, & ignorat cui cōgreget ea. Nudos nos fuderunt in lucē partus mulierū, egentes cibi & poculi: nudos nos recipiet terra, quos edidit. In communi possidemus cœli diuitias, splendor solis diuiti & pauperi ęqualis est, similiter lunæ lumen & siderū. Aëris quoque tēperies, & pluuiarū guttæ: & Ecclesię ianua, & fons sanctificationis, & remissio peccatorū, & participatio altaris, & esca corporis, & potus sanguinis Christi, & chrismatis vnctio, & gratia largi-

toris,& visitatio Domini,& indulgētia peccati: hæc omnia absque personæ acceptione, æqualis est dispensatio conditoris. Neque aliter dives, aliter pauper his donis vtitur. Sed miser & infœlix homo, qui vult plus aliquid habere quā sufficit. Nascuntur enim hinc calores febrium, rigores frigorum, dolores varij in cunctis corporum membris. Et neque esca cibari potest, neque poculo satiari, vt cognoscat auiditas non sibi pecunias profuturas: quę repositæ, custodibus suis solicitudinem diurnam, nocturnámq; incutiunt, & nec vnius horæ spatio quietos aut securos esse patiuntur. Nam dum custodiūtur, fures insidiantur: dum possessio colitur, dū aratris intendunt, dum soluunt fiscalia, dum ædificant promptuaria, dum lucris student, dum potentiorū impetus mitigare nitūtur, dum minus potentes nudare cōtendunt, dū iras suas quibus possunt, inferūt, & illatas in se tolerare vix possunt, dum blandimēta carnis assentiūt, dum ludere tabulis & spectaculis non perhorrescunt, dū polluere & pollui non metuūt, subitò exeūt de isto sæculo, nudi, sola secū peccata portātes, pro quibus sunt pœnas passuri perpetuas. Hæc dicēte sancto Ioāne Apostolo, ecce efferebatur iuuenis à matre vidua, qui triginta diebus elapsis vxorē primum duxerat. Veniētes autē turbæ quæ exequiis officia faciebāt, simul cum matre vidua, coniecerūt se ad pedes Apostoli, eundem omnes pariter mugitū fletūmq; ac gemitū

Finis grauißimæ orationis B. Ioannis contra diuitias.

emittentes. Rogabant enim, vt in nomine Dei sui, sicut Drusianam, ita & hunc iuuenem mortuum resuscitaret. Tantus autem omnium tum extitit fletus, vt etiam ipse Apostolus vix à fletu & lacrymis temperaret. Itaque prosternẽs se in orationem, diutissimè fleuit. Et exurgẽs ab oratione, expandit manus suas ad cœlum intra se diutissimè orationi intentus. Hoc cùm fecisset & tertiò, iubet solui inuolutum corpus, & ait: O iuuenis Syrice, qui amore carnis tuæ ductus citò animam amisisti: ô iuuenis, qui nesciuisti creatorem tuum, qui Saluatorem hominũ non cognouisti, amicum verò, & idcirco in insidias hostis pessimi incurristi: ecce pro ignorãtia tua lacrymas Domino meo simul & preces effudi, vt exurgens à mortuis, lethi vinculo resoluto, istis duobus Attico & Eugenio annũcies, quantam gloriam amiserint, & quantam incurrerint pœnã. Tunc exurgens *Stacteus adorauit Apostolũ, & cœpit increpare discipulos eius, dicens: Vidi angelos vestros flẽtes, & satanæ angelos in vestra deiectione gratulantes. Iam enim regnũ paratum vobis, & ex coruscantibus gẽmis zetas instructas, plenas gaudij, plenas epulis, plenas deliciis, plenas denique vita perpetua, & lumine æterno, paruo tẽpore amisistis: & acquisiuistis vobis loca tenebrarum, plena draconibus, plena stridentibus flammis, plena cruciatibus, & incomparabilibus pœnis, plena doloribus, plena angustiis, plena timore & tremore horrifi-

Iam nomina duorum recenset, qui diuitiarum cupidi, facti sunt apostatæ.

Descriptio inferni.

horrifico. Amisistis loca floribus immarcessibilibus plena, fulgētia, plena vocibus organorum: & acquisiuistis econtrà vobis loca, in quibus diu noctúq; nō cessat mugitus, & vlulatus & luctus. Nam nihil aliud vobis superest, nisi rogetis Apostolū domini, vt sicut me resuscitauit ad vitam, ita vos quoque resuscitet ab interitu ad salutem, & animas vestras quæ iam de libro vitæ deletę sunt, iterū reducat. Quibus dictis, & ipse qui recens suscitatus fuerat, & omnis populus vnà cum Attico & Eugenio, prosternebat se pedibus Apostoli, & exorabāt vt intercederet pro his ad Dominū. Quibus sanctus Apostolus hoc dedit in responsis: vt per triginta dies Deo pœnitentiam offerrent, in quo spacio maximè precarentur, vt virgæ aureæ ad suam naturam redirent, similiter & lapides ad vilitatem, qua nati fuerant, remearent. Factum est autem vt triginta dierum transacto spacio, cum virgæ mutarentur, & petræ, venientes Atticus & Eugenius, dixerūt Apostolo: Semper misericordiā docuisti, semper indulgentiam prædicasti, & præcepisti, vt homo homini indulgeret. Et si hominem homini indulgere vult Deus, quanto magis ipsi, cum Deus homini & indulget & parcit, in quē peccatum nostrum contulimus, & quod oculis concupiscentibus in mundo deliquimus, oculis flentibus pœnitemus. Oramus nūc igitur te domine, oramus Apostole Dei, vt indulgentiam quam semper promisisti verbis, factis tandem

Pœnitentiæ vis & eiusdē ratio in primitiua ecclesia cuiusmodi

ostendas. Tunc sanctus Ioannes fletibus & pœnitentibus, vniuersis etiã pro his interuenientibus, dixit: dominus Deus noster his sermonibus vsus est, dũ de peccatoribus ageretur, vt diceret, Nolo mortẽ peccatoris, sed volo potius vt conuertatur, & viuat. Nam dum nos doceret de pœnitentibus dominus Iesus Christus, ait: Amẽ dico vobis, quia magnũ gaudium est in cœlo super vnum peccatorem pœnitentem, & conuertentem se à peccatis suis: & amplior lætitia super illo est, quàm super nonaginta nouem, qui non peccauerunt. Vnde vos volo scire, quia Dominus accepit pœnitẽtiam horum. Conuersúsque ad Atticum & Eugenium, dixit: Euntes reportate virgas ad syluam, vnde eas assumpsistis, quoniam ad suam iam sunt naturam reuersæ: & lapides, quoniam petrę effectę sunt, vt antè fuerant. Quod cum fuisset impletum, receperunt gratiam, quam amiserant: ita vt iam iterum fugarent dęmones sicut prius, & infirmos curarent, & cæcos illuminarent, multásq; indies per eos virtutes dominus faceret. Dum hæc fierent apud Ephesum, & omnes indies magis magisq; Asiæ prouinciæ Ioannem & excolerent & prędicarent, accidit vt cultores idolorum excitarẽt seditionem. Vnde factum est, vt Ioannem traherent, ad templum Dianæ, & vrgerent eum, vt ei fœditatem sacrificiorum offerret. Inter hæc beatus Ioannes inquit: Ducamus omnes eos ad Ecclesiã domini nostri Iesu Christi, & cũ inuo-

caueritis nomen eius, faciam ca..ere templum hoc,& comminui idolum hoc vestrum. Quod vbi factum fuerit,iustum nobis videri debet,vt relicta superstitione eius rei,quæ à Deo meo victa est,& confracta,ad idipsum conuertamini. Ad hanc vocẽ conticuit populus: & licet essent pauci qui contradicerent huic definitioni, pars tamen maxima consensum attribuit. Tunc beatus Ioannes blandis alloquiis exhortabatur populum,vt à templo longè se facerent. Cúmque vniuersi exteriore parte foras exissent,voce clara clamauit:vt sciat hæc omnis turba,quia idolum hoc Dianæ vestræ dæmonium est, & non Deus, corruat cum omnibus manufactis idolis quæ coluntur in eo: ita tamen,vt nullam in hominibus lęsionẽ faciat. Continuò ad hanc vocẽ Apostoli, omnia simul cum tẽplo suo idola ita corruerunt, vt efficerentur, sicut puluis, quem proiecit ventus à facie terræ. Itaq; cõuersa sunt eadem die duodecim milia Gentilium,exceptis paruulis & mulieribus, & baptizati sunt à beato Ioãne,& virtute cõsecrati. Quæ cum animaduerteret Aristodemus, qui erat põtifex omniũ illorum idolorum,repletus spiritu nequissimo, excitauit seditionẽ in populo, vt populus contra populum pararetur ad bellum. Ad quẽ conuersus Ioannes: Dic mihi Aristodeme (inquit) quid faciam vt tollam indignationem de animo tuo? Cui Aristodemus: Si vis,vt credã Deo tuo, dabo tibi venenum bibere. Quod cum biberis,

& non fueris mortuus, apparet verum esse Deũ tuum. Respondit Apostolus: Venenũ si dederis mihi bibere, inuocato nomine Domini mei, nocere non poterit. Cui rursus Aristodemus: Volo vt prius videas bibentes, & statim morientes, vt vel sic possit cor tuũ ab hoc poculo abhorrere. Ad quem beatus Ioannes: iam antea dixi tibi, quia paratus sum bibere, vt credas in Dominũ Iesum Christũ, cùm me videris post veneni poculum sanum. Perrexit itaque Aristodemus ad Proconsulem, & petiit ab eo duos viros, de quibus debebat vltimum supplicium sumi. Quos cum statuisset in medio foro corã omni populo, aspiciente Apostolo, fecit eos bibere venenum: qui mox vt biberunt, spiritum exhalauerunt. Tunc cõuersus ad Ioannem Aristodemus: Audi me (inquit) & recede ab hac doctrina tua, qua à deorũ cultura reuocas populum: aut accipe & bibe, vt ostendas omnipotenté esse Deum tuum, si posteaquam biberis, poteris incolumis permanere. Tunc beatus Ioannes, iacentibus mortuis his qui venenũ biberant, vt intrepidus & constans accepit calicem, & signaculum crucis faciens, ita locutus est: Deus meus, & pater Domini nostri Iesu Christi, cuius verbo cœli firmati sunt, cui omnia subiecta sunt, cui omnis creatura deseruit, & omnis potestas subiecta est, quem & metuit & expauescit. Itaque nos te ad auxilium inuocamus, cuius audito nomine serpens conquiescit, draco fugit, silet vipera, &

Causa picturæ, quod S. Ioãnes cum calice exprimitur.

rubeta illa quæ dicitur rana inquieta torpeſcit, ſcorpius extinguitur, regulus vincitur, & phalangius nihil noxium operatur: denique omnia venenata, & adhuc ferociora repentia & noxia animalia terebrantur. Tu, inquam ille, extingue hoc venenoſum virus, extingue operationes eius mortiferas, & vires quas in ſe habet euacua: & da in cõſpectu tuo omnibus his quos tu creaſti, oculos vt videant, aures vt audiant, & cor vt magnitudinem tuam intelligant. Et cùm hæc dixiſſet, os ſuum, & totum ſemetipſum armauit ſigno crucis, & bibit totum quod erat in calice. Et poſteaquã bibit, dixit: Peto, vt propter quos bibi, conuertantur ad te Domine, & ſalutẽ quæ apud te eſt, te illuminante mereantur. Attendente autem populo, Ioannem per tres horas vultum habere hilarem, & nulla penitus in eo eſſe ſigna palloris, aut trepidationis, clamare voce magna cœpit: Vnus Deus verus eſt, quem colit Ioannes. Ariſtodemus tamen ne ſic quidẽ credebat, populo obiurgante hunc. Ille autem conuerſus ad Ioannem, dixit: Deeſt mihi adhuc vnum, quod ſi iſtos qui hoc mortui veneno ſunt, in nomine Dei tui excitaueris, emundabitur ab omni dubio mens mea. Quæ cum dixiſſet, plebs inſurgebat in Ariſtodemum, dicens: Incendemus te & domum tuam, ſi pergas vlterius Apoſtolum ſermonibus tuis fatigare. Videns itaque Ioannes acerrimè ſeditionem fieri, petiit ſilentiũ, & omnibus audientibus ait: Pri-

ma est, quã de virtutibus diuinis imitari debemus patientia, per quam ferre possumus incredulorum insipientiam. Vnde si adhuc Aristodemus ab infidelitate tenetur, soluamus nodos infidelitatis eius. Cogetur, quantũuis serò, agnoscere creatoré suum. non enim cessabo ab hoc opere, donec medela eius possit vulneribus opitulari. Et sicut medici, habẽtes inter manus ægrum medela indigentẽ: ita etiam nos, si adhuc curatus non est Aristodemus his quę facta modò sunt, curabitur illis quæ iam faciã. Et conuocans ad se Aristodemum, dedit ei tunicã suam, ipse verò pallio amictus cœpit stare. Cui ait Aristodemus: Vt quid tunicam mihi tuã dedisti? Ad quem Ioãnes: Vt vel sic confusus, à tua infidelitate recedas. Et Aristodemus: Et quomodo (ait) me tunica tua faciet ab infidelitate recedere? Cui respondit Apostolus: Vade, & mitte eam super corpora defunctorum, & dices ita: Apostolus Domini nostri Iesu Christi misit me, vt in eius nomine exurgatis, vt cognoscãt omnes, quia vita & mors famulãtur Domino meo Iesu Christo. Quod cum fecisset Aristodemus, & vidisset eos exurgere, adorans Ioannem, festinus perrexit ad Proconsulem, & cœpit clara voce dicere: Audi me, audi me Proconsul: meminisse te puto, quòd contra Ioannem frequenter iram tuã excitauerim, & multa quotidie contra eum sim molitus: vnde vereor, ne iram eius experiar.

Deus enim sub specie hominis latens, vene-

num bibens, non solum incolumis perseuerat, sed etiã eos qui veneno mortui fuerant, per manus meas, tunicæ eius attactu, ipse ille reuocaui vt viuant, nulla secum signa mortis habentes. Quæ audiens Proconsul: Et quid vis vt faciam, inquit? Respõdit Aristodemus: Eamus & aduoluti eius genubus, veniam postulemus, & quicquid nobis ille iusserit, faciamus. Tunc venientes simul prostrauerunt se, indulgentiam flagitantes. Quos ille suscipiẽs, orationem cum gratiarum actione obtulit Deo, præcepitque eis vnius hebdomadæ ieiunium: quo expleto, baptizauit eos in nomine domini nostri Iesu Christi, patrisq; eius omnipotẽtis, & illuminatoris Spiritus sancti. Qui cum baptizati fuissent cũ vniuersis domibus & familiis suis, affinitatibúsque fregerunt omnia simulachra, & fabricauerunt basylicã in nomine sancti Ioãnis: qua ipse Ioannes Apostolus assumptus est hoc ordine. Cũ esset annorũ nonaginta septẽ, apparuit ei Dominus Iesus Christus, cum discipulis suis, & dixit ei: Veni ad me, quia tẽpus est, vt epuleris in con uiuio meo cũ fratribus tuis. Itaque cũ surrexisset apostol⁹, addidit idẽ dominus: Dominica resurrectionis meæ die, quæ post quinq; dies futura est, ita venies ad me. & cùm hæc dixisset, cœlo receptus est. Interea illuscente dominica, conuenit vniuersa multitudo ad Ecclesiam, quæ in eius nomine erat extructa. Ibi à plurimo pullorũ cantu, cũ egissent mysteria Dei, horã circiter

Causa et origo, cur tẽpla sanctis Dei dedicentur.

diei tertiam, omnem populum in hæc verba allocutus est: Conserui & cohæredes & comparticipes regni Dei, vidistis quæ Dominus Iesus per manus nostras opera facere dignatus sit. Nos quidem ministri fuimus voluntatis illius: ille verò author operum, quæ à nobis fieri videbantur, extitit, illóque iubente omnia fiebāt. Quare illa signa, dona, requiem, ministerium, gloriam, fidem, cōmunionem, munera, gratiam, quamdiu donauit ille, accepimus: quādiu concessit, diuisimus. In illo conuersati sumus, in illo exultauimus, in illo viximus. Sed nunc ad aliud is me opus vocat, quod consummari debet in Domino. Dissolui iam delectat, & esse cum Christo: vt hoc quod olim desiderauimus, tribuere is tandem dignetur. Quid igitur iam vobis pro exangysi relinquam? Sed habetis eius pignora, habetis depositum mansuetudinis eius atque pietatis. In vobis conuersetur illud, in vobis castè viuentibus delectetur. In vobis prętereа epuletur patrium cibum, vt faciatis voluntatem Patris qui in cœlo est. Denique in vobis coronetur ea laurea, quam ipse composuit his floribus, quos ipse proprio cruore vestiuit. Tu autem Domine Iesu, Ecclesiam tuam quam ædificasti tibi, misericordia tua benignè protege. Tu enim Domine solus misericors es, solus pius, solus Saluator & iustus: qui radix es immortalitatis, & fons incorruptionis, consortium nobis huius communionis sancti-

Nota plenā energia orationem S. Ioann-s.

Græca vox est ἐξαγγύησις id est, vadimonium, pignus.

fica. Et adiecit: Deus, qui solus es Saluator, qui hanc plebem per gloriosam filij tui passionem acquirere dignatus es in libertatem, & commanentem in tuis præceptis, & abundantem in tuis bonis operibus, semper quæso, Domine, custodire digneris. Exaudi supplices serui tui preces, & dirige hanc plebem tuam, tibi dicatam, legibúsque tuis seruientem, & quam adoptiuum tibi populum elegisti, insuper & filios vocare dignatus es. Dirige inquam, in præceptis tuis diebus ac noctibus gradientem, per benedictum vnigenitum filium tuum, qui nos elegit esse discipulos, & ouium tuarum pastores esse constituit, qui tecum pater viuit, dominatur, & regnat, cum sancto Spiritu, in sæcula sæculorum. Et cùm compleuisset orationem, petiit sibi dari panem: & respiciens ad cœlum, benedixit eum, & fractum erogauit omnibus, dicens: Pars mea sit vobiscum, & vestra mecum. Continuóque ad Byrrum ait (hoc nomen viro erat) vt assumptis duobus fratribus, cum duobus cophinis & ferramentis, sequeretur se. Egressus igitur summa cum animi tranquillitate, præcepit vt plerique discederent. Et cum venisset ad sepulchrum quoddam, vnus de fratribus ait ad iuuenes quos Byrrus deduxerat: Fodite filioli. & illi fodiebant. Vrgebat vero eos Apostolus, vt altius foderent. Et cum illi præcepto obedirent, hortabatur cæteros fratres, vt sequerentur Dominum, & singulorum

Vides mysterium Trinitatis.

Hæc est vera collecta.

Ex his apparet, historiam primo fuisse descriptã ab aliquo, qui rebus omnibus, & morti sancti Ioannis interfuerat.

affectus ædificabat Dei verbo, ne videretur ipse, dum iuuenes foderent, feriari. Vbi autem, sicut voluit, facta est fouea, nihil quoquam nostrum sciente, exuit vestem, & strauit eam in illa fouea, & stans sola linea veste tectus, extédénsque manus Deum inuocabat, dicens: Deus pater omnipotens, & tu Domine Iesu, qui seruum tuum speciali amore fouisti, qui adnunciatus es à Patriarchis, nominatus es per legem, redarguere & monere dignatus es per Prophetas: qui per Euangelium miseratus es, & peccata donasti: qui per Apostolos prouocasti, vt ad congregandum tuos populos cõuenirent, quos sitientes verbi tui fonte potasti, mitigasti asperos, & animi defectum replesti Spiritus tui gratia: suscipe tandem Ioannis tui animam, quem citò elegisti, sed sero assumpsisti. Tu Domine, qui seruulum tuum mundum à coniunctione fœminea præstitisti, te domine rogo, qui festinãti mihi ad nuptias in iuuentute demonstrasti te, atque dixisti: Mihi necessarius es Ioannes, operam tuam quæro. Sed cum iuuentutis ardore visus essem, non seruare præceptum, & diffusus quòd integritatem seruare vix possem, animum ad nuptias appulissem: tu quasi bonus Dominus ægritudinem mihi corporis inferens, castigans castigasti me Domine, & morti non tradidisti me. Tertio quoque studentem nuptiis impedimento leuiore reuocasti. Tu mihi Domine, in mari dignatus es dicere: Ioannes, nisi meus es-

Ioannes virgo obiit.

In hac oratione S. Ioannes, totius vitæ eius cursus relegitur.

ſes, permitterem tibi vt vxorem duceres. Tuum igitur hoc munus eſt, qui motũ carnis edomare ac temperare dignatus es, fidem infundere, vt nihil mihi precioſius ſit niſi tibi adhærere. Tu me de morte ad vitam, à ſæculo ad regnũ Dei, ab ægritudine animi ad ſanitatem vocaſti. Tu mihi viuendi lex, ſpirandi gratia es, & certandi corona. Venio ergo ad te Domine, venio ad conuiuium tuum: venio inquam gratias agens, quia me dignatus es Domine Ieſu Chriſte, ad tuas epulas inuitare, ſciens quòd ex toto corde meo deſiderabam te. Vidi faciem tuam, & quaſi de ſepultura ſuſcitatus ſum. Odor tuus concupiſcentias in me excitauit æternas: vox tua plena ſuauitate melliflua, & allocutio tua incomparabilis eloquiis angelorum. Quoties te rogaui vt ad te venirem, dixiſti tu: Expecta, vt populum meum liberes, crediturum mihi. & cuſtodiſti corpus meum ab omni pollutione, & animam meam ſemper illuminaſti: & non dereliquiſti me cùm irem in exilium, & cùm redirem: & poſuiſti in ore meo verbum veritatis tuæ, vt commemorarem teſtimonia virtutum tuarum: & ſcripſi ea opera quæ oculis meis vidi, & ea verba quæ audiui ex ore tuo his auribus meis. Et nunc ego Domine commendo tibi filios tuos, quos tibi Eccleſia tua virgo, vera mater, per aquam & Spiritum ſanctum regenerauit. Suſcipe me, vt cum fratribus meis ſim, cum quibus veniens inuitaſti me.

Hic alludit ad Euangelium, quod S. Ioannes ſcripſit.

tunc

Nota empha sim orationis diuinæ. Aperi mihi pulsanti ianuam vitæ. Principes tenebrarum non occurrant mihi, nec veniat mihi pes superbiæ, & manus extranea à te non attingat me: sed suscipe me secundum verbum tuum, & perduc me ad conuiuium epularum tuarum, vbi epulantur tecum omnes amici tui. Tu es enim Christus filius Dei viui, qui præcepto patris mundum saluasti, qui & spiritum sanctum tuum nobis destinare dignatus es, vt nos de præceptis tuis communes faceret ille: per eundem spiritum tibi gratias referimus, per infinita sæcula sæculorum. Et cum omnis populus respondisset, Amen, lux tanta apparuit super Apostolum, per vnam ferè horam, vt nullus eam sufferret aspectus. Et signans se totum astitit, & ait: Tu mecum Domine Iesu solus. Et proiecit se supra tumulum in quo strauerat vestimenta sua, dicens nobis: Pax vobiscum fratres, ac omnes benedicens ac valefaciens, deposuit se viuentem in sepulchro suo, & iussit se operire, glorificans Dominum. & statim reddidit spiritum. Qui interfuimus, alij gaudebamus, alij plorabamus. Gaudebamus, quòd tantam cernebamus gratiam: dolebamus, quòd tanti viri aspectu & præsentiæ specie defraudabamur. Et protinus Manna exiens de sepulchro, apparuit cunctis, quam vsque hodie gignit locus iste: & fiunt virtutes per orationes eius frequentes, hîc ab omnibus infirmitatibus ægroti l[illegible]erantur, & periculis eximuntur, &

Origo, & causa, quare supra capita sanctorum & præcipuè Apostolorũ, radij solares pinguntur.

Et hoc argumentum est, Abdiã interfuisse morti S. Ioãnis.

precum ſuarum quiſque conſequitur effectum. Hic eſt beatus Ioannes, de quo Dominus prius dixerat ad Petrum: Si eum volo manere, quoad vſque veniam, quid ad te? Tu verò ſequere me: ſignificans, quòd beatus Petrus per crucem honoraturus eſſet Dominũ. Hic ergo ſubito corporis ſomno requieſcit in pace, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: qui coronis laureis clarificat ſanctos ſuos, & eſt æterna laus & expectatio omnibus electis eius. Ipſi gloria & æternitas, virtus & poteſtas debetur, in ſæcula ſæculorum, Amen.

LIBER SEXTUS ABDIÆ Babylonis Epiſcopi, De hiſtoria beatorum, Iacobi, Simonis & Iudæ fratrum, ex Hebraica lingua in Latinum ſermonem per Africanum verſus.

SIMON Chananæus cognomine, ac Iudas, qui & Thadæus, & Iacobus, quem fratrem Domini quidam appellant, fratres germani fuerunt, ex Chana Galilææ oriundi, parentibus Alphæo & Maria Cleophæ filia. Quorum poſtremus ex eadem matre, ſed patre diuerſo natus fuit, Ioſepho ſcilicet Iuſto, ea cui deſponſata beatiſſima Dei genitrix Maria fuit. vnde & frater Domini: ſubintellige quod ad carnem, Iacobus appellatus eſt: quia Ioſeph Iacobi pater, deſponſatam verùm minimè nuptam [illegible] virgi-

nem habebat, quę Spiritu sancto postea imprę-
gnata, Saluatorem mundi Christum Iesum Dominum nostrum virgo peperit. Itaque ob huius vinculi occasionem à Christo inter discipulos, tres hi Mariæ Cleophæ filij recepti sunt, & posterius ad Apostolatus fastigium subleuati. Quorum minor natu Iacobus, Christo Saluatori in primis semper dilectus, tanto rursus desiderio in magistrum flagrabat, vt crucifixo eo cibum capere noluerit, priusquam à m[illegible] tuis resurgentem videret, quod meminerat s[illegible] & fratribus à Christo agente in viuis fuisse prædictum. Quare ei primum omnium, vt & Mariæ Magdalenæ, & Petro apparere voluit, vt discipulum in fide confirmaret: & ne diutinum ieiunium toleraret, fauo mellis oblato, ad comedendum insuper Iacobum inuitauit. Is mansit post subleuationem Christi in cœlum, cum Petro & Ioanne Hierosolymis, & Iudæis verbum Do[illegible]i prædicabat. Quod eo facilius etiam facere poterat, quia in templo Salomonis publico fungebatur ministerio. Igitur nondum elapso quartodecimo anno à passione Domini, quando Paulus hunc cum Tito & Barnaba itineris sociis conuenerat, dextrásque Iacobo & Petro atque Io[illegible]nni porrexisset, conuenientibus duodecim [illegible]postolis in Hierusalem ad diem festum Paschæ, præsidente Iacobo, & populo audiente, breuiter exposuerunt sin[illegible] [illegible] [illegible]ngulis fuerant per eos ge-

Huius rei meminit etiã Paulus in epist. ad Gal.

sta. In quibus diebus Caiphas pontifex, missis ad eos Sacerdotibus, rogauit eos ire ad se, vt aut rationem docerent, quia Iesus ipse sit æternus Deus ac Christus: aut ipse contra doceret, quia non sit. Constituto igitur die ascenderunt in templum Apostoli, & coram omni populo protestari cœperũt de Iesu, simul & arguere Iudæos de multis, quæ ab his absurdè gerebantur. ... [illegible] starent in gradibus templi, facto populi silentio, docuerunt Sacerdotes de vno solo Deo Christo Iesu, Saducæos de resurrectione mortuorum, Samaritas de consecratione Hierusalem, Scribas denique & Pharisæos de regno cœlorum: vniuersum verò populum, quia Iesus est Christus æternus, informarunt. Ad vltimum autem monuerunt, vt priusquam progrederentur ad gentes prædicare agnitionẽ Dei Patris, ipsi reconciliarentur Deo, suscipientes filium eius. aliàs enim eos nullo modo ostenderunt posse saluari, nisi per sancti spiritus gratiam trinæ inuocationis dilui baptismate properarent, & Eucharistiã Christi Domini sumerent, cui soli de his quæ docuit, credere deberent, vt sic æternam salutem consequi mererentur. Ita igitur cum per septem dies persuasissent populo & Pontifici, vt confestim ad percipiendum Baptisma festinaretur, cúmq; iam res in eo esset vt venirent & baptizarentur, ecce homo quidã inimicus, tunc cum paucis admodum ingrediens templum, clamare cœpit, &...

Nota Apostolorum protestationem, & commonitionem in cœtu Sacerdotũ & populi Hierusalem.

Quid facitis, ô viri Israëlitæ? cur vobis tam facilè subrepitur? cur præcipites ducimini ab hominibus infœlicissimis, & à mago deceptis? Cúmque hæc diceret, & hæc audirentur & superarétur ab Episcopo Iacobo, conturbare populum, & seditiones suscitare cœpit, ita vt ea quæ ab Apostolo dicebantur, plebs minimè posset audire. Igitur exagitare cuncta clamoribus, & quæ fuerant multo labore ordi conuellere, símulque incusare Sacerdotes, & opprobriis atque increpationibus cœpit cunctos accendere, & veluti furibundus, singulos quosque ad cædem concitabat Apostolorum, dicens: Quid agitis? quid cessatis, ô segnes & desides? cur non manibus nostris inuadimus, & discerpimus hos omnes? Et cum hæc dixisset, primus rapto ex ara vsto, cædis fecit exordium. Tum deinde & cæteri videntes eum, simili ferebantur insania, fit omnium clamor, cædentium pariter & cæsorum, & sanguis vbique pluri...s funditur, & fuga permixta habetur: cum interim ille inimicus homo, Iacobum adgressus, de summis gradibus præcipitem dedit. Quem cum mortuũ credidisset, vltra multare neglexit. In qua collisione, vno pede debilitatus, pessimè claudicabat. Hominem verò inimicum Saulum fuisse manifestum est, quem ...stea Dominus ad Apostolatus ministerium ...nauit. Igitur Iudæi postquam Paulus ad ... quem appellauerat, à Festo Præside missus

S. Iacobus claudus effectus.

Ad S. Paulũ allusio, anteque

missus est, & frustratas insidias quas ei intenderant, vident, in Iacobum fratrem Domini, immanitatem nequitiæ suæ vertunt. Quem hoc modo adorti sunt. Productum in medium, abnegare eum fidem Christi coram omni populo expetunt. At ille, cõtra omnium opinionem, voce satis libera, & multo maiore quàm vellent, coram vniuerso populo, cum omni fiducia profitetur, filium Dei esse Saluatorem & Dominum nostrum Iesum Christum. Tum illi non ferentes tam graue & tam liberum testimonium viri, pro eo maximè, quod iustissimus apud omnes habebatur, ob religiosæ & continentissimæ vitæ merita, in necem eius vertuntur, & fauentes sibi occasione temporis, & ex morte Rectoris, alios quàm plurimos asciscũt. Contigerat tum fortè Festum apud Iudæam obire cunctos, ac sine rectore ac principe esse Prouinciam. Nam mortis Iacobi modus licet à Clemente & aliis fuerit intimatus, exploratus tamen de eo Egesippus, qui postea primas Apostolorũ successionis fuit, quinto Commentariorum suorum libro his verbis refert: Suscepit (inquit) Ecclesiam cum Apostolis frater Domini Iacobus, qui ab omnibus cognominatus est Iustus, ab ipsis Domini temporibus perdurans vsque ad nos. Et multi quidem Iacobi vocati sunt, sed hic ex vtero matris sanctus fuit. Vinum & siceram non bi[...] neque animal manducauit, ferrum in [...]

Hinc iusti cognomentum sancto Iacobo additũ est.

Egesippus citatus.

Iacobus ex [...]ro matris [...]us.

ſus non aſcendit. Oleo non eſt perunctus, ſed neque balneis eſt vſus. Huic ſoli licebat introire in Sancta Sanctorum. Neque enim laneo vtebatur indumento, ſed tantum ſindone. Solus ingrediebatur templum, & iacebat ſupra genua ſua, orans pro populi indulgentia, ita vt orando callos faceret in genubus ad modum Cameli ſemper genua flectendo, nec vnquam ab oratione ceſſando. Itaque pro incredibili hac continentia, & ſumma iuſtitia, appellatus eſt Iuſtus: & Oblias, quod eſt interpretatum, munimentum populi & iuſtitia, ſicut & Prophetæ indicauerunt de eo. Quidam ergo de ſeptem hæreſibus quæ erant in populo, de quibus ſuperius diximus, interrogabant eum, quid eſſet oſtium Domini? At ille dicebat: Hunc eſſe Saluatorem. Ex quibus aliquanti crediderunt, quia Ieſus eſt Chriſtus. Illæ autem hęreſes, quas ſuprà ſcripſimus, non crediderunt, neque ſurrexiſſe eum, neque venturum vt retribuat vnicuique ſecundum opera ſua: Qui verò crediderunt, per Iacobum crediderunt. Ex quibus cum multi etiam ex principibus credidiſſent, perturbatio erat Iudæorum, dicentium: Nihil iam supereſt, quin omnis populus credat in Ieſum, quòd ipſe ſit Chriſtus. Conuenientes igitur ad Iacobum, dicebant ei: Oramus te, vt reuoces populum: quia ecce errat [illegible] putans quòd ipſe ſit Chriſtus. Deprecamur te, vt ſuadeas omnibus conuenien-

tibus in die Paſchæ de IESV. Tibi enim omnes obtemperamus,& de te,tam nos quàm populus teſtimonium ferimus, quia iuſtus es, & perſonam vllius non accipis.Tu ergo ſuade populo de IESV, ne erret, tunc omnes tibi obediemus. Aſcende itaque in excelſum locum pinnæ templi, vt in edito poſitus appareas omnibus, & verba tua audiantur à cunctis: quia in diebus Paſchæ conuenient, non ſolum Iudæorum, ſed & Gentilium multitudo. Statuerunt igitur ſupradicti Scribæ & Phariſæi, Iacobum ſupra pinnam templi, & voce magna clamantes, dixerunt: Virorum iuſtiſſime, cui omnes nos obtemperare debemus, quoniam populus errat poſt Ieſum qui crucifixus eſt, enuncia nobis, quid ſit oſtium Domini.

Tunc Iacobus ad eos ingenti voce reſpondit: Quid me interrogatis de filio hominis? Ecce ipſe ſedet in cœlo à dextris ſummæ virtutis, & ipſe venturus eſt in nubibus cœli. Cum hac reſponſione & teſtimonio Iacobi multis ſatisfactũ eſſet, & libenter audiuiſſent, quòd Iacobus ſic de Chriſto foret proteſtatus, cœperunt glorificare Deum, & dicere: Oſanna filio Dauid.

Tum rurſus ipſi ſcribæ & Phariſæi cœperunt ad inuicem dicere: Malè fecimus, vt tale is teſtimonium præſtaret de Ieſu. Sed aſcendamus & præcipitemus illum deorſum, vt cæte[illegible] reantur,& non credant ei.ſimul & voce clamauerunt, dicentes: O o, & Iuſtus

& compleuerunt in hoc ſcripturam, quæ in Eſaia ſcripta eſt, dicentem: Auferamus Iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, propterea fructum operum ſuorum manducabunt. Aſcenderunt ergo, & præcipitauerunt eum, & dicebant ad inuicem: Lapidetur homo iſte. Et his dictis cœperunt Beatum Iacobum lapidibus vrgere. Qui deiectus non ſolum mori non potuit, quin conuerſus & ſuper genua ſua procumbens, dicebat: Rogo Domine Deus Pater, dimitte eis peccatum, non enim ſciunt quid faciunt. Cûmque enim talia orantem deſuper lapidibus perurgerent, vnus de Sacerdotibus, de filiis Rhachabitarum (de quibus proteſtatur Hieremias Propheta) exclamauit dicens: Parcite, quæſo, quid facitis? Pro vobis orat Iuſtus iſte, quem lapidatis. Et vnus ex ipſis fullo, arreptum fuſtem, in quo res exprimere ſolent, cerebro eius illiſit. Ita Beatus Iacobus, cui Iuſti gnomentum fuit, tali tandem martyrio conſummatus eſt, ac ſepultus in eodem loco prope templum. Atque hic ille eſt, qui extitit veritatis teſtis Iudæis & Gentibus, quia Ieſus eſt Chriſtus, filius Dei viui, qui cum patre & Spiritu Sancto dominatur & regnat in cuncta ſæcula ſæculorum. Atque hæc de Iacobo. Cuius

Hic incipit hiſtoria de Simone & Iuda.

fratres maiores natu, Simō cognominatus Cha[illegible]s, & Iudas, qui & Thaddæus & Zelo[illegible]pſi Apoſtoli Domini noſtri Ieſu Chri[illegible] reuelationem Spiritus Sancti Per-

sidem fuissent regionem ingressi, inuenerunt statim inter initia suæ prædicationis duos ibi magos, Zaroen & Arfexat, qui à facie Sancti Matthæi Apostoli de Æthiopia fugerant. Erat autem doctrina eorum praua, ita vt Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob blasphemantes, Deum dicerent tenebrarum, & Moysen dicerent maleficum fuisse, denique omnes Prophetas Dei à Deo tenebrarum missos adsererent. Præterea animam hominis partem Dei habere dicerent, corporis verò figmentum à Deo malefactum esse: & ideo ex contrariis substantiis constare, in quibus lætatur caro, anima contristatur: & in quibus exultat anima, & corpus affligitur. Solem & Lunam deorum numero applicantes, aquam simul deitatem habere docebant. Dei autem filium, Dominum nostrum Iesum Christum, phantasiam fuisse, nec verum hominem, nec ex vera virgine natum, nec verè tentatum, nec verè passum, nec verè sepultum, nec verè tertia die resurrexisse à mortuis, affirmabant. Hac prædicatione polluta Persida post Zaroen & Arfexat, magnum meruit inuenire doctorem, per Beatos Apostolos Simonem & Iudam: id est, Dominũ Iesum Christum, qui se diceret Spiritum Sanctum de cœlo missurum, iuxta promissum dicentis: Vado ad Patrem, & mitto vobis S[illegible] tum paracletum. Hac igitur causa sus[illegible] nere, vt Persida à seductione nequ[illegible]

rum liberarent, vt primùm ei appropinquauerunt. quos diximus, Apostoli: Simō atque Iudas occurentem habebāt exercitum. Varardach ducis regis Babyloniorum, cui nomen erat Xerxes. Hic autem contra Indos, qui fines Persidis inuaserant, susceperat bellum: erántque in comitatu eius Sacrificatores, & arioli, & magi, & incantatores, qui per singulas mansiones, sacrificantes dæmoniis, dabant responsa fallaciæ suæ. Contigit autem, vt die qua Apostoli in exercitu erant, concidentes se, & sanguinem suum effundentes, nullum penitus dare potuerunt duci belli responsum. Quapropter porrexerunt ad fanum vicinæ ciuitatis, & consulentes illic dæmonia, dæmonem cum ingenti mugitu ita audiuerunt loquentem: Dij qui vobiscum comitabantur, euntibus ad prælium propterea dare non possunt responsa, quia duo homines istic sunt, Simon & Iudas, qui tantam consecuti à Deo sunt virtutem, vt nullus nostrorum audeat illis præsentibus loqui. Quæ cū accepisset Varardach dux regis Xerxes, fecit eos in exercitu inquiri. Quos cùm inuenisset, cœpit ad eis quærere, vnde essent, aut quid essent, aut quare venissent in illas terras? Cui Sanctus Simon Apostolus ait: Si genus quæris, Hebræi sumus: si conditionem, serui sumus Iesu Christi: si causam quæris, salutis vestræ causa venimus, [illegible] relicto errore simulachrorum: Deū qui [illegible] possitis agnoscere. Cui respon-

dens Varardach dux: Nunc (inquit) ad prælium maturo, vt Indos ab inuasione Persidis arceam, antequam Medorum aduersus nos auxilia colligant. Quare non est opportunum mihi, vt de rebus vestris nunc discutiam. Cum verò fœlix fuerit reuertendi successus, audiam vos. Ad quę Iudas Apostolus: Mede, magis congruū est (inquit) te cognoscere illum, cuius ope & auxilio possis victor existere, vel eos saltem qui tibi rebelles sunt, pacatissimos inuenire. Tum Varardach dux: Quia audio deos vestros, vobis coram positis, vobis dare responsa, volo vt vos nobis futura prædicatis, vt quos belli exitus habituri simus, scire queam. Tum Simon: Vt agnoscas (ait) errorem horum, quos tibi putas prædicere, damus illis potestatem respondendi tibi, vt dum dixerint quæ ignorant, probemus eos per omnia fuisse mentitos. Cúmque orationem fudissent ad Dominum, dixerunt: In nomine Domini nostri Iesu Christi, præcipimus, vt more solito detis responsa his qui interrogare consueuerunt. Ad hanc vocem cœperunt phanatici eorum arripi, & dicere: Grande bellum futurū esse, & vtrinque multos præliantes interfici posse. Tunc A[...]stoli Dei, ex abundantia lætitiæ in risum [...] Quibus Varardach: Me (inquit) timor [...] & vos ridetis? Dicunt ei Apostoli: [...] tuus, quoniam in ingressu nostro [...]n intrauit in istam prouinciam. [...]e pro-

nostros. vc
nobis. vc
non potuis
h
intermine. v

fectionem tuam. Nam craſtina die, eadem hac hora, id eſt tertia, venient ad te quos præmiſiſti cum legatis Indorum, qui vobis terras inuaſas, reſtitutas imperio veſtro nunciabunt: & ſolutis tributis, aditum referent: & paci veſtræ, ad quaſcunque conditiones volueritis, gratantes conſentientes, pactum firmiſſimum ſtabilient. At Pontifices ducis hæc irridentes: Domine dux, inquiunt, noli iſtis hominibus fidem dare, vanis & mendacibus, aduenis ſcilicet & ignotis, qui ideo grata loquuntur, ne exploratorum loco habeantur. Iſti autem dij noſtri, qui nunquam fallunt, dederunt tibi reſponſum, vt ſis cautus, & ad res omnes ſolicitus: nō quemadmodum illi qui te ſtudioſè reddere ſecurum conantur, vt dum minus cautus fueris, poſſis ex improuiſo & acrius & facilius adoriri. Reſpondens autem ſanctus Simon Apoſtolus, dixit: Audi me dux. Nos aduenæ & ignoti, & mendaciſſimi, non vnum menſem te expectare iubemus: ſed diximus, Expecta vnum diem, & cras manè circa horam tertiam venturi ſunt quos miſiſti. Venient autem cum eis Indorum honorati, qui conditiones à te accipient, vt ſint deinceps tributarij Perſarum. Hęc cum ani[illegible]erent Sacerdotes Perſarum, qui in ex[illegible]ant, propalam clamabant: Aureas & [illegible] inter purpureas & auro tectas [illegible]ateras & byſſum, ſericúmque [illegible]riam Babylonici regni, dij

nostri splendidi, suæ diuinitatis responsa dantes, aliquando fallere possunt: & isti pannosi, & personam nullam habentes, tantum sibi tribuere audent? quos vel videre, iniuria est. Et hos tu Domine dux ad iniuriam deorum nostrorum non punis? Tum dux: Hoc magnum est (inquit) quia aduenæ & pauperes atq; ignoti, cum tanta hoc constantia adseuerant, quod deorum nostrorũ testimonio videtur esse contrarium. Dicunt ei Pontifices: Iube eos custodiri, ne fugiant. Respondit dux: Ego non solum iubeo eos custodiri, sed ipsi etiam vos in custodia eritis vsque in crastinũ, vt rerum exitus doceat, si possit eorum testimonium comprobari. Posthæc iudicabitur, quis meritò debeat condemnari. Factum est autem in crastino, iuxta verbum Apostolorũ, venerunt nuncij qui missi fuerant cursu velocissimo in dromedis, & nunciarunt omnia ista esse, sicut Apostoli paulo antè intimarunt. Quare indignatus dux, iussit pyram accendi, vt ibi Sacerdotes suos igne consumeret, & hos omnes qui Apostolos obfuscare nitebantur. Apostoli autem prostrauerunt se duci, dicentes: Obsecramus Domine, ne efficiamur nos causa interitus eorum: qui pro salute hominum huc missi sumus, vt viuificaremus mortuos, non vt viuentes perderemus. Itaq; cum diu aspersi puluere, prouoluti pedibus ducis iacerent, respondit ille: Miror vos pro istis interuenire, qui nihil aliud egerunt nisi

omnes comites meos & Tribunos ac Satrapas, & ad hoc præmia ingentia contulerunt, quàm vt vos incenderent viuos. Ad quæ extemplò Apostoli: Disciplina (inquiunt) magistri nostri has leges tenet, vt non solum malum pro malo non cedat, sed etiam bona pro malis restituat. Estque hoc solum discrimen inter nos & cæteras disciplinas, quia omnes reliqui malum reddunt pro malo, omnésque odientes se odio habent. Nos autem è contrà diligimus inimicos nostros, & benefacimus his qui nos odiunt, & oramus Dominum pro calumniantibus & persequentibus nos. Quæ cum audiuisset dux: Vel hoc permittite, inquit, facere, vt omnia bona eorum vobis tradantur. Et cùm hæc diceret, iussit inquiri quanta esset facultas Pontificum. Et respondētes tabularij fisci, dixerunt: Vnus Pontifex vnam librã auri in vno mense de fisco consequitur. Et computati sunt centum & viginti talentorũ: excepto eo qui sacerdotij arcem tenebat, qui quadruplum consequebatur in auro. Congregatæ sunt itaque familiæ & vestes, & ministerium, & argentum & aurum, & iumenta, & omnia quæ habere poterant, nec poterat dinumerari facultas eorum. Ita cõgregatis opibus, dux ad regem reuersus, Apostolos Domini commendauit, inquiens: Hi sunt sub effigie hominum latentes, quos dij nostri timent, qui neque sine illa... m concessione dare responsa hominibus possunt. Et ipsa responsa illorum

Vel hoc autori fidē confirmat. nam tabularios in prouinciis cõstituisse & a Augustum Suetonius & Capitolinus M. Cæsarem tradũt, apud quos & censum singuli ostenderēt, & nomina acciperent.

falsa fuisse, & oracula illorum, & euentus ipsi comprobauerunt. Isti autem Sacerdotes nostri, dum dicerent eos aduenas fallētes, quibus non deberet credi, & insisterent apud nos vt puniremus eos: dúmque vtrosque in custodia haberemus, vt pars quæ vera diceret, remuneraretur, & quæ fefellisset, puniretur: denique vbi omnia eo ordine quo isti prædixerant, sunt adimpleta, & vellem eos hoc pati, quod illi istos pati elaborauerant: ecce isti precibus apud me egerunt boni viri, vt nihil penitus paterentur mali. Et cum facultates eorum iussissemus cōferri, has tamen illi nihilominus contemnunt, dicentes: Nobis non licet aliquid possidere supra terrā, ex eò quòd nostra possessio est in cœlo, quæ est æterna, & vbi immortalitas regnat. Quin & illud insuper addunt: Nulla ratione possumus accipere, vel aurum, vel argentum, vel vestes, vel domos, aut prædia aut seruos. Ista enim omnia terrena sunt, & morientem hominē non sequūtur. Quibus cū dicerē, vel aliquātum vt acciperent inde, quòd pauperes & peregrini essent, persuadere nequiuimus. Non sumus (dixerūt illi) pauperes, qui diuitias cœlestes habemus. Sed si vis vt ad salutem animæ tuæ proficiat census ille, eroga pauperibus, eroga viduis & orphanis, eroga infirmis & adflictis, libera debitores qui à creditoribus exagitantur, eroga publicè manum porrigentibus, & omnibus qui his opibus indigēt. Nam nos terrenum nihil desideramus.

Hæc & alia cum Dux apud Regem Xerxen disseruisset, excitati in zelũ qui cum regem fuerant Zaroes & Arfexat, magi, simul indignabũdi, rumores sparserũt: malignos eos homines esse, qui contra deos Gentis, contráq; regnum tam astuté molirentur. Nam si vis scire Rex (inquiunt) quod ea vera sunt quæ dicimus, non prius permittemus hos loqui, quàm deos tuos adorauerint. Tum dux: Audetis ne cum illis habere conflictum, vt si viceritis eos, tum demum abiiciantur? Dixerunt magi: Aequũ est, vt sicut nos adoramus deos nostros, ita adorent & illi. Respondit dux: Hoc scilicet conflictus vester ostendet. Ad hæc iterũ magi: Vis videre (inquiunt) potentiam nostrã, vt probes quia non poterunt loqui nobis præsentibus: iube adstare hic qui sint eloquentes in linguis, acutissimi in argumentis, & clamosi in vocibus. Et si tunc ausi fuerint nobis præsentibus loqui, probabis nos esse imperitissimos. Tunc iussu regis & ducis, omnes aduocati pręsto facti, ita sunt à duce admoniti, vt quanta possent cõstantia haberent cũ his magis contẽtiones, & eos à defensionum proposito, argumentorum suorũ proposito excluderẽt. Et cum in præsentia regis & ducis, cunctorũque sublimium magi locuti essent, omnis illa aduocatio ita muta facta est, vt nec nutib⁹, quod loqui nõ poterat, indicaret. Et cũ vnius ferè horæ transisset spacium, dixere magi ad regem: Vt scias nos ex deorum esse numero, permittimus eos qui-

dem loqui, sed ambulare non posse. Quod cum fecissent, adiecerunt dicẽtes: Ecce reddimus eis gressum, sed faciemus eos apertis oculis nihil videre. Cûmque & hoc fecissent, expauit cor regis & ducis, dicẽtibus amicis eorum, non debere contẽni hos magos, ne & regi & duci inferãt debilitatem in membris. Igitur hoc spectaculũ à primo mane vsque ad horam sextam dum spectatur, aduocati mœrore cõfecti, ad suas reuersi sunt quique domos, nimio animi impulsu fatigati. Dux verò cũ haberet amicos Apostolos, eis narrauit omnia quæ dicta quæque facta extiterant. Dixerunt duci Apostoli: Vt scias, nobis præsentibus figmenta illorum valere nõ posse, & ideo timere eos nostrã præsentiã, iube aduocatos ipsos ad nos venire, priusquã ad ipsos vadant. Et posteaquã ad nos venerint, ita ingrediãtur ad regẽ, similem habituri conflictũ: & si præualuerint eis, tum scias nos ab his aliquatenus vinci posse. Conuocauit igitur dux omnẽ illam aduocationẽ in domo sua, & quasi cõpatiens illis, dixit: Doleo equidem verecundię vestrę, quã estis intra regalem aulam perpessi. Vnde sciatis, me inuenisse homines, qui vos moneant & doceant, vt non solum vobis non præualeant, sed etiam vobis superati discedant. Tunc omnis illa multitudo aduocatorum prostrata, duci gratias agens, & eorum singuli cœperunt precibus agere, vt dictũ facto compleret. At ille protulit eis Apostolos Domini, Simonẽ & Iudã. Vidẽtes

Elegans comparatio. autem aduocati homines vilissima veste indutos, quasi in despectu eorum cœperunt habere personas. Quos facto silentio sic allocutus est Simon: Sępissimè euenire, vt intra scrinia aurea & gemmata, vilia quedam habeantur inclusa: & intra vilissimas & lineas capsas, sint gemmarum monilia preciosa reposita. Solere etiã vasa pulcherrima aceto repleta, execrationi & contemptui subiacere: contrà verò, vasa fœdissima in aspectu, vino tamẽ intus optimo repleta, ambitionẽ sui saporis excitare gustantibus, ita vt neglecta visione, cõtemptui vilia quæ aspectus offendit, de sola cogitent homines suauitate, quæ intrinsecus latet. Imò quicunque (inquiunt) alicuius rei cupit esse possessor, non magnopere gestatorium, sed ipsum quod gestatur spectat. Non ergo offẽdat aspectũ vestrum, vilis hic noster habitus. intus enim latent ea, quæ æternam vos faciãt, & gloriã inuenire, & vitã. Nos quippe omnes homines, de vno patre & de vna matre nati sumus. Qui cum facti essent & positi in regione viuorum, suadente angelo inuidię, pręuaricati sunt in lege, quam à suo conditore susceperant, suntque serui facti eius cui suadenti obtemperauerunt. Deinde cum ipso angelo, ab illa vitæ æternæ regione, in huius terræ exilium proiecti sunt. Misericordiam tamen nihilominus Deus & in hac parte suã constituit, vt sic homo creatorem suum solum Deum excolleret, & elementa non adoraret, nec diceret ligno quod

ipse dolauerat, Tu es Deus meus. Recessit autẽ à Deo suo homo, à custode suo: & quod maius est, à Saluatore suo, vt suo, pareret inimico. Hũc autem errorem in hominibus hic angelus princeps inuidiæ ideo nutriuit, & nutrit, vt ipse eis dominetur, & faciat de eis quod ipse voluerit: conatúrque auocare Deum verum, quẽ iste angelus timet, à genere humano. Hac de causa per magos suos, quando voluit, fecit vos tacere: rursus fecit vos inuidere, denique fecit vos immobiles permanere. Vnde, vt probetis ita esse, venite ad nos, & promitte vos ab idolorum cultura recedere, & solum Deum inuisibilẽ adorare ac colere. Et cum hęc feceritis, imponemus manus nostras super capita vestra, & signum Christi faciemus in frõtibus vestris. & si tum non confutaueritis eos, credite nos fallere omnia quæcunque asserimus. Tum vniuersi illi aduocati, considerantes rationem veram, prostrauerunt se Apostolis, dicentes: Facite ergo quæsumus, ne in nobis possint linguę impedire officium, nec aliqua in membris nostris impedimenta inferre: & sit supra nos ira Dei, si vltrà idolis crediderimus. Quæ cum ab aduocatis dicta essent, procũbentes humi sancti Apostoli Simon & Iudas, orauerũt ad Deũ in hæc verba: Deus Israël, qui exinanimasti magica figmẽta Iamnes & Mambres, & dedisti eos in confusionem & vlcera, & perire eos iussisti: sic faciat & hic manus tua super hos magos Zaroen & Arfexat. Hos autem

Loquebatur Simõ hæc ad sapientes ac eloquentes Persarum aduocatos.

famulos tuos, promittentes quòd ab omni cultura idolorum abſcedent, fac fortes & ſtabiles, & conſtanter aduerſus eos inſurgere, vt cognoſcant omnes, quia tu es vnus omnipotens, qui regnas in ſæcula ſæculorum. Cúmque reſpődiſſent, Amen: ſignatis frontibus abierűt. Ingreſſi ſunt autem cum duce ad regẽ. Haud multo pòſt adſunt & magi, tentantes ea quæ antea fecerãt, & nulla poterãt ratione præualere. Tum ex aduocatis vnus Zebeus nomine, dixit: Audi Domine rex, iſta ſtercora abiiciẽda ſunt, & ex tuo regno emundanda, ne fortè omnibus putredinem generent. Habent enim ſecum angelű humani generis inimicum, & ludificãt in hoc homines, vt quàm plurimos angelus iſte malus habeat ſubiectos. Habet autem hos ſubiectos, qui non ſunt Deo omnipotenti ſubiecti. Iam verò idcirco inſiſtebant magi, vt Apoſtoli ſancti hos deos adorarent: quo facto, Deum verum offenderent, & deinceps ipſi in illis facilius per Angelum illum malignű ſua præſtigia exercerent. Denique ſignű Dei ſui in frontibus noſtris, digitis ſuis facientes, miſerűt huc, iſta verba adiicientes: Si poſt iſtud ſignaculű Dei, præualuerint artes illorű, ſciatis nos quæ docemus vniuerſa mẽtitos. Ecce nunc igitur, in Dei omnipotentis nomine adſumus, inſultamus & opponimus nos magis: ſi poſſunt, agant, quæ heſterno geſſerunt. Quæ cű viderẽt magi, indignati, multitudinem ſerpentű venire fecerunt. Quare terrefacti

refacti qui aderant, vt Apostolos Rex vocaret, clamauerunt. Missis igitur nunciis, mox venerunt apostoli, qui implẽtes pallia sua de serpentibus miserunt in eosdem magos dicẽtes: In nomine Domini nostri Iesu Christi non moriemini, sed morsibus eorum attrectati, dolorum vestrorum mugitum dabitis. Statimque serpentes cœperuut carnes eorum deuorare. Illi autẽ vlulabant veluti lupi. Quæ vidẽs rex, & omnes qui aderant, dicebant Apostolis: Permittite vt magi moriantur ab eis. At illi respõderũt: Nos missi sumus, à morte ad vitam cunctos reducere, nõ à vita præcipitare in mortẽ. Facta igitur oratione, dixerunt Apostoli serpẽtibus: Redite in nomine Iesu Christi ad loca vestra, atque omne venenũ quod in hos magos infudistis, auferte vobiscum. Nouos itaque cruciatus magi patiuntur, cum serpentes venena sua morsibus renouatis tollerent, sugentes sanguinem eorum. Itaque ablegatis serpentibus, allocuti sunt Apostoli magos in hæc verba: Audite impij scripturam sanctam dicentem: Qui proximo suo parat foueã, ipse prior cadit in illam. Vos quidem nobis parastis mortem: Nos autẽ rogauimus Dominum nostrum Iesum Christũ, vt nos à morte præsente eriperet. Deniq; qui per multos annos morsibus his serpentinis affligi poteratis, ecce tertia die transacta, precibus nostris recuperata vobis sanitas: redonabitur. Forsitã vel sic ab impietate vestra cessabitis, dum veritatẽ Dei

circa vos exuperare, probare possitis. In istis autẽ tribus diebus, ideo permittimus vobis dominari dolores, vt pœniteamini pro erroribus vestris. Hæc cum dixissent Apostoli, deportati sunt ad hospitalia magi, qui per triduum nec cibum capere, nec bibere vllo modo poterant, sed in his sola vociferatio doloribus extorta incessabilis extitit. Postea, cum iam res in eo esset, vt pariter expirarent Magi Zaroes & Arfexat. accesserunt eos Apostoli dicentes: Non dignatur Deus habere coacta seruitia: ideo surgite sani, habentes liberam facultatem conuertendi à malo ad bonum, & exeundi à tenebris ad lumẽ. At illi permanentes in perfidia sua, sicut à facie Matthæi Apostoli fugerunt, sic & his duobus Apostolis fugiẽtes, ad simulachrorum cultores, per totam Persidis regionẽ, vt Apostolis inimicitias excitarent, vbique dicebant: Ecce veniunt ad vos inimici deorum nostrorũ. Si vultis deos vestros habere propitios, compellite eos sacrificare illis. Si autem nolueritis, saltem interficite eos. Hæc cum ita inter Apostolos & Magos in Perside gesta fuissent rogati à rege & duce beati Simon & Iudas, ab eo tempore morabantur in Babylone, facientes quotidie mirabilia magna, illuminantes cęcos, surdis reddentes auditum, claudicantibus gressum, mundãtes leprosos, fugantes denique ab obsessis corporibus omnis generis dæmonia. Habebant autem secum discipulos multos, ex quibus ordinabant

S. Simonis et Iudæ habitatio in Babylone.

per ciuitates Presbyteros & Diaconos & clericos,& Ecclesias multas constituebant. Factum est autem,vt vnus ex diaconibus, pateretur crimen incesti.Erat enim vicinus filiæ Satrapæ cuiusdam ditissimi hominis, quæ perdita virginitate partum edens periclitabatur. Interrogata autem à parentibus, virum Dei sanctum & castum Euphrosinum Diaconum impetebat.

Qui tentus à parentibus puellæ, vrgebatur subire vindictam. Quod vbi Apostoli audiuerunt,venerunt ad parentes puellæ. At illi cum aspexissent Apostolos,cœperũt clamare,& diaconũ reũ huius criminis accusare.Tũ Apostoli: Quando (inquiunt) natus est puer? Responderũt:Hodie hora diei prima. Dicũt eis Apostoli: Perducite hunc infantẽ,& diaconum quem accusatis huc pariter adducite.Cũmque in præsentia essent,alloquuntur Apostoli infantẽ, dicentes: in nomine Domini nostri Iesu Christi loquere,& dic, si iste Diaconus præsumpserit hãc iniquitatẽ.Tum infans absolutissimo sermone, ait: Hic Diaconus vir sanctus & castus est, & nunquã inquinauit carnem suam. Rursus autẽ insistebant parẽtes Apostolis,vt de persona infans interrogaretur incæsti.Qui dixerunt: Nos innocẽtes soluere decet, & nocẽtes prodere nõ decet.Dum hæc Babyloniæ fierẽt ab Apostolis Domini,interea euenit, vt duę tigrides ferocissimę,quę erãt in singulis caueis clausę,fortè fortuna liberatæ fugerent, & quidquid in occursu

Nota admirandam historiam.

Aureum dictum.

inuenirent, deuorarent. Quare cõsternatus omnis populus, ad Apostolos Dei cõfugit. Apostoli autẽ inuocantes nomen domini Iesu Christi, iusserunt vt sequerentur eos in domum, in qua manebant. Et per triduũ ibi manserunt. Et conuocantes ibi omnem multitudinem, dixerunt: Audite omnes filij hominum, qui ad imaginem Dei facti estis, quibus dedit Deus ingeniũ, memoriam & intelligentiã considerate feras, quæ nunquã mansuescere consueuerant, audito nomine Domini Iesu Christi, in agnos conuersæ sunt: & homines in tanta adhuc perdurãt obstinatione, vt non intelligãt, deos non esse figmenta hæc aurea & argentea, quę flata sunt, & ad arbitrium hominis fabrefacta, vel de lapide aut ligno sculpta: Dominum autem qui vos creauit, ignoratis, qui dat vobis pluuiã de cœlo, & producit vobis panem de terra, & vinum ac oleum de surculis ligni. Vt autẽ sciatis, quia ipse est verus Deus, erunt vobis in testimonium tigrides istæ, vt ipsæ vos admoneat quodãmodo, vt non alterum colatis Deum, nisi Dominum nostrum Iesum Christum, in cuius nomine istæ mansuetæ factæ, quasi oues in medio vestri conuersabuntur, vespere autem facto in suam cellulam reuertentes manebunt. Interea nos suscepto itinere, reliquas ciuitates peragrabimus, & prouincias, vt Euangelij Domini nostri Iesu Christi prædicatio cunctis innotescat. Quæ cum audirent ex Apostolis, flebant populi, rogantes vt

Elegans comparatio.

non discederet. Ad quorum petitionem vnum adhuc annũ & menses tres in Perside beati Simon & Iudas remorati sunt. In quo spacio amplius quàm sexaginta milia virorum baptizati sunt, exceptis paruulis, & mulieribus: baptizato primùm rege, cum vniuersis dignitatibus suis. Præterea vidẽtes omnes infirmitates verbo curari, illuminari cæcos, mortuos etiam suscitari in nomine Domini Iesu Christi, vniuersi populi crediderunt, destruentes templa, & Ecclesias extruẽtes. Ordinauere autẽ Apostoli in ciuitate Babylonis episcopum nomine Abdiã, qui cum ipsis venerat à Iudæa, qui & ipse viderat oculis suis Dominum: & repleta est ciuitas Ecclesiis. Quibus ritè omnibus ordinatis, egressi sunt Apostoli Persidem. Sequebatur autem eos turba discipulorum, & eo amplius viri. Circumierunt autem duodecim prouincias Persidis, & ciuitates earum, in quibus quæ egerint, & quæ passi sint per annos tredecim, longa narratione scripsit Crathon, Apostolorum ipsorũ discipulus, in decem librorum voluminibus vniuersa comprehendens, quæ * Africanus historiographus in Latinam transtulit linguam: Ex quibus, qui scire voluerit, qui fuerint progressus prædicationis, vel quo fine mundum Simon & Iudas Apostoli reliquerint, ex multis pauca selegim⁹. Quippe Zaroes & Arfexat magi facientes scelera multa per ciuitates Persidis, & dicentes se esse ex genere deorum, semper à facie Aposto-

Ex his rursus apparet, authorẽ huius historiæ gestis rebus S. Simonis & Iudæ interfuisse.

Crathon, alter author, qui historiã Apostolorũ scripsit.

** Interpres huius historiæ, sui ipsius meminit.*

lorum fugientes, tandiu erant in quacunque ciuitate, quãdiu cognoscerent Apostolos aduenire. Apostoli autẽ vbicũque fuissent ingressi, detegebant scelera eorum, & ostendebant doctrinam eorũ ab inimico humani generis adinuentam. Erant autẽ in Suanyr ciuitate lxx. templorum Pontifices, qui solebãt singulas libras auri à rege cõsequi, quando Solis epulas celebrabãt: id quod quater in anno fieri consueuerat, in tẽpore nouorum, in introitu veris, initio æstatis, autumni & hyemis. Hos igitur pontifices hac allocutione magi in Apostolos Dei incitauerunt, dicentes: Venturi sunt duo Hebræi, deorum omnium inimici. Quare vbi incœperint dicere, Deum alterum adorari debere: vos exclusi eritis à facultatibus vestris, & contemptui populo eritis. Alloquimini ergo populum, vt cum primum hi vrbem intrarint, teneantur ad sacrificandum. Si consenserint, pacẽ habebunt cum diis vestris. Si verò sacrificare noluerint, sciatis illos ad subuersionẽ vestram ingressuros, & deprædationem & mortem. Factum est autem, vt postquã peragrassent vniuersas prouincias, venirent ad Suanyr ciuitatem magnam. In quam cum fuissent ingressi, & mansissent apud discipulum suum, eiusdem ciuitatis virum, nomine Semnem, ecce circa horam primã omnes simul Sacerdotes cum populo innumerabili venerũt ad ædes, clamantes ad Semnem: Produc ad nos inimicos deorum nostrorũ. Cum quibus si non

Suanir amplissima ciuitas Persidis.

sacrificaueris diis nostris, incendemus te, & domum tuam, cum ipsis. Interea tenentur Apostoli Dei, & ducuntur (haud mora) ad templum Solis. quod cum ingrederentur, cœperunt clamare dæmones, Ergō mystumenos: Quid vobis & nobis Apostoli Dei viui: In ingressu vestro flāmis exurimur. Stabat autem in vna æde templi ab oriente quadriga Solis, fusilis ex argento in alia autem æde stabat luna fusilis ex argento, habens quadrigam similiter boum fusilem ex argento. Cœperunt ergo Pontifices Apostolis vim facere cum populo, vt adorarent eos inibi. Quod animaduertens Iudas, ad Simonem: Frater (inquit) Simon, video Dominum meum Iesum Christum vocantem nos. Similiter & Simon respondit: Diu est, quod intueor aspectum Domini in medio angelorum. Nam & dixit mihi Angelus Domini, cum orarem: Faciam vos egredi de templo, & faciam ipsum templum ruere super eos. & dixi, nequaquam Domine, non fiat hoc, fortassis erunt aliqui ex his qui conuertantur ad Dominum. Igitur cum hæc secum Hæbreo sermone loquerentur, apparuit eis Angelus Domini, dicens: Confortamini, & vnum è duobus eligite: aut repentinum istorum omnium interitum, aut palmam martyrij vestri, cum fiducia boni certaminis expectate. Cui respondentes Apostoli, dixerunt: Imploranda est misericordia Domini nostri Iesu Christi, vt & illis propitietur, & nos adiuuet, vt

Græcæ voces sunt Ergon Mistumenos, pro eo quod est manceps.

ἔργον μυστευμένος

Apparet Christus duobus Apostol.

Nota pietatē

possimus pertingere cum constantia ad coronam. Hoc autem Apostoli soli cum viderent & audirent, compellebantur à Pontificibus adorare simulachrum Solis & Lunæ. Quibus Apostoli dixerunt: Facite fieri silentium, vt demus responsum omni populo audiente. Facto autem silentio, dixerunt: Audite omnes, & videte. Solem noscimus seruum Dei esse, & Luna similiter præcepto sui Creatoris est subiecta. In cœli tamen firmamento consistentes, non sine iniuria sui in templis includuntur, qui in cœlo omni sęculo patere noscũtur. Et vt intelligatis, quia simulachra eorum non Sole, sed dæmoniis sunt plena, ego præcipiam dæmonio qui in Solis simulachro latet, & frater meus iubebit alteri dęmonio quod in simulachro Lunæ vos ludificat, vt egrediantur ex eis, & ipsi ea comminuant. Et stupẽtibus cuuctis, dixit Simon ad Solis simulachrum: Præcipio tibi ludificator huius populi dæmon pessime, vt exeas de simulachro Solis, & comminuas ipsum, & quadrigam eius. Similiter cum hæc Iudas ad simulachrum Lunæ dixisset, visi sunt ab omni populo duo Æthiopes nigri, nudi, horribili vultu, & vlulantes, dirásque voces emittentes abscedere. Quo facto irruentes Pontifices & populum in Apostolos Christi, interfecerunt eos per tumultum. Erat verò ipsi gaudentes & alacres Apostoli Dei gratias Deo agentes, quia digni habiti essent, vt pro nomine Domini paterentur. Passi sunt autem

Idolatræ gẽs dedita.

Dæmonum eiectio.

Apost. mors.

die Kalen. Iuliarum. Simul quoque tum passus est cum Apostolis, Sennes hospes eorum, quoniam & ipse idolis sacrificare contempserat. Ipsa autem hora passionis, cum nimia esset cœli serenitas, fulgura exorta sunt, ita vt trifariam templum ipsum scinderetur, à summo tecti fastigio vsque ad vltimum fundamentum. Quo tempore, & duo, de quibus diximus, magi, Zaroes & Arfexat, ictu corruscationis adusti ad carbonem cõuersi sunt. Post menses autem tres misit rex Xerxes nuncios in ciuitatem Senayr, qui confiscarent Pontifices, & corpora sanctorum Apostolorum ad suam transferrent ciuitatem. In qua extruere cœpit basylicam, octogenos cyclos octo angulorum, & octies octogenos pedes per gyrum comprehendentem, cum alta esset pedum centum & viginti: fuerúntque omnia ex quadratis marmoribus signaticis extructa, & camera ipsa laminis aureis suffixa. In medio autem octogeni sarcophagum, corpora beatorum Apostolorum portantem, ex argento puro instituit: factáque est huius fabricæ ædificatio per annos tres continuos, & consummata die natalis Apostolorum, & die coronationis Kalen. Iulij dedicata. In quo loco beneficia consequuntur, qui credentes in Dominum Iesum Christum, illuc meruerint peruenire.

Hospitis apostol. passio.

Diuina vltio

Exorsis humilitas.

Magnific. templum honori Apost. dicatũ Sarcophagum Apostol.

LIBER SEPTIMVS HISTORIÆ Apostolicæ, ab Abdia Babylonis Episcopo Hebraicè scriptæ, & in linguam Latinam ab Africano versæ, De gestis à beato Matthæo Apostolo & Euangelista rebus.

Genus beati Matth. MATTHÆVS cognomento Leui, & Alphei filius, ex publicanorum ordine fuit: atque eo in munere vocatus à Domino nostro Iesu Christo, *Status. Vocatio ad Apostolatū.* in Discipulorum eius numerum venit: postremò ad Apostolatus culmen ascendit, ante subleuationem Domini in Cœlum: præter cæteros muneris Apostolici socios, peculiare nihil gessit. Sed postquam Spiritum Sanctum illuminatorem vnà cum cæteris accepisset, & in orbem terrarum ad prædicandum Euangelium esset directus, *Æthiopia ad prædicandum contigit* Æthiopiam is in diuisione prouinciam suscepit. In quam profectus ipse, cum in ciuitate magna quæ dicitur Naddauer moraretur, in qua rex Æglippus sedebat, contigit vt duo magi Zaroes & Arphaxat simul essent, *Duo Pseudoprophetæ.* qui regem miris modis ludificabant, vt se deos esse, remota ambiguitate, crederet. Et credebat eis rex omnia, & omnis populus non solum memoratæ vrbis, sed ex longinquis etiam regionibus Æthiopiæ veniebant quotidie, vt adorarent eos. Faciebant enim subitò hominum gressus figi, & tandiu immobiles stare, quamdiu ipsi voluissent. Similiter & visus hominum,

& auditus, à suo officio refrenabant. Imperabant serpentibus vt percuterent, quòd & Marsi facere solent: & ipsi incantando multos curabant. Et vt dici vulgo solet, malignis maior reuerentia exhibetur ex timore, quàm benignis ex amore: sic & illi venerabiles apud Æthiopes, in magno diu precio fuerunt. Verùm (vt sæpe dictum est) curam Deus hominum gerens, Matthæum contra hos Apostolum misit. Qui ingressus ciuitatem, cœpit detegere præstigia illorum. Omnes enim quos illi figebant, hic in nomine Iesu Christi soluebat: quos illi excæcabant, hic illuminabat: quibus illi auditum tulerant, iste reddebat. Serpentes etiam, quos ad percutiendos homines excitabant, hic cōuertebat in somnum, & percussiones eorum facto signo Domini percurabat. Hunc cum vidisset Æthiops Eunuchus Candacis nomine, qui fuerat à Philippo Apostolo Diacono baptizatus, procidit ad pedes eius, & adorans, dixit: Quia respexit Deus ciuitatem istam, vt liberaret eam de manu duorum magorum, quos putant stulti homines deos esse. Is suscipiebat Apostolum in domum suam, & veniebant ad eum omnes qui erant amici Candacis eunuchi: & audientes verbum vitæ, credebant Christo Iesu Domino. Et baptizabantur quotidie plurimi, videntes quòd omnia quæ magi faciebant mala hominibus, hæc Dei discipulus euacuaret. Illi enim ideo vulnerabant quos poterant,

Tyrannidem exercebant.

Benignitas Dei succurrit hominib.

Opera operibus contraria.

Eunuchus Cãdacis Reginæ à beato Philippo baptizatus.

Variæ curationes in nomine Iesu.

vt vulnerati, ipsos euocarent ad curam. Quíque ideo curare putabantur, quoniam à læsione cessabant. Matthæus autem Apostolus Christi non solum hos curabat quos illi lædebant, sed etiam omnes qui ad eum ferebantur, & fuerant infirmitatibus diuersis obsessi. Prædicabat autem populo veritatem Dei, vt omnes mirarentur eloquentiam eius. Tum Candacis eunuchus, qui eum susceperat omni affectione, interrogauit eum, dicens: Obsecro te, vt digneris indicare mihi, quomodo cum sis Hebræus, nosti Græcam, Ægyptiacam & Æthiopicam sermocinationem, ita vt hi qui in his regionibus nati sunt, non possint tam bene sermocinari. Respondit Apostolus: Totus mundus vnam sermocinationem habuisse omnium hominum dignoscitur. Sed nata est præsumptio omnium hominum talis, quæ eos turrim tantæ magnitudinis facere hortaretur, ita vt cacumen eius peruenisset ad cœlum. Hanc præsumptionem Deus omnipotens hoc ordine repressit, vt alter alterum tum non potuerit loquentem aduertere. Facta sunt autem plurima linguarum genera, & diuisa est illa conspiratio, quæ per vnam linguæ intelligentiam consistebat. Bona quidem fuit ea voluntas, vt fieret turris, cuius cacumen perueniret ad cœlum: sed mala fuit præsumptio, quæ non sanctis meritis ire volebat ad sancta. Veniens autem filius Dei omnipotentis, ostendere voluit quo ordine ædifi-

Eloquentia B. Matth.

Causa & origo tot per orbem terræ linguarum.

cando perueniremus ad cœlum:& nobis duodecim discipulis suis misit Spiritum Sanctum de cœlo, cum sederemus in vno loco, venitque supra vnumquenque nostrûm, & inflammati sumus sicuti ferrum inflammatur ab igne. Posthæc cum à nobis pauor simul & splendor discessisset, cœpimus variis linguis loqui Gentibus, & magnalia natiuitatis Christi adnunciare, quo ordine sit natus vnigenitus filius Dei: cuius originem ante sæcula nemo nouit. Qualiter verò sit natus ex vtero Mariæ virginis, adnuncians atque intimans nobis, & ab intacta virgine lactatus & ablactatus, & enutritus atque eruditus & baptizatus, & tentatus & passus,& mortuus & sepultus, & die tertio resurrexit: Et in cœlos ascendit, vt ad dextram Dei omnipotentis sederet, vnde sit venturus iudicare omne sæculum per ignem. Non ergo, vt tu putas, istas tantum quatuor,sed omniũ Gentium etiam linguas scimus, qui eius discipuli sumus, Iesu crucifixi,non mediocriter,sed perfectè. Et ad quamcunque Gentem peruenire potuerimus,iam loquelam eius perfectè cognoscimus. Nunc verò ædificatur turris non de lapidibus, sed de virtutibus Christi, omnibus qui baptizantur in nomine patris & filij & Spiritus sancti: aperitúrque eis turris, quam Christus extruxit:& per ipsam tandiu ædificantes ascendunt, vsquequo ad cœlorum regna pertingant. Hæc & his similia multo mystico sermone A-

Scalæ virtutum in cœlũ.

Apostoli omnes linguas sciuerunt.

postolus cum differeret, venit qui diceret, magos illos cũ singulis draconibus aduenire. Dracones autem erant galeati, & flatus eorum flammiserum ardorẽ emittebat, sulphureásque spargebant auras è naribus, quorum odor homines interficiebat. Quæ cùm audiuisset Matthæus, consignans se, securus cœpit in occursum illis prodire. prohibebat autẽ illum Candacis, clausis ostiis, dicens: Per fenestram quæso, si videtur, loquere magis istis. Dicit illi Apostolus: Tu mihi aperi, tu mihi aperi, & per fenestram tu considerabis magorum istorum audaciam. Itaque aperto ostio, Apostolus mox vt egressus est, ecce obuiam illi duo magi, singulos dracones ante se habentes, veniebant. Tum verò vt appropinquarunt, ambo dracones ante pedes Apostoli obdormiuerunt. Et dicit Apostolus magis: Vbi est ars vestra? Si potestis, excitate eos. Ego autem si non rogassem Dominum meum Iesum Christum, omnem furorem, quẽ in me exacuistis, in vos retorsissent. Sed quousque omnis populus conueniat, hi obdormiunt. Et quia nullus accedere huc ausus est, ego excitabo eos, & iubebo illos redire ad locum suum, cum omni mansuetudine. Conabantur autem interea arte sua magica excitare eos Zaroes & Arphaxat, & non poterant neque oculos aperire, neque penitus commouere quidquam. Rogabant autem populi, dicentes Apostolo: Rogamus te Domine, vt liberes populum &

Inuocatio Magorum.

Non est ars aduersus Dominum.

ciuitatem ab his bestiis. Ad quos Apostolus: Nolite timere (inquit) ego faciam eos hinc cum omni mansuetudine abscedere. Et conuersus ad dracones, dixit: In nomine Domini mei IESV Christi, qui conceptus est ex Spiritu Sancto & natus de Maria virgine, quem tradidit Iudas Pharisæis, & illi eum crucifixerunt: quique post crucem sepultus, tertia die resurrexit à mortuis, & conuersatus nobis per quadraginta dies, docuit nos ea quæ ante passionem docuerat, commemorans vniuersa quæ dixerat: & qui denique post xl. dies, videntibus nobis ascendit ad cœlos, & sedet nunc in dextra Dei Patris, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos: in ipsius inquã nomine & virtute, suscitemini. Et te adiuro spiritus, vt cum omni mansuetudine facias eos redire ad locum suum, ita vt nullum contingant, nullum lædant, neque hominem, neque quadrupedem, neque volucrem. Ad hanc vocem eleuantes capita serpentes cœperunt ire, atque apertis portis egressi publicè, & omnibus vidẽtibus, nunquam amplius comparuerunt. Quo facto, Apostolus populum ita allocutus est: Audite fratres & filij, & omnes qui vultis liberare animas vestras à vero dracone diabolo. Propter vestram salutem misit me ad vos Deus, vt relicta vanitate idolorum, ad ipsum conuertamini, qui vos creauit. Deus autem, quando fecit hominem primùm, posuit eum in paradiso deliciarum, cum vxore sua,

Nota historiam dignam memoratu.

Fugatur diabolus.

Expositio legationis Apostol.

Topographia paradisi. quam de costa eius fecerat. Porrò paradisus deliciarum, eminet omnibus montibus, & vicinus est cœlo: neque habet aliquid in se, quod possit esse saluti hominum inimicum. Nō aues terrētur ad sonitum hominis & aspectum, non spinæ nascuntur & tribuli, non ibi rosæ marcescunt, non lilia, non aliqui ibi prætereunt flores, non anni senectutem generant ætatibus, non labor fatigationibus subiacet, non infirmitas aliqua sanitati succedit: tristitia & fletus, & mors, ibi penitus locum non habent. auræ enim quæ ibi sunt, blandiuntur potius quàm perflant, & æternitatem naribus inferunt. Nam *Beatitudinis fœlicitas.* sicut thymiamatis fumus excludit putores, ibi nares, ibi vitam expirant æternam: quæ non permittit hominem neque fatigationem incurrere, nec dolorem, sed semper æqualem, semper iuuenem, semper lætum, & semper immobilem permanere. Sonant ibi organa Angelorum, & voces mellifluæ auribus inferuntur. Serpens ibi locum non habet, non scorpio, non phalangius, non musca aliqua saluti hominis inimica est. famulantur ibi hominibus leones & trigides & pardi: & quidquid iusserit homo auibus aut feris, quasi charissimo & dilecto Dei, mox obtemperant cum reuerentia iussioni eius. Quatuor quoq; flumina inde fluunt: *Nomina fluuiorum paradisi.* vnus fluuius dicitur Geon, secundus Physon, tertius Tygris, & quartus Euphrates. Hi omni genere piscium abundāt. Nullus ibi est latratus canum

canum, nullus leonum rugitus: omnia blanda sunt, omnia mãsueta, omnia quieta. Nunquam ibi facies cœli nubium tegminibus obumbratur, nunquam ibi fulgura coruſcant, nunquam tonitrua concrepant: ſed eſt ibi exultatio ſine fine, & feſtiuitas quæ terminũ non habet. Quãobrem verò paulo antè memorauerim, quòd ibi ſerpens penitus non eſſet, cauſa eſt, quòd per ipſum angelus inuidiam ſuam exercuerit, & propterea à Deo maledictus, in loco benedicto maledictus habitare non poteſt. Liuor autem angelo hinc natus eſt, quòd vidit imaginem Dei in homine extitiſſe: & quoniam homini poſſibile eſſet, vt in hac regione beata cũ cunctis animantibus loqueretur. Hinc angelus qui ex ſe concepit inuidiam, per potentiam angelicam ſerpentem ingreſſus, ſuaſit vxori Adæ, vt de pomo arboris manducaret, quod Deus fieri ſub interminatione mortis prohibuerat. Poſthæc etiam vxor cùm deliquiſſet, ſeduxit virum. Cúmque ambo præuaricatores exiſterent, huc in iſtam terram, aridam & deſertam, exilio ablegati ſunt, proiecti de regione vitæ in regionem mortis: ipſe verò author ſceleris ſimul in ſerpente inuentus, maledictionem æternam accepit. Huius rei conditioníſque hominum miſertus ipſe Dei filius, qui in præcepto patris ſui hominem fecerat, pro noſtra fragilitate, dignatus eſt hominis aſſumere formam, non amittens ſuam deitatem. Atque hic

Elegans de præuaricatione hominis diſputatio.

Ad quid incarnatus filius Dei. est homo Iesus Christus, qui recuperauit iterum illum hominem, & diabolum patiẽdo crucem vicit: præterea irrisiones atque insultationes tolerans, vicit etiam mortem moriendo, vt paradisum resurgendo aperiret. Iam vt nemini fieret dubium, illuc omnes in Christum credentes intrare, primo latronem ipsum Christus induxit: cui in ligno crucis positus, lignum præuaricationis excussit, cæterisque omnibus paradisum animabus sanctis, de hoc corpore exeuntibus, aperuit. Denique in die nouissima resurgentibus, etiam regna cœlestia vt intrare valeant, patefecit. Iam igitur, qui modò vult ad vitam, is currat, & ad paradisum redeat, licet: vnde pater noster carnalis Adam foras missus, in isto nos omnes generauit exilio. Contrà, aperuit nobis Dominus Iesus paradisi ianuas, vt ad patriam illam reuertamur, in qua mors locum non habet, & in qua iuge gaudium perseuerat. Cùm hæc & similia loqueretur Apostolus, ecce tumultus luctuosus subito ortus est, in quo Regis filius mortuus plangebatur. Ad cuius funus stabant magi, qui cum non possent suscitare eũ, conabantur Regi persuadere, hunc à diis raptum esse in collegium suum, vt sit vnus ex diis, cui oporteat & simulachrum fabricari & templum. Quæ cum audiuisset Candacis Eunuchus, ingressus ad reginam, dixit illi: Istos quidem magos iubeto custodiri: tum verò rogo te, vt veniat ad nos Apo-

Superstitio incantatorũ.

stolus Dei Matthæus. Et si ipse eum nobis resuscitauerit, istos viuos incendi curabis, quia omnia mala per ipsos in Ciuitate nostra eueniunt. Tunc missi sunt per Candacem virum honoratum à latere Regis aliqui, qui rogantes Apostolum cum honore introduxerunt ad Regem. Ingrediente autem Matthæo, prostrauit se Euphenissa Regina Æthiopum ad genua eius, & dixit: Agnosco te Apostolum à Deo missum pro salute hominum, & eius esse discipulum qui mortuos suscitabat, & omnes ægritudines ab hominibus suo Imperio pellebat. Nunc ergo veni, & inuoca nomen eius super defunctum filium meum: & credo quòd si hoc feceris, reuiuiscet. Dicit ei Apostolus: Atqui prædicationem Domini mei Iesu Christi, adhuc ex ore meo non audiuisti: & quomodo dicis, credo? Ideóque scias, filium tibi tuum reddi. Ingressúsque expandit manus suas ad cœlum, & dixit: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, qui ad restaurationem nostram, vnigenitum filium tuum de cœlo ad terras misisti, qui nos ab errore conuerteret, & te nobis verum Deum demonstraret, memor esto dictorum Domini nostri Iesu Christi filij tui: Amen dico vobis, quia omnia quę in nomine meo petieritis à Patre meo, dabit vobis. Vt cognoscãt ergo gentes, quia pręter te nõ est alius omnipotẽs, & vt vera sit hæc assertio oris mei, excitetur puer iste. Et adprehẽdens manum defuncti, ait:

Oratio reginæ ad Matthæum.

Responsio Apost. cum admiratione.

Resurgit mortuus. In nomine Domini mei Iesu Christi crucifixi, exurge Euphranon. Et confestim exsurrexit puer. Ad hoc factum expauit cor regis, & statim iussit deferri ei coronas, & purpuram: Et præcones misit per ciuitatem, & diuersas prouincias Æthiopiæ, dicentes: Venite ad ciuitatem, & videte Deum in effigie hominis latentem. Cúmq; venisset omnis multitudo cum cereis & lapidibus, & cum thymiamate, ac diuerso sacrificiorum ritu, Matthæus Apostolus Domini hac voce omnes alloquitur: Ego Deus nõ sum, sed seruus Domini mei IESV Christi, filij Dei omnipotentis, qui me misit ad vos, vt relicto errore simulachrorum vestrorum, ad verum Deum conuertamini.

Alludit ad ornamẽta coronarũ, quę maximis viris ob max. beneficia in rempub. vel populũ collata, deferebãtur. de quib. cõsule lib. 10 Operis nostri de Romana militia.

Quod si me hominem similem vobis putatis Deum, quanto magis hunc Deum debetis credere, cuius me seruum esse confiteor, in cuiúsque nomine ego mortuum hunc Regis filium excitaui? Et hunc omnes qui capaces tam euidentissimæ rationis estis, aurum & coronas aureas, & argentum ab oculis meis tollite, & iis diuenditis templum Domino extruite, atque ibi congregemini ad audiendum verbum Domini. Quo audito, intra triginta dies vndecim milia hominum congregata fabricantes Ecclesiam Sanctam consummauerunt. Et vocauit nomen templi Matthæus, Resurrectio, quoniam per resurrectionem occasio ædificationis extiterat. Sedit autem in Ecclesia illa

Templis nomina primũ edita.

Matthęus annis xxiij. & constituit presbyteros ac Diaconos, & per ciuitates & castella ordinauit Episcopos, & multas construxit per loca diuersa Ecclesias. Et baptizatus est rex Ægllippus & Regina Euphenissa, & filius eius qui suscitatus erat, Euphranon: & filia eius Ephigenia baptizata, & virgo Christi permansit. Interea magi timentes, fugerunt ad Persas. Cæterùm longum est narrare, quanti cæci illuminati, quanti paralytici curati, quot denique à dæmoniis liberati, & quot mortui suscitati ab Apostolo fuerint. Adeò Christianissimus rex iste fuit, & gloriosissima eius coniunx, deuotus quoque omnis exercitus & populus Æthiopiæ. Esset autem longum recensere, quomodo omnia simulachra, omniáque templa destructa sunt: quæ omnia propter copiam rerum præteriens, quo ordine passionem Sanctam celebrauerit, retexam. Non multo post enim rex Ægllippus senectute expleta, perrexit ad Dominum, & accepit Hyrtacus Rex adelphus imperium eius. Hic cùm vellet accipere Ephigeniam filiam defuncti Regis vxorem, iam Christo dedicatam, & quæ Sacrum velamen acceperat de manu Apostoli, præposita iam virginum amplius quàm ducentarum, sperabat tum rex Hyrtacus, quod per Apostolum posset eius animum commouere. Quare cœpit cum sancto Matthæo agere, dicens: Dimidium regni mei accipe, tantum vt Ephigeniam queam matrimonio meo copula-

Episcopi per castella ordinati, Rex Aeglippus baptizatus cum familia.

Idola in Aethiopia destruuntur.

Mors Regis.

Hyrtacus {frater} *regnat.*

Ephigenia in matrimoniū expetitur.

Promissis in suam sententiam nititur Aposto. pertrahere.

re. Cui beatus Apostolus ait: Iuxta bonum propositum prędecessoris tui Regis, qui omni die sabbato conueniebat, vbi verbum domini prædicabam, iube illic & tu conuenire vniuersas virgines quæ cum Ephigenia sunt: & audies coram populo, quantas laudes & quanta bona de bono coniugio loquar, & quemadmodum satis Deo accepta sint sancta coniugia. Quo audito Hyrtacus gratulatus est, & iussit congregationi illic interesse etiam Ephigeniam, quasi audituram ex ore Apostoli, vt coniunx fieri Hyrtaci consentiret. Facto autem in congregatione magno silentio, aperiens os suum Apostolus dixit: Audite sermonem meum omnes filij Ecclesiæ, audite & intelligite omnia quæ audistis, vt maneant scripta in cordibus vestris. Deus vester nuptias benedixit, & ipse permisit amorem corporibus dominari in sensibus carnis, ad hoc vt vir diligat vxorem suam, & mulier diligat virum suum. Ecce autem vidimus frequenter euenisse, vt vxor virum suum execretur vsque ad interitum, & venenum, & gladium, & repudium. Similiter & vir suæ coniugi molitur, cum sit carnis tanta charitas, vt stimulet mentis incensum. Porrò, quid si non esset iste stimulus amoris in carne concessus? Ergo hic stimulus si cum amore Dei vsum suum exhibeat, & amore filiorum vir mulierem accipiat, & mulier virum, bonus est, & non est con-

Sermo S. Matthæi de coniugio, & virginũ velatarum cœlibatu.

tra præceptum Dei: ita tamen vt mulier alterũ virum penitus nesciat, similiter & vir omnino alteram fœminam perhorrescat. Dei enim regula si custoditur à coniugibus, à sorde commixtionis eos mundat. Sordes autem sunt corporum, quæ à Deo lauantur per eleemosynas & opera misericordiæ: non crimina, quę non lauantur, nisi per lacrymas pœnitendo. Coniugium ergo commixtionis pollutionem habet, crimen non habet. Denique diebus certis siue quadragesimæ, siue legitimorum ieiuniorum temporibus, tam ab edacitate carnium, quàm commixtione corporum, qui non abstinuerit, non pollutionem solum, sed etiam simul crimen incurrit. Neque verò manducare crimen est, sed incongruè manducare peccatum est, & crimen. Denique si aliquis prius cibum carnalem accipiat, & postea ipso die, quo iam cibo naturali refectus est, cibum spiritualem præsumat, ex vtroque cibo reus criminis & inhonestatis & præsumptionis efficitur, non ideo quia manducauit, sed quia contra ordinem, & contra iustitiam, & cõtra regulam Dei, cibo carnali prius refectus est. Non ergo reum facit aliqua operatio hominũ, sed irrationabilitas eius operis, suum damnat auctorem. Denique & homicidas sæpe vidimus statuas & imagines adorare: homicidam vtique, qui hominẽ pacis inimicum, aut barbarum, aut latronem occiderit, non ibi iam quia hoc homicidium bonum est,

Elegantissima Apostolo. disputatio, de malo & bono vsu rerũ vel bonarum vel malarum.

Cibus spiritualis ante corporalem sumitur.

erit bonum homicidium hominis innocentis. Frequenter etiam & mendacium, cum per naturam suam malum sit, bonum fieri videtur ex causa. Nam si te ab inimico tuo volenti te percutere, possis aliqua ratione abscondere, & ille omnino quónam deueneris quęrat, tum tu non solum negare, sed etiam periurare consueuisti. Ibi duo quidem mala sunt, mendacium & periurium: & vtraque tamen mala, bonum prorumpere probantur in fructum. Deus autem non arctè nostri operis circumscripsit limites, quasi dicas, in iudicio eius timui mentiri, ideo hominem tradidi: aut si dicas, Timui perdere nummũ, ideo damnum immensi ponderis auri incurri. Non ergo sunt aliqua opera sic mala, semper vt per naturam mala sint, sed per intemperantiam nostram. Nam si præsumat sacramentorum mysteria sumere is, qui nondum est cœlesti aqua perfusus, rem bonam conuertit in crimen, & inde reatum æternæ pœnæ incurrit, vnde à reatu æternæ pœnæ potuerat liberari. Ita & nuptiarum bona, cum à Deo benedicantur coniugia, à Deo sanctificentur, ac per Sacerdotum benedictiones à Deo specialiter consecrentur, videntur aliquibus aliquam habere diuinæ indignationis offensam. Hæc dicente sancto Matthæo, rex Hyrtacus clamosis laudibus cum suis comitibus perstrepebat: existimans eum hæc ideo dicere, vt animum Ephigeniæ ad eius coniugium inclinaret. Sed postquam diu-

Vsus sacramentorum.

Conclusio, an omnes nuptiæ sint bonæ, & ad eas homo ex necessitate alligetur.

tissimè clamatum est in eius laudem, sermonem Apostolus repetiit, facto silentio, & dixit: Videte filioli & fratres, in quantum noster sermo proruperit, vt etiam homicidium bonum posse fieri probaremus. Cum hic occiditur, qui si non esset ipse solus occisus nocens, multos potuisset occidere innocentes: sicut est occisus Golias, & sicut est occisus Sisara, sicut occisus est Aman, sicut est truncatus Holofernes, & sicut denique sunt occisi cum laude, qui vestris sedibus inimicabantur & regnis: sic ergo & matrimonia dum copulantur, boni operis honestate ornantur, si sanctè, & iustè, & integrè & irreprehensibiliter copulentur. Nam si hodie despõsatam regis, seruus regis vsurpare audeat, non solum offensam, sed etiã crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendiis: non ideo quidem, quia duxerit vxorem, sed quia sponsam regis sui accepisset. Ita etiam tu, ô fili charissime rex Hyrtace, sciens Ephigeniam filiam regis decessoris tui, sponsam regis cœlestis esse effectam & Sacro velamine consecratam, quomodo quęso poteris sponsam potentioris te tollere, & tuo eam matrimonio copulare? Ad hunc sermonem Hyrtacus rex, qui per singulas dictiones Apostoli laudator extiterat, ira accensus abscessit. Apostolus verò intrepidus & constans, eo magis etiam alacrior, reliquum sermonem prosecutus est, dicens: Audite me qui

Elegans comparatio de homicidio.

Dissuadet coniugium.

Hyrtaci furor in beatũ Matth.

timetis Deum: Rex terrenus pauci tẽporis dominationem habere cognoſcitur, Rex autem cœleſtis æternum imperium tenet. Et ſicut inenarrabilia gaudia habere facit eos qui fidem ſuam ipſi cuſtodiunt: ita inenarrabilibus tormentis illigat eos, qui à fide eius & ſanctitate diſcedunt. Quod ſi timenda eſt ira regis offenſi, multo quidem magis cœleſtis regis offenſa metuenda erit. Nam ira hominis, ſiue ſuppliciis, ſiue ignibus, ſiue ferro coerceat, in tormenta temporum deſinit: ira autem Dei æterna gehennæ peccantibus flammas accẽdit. Vnde dominus & magiſter Ieſus Chriſtus præſcius futurarum, dixit: Apud reges ſtabitis, qui cum flagellauerint aut occiderint vos, poſthæc non habent quid facere. Et ideo dico vobis, non timueritis eos: illum autem timete, qui poſtquam occiderit, poteſtatem habet perdere, & in gehennam mittere. Dico vobis, hunc timete. Tunc Ephigenia proſtrauit ſe coram omni populo ad pedes Apoſtoli, & dixit: Obſecro te per ipſum, cuius Apoſtolus es, vt imponas ſuper me & ſuper has virgines, manus, vt per verbum tuum ſint Domino conſecratæ, vt poſſimus euadere minas illius, qui adhuc viuente patre meo & matre, multa minabatur, & multis minis terrebat nos, multiſque muneribus inuitabat. Si hoc viuentibus illis audebat, quid modò facturum putas, vbi regnum iam in manibus habet? Tum Apoſtolus, confidentiam habens in Dominum

Verbi Chriſti virtus.

Ephigeniæ precatio pro impoſitione manuum.

suum, & nihil penitus Hyrtacum metuebat: & imponens velamen super caput eius, & supra capita omnium virginum quæ cum ea erant, hanc benedictionem dixit: Deus plasmator corporum, afflator animarum, qui nunquam spernis ætatem, non sexum reprobas, non vllā conditionem gratia tua ducis indignam, sed omnium æqualis creator es & redēptor: tu has famulas tuas, quas ex omni numero gregis bonus pastor eligere, atque ad conseruandam coronam perpetuæ virginitatis, castimoniam conseruare animæ dignatus es, tuæ protectionis scuto circuntege: vt quas ad omne opus virtutis & gloriæ magistrante sapientia præparasti, & vincentes carnis illecebras, & licita connubia recusantes, insolubilem filij tui Domini nostri Iesu Christi copulā mereantur. His petimus Domine, arma suggeras, non carnalia, sed spiritus virtute potētia, vt te muniēte earū sensus & mēbra in earum corpore non possit dominari peccatum: atq; sub tua gratia viuere cupiētibus, nihil sibi defensor malorū, & inimicus bonorum, de his vasis iam tuo nomini consecratis præualeat vindicare. Omnem etiam genuinum calorem imber gratiæ tuæ cœlestis extingat, lumen verò perpetuæ castitatis accendat. Facies scandalis pudica non pateat, nec incautis occasionē præbeat negligentia delinquendi, sitque in eis cauta virginitas, & ornata pariter, & armata fide integra, spe certa, & charitate sincera: vt præpa-

Nota plenā emphasi precationem pro virginitate custodienda.

Arma Christianorū

Benedictio pro cōseruanda virginitate.

ratis animis ad continentiā virtus tanta præstetur, quæ superet diaboli vniuersa figmenta: atq; contēnendo præsentia, futura sectentur, ieiunia epulis carnalibus præferant, & lectiones sacras conuiuiis & potationibus anteponāt. Vt orationibus pastæ, & eruditionibus expletę, illuminatæ vigiliis, opus gratiæ virginalis exerceant. His virtutum armis has tuas famulas interius exteriúsq; cōmuniēs, pręsta inoffensum cursum virginitatis, vt hūc implere, per ipsum dominū nostrū Iesum Christū, redēptorē animarū nostrarū valeāt: cum quo est deo patri honor & gloria, in spiritu sancto, & nūc & semper, & per immortalia sæcula sæculorū. Cúq; respondissent, Amen, & mysteria Domini celebrata, & missam suscepisset omnis ecclesia, retinuit se, vt iuxta altare, vbi corpus ab eo fuerat Christi cōfectum, illic martyriū apostolicū exultaret. Itaque nō multo pòst, expāsis manibus orātem, spiculator missus ab Hyrtaco, à tergo pūctim, vnius gladij ictu feriēs apostolū, martyrē Christi effecit. Quo audito, omnis populus ad palatiū cū igne pergebat. Cui furēti populo occurrerūt omnes presbyteri, & omnes diaconi ac clerici, simul cū discipulis sancti Apostoli: Nolite fratres (dicebāt) cōtra pręceptū domini agere. Nā & Petrus apostolus, arrepto gladio, amputauerat Malchi auriculam, qui Dominū tenebat cū turbis. Et ne videretur læsus, vicē rependere læsionis iussit, ipsam scilicet auriculā amputatā loco suo reponi. Quæ ap-

Missa celebratio.

B. Matth. martyrium.

Ab exemplo furor populi sedatur.

posita ab apostolo, solidata mox est. Et dixit Petro tum dominus, Nunquid, si vellem, non mihi exhiberet Pater meus plusquam XII. mille legiones angelorũ? Celebremus ergo omnes cum gaudio martyrium apostoli, & quod Deus ordinare voluerit, expectem⁹. Interea Ephigenia, sacratissima virgo Christi, quidquid in auro & argento ac gemmis habere potuerat, hoc totũ sacerdotibus cõtulit, & omni clero, dicẽs: Postquã dignã Apostolo Christi fabricaueritis Ecclesiã, quidquid superfuerit, pauperibus erogabitis: me autẽ oportet certamẽ habere cum Hyrtaco. Factũ est autem posthęc secundũ verbũ Ephigeniæ, vt omniũ nobiliũ vxores miserit rex Hyrtacus ad eam, sperãs, quod aliqua ratione posset ad eius consensum peruenire. Quod cũ penitus nõ posset, cõuocauit magos, vt dæmonũ illã ministerio raperẽt. Qui cũ & ipsi nulla hoc possẽt cõsequi ratione, fecit circũdari ignẽ prætorio, in quo cũ virginibus Christi cõmanẽs, domino suo die noctúq; famulabatur. Sed cum per circuitũ ignis arderet, apparuit angelus domini, cũ Matthęo Apostolo, & dixit: Ephigenia firma esto, & noli expauescere hos ignes. Ad illũ enim, à quo tibi sunt suppositi, reuertentur. Igitur cũ per gyrum prætorij sanctæ Ephigeniæ flãmæ perstreperent, excitauit deus vẽtum validissimũ, & mutauit omne illud incendiũ à domo virginis suæ, & ita cõsumpsit palatiũ Hyrtaci, vt nõ inde potuerit aliquid ex facultatibus liberari. Ipse au-

Ephigenia sua clero largitur.

Angelus confortat Ephigeniam.

Vltio diuina.

tem Hyrtacus cum suo filio vnico vix euasit, sed melius fuerat incendio interiisse. Cęterùm filiũ eius vehementissimus mox dęmõ impleuit, qui illũ cursu rapidissimo ad Apostoli Matthæi sepulchrum adducẽs à tergo manibus ab ipso diabolo colligatis, confiteri eũ paterna crimina cõpellebat. Ipsum autẽ Hyrtacũ elephátiæ vulnera, à capite vsque ad vltima pedũ vestigia ligauerunt. Quod cũ medici curare nõ possent, ipse in se gladiũ ponens, illi incubuit, digno supplicio: vt qui à tergo Apostolũ domini percusserat, ipse à recto seipsum stomacho perforaret. Quo facto, omnis populus insultans morti eius, apprehenderũt cum omni exercitu fratrẽ Ephigeniæ, nomine Beor, qui per Ephigeniã germanã suã, de manu Matthæi fuerat gratiã domini cõsecutus. Is itaque anno ætatis suæ xxv. regnare in Æthiopia cœpit, & regnauit per annos lxiij. Facti sunt autẽ omnes dies annorũ vitæ eius, octoginta octo. Et se viuẽte, cõstituit vnum ex filiis suis ducem omnis exercitus, alterũ verò regẽ. & vidit filios filiorum suorũ, vsque in quartã generationem: & habuit pacem firmissimã cum Romanis & Persis. Omnes quoque prouinciæ Æthiopũ Ecclesiis repletæ sunt Catholicis, vsque in hodiernum diem, per Ephigeniam. Et fiunt ibi mirabilia magna, ad confessionem beati Apostoli: qui primus Hebræo sermone cõscripsit Euãgelium domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat, &c.

Prodigiosa mors Regis.

Beor Ephigeniæ germanus succedit in regnum.

Religio Christiana viget in Aethiopia.

LIBER OCTAVVS CERTAMINIS *Apostolici, ab Abdia Babyloniæ Episcopo, & Apostolorum discipulo, lingua Hebraica scripti, & à Iulio Africano versi, De rebus per Indiam à beato Bartholomæo gestis.*

INDIÆ tres esse ab historiographis asseruntur. Prima est India, quæ ad Æthiopiam vergit: secunda, quæ ad Medos: tertia, quæ finem facit. Nam ex vno latere tenebrarum regionem gerit, ex alio latere mare Oceanum. In Indiam ergo veniens Bartholomæus Apostolus, ingressus est templũ Indiæ, in quo erat idolum Astaroth, & quasi peregrinus, ibidem manere cœpit. In hoc idolo dæmõ talis erat, qui diceret se curare languẽtes, & cæcos quos ipse lædebat, illuminare. Erant enim sine Deo vero homines illi, & necesse erat vt à Deo falso ludificarẽtur. Deus autem falsus hac arte illudit eos, qui verum Deũ non habẽt. Facit eis dolores, infirmitates, dãna, pericula: & dat responsa, vt sacrificent sibi: & cũ immissa remouet, tanquam ab eo sanentur, omnes existimãt. Hoc quippe videtur stultis, quòd sanet. Ille autem non sanãdo subuenit, hoc est, à læsione cessando. Ita cum desinit lædere, curasse putatur. Vnde factum est, vt sancto Bartholomæo isthic manente, nulla posset respõsa Astaroth dare, neque vllis ex his quos lęserat subuenire. Cúmque iam plenum esset languentibus

Triplex India.

B. Barthol. ex sorte Regio contigit.

Gens idolatriæ dedita.

Lædit dæmõ cum sanasse putatur.

templum,& quotidie ſacrificantibus nullũ daret Aſtaroth reſpõſum,hi qui ex longinquis regionibus adducti iacebant, cùm neque ſacrificando, neque ſeipſos more ſuo laniando proficerent,perrexerũt in aliam ciuitatem, vbi aliud dæmonium colebatur,cui nomen erat Beireth. Et illic ſacrificantes,cœperunt inquirere, quare Deus eorũ Aſtaroth amplius non daret reſponſa. Quibus reſpõdens Beireth,dixit: Quia Deus veſter ſic captiuus & religatus tenetur,vt neque ſuſpirare, neque loqui audeat, ex illa hora qua illic Bartholomæus ingreſſus eſt.Et dicunt illi: Et quis eſt iſte Bartholomæus? Reſpondit dæmon: Amicus Dei eſt omnipotentis,& ideo huc venit in iſtam prouinciam, vt numina quæ colunt Indi,euacuet.Tum illi: Dic nobis ſigna eius,vt poſſimus inuenire eum:quia inter multa milia hominum difficile eſt nobis cognoſcere illum.Reſpondẽs autem dæmon,dixit: Capillo nigro capitis eſt,& criſpo. Caro illius candida, oculi grandes, nares æquales & directæ, aures coopertæ crine capitis: barba prolixa habens paucos canos: ſtatura æqualis, quæ nec breuis, nec longa poſſit aduerti. Veſtitus colore albo, clauato purpura. Induitur pallio albo, habente per ſingulos angulos ſingulas gemmas purpureas. Viginti ſex anni ſunt,ex quo nunquam ſordidantur veſtimenta eius. Similiter & ſandalia eius amentis latis per viginti quinque annos nunquam veteraſcunt. Centies flexis genibus

Interrogatio Sacerdotum.

Deſcriptio ſimmetria corporis beati Barthol.

Veſtimentorum duratio.

per

per diem, centies per noctem orat Deum. Vox eius quasi tuba vehemẽs est. Ambulant cum eo angeli Dei, qui non permittunt eũ fatigari, non esurire. Semper eodem vultu, eodẽ animo perseuerat: omni hora hilaris & lætus permanet: omnia prçuidet, omnia nouit, omnem linguam omnium gentium & loquitur & intelligit. Ecce & hoc quod vos interrogatis, & quod ego do responsum de eo, iam nouit. Angeli Dei famulantur illi, & ipsi nunciãt omnia. Et cum cœperitis eum quærere, si vult ostẽdet se vobis: si nõ vult, nõ poteritis eum videre. Rogo autem vos, vt dum eum inueneritis, rogetis eum, vt vel huc non veniat: vel hoc faciant mihi angeli qui cum eo sunt, quod fecerunt collegæ meo Astaroth. Igitur reuertentes illi, cœperunt circumire omnium peregrinorum hospitales, atque aspicere vultus & habitum singulorum, & per duos dies non inuenerunt. Factum est autem, vt quidam plenus dæmonio clamaret, & diceret: Apostole Bartholomeæ, incendũt me orationes tuę. Tum Apostolus: Obmutesce (inquit) & exi ab eo. Et statim liberatus est homo ille, qui per multos annos fuerat fatigatus dæmonio. Polymius autem rex prouincię illius, cùm haberet filiam lunaticam, nũciatum est ei de casu dæmoniosi, & liberatione. & misit qui rogarent eum, dicentes: Filia mea malè vexatur, peto vt sicut liberasti Pseustium, qui per multos annos passus est, ita & filiam meam sanes. Et surgẽs Apostolus, pet-

Orationis perseuerantia

Quod viuit viuit Deo B. Bartho.

Homo liberatur à dæmone.

Polymij regis ad Apostolum deprecatio.

n

rexit ad Regem. Ingressúsque ad filiam, vt vidit eam cathenis strictam, propterea quòd omnes morsu attrectabat, & quos poterat tenere scindebat, & cędebat, adeò vt nullus auderet ad eam accedere, primùm iussit eam solui. Et cum ministri manum immitere non auderent, dicit Apostolus: Iam ego teneo vinctum inimicum, qui in ipsa erat, & vos adhuc timetis eam? Ite & soluite eã, eleuate & reficite, & crastino mane adducite eam ad me. Euntes autes, fecerunt sicut iussit Apostolus, nec dæmon deinceps vexauit eam quidquam. Quod vbi intellexit Rex, onerauit Camelos auro & argẽto, gemmis ac vestibus, & cœpit quærere Apostolum: sed non inuenit eũ amplius. Et reportata sunt omnia iterum ad palatium Regis. Factum est autem, cùm trãsisset nox, & aurora futuri diei inciperet, apparuit regi Apostolus, ostio clauso, in cubiculo ipsius, dicens: Vt quid me quæsisti tota die, cum auro & argento, gemmis ac vestibus? Ista enim munera eis sunt necessaria, qui terrena quærũt. Ego verò nihil terrenum, nihil carnale desidero. Vnde scire te volo, quia filius Dei dignatus est per vterum virginis nasci cum homine, ita vt homo in virginis vulua conceptus, secum inter ipsa secreta virginis haberet Deum, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Hic simul cum homine natus, partu virginis, cœpit habere initium nascendi cum homine, cuius initium ante sæcula à Deo Patre est.

Regis filia curatur.

Respuit munera Aposto.

Sine initio nunquam non fuit, & omnibus initiũ dedit siue visibilibus, siue inuisibilibus creaturis. Hæc autem virgo cùm execraretur omnẽ virum, & ipsa seruandæ virginitatis votum prima Deo omnipotenti vouit. Primam autẽ ideo dixit, quia ex quo homo factus est ab initio sæculi, nulla hoc votum Deo obtulit. Hæc ergo prima inter fœminas hoc cõstituit in corde suo, vt diceret: Domine, offero tibi virginitatem meam: cum hoc à nullo homine nec verbo didicisset, nec exemplo, ad imitationem videlicet inuitata, constituisset, vt virgo pro amore Dei specialiter permaneret. Huic subitò in suo cubiculo clausæ, splendens, sicut sol, Gabriel angelus apparuit. Quæ cum terrore perculsa, hoc visu expauisset, ait ad illam angelus: Noli timere Maria, quia concipies. At illa timore deposito, constanter ait: Quomodo fiet hoc? quia virum non cognosco. Cui angelus respondit: Propter hoc Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideóq; quod ex te nascetur sanctũ, filius Dei vocabitur. Hic ergo cùm natus esset, passus est se tentari à diabolo illo, qui primum hominem vicerat suadẽdo, vt de arbore vetita à Deo manducare præsumeret. Ipsum ergo permisit ad se accedere: vt sicut dixerat Adæ, id est, primo homini, per mulierem, Manduca, & manducauit: qua de causa de paradiso proiectus fuit, & in hunc mundum exiliatus, vbi & genuit omne genus humanum.

Nouum virginis propositum.

Elegans & firma ad fidẽ Christi persuasio.

Ita & isti dixit: Dic lapidibus vt panes fiant,& manduca vt non esurias. Cui respondit: Non in pane tantũ viuit homo,sed in omni verbo Dei. Hic ergo diabolus, quia per manducantem hominem vicerat,victoriam suam per ieiunantem & se continentem amisit. Par enim fuit, vt qui filium virginis vicerat, à filio virginis vinceretur. Tũc rex ei Polymius: Et quomodo (inquit) dixisti primam hanc esse virginem, ex qua natus est homo cum Deo? Apostolus respondit: Ago Deo gratias, quia solicitè audis. Primus, inquam,homo Adam dictus est,qui de terra factus est. Terra autem illa de qua factus est,virgo fuit: quia nec sanguine humano polluta fuerat,nec ad sepulturam alicuius mortui à quoquam erat aperta. Par ergo erat, vt dixi, vt qui filium virginis vicerat, à filio virginis vinceretur. Et ideo, sicut qui victor exstiterit tyranni, mittit comites suos,vt in omnibus locis,vbi tyrannus possidet,titulos regis sui victoris triumphatorios imponant: ita hic homo Christus Iesus,qui vicit, misit nos in omnes prouincias, vt expellamus ministros diaboli, qui per templa instantius habitant: & homines qui eos colunt, de potestate eius qui victus est, auferamus. Ideóq; argentum & aurum non accipimus, sed contemnimus, sicut ipse contempsit. Ibi enim cupimus esse diuites,vbi solum eius regnat imperium: vbi nec languor, nec morbus, nec tristitia,nec mors,locum aliquem habent. Sed vbi

Rex docibilis.

Vrget ab exemplo.

in statuis vel

fœlicitas perpetua & beatitudo perennis eſt, & gaudium ſine fine, & vbi denique deliciæ ſempiternę manent. Inde eſt, quòd templum veſtrū ingreſſus, dęmonem qui de idolo dabat reſponſa, ab angelis eius qui me miſit religatum obtineo. Quocirca ſi baptizatus fueris, & permiſeris te illuminari, faciam te videre & cognoſcere, quanto malo careas. Nam omnes illi qui iacent in templo ægrotantes, audi qua arte curet eos dæmon, fallaciis illudēs: ſicut diabolus, qui primum hominem vicit, vt ſæpe iam dixi, quia per ipſam victoriam peſſimam poteſtatem habere videtur. Et in aliis quidem maiorē, in aliis verò minorem, in his ſcilicet qui minus peccāt. Ipſe quippe diabolus facit arte ſua homines ægrotare, & ſua det eos credere idolis. Et vt in animabus eorum poteſtatem obtineat, ceſſat eos tunc lędere, cum dixerint lapidi, aut metallo: Tu es Deus meus. Sed quia dæmon, qui in ſtatua latebat, iam à me vinctus tenetur, ſacrificantibus & ſe adorantibus nullum poteſt dare reſponſum. Sed ſi vis probare ita eſſe, iubebo illi vt ingrediatur ſtatuam ſuam, & faciam eum confiteri hoc ipſum, quòd ſit religatus, & reſpōſa amplius dare non poſſit. Dicit ei rex: Cras prima hora parati erunt Pontifices ſacrificare illi, & ego illis ibi mox ſuperueniam, vt videam hoc factum mirabilę. Factum eſt autem altera die, prima hora diei, ſacrificantibus cœpit clamare dæmon: Ceſſate miſeri ſacrificare mihi, ne

Ars ſeductoris diaboli.

peiora patiamini, quàm ego, qui catenis igneis religatus sum ab Angelis Iesu Christi, quem Iudæi crucifixerũt, putantes eum in morte posse detineri: Ille autem ipsam mortem, quæ regina nostra est, captiuauit, & ipsum principem nostrum, maritum mortis, vinculis ignitis vinxit: & tertia die victor mortis & diaboli, resurrexit, & dedit signum crucis suæ apostolis suis, quos misit in vniuersas orbis partes, ex quibus & hic vnus est qui me vinctum tenet. Peto autem vos, vt rogetis eum pro me, vt dimittat me ire ad alteram prouinciam. Quæ vbi audiuisset Bartholomæus: Confitere (inquit) immundissime, istos omnes qui hic ægrotationes varias patiuntur, quis est qui eos læsit? Respondit dæmon: Princeps noster diabolus sic quomodo ligatus est, ipse nos mittit ad homines vt lædamus, primò quidem carnem eorũ: quoniam animas hominum non possumus habere in potestate, nisi sacrificauerint. At vbi pro salute corporis sui nobis sacrificauerint, cessamus affligere illos ex eo, quia iam in animas eorum potestatẽ habere incipimus. Iam ergo per hoc quod ab eorum læsione cessamus, videmur curare eos, & tanquam dij colimur: cum pro certo simus dæmones, ministri eius quem in cruce positus Iesus virginis filius religauit. Ab illo autem die qua Apostolus eius huc venit Bartholomæus, ardentibus catenis structus consumor: & ideo loquor, quia hæc ille iussit. alioquin nõ

Istorũ ægrotantiũ autor diabolus.

Increpatur malus spiritus.

ausus fuissem loqui eo præsente, atque adeò ne ipse princeps quidem noster. Tum Apostolus conuersus ad dæmonem: Quare non saluas, inquit, hos omnes qui ad te cōuenerunt? Respondit dæmon: Nos quando corpora lædimus, nisi animam læserimus, corpora sine læsione perdurant. Tunc conuersus apostolus ad plebem: Ecce quem Deum colebatis, ecce quem vos curare putabatis. Audite nunc ex me verum Deum, creatorem vestrum, qui in cœlis habitat. Non lapidibus vanis credatis. Sed si vultis vt orem pro vobis, & omnes hi sanitatem recipiant, deponite idolum hoc, & confringite. Et cum hoc feceritis, templum hoc Christi nomini dedicabo, & vos omnes in isto tēplo Christi baptismate consecrabo. Tunc iussu Regis omnes populi miserunt funes & trochleas, & simulachrum nō poterant euertere. Apostolus autē dixit eis: Soluite vincula illius. cúmq; exsoluissent omnia vincula, dixit ad dæmonem qui in eo erat: Si vis vt non te faciam in abyssum mitti, exi de isto simulachro, & confringe illud, & vade in deserta vbi nec auis volat, nec arator arat, nec vnquā vox hominis resonauit. At ille statim egrediens, comminuit omnia genera idolorum. Nec solum maius idolum, sed vbicunque pro ornatu templi, sigilla erant posita minutauit, ita vt picturam omnem delesset. Tunc omnes vna voce clamare cœperunt: Vnus Deus omnipotens, quem prædicat Apostolus eius Bartholomæus.

Fugatur diabolus verbo.

Voce testatur vnum Deum

Quibus factis, expandens manus suas Apostolus ad cœlum, dixit: Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, qui ad redemptionem nostram vnigenitum tuum filiũ, Deum nostrum & Dominum direxisti, vt nos omnes qui eramus serui peccati, suo sanguine redimeret, & tibi filios faceret. Qui verus Deus ex hoc cognosceris, quia semper idem es, & immutabilis perseueras: vnus Deus pater ingenitus, & vnus filius eius vnigenitus Dominus noster Iesus Christus, & vnus Spiritus Sanctus, illuminator & ductor nostrarum animarum, qui dedit nobis potestatem, vt infirmos saluaremus, cæcos illuminaremus, leprosos mundaremus, paralyticos absolueremus, dæmones fugaremus, & suscitaremus mortuos. Et dixit nobis: Amen dico vobis, quæcunque in nomine meo petieritis à patre meo, dabit vobis. Peto ergo in eius nomine, vt omnis hæc multitudo saluetur: vt cognoscant omnes, quia tu es Deus vnus in cœlo, & in terra & mari, qui salutem recuperas per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum: per quem est tibi domino patri honor & gloria, cum spiritu sancto, per immortalia sæcula sæculorũ. Cúmque omnes respondissent, Amen: apparuit angelus domini splendidus sicuti sol, habens alas. & per quatuor angulos tẽpli circumuolãs, digito suo in quadratis saxis sculpsit signum crucis, & dixit: Hæc dicit Dominus, qui misit me: Sicut omnes vos ab infirmitate vestra mũdamini, ita mũ-

Via cognoscendi Deum vnum.

Templi dedicatio mirabilis.

daui templum hoc ab omni sorde, & habitatore eius quem iussit Apostolus Dei ire in locum desertum ab hominibus. Præterea me iussit dominus, quē videtes nolite expauescere, vt prius ostendam vobis, vt quale signum ego sculpsi in his saxis, tale vos digito vestro facite in frontibus vestris, & omnia mala fugient à vobis. His factis, ostendit ei Angelus Domini ingentem Ægyptium, nigriorem fuligine, faciem acutam habentem cum barba prolixa, & crines vsque ad pedes, oculos igneos sicuti ferrum ignitum, scintillas emicantes ex ore eius, & ex naribus egrediebatur flamma sulphurea. Habebat & alas spineas, sicuti histrix, erátque vinctus à tergo manibus, igneis cathenis strictus. Et dixit ei Angelus Domini: Quoniam audisti vocē Apostoli, & omnia pollutionem genera de isto templo mundasti, secundū promissum Apostoli soluam te vt vadas vbi nulla cōuersatio hominum est, vel esse potest, & ibi sis vsque ad diem iudicij. Et cùm exoluisset eum, vlulatum teterrimum dirę vocis emittens, euolauit, & nusquam comparauit: Euolauit & angelus domini videntibus cūctis, ad cœlum. Tunc rex vna cum vxore sua, & duobus filiis, & cum omni exercitu suo, & cum omni populo qui saluatus erat, & vicinarum vrbium quæ ad eius regnum pertinebant incolis credens, baptizatus est, & deposito diademate capitis, & purpura, cœpit Apostolum non deserere. Interea colligentes se vni-

Eiicitur demon ab Angelis Dei.

Baptizatur populus.

Astyages frater regis. uersorum templorum Pontifices, abierunt ad Astyages regem, fratrem eius maiorem, & dixerunt: Frater tuus discipulus factus est magi hominis, qui templa nostra sibi vendicat, & deos nostros confringit. Cúmque hæc flentes referrent: rex Astyages indignatus, misit mille viros armatos cum Pontificibus, vbi inuentus esset Apostolus, vinctum illum perducerent ad eum. Quod cùm fecissent, dixit ad eũ Astyages. Túne es qui euertisti fratrem meum? Cui Apostolus. Ego non euerti eum (inquit) sed conuerti. Dixit iterum rex: Tu es qui deos nostros fecisti cõminui? Respõdit Apostolus: Ego dedi potestatem dæmonibus, qui in eis erant, vt ipsi conquassarent idola vna, in quibus degebãt, vt omnes homines relicto errore crederẽt omnipotẽti *Deo*, qui in cœlis habitat. Dicit ei rex: Sicut tu fecisti fratrem meum, vt relinqueret Deum suum, & Deum tuum crederet: ita faciam te relinquere Deum tuum, & Deo meo credere, & ipsi sacrificare. Dicit ei Apostolus: Ego Deum quem colebat frater tuus, religatum & vinctum ostendi, & ipsum feci vt frangeret simulachrum suum. Si potueris hoc facere Deo meo, tunc me ad sacrificandum impelles. Si autẽ tu nihil Deo meo facere potes, ego omnes Deos tuos comminuã, & tu credes deo meo. Hæc cum diceret, nunciatum est regi, quòd Deus eius Vualdath cecidisset, & minutim dissiluisset. Qua re indignat⁹ rex scidit purpuream vestẽ, qua indutus erat, & fe-

Durè Astyages contra Apostolum loquitur.

cit exinde fustibus cædi beatum Bartholomæū. Cæsum autem iussit decollari. Interea qui hæc audierant, venerunt duodecim ciuitatem populi, qui per illum crediderant, vnà cum rege Polymio: & abstulerūt cum hymnis, & cum omni gloria corpus eius. Factum est autem tricesimo die depositionis eius, arreptus dæmonio rex Astyages, venit ad templum eius, & omnes Pontifices pleni dæmonibus passi sunt, & confitentes Apostolatum eius, ibidem mortui sunt: & factus est timor & tremor super omnes incredulos. Et crediderunt vniuersi, atque baptizati sunt à presbyteris, quos ordinauerat Apostolus Bartholomæus. Factum est denique per reuelationem, vniuerso populo acclamante, vt ab Apostolo ordinaretur Episcopus ipse rex Polymius: qui cœpit ab eo tempore in nomine Apostoli signa multa facere, fuitque in Episcopatu annis viginti: & demum perfectis omnibus, ac bene compositis ac stabilitis, migrauit ad Dominum, cui honor & gloria sit in sæcula sæculorum, Amen.

Cæditur beatus Barthol.

Martyrium Apostoli.

Astyagis mors & Pontificum.

Polymius Episcopus ordinatur.

In nomine Apostoli per Deum signa facit.

LIBER NONVS APOSTOLICI *certaminis, ab Abdia Babyloniæ Episcopo in lingua Hebraica conscripti, & à Iulio Africano versi, de rebus beati Thomæ Apostoli per Indiam gestis.*

B. Thomæ ad Apost. cooptatio. Cur dictus est Didymus.

BEATVM Thomam cum reliquis discipulis, ad officium Apostolatus electum, ipsúmque à Domino Didymum, quod interpretatur geminus, vocatum, fides Euangelica narrat. Qui licet resurgente Domino, diffidere sit visus, eo quòd cum discipulis suis, qui Christum se vidisse affirmabant, eis se habiturum antè fidem negarit, quàm manus suas in vulnera & plagarum vestigia imposuisset: tamen reprehensus mox à magistro, qui apparuerat illi, & confirmatus in fide, acceptóque Spiritus sancti dono, Thaddæum, vnum ex septuaginta discipulis, ad Abgarum regem Edessenæ ciuitatis transmisit, vt eum ab infirmitate curaret, iuxta verbum quod ei à Domino scriptum erat. Quod Thaddæus ambienter impleuit, ita vt veniens, imposito regi crucis signaculo, ab omni eum languore curaret. Dum hæc fierent, Thomas interea morabatur in Hierusalem: vbi diuina commonitione iussus est Indiam ingredi, vt scilicet populo qui iacebat in tenebris, lumen ostenderet veritatis. Porrò legisse me memini quendam

Thaddæi ad Abgarum regē legatio. Vide Euseb. lib. 1. Histo. Ecclesiastic. cap. vlt. Indiam sortitus est B. Thomas.

librum, in quo iter eius in Indiam, & res ibi gestæ explanantur: qui quòd ab aliquibus ob verbositatem non recipitur, superuacaneis omissis, ea memorabo quæ fide certa constant, ac legentibus grata sint, & Ecclesiam roborare possint. Igitur cum sæpe à Domino commoneretur, vt diximus, beatus Thomas, vt partes citerioris Indiæ ingrederetur: & ille quasi Ionas, à facie Domini fugiens ire differret, nec impleret quæ sibi diuinitùs præcipiebantur, apparuit ei Dominus in visu noctis, dicens: Ne timeas Thoma descendere in Indiam: Ego enim vado tecum, & non derelinquam te, sed glorificabo te isthic, implebísque certamen bonum, confessus me coram hominibus terræ illius: & exinde assumam te cum gloria, & statuam te cum fratribus tuis in regno meo. Nam scito, quia oportet te ibi multa pati propter me, vt cognoscant omnes te docente, quia ego sum Dominus. Hæc cùm audisset beatus Apostolus, dixit: Quæso Domine, ne dirigas illuc seruum tuum. Regio enim illa longinqua & grauis est, & incolæ sunt loci illius iniqui, & ignorantes veritatem. Accidit autem, vt his diebus, Hierosolymis esset negociator quidam Indus, Aban nomine, vt per Syriam peritum quendam in architectura compararet, à Gundafero rege missus. Huic per diem Dominus in specie humana apparens, ait: Quid hic tu, ô homo, de tanto terræ spacio aduenisti? Et ille: A

Historia gestorum Apostoli vnde sumpta sit.

Ægre peregrinationẽ suscepit.

Christus addit animum timido.

Abbã Indus.

Apparitio Domini.

Domino (inquit) meo, Rege Indiæ, missus sum, requirens artificem structorem, qui ei palatia possit ædificare. Cui Dominus ait: Est mihi seruus talis, quem si volueris, comparabis. Et statim adduxit negociatorem ad hospitium Thomæ, & ostendens eum, inquit: Hic est seruus meus artifex, de quo locutus sum. Nunc autem de precio cum eo conuenite. Quod cum acceperit, duc eum quò volueris. Quod cum negociator fecisset, apprehensum sanctū Thomam deduxit ad nauem suam. Et ascendentes mense tertio, in Indiam citeriorem euecti sunt: obstupuítque negociator causam velocitatis, eo quòd iter illud, quod alias trium annorum spacio vix expediebatur, nunc in tribus mensibus esset impletum. Exeuntes autem de naui, ingressi sunt primam Indiæ ciuitatem, & audiebant sonos musicos, & vrbem totam lætitia magna plaudere. interrogantésque vnum de populo, quid hoc esset? dictum est illis: Rex (inquit) noster vnicam filiam hodie copulat matrimonio, ideo gaudium est huic ciuitati: & te, vt credo, dij exhibuere, vt his epulis interesses. Hæc illis colloquentibus, subito totam ciuitatem vox præconia replet, dicens: Audite habitatores omnes, diuites, mediocrésque, peregrini & pauperes: accedite ad palatium regis, & epulemini, gaudete & estote iucundi. Si quis verò ab hac se communi lætitia subtraxerit, reum se nouerit Maiestatis. Hæc

Ductus beatus Thomas ad Indos architecti nomine.

Celeritas miraculorum.

Filia Regis nuptui traditur.

cùm audiisset negociator, ait Thomæ Apostolo: Eamus & nos, ne culpabiles inueniamur coram rege. Tunc ingressi palatium, iussi sunt discumbere thoro. Thomas autem Apostolus discubuit in medio, intendentibus omnibus in eum, & scientibus quòd peregrinus esset. Aderat verò his nuptiis & puella ex Hebræis, concinens calmos: quæ cum audisset beatum Thomam, orantẽ & benedicentem Deum intellexit de sua esse regione, & intẽdebat in eum iugiter, nec desistebat ab admiratione vultus eius. Sed & ille intelligẽs Hebræã esse, libentissimè aspiciebat eam. Hæc videns pincerna conuiuij, zelo ductus dedit alapam Apostolo, dicens: Vt quid tu sic intendis in mulierem? At ille eleuatis in cœlum manibus, ait: Indulgeat tibi Dominus in futuro iudicio, fili. In hoc vero sæculo, protinus repræsentet dexterę illi, quæ me verberauit iniustè. Erat autem iam imminens nox, epulantibúsq; illis subito defecit aqua ministeriis nuptialibus. Quare euntibus multis ad hauriendum, & tardentibus, ipse quoque pincerna cucurrit. Et accedente eo ad fontẽ, adfuit leo magnus qui adprehensum puerum confregit, & in frustra discerpsit. Cuius dexteram adprehẽsam, canis qui aderat, detulit ad domum, & portabat per conuiuia epulantium. Requirẽtibus autem illis, quis deesset ex famulis: cognoscunt pincernam interemptum esse ad fontẽ, atque eius dextram, cum leo reliquum corpus deuorasset,

Amor patriæ animorum vinculum.

Nota mirabilem historiam.

Caditur Apostolus.

Vltio diuina

Reuelatione Hebrææ cognoscitur Apostolus seruus Dei.

à cane fuisse correptam, conuiuióque delatam. Hæc audiens puella Hebræa, confractis calamis procidit ad pedes Apostoli, clamans voce magna, & dicens: Verè hic est seruus Dei viui, quia omnia quæ locutus est, velociter sunt impleta. Cùm verò & hæc audisset Rex, prostratus est & ipse ante pedes eius, dicens: Rogo vir Dei: vt depreceris Deum tuum pro vnica filia mea, quam hodie viro tradidi, ac peto vt eas illuc, atque benedicas puerum scilicet & puellam. Illo verò recusante, rex vi compulit Apostolum, ad thalamum vsque procedere. Tunc beatus Apostolus, expansis manibus orauit super eos dicens: Deprecor Domine, vt effundas benedictionem tuam super hos adolescentes, & inspirare digneris cordi eorum, quę eos agere oporteat. Atq; ita consummata oratione egressus est ostium, omnibúsque foras egredientibus, puer reuertebatur ad thalamum. Et ecce apparuit ei Dominus in similitudine Thomæ Apostoli, sedens super lectum eius. Puer verò timens ait ad eum: Nonne tu modo egressus es? Et quomodo huc iterum ingressus es? Cui ille: Non sum (inquit) ego Thomas, sed frater eius: Ipse enim vos mihi commendauit, vt custodiam vos ab omni malo. Et ideo audite consilium meum. Relinquite omnem solicitudinem sæculi, & credite in Deum viuum, quem prædicat frater meus Thomas. Estote castè viuentes, & proiicite à vobis omnem curam huius

Regis subita mutatio & oratio ad Apostol.

vitæ mortalis, vt effecti per ſanctitatem mentis & corporis templum Dei, illam vitam perpetuam, quæ nullo fine clauditur, adquiratis. Et hæc dicens, ac benedicens eis, receſſit à cubiculo. Mane autem facto, veniens rex viſitare eos, inuenit puerum ſedentem, & puellam iuxta eum, nihil habentem verecundiæ, vt ordo exigit nuptialis. & ait ad eos rex: Quæ vos cauſa ita ſedere facit? Cui puer: Gratias agimus Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui nos ad ſuam noticiam vocare dignatus eſt, vt relictis tenebris, ſequamur lumen veritatis eius. Sed & puellæ ait rex: Cur tu nihil verecundiæ ferens ob honorem nuptiarum, impudenter oculos erigis? Et illa: Hæ (inquit) nuptiæ tranſitoriæ ſunt: at ego deſponſata ſum à rege cœlorum, cuius thalamus immenſis monilibus ſplendet, cuius nuptiæ caſtæ ſunt, ad cuius mēſam epulæ non deficiunt, in cuius domo lætitia perennis, iucunditas ſempiterna, & gaudia perpetua perſeuerant: cuius vultus eſt omnibus in eum credentibus deſiderabilis, de cuius veſtimentis diuerſorum aromatum ſuauitates efflagrant: in cuius hortis lilia perenniter nitent, roſæ rubēt, violæ & croci perpetua florum viriditate rubeſcunt. Hæc illa dicente, rex ſcidit veſtimenta ſua, dicens: Perquire magum illum, quem ego ſponte introduxi in domum meam, vt amitterem filios meos. Ecce enim maleficiati ab eo, Chriſtianos ſe nunc dicunt. Igitur indignatus

A coniugio ad caſtitatis perpetuæ ſtatū vocantur.

Signum veterum furoris indicium.

misit ministros, qui requirerent Apostolum. Sed non inuenerunt eum. iam enim cum negociatore ad vlteriores Indiæ partes processerat. Adolescentes autem prędicabant ab eo tempore verbum Domini iugiter, vt ita omnis populus per eos conuerteretur ad Dominum. Sed & ipse rex, qui erat pater puellæ, compunctus corde, credidit in Dominum Iesum Christum. Et audiens beatum Apostolum in vlteriori India commorari, abiit cum omnibus qui crediderant, & peruenit ad eum, procidénsque ad pedes eius, rogauit vt eos omnes baptismatis gratia consecraret. Hæc audiens Apostolus, gauisus est, & gratias egit Domino: transactóque septem dierum ieiunio, baptizauit eos in nomine Trinitatis. Ipse quoque rex rogauit sibi caput tondi, & diaconus ordinatus est, & adhærebat incessanter Apostolicæ doctrinæ.

Regis populíq; ad Christi conuersio.

Baptizātur omnes cum gratiarum actione.

Interea dum hæc fiunt, negociator accessit ad regem, & nunciauit ei, inuenisse se virum qualem ei præceperat: Quem rex, repletus gaudio, iussit adduci in conspectum suum, & ait: Quod est opus tuum, vel quod artificium nosti? Seruus sum (ait Apostolus) artificis architecti. In lignis autem & cæmento valde cognitus sum, & in omnibus quæ iustè præcipiuntur. Tum rex: Talem dudum requirebam, qui hæc artificia nosset. Et egressus è ciuitate, ostendit ei locum, & ait: Si verus es artifex, in huius loci planicie palatium mihi construes. Quod vbi

Legationis Apostol. ad regem Indiæ expositio.

feceris, probabo quod in cæteris operibus sis perfectus. Cui ait Apostolus: Opportunus est locus, in quo palatium ædificetur, quod in perpetuum Rex debeat inhabitare: quia planitie extensus, tum aqua iucundus, & aëre salubris habetur. tum data mensura ædificij, relictóque multo pondere auri, profectus est Rex in aliam ciuitatem, deprecans Apostolum, vt velociter ædificaret domum illam. Beatus verò Thomas accepta pecunia, pergebat in circuitu ciuitates obambulans, & Euangelizans verbum Dei, aurum regium indigentibus distribuebat, sanabátque omnes infirmitates populi per regionem illam. Paulo post cum aliquot dies transissent, misit pueros ad Apostolum, qui opus ædificij contemplarentur, & si quo adhuc indigeret. Qui cum ad Apostolum venissent, & quæ iussi fuerant à Rege expediuissent, respondit Apostolus: Palatium, quod fieri Rex præcepit, iam ædificatum est, ad cuius tectum aliqua adhuc necessaria sunt, quæ Rex transmittat. Hæc vt ab Apostolo audiuerant, nunciauerunt pueri regi. & misit rex iterato pecuniam Thomæ, deprecans, vt velociter ædificium cooperiretur. Denique post multum temporis, existimans rex opus completum esse, venit ad ciuitatem illam: & interrogans amicos suos, cupiebat videre Palatium, quod Thomas ædificauerat. At illi dixerunt, nihil ædificij noui in hac vrbe operatus est: sed vadit per populos,

Allegorico sensu prudenter incantat regem Apost.

In pauperes pecun. a regis distributa ab Apostolo.

erogans aurum tuum, nouúmque Deum patriæ, qui nunquam auditus est, prędicat, & post hanc vitam nescio quam æternam promittit, asserens homines in perpetuo viuere, qui crediderint in nomine Dei sui: dæmonia eiicit, sanat infirmos, mortuos suscitat, & nihil mercedis accipit. Vnde manifestum est, magum illum esse, & seductiones vanissimas exercere.

Palatiũ spirituale ab eodẽ extructũ. Quæ cum audisset rex, indignatus iussit eum adduci, & ait: Ostende ædificium quod operatus es, alioquin morieris. At ille: Ædificium (inquit) quod præcepisti fieri Rex, iam expletum est. Sed nunc non videbis illud: videbis autem in sæculo futuro, & habitabis in eo fœliciter. *Illusum rex se putans furore accẽditur* Tum rex furore succensus: Ad illudendum (inquit) nobis, vt audio, huc venisti. & statim iussit eum mitti in carcerem, cum Abban negociatore. Audiens autem hæc frater Regis, quòd scilicet vastata fuisset pecunia publica, & nihil appareret ex ea, indignatus, & damno condolens fraterno febre accensus, conuertit *Fratris regis ex damno publico ægritudo.* caput in lectulum, & vocans regem, ait: Ecce dies obitus mei aduenerunt, & nunc commendans domum meam tibi, noueris me spiritum exalare. Sed rogo, vt Magum illum, cuius nequitia hæc patior, protinus iubeas decollari, & hæc dicens, obmutuit. Et iacebat clausis oculis, neque cibum capiens, neque vllum proferens verbum. Tertia verò die apertis oculis, vocauit iterum fratrem suum, dicens: Spei meæ

certa est confidentia, vt si quid à te petiero, præstare non abnuas. Nunc autem rogo vt transferas in ditionem meam palatium, quod tibi homo peregrinus ædificauit. Illo autem admirante, eo quòd palatium Thomas nullum ædificasset, cœpit ei exponere, & dicebat ductum se fuisse à duobus viris, & ostensum palatium. Et adiiciebat, quæ amplitudo ei esset, quæ fenestræ, qui splendor, quod tectum, dicentibus sibi viris à quibus ducebatur: Hæc est domus quam ædificauit fratri tuo Thomas Apostolus Christi. His auditis, rex ait fratri suo: Si tibi hoc ædificium placet, da ei pecuniam, & simile construat tibi. Ego autem non relinquam domum meam, quam multo labore quæsiui. Et cursu velocissimo abiens ad carcerem, dimisit Apostolum: deprecans ex eo, vt indulgeret ei iniuriam quam fuerat passus: & flagitabat signaculum beatæ crucis accipere, & credere Deo illius. Beatus verò Apostolus indicens ei ieiunium per septem dies, prædicauit verbum Domini. Et die septima baptizauit regem & fratrem eius, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Sed & populum multum post hos, & cum his baptizabat. Tunc quoque ipse Rex cum fratre suo ascendens de lauacro, vidit iuuenem in veste alba, tenentem lampadem magnam, & dicentem: Pax vobis, & statim recessit ab oculis eorum. Posterius exeunte Apostolo de ciuitate, ecce occurrit ei mulier

Admonitus palatium à fratre precio vult emere.

Eripitur Apostolus à custodia carceris.

Rex baptizatur cum fratre & populo.

Spiritum immundum habens. Et cum vidisset Apostolum, collisit eam Spiritus in terram, & ait: Quid nobis & tibi Apostole Dei summi? venisti ante tempus, extrudere nos à sedibus nostris. Ad quem conuersus mox beatus Thomas, ait: In nomine Christi Domini mei impero tibi, vt exeas ab ea, & nihil noceas corpori illius. Et statim dæmonium cum egrederetur, dicebat: Ecce eiicis me hodie ab hac muliere, nobiliorem autem inuenturus sum in quam ingrediar. Et confestim eiecto dæmone, mulier sana facta procedit ad pedes Apostoli, signum salutis efflagitans. Ille autem abiit ad fontem qui erat proximus, & sanctificauit illum, & baptizauit mulierem cum multis aliis. Deinde benedicto pane, communicabat eum omnibus, *dicens*: Gratia Domini vobiscum. Accipientibus autem multis de hac gratia, venit quidam adolescens: Cúmque extendisset manum, vt acciperet & ipse benedictionem, attracta est dextera eius, nec poterat eam amplius ad os adducere. Quod cum vidisset Apostolus, ait: Ecce omnes qui accipiunt ab hoc pane, sanitati redduntur. Dic tu ô iuuenis, quid sceleris commisisti, vt hæc tibi eueniant? At ille tremens, ait: Nudiustertius cum prædicares, audiui te dicentem, quòd omnes adulteri non haberent partem in regno Dei tui. Cúmque domum rediissem, vidi vxorem meam mœchari cum viro altero, & statim apprehensam sugillaui eam, quæ iacet

Dæmon à muliere deiicitur.

Benedicti panis virtus.

iam domi mortua. Quæ vt audiuit Apoſtolus, iuſſit exhiberi ſibi aquam in hydria, & abluens manus adoleſcentis ſanauit eum, dicens: Oſtende mihi vbi recumbit mortua vxor tua. Et videns eam Apoſtolus, proſtratus in oratione, ait: Domine Ieſu Chriſte, qui ore benigno polliceri dignatus es, vt omnia quæcunque peterem à te, benigna pietate largireris. Suſcita ergo nunc hanc mortuam, vt iſta viuente, multi credentes ſuſcitentur ad vitam perpetuam. Et adprehenſa manu mulieris, ſuſcitauit eam. At illa videns Apoſtolum, procidit ad pedes eius, gratias Deo agens. Quod videntes multi credere cœperunt, & baptizabantur ab Apoſtolo, offerentes ei munera, quæ ſtatim indigentibus erogabantur. Hac fama procedente per ciuitates, conueniebat populus indies maior, exhibens infirmos, & ponens per plateas, vnde ſanctus erat tranſiturus Apoſtolus. Quos cum ille videbat, cunctos in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, imponens ſignum beatæ crucis perſanabat. Audiens autem hæc quidem princeps Meſdei regis, venit ad eum, dicens: In veritate comperi, te verum medicum eſſe: Qui cum languores omnium cures, nihil mercedis tamen accipis. Et nunc ſunt mihi vxor & filia, quæ cum de nuptiis venirent, à dæmonio correptæ, grauiter cruciantur. Rogo igitur, vt accedas, & benedicas eis. Confido enim quòd poſſis ſaluare illas, in nomine Dei tui.

Mortua mulier reſurget.

Re[illegible] Meſdei principis ad Apoſt. verba.

Tum beatus Apostolus condolens homini, ait: Si credideris, sanabitur filia & coniunx tua. Cui ille: Si (inquit) non credidissent, non vtique venissem ad te. His auditis, vocauit Apostolus Diaconum suum, illum qui rex fuerat ciuitatis primæ Indiæ, vbi Apostolus ad nuptias erat inuitatus, & ait ad eum: Vade, & conuoca omnes credentes ad me. Qui cum venissent, ait ille: Ecce ego à vobis abscedo. Vos autem state fortes in fide, & custodite quæ à me accepistis. Diligite Dominum Iesum Christum, per quem renati estis in baptismo. Diaconum verò istum relinquo vobis, neque vlterius videbitis faciem meam. Et extendens manus suas, benedixit eos, dicens: Custodi quæso Domine gregem tuum, quem per me congregare dignatus es, vt nullus retrorsum ruat, nullus post diabolũ reuertatur: sed omnes tua virtute protecti, vitam æternam consequi mereantur, & tecum regnent in perpetuo, cui est cum æterno patre & Spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum. Et cum respondissent omnes, Amen: Beatus Apostolus exosculans singulos, & valefaciens, ascendit in currum cum principe Mesdei Regis, & profectus est cum eo. Populus autem flebat valde post eum, & tristabatur de absentia eius. Igitur appropinquante Apostolo ad domum illius cum quo gradiebatur, spiritus malus conturbauit mulieres, & vexabantur vehementer. Cúmque venisset A-

Discessurus Diaconum à se institutum relinquit.

Osculum pacis.

Sequitur Apostolus principem Mesdei regis.

postolus, dicebat Spiritus immũdus: Quid nos persequeris Thoma, Apostoli Dei viui? Iam enim nos de alia India eieceras, nec est locus in quem fugiamus à facie tua. Tunc intellexit Apostolus, hoc esse dæmoniũ quod eiecerat prius à muliere in India secunda, & ait illi: In nomine Iesu Christi, filij Dei viui, quẽ prædico, egredimini, & abite in terram desertam, & nolite vltra vexare homines. Et statim exierunt dæmonia de mulieribus. Quæ cadentes, factæ sunt sicut mortuæ. Adprehensis autem manibus earum, leuauit eas, & benedicto pane, dedit eis cibum. Et prædicabat beatus Thomas per totam Indiam, euangelizans Dominum Iesum Christum: nec solum sermonibus, sed operibus etiam, fidem barbaricis pectoribus inserebat. Itaque ille ante paulisper incredulus, qui dixerat, Nisi videro fixuras clauorum, non credam: credentes Deo populos innumeros congregabat. Et puto per prouidentiam Domini ideo eum diligentius de resurrectione quæsisse, quia duris ac feris Gentibus seminaturus erat verbum Domini, vti instructior redderetur, quod hæsitantes fide vel ratione firmaret. Inuenit igitur in India viros pariter ac fœminas, qui verbum susciperent Dei, quorum quotidie multos sanabat infirmos. Audiens autem hæc signa quæ faciebat sanctus Apostolus, mulier quædam Mygdonia nomine, vxor Charisij, propinqui regis Mesdei, veniebat ad eum: cúmque

Dæmonicorum sanatio.

Numerus credentium crescit.

Accessus ad B. Thomam prohibetur. præ turba accedere non posset, & pueri eius cædebant populum, & repellebant multos: videns Apostolus, prohibuit fieri. Et dato spacio, accessit mulier, & procidit ad pedes eius, & ait: Miserere nobis Apostole Dei viui, quia sumus sicut bestiæ, quæ sensum non habent. Hæc audiens Thomas, respondit: Audi filia, noli confidere in diuitiis quas possides, sed potius distribue omnia pauperibus, vt fugiens hanc vitam transitoriam, perpetuam adipiscaris. Relinque idola muta & surda, & cognosce viuentē Deū. Et cum ei de fide vsque ad vesperum intimasset, accepto signaculo crucis, reuersa est mulier in domum suam. *Mygdoniæ pœnitentia.* Et ingressa cubiculum, flebat valde, deprecans Dominum, vt inueniret veniam pro delictis suis. erátque continuò tristis, donec veniens vir eius, causam tristitiæ rogaret. Cui famuli dixerunt: In cubiculo commoratur domina nostra. Ingressus igitur vir ad illam: Cur (inquit) tristis es, & cur conturbatur cor tuum? Scio autem quia accessisti hominem magum, & audiuisti ab eo verba inania, quæ nihil proficiunt. Relinque ergo cogitationes vanas, & surge, vt epulemur simul. Cui illa ait: Indulge quæso mihi hac nocte, quia neque cibum neq; potū acceptura sum, sed nec in strato tuo quiescam. At ille recedens ab ea, epulatus est cum amicis suis. Mane autē facto rediit ad eam, & inquit: Mygdonia audi somnium meum. Putabā *Somniū coniugis Mygdoniæ.* me cum rege Mesdeo discumbere, & veniens a-

quila rapuit ex disco duas aues optimas, ac abiit:& rursus rapuit alias duas, portabátque eas ad nidũ suũ. Quæ cum rex videret, emisso iaculo trãsfixit illã, sed nihil ei nocuit. Hæc audiens mulier, dixit: Optimũ est hoc verbum, & illud quod vidisti. Interea abeunte viro ad Palatium, mulier iterum accessit beatũ Thomã,& inuenit eum docentem turbas, procidénsque ad pedes eius, ait: Prædicationem tuam audiui, & omnia verba quæ aure suscepi, corde retineo impolluto, & stãs audiebat verbum vsque ad vesperam. Adueniẽte autem nocte, regressa est in domum suam,& nihil cibi accepit, neque dormiuit cum viro suo. Quare Charisius vir eius mane facto, dolẽs quòd ab eo separaretur vxor, indutus vestimẽta vilia, accessit regem. Quem cum deturpatũ vidisset rex, ait illi: Quæ extat causa, vt hæc te vilitas circundet? At ille: Quia perdidi (inquit) vxorem meam per hominem magũ quem Sapor introduxit in regionem istam, vt perdat eam. Et statim rex iussit Saporem vocari. Eũtes autem pueri, inuenerunt eũ sedentẽ iuxta Apostolum, & audientem verbum Dei, & Mygdoniam ad pedes eorum. Cui pueri: Ecce (aiunt) rex in caput tuũ iratus est,& tu verbis inanibus vacas? Veni, quia vocat te. At ille surgens, rogauit Apostolũ vt orationem funderet pro eo. Ad quem cõuersus Apostolus, ait: Noli timere, sed spera in Dominum, quia ipse erit adiutor noster, & non timebimus noceri ab vllo mortali.

Charisius regem aduersus Apostol. sollicitat.

Et ingressus est Sapor ad regem. Ad quem rex: Quis est (inquit) magus ille, quem accersisti in domum tuam, qui cõturbat regionem & populum nostrum? Sapor respondit: Nosti enim ptime rex afflictionem meã quam de vxore & vnica filia habueram, quæ à dæmonio vexabantur, & ab eo sanatæ sunt. Sed & multi infirmi nunc per manus eius sanantur: & omnia quæcunque petierit à Deo suo, præstat ei. Quibus auditis, Mesdeus rex iussit adduci ad se apostolum: Sed quia pueri non poterant prę turba ad eum accedere, Charisius cùm furore rupit per turbam, & ait: Surge malefice, & veni in præsentiam regis: nihil enim valet magica tua. Et misso fune in collũ eius, tradebat eum ad regẽ, dicens: Veniat Christus, & eruat te de manibus meis. Ita igitur tractus, cum venisset in cõspectum regis, ait illi rex: Quod est genus tuum, vel quæ patria, vel in cuius nomine hęc signa facis? Tum beatus Apostolus respõdit: Deus meus, deus tuus est, creator cœli & terræ, & omnia quæ in eis sunt. Qui solus coli debet, nõ idola surda & muta. His auditis rex iratus valde, iussit eum extensum torqueri, & cæsum recludi carcere. Cúmque recluderetur, gratias agebat Deo, quod dignus esset talia pro nomine eius pati. Charisius autẽ reuersus ad domũ suã, dicebat: Nũc copulabitur mihi vxor mea, eo quòd abstulerim magũ de medio populi huius. Et veniẽs inuenit eam de tõso capite decũbere solo, & ait: Dulcissima coniunx,

Saporis sancta responsio.

Tractus miserabilis.

Cruciatur Aposto.

quæ mētem insania cœpit, vt hæc feceris? Nunquid potérior erit me hic magus? Nonne vides quòd me omnis India veneratur, & quod volo, hoc facio cũ rege? Sed & pecunia magna est mihi. Cui illa: Omnia (inquit) hæc terrena sunt, & in terram reuertuntur. Is autem beatus erit, qui se vitæ perpetuæ copulauerit. Hæc audiēs Charisius, quieuit in lecto suo. Migdonia autem accipiens aurum, dedit custodibus: & ingressa in carcerem, osculabatur pedes Apostoli, audiens verbum domini. Et reuersa ad domum suã, dum vir eius apud Regem esset, prostrata humo in cubiculo, deprecabatur Deum cum lachrymis, dicens: Propitiare Domine insipientiæ meæ, vt reuertar ad salutem perpetuam. Quod videns nutrix illius, ait ad eam: Quæ est peruersitas in corde tuo, vt relicto viro, per quem magnificè honoraris, ieiuniis ac vigiliis te affligas, seducta verbis magi vnius? Cui illa ait. Non est hoc peruersitas, sed integra ratio, vt cognoscat homo autorem suũ, & mereatur adipisci vitam perpetuam. Vtinam & tu crederes Christum, & particeps fieres agonibus nostris. At illa: Si (inquit) rationẽ cognouero, sequar te. Tum Migdonia: Dij, quos vsque nũc colui, nihil sunt, sed est verus Deus Iesus Christus, per quem facta sunt secula: qui vt hominem, quem prius plasmauerat, redimeret, homo factus, mortuus & sepult⁹ est: descẽdit ad inferna, & eripuit eos qui tenebantur à morte pessima. Exinde rediens, docuit nos

De spe decidit Charisius.

Mulieris sancta exhortatio.

resurgere,& sic ascendit ad cœlos,sedet ad dextram dei patris omnipotẽtis,tribuens nunc credentibus in se,dona cœlestia. Cuius temporis finem non accipiunt, cuius lætitia nunquam perit,cuius denique lux nunquam occidit.Ipse verò cum patre & Spiritu Sancto regnat,& nunc, & in cuncta sæcula sæculorum. Hæc audiens Nardua nutrix eius, cõfestim credidit in dominum.Et ambulantes simul ad carcerem,data pecunia introierunt, & audiebant verbum Dei ab Apostolo:qui gauisus erat valde,super fide Mygdonię,quòd iam per illam & alij conuerterentur ad Dominum. Cúmque baptismum flagitarẽt,dixit Apostolus Mygdonię: Vade ad domũ tuam,& præpara quæ sunt necessaria,& ego vadam ad baptizandum vos. Abeũtibus ergo mulieribus,beatus Apostolus subsecutus est ad domum Mygdonię, & baptizauit eam cum nutrice sua, & aliis mutis. Et reuersus est in carcerẽ, & clausa est ianua.Charisio autem grauiter dolente de conuersione vxoris, misit rex cõiugem suã cum filio Zuzani, quæ consolaretur cognatam Mygdoniam,& reuocaret illam ab hac via, & vt viro suo copularetur.Quæ cũ esset ingressa domum Mygdoniæ, ait ad illam : Vt quid soror charissima erras post hominem magum,qui nouum Deum patriæ nostræ prædicat? Recede ab hac praua cogitatione,& esto iucunda in domo tua,cum viro cui te parentes tradidere : Et noli relinquere deos patrios , ne irascantur tibi. Ad

Nardua nutrix credit in Dominum.

Baptizãtur multi.

Solicitationes incassum.

Confessio errorum.

hæc illa respondit: Erraui vsque nunc sequens idola vana, quæ sunt sine gressu, sine eloquio, & sine vllo effectu, ignorans verbum Dei qui fecit cœlum & terrá, & omnia quæ sunt in eis. Sed & metalla, ligna & lapides, ex quibus isti vel funduntur, vel sculpũtur, eius verbo creata sunt, cuius & nos creatura sumus. Non est ergo æquũ, soror dilectissima, vt relinquentes talem artificem, creaturam potius adorem, quæ nobis ad seruiendum data est. Hæc dum Mygdonia dixisset, tum & Luzanis filius regis ait: Ecquis hæc omnia creauit, nisi dij nostri? Nam Iupiter cœlum tenet, Iuno aëra regit, Neptunus mare gubernat, Pluto inferna iudicat, Phœbus diem, Berecynthia noctem illuminat. Cui Mygdonia subridens, ait: Omnes isti quos commemoras, fili dilectissime, inferno damnati sunt, quia non cognouerunt Deum viuum. Nam si recurras ad veteres fabulas, inuenies hos & luxuriis deditos, & talia mala perpetrasse, qualia hodie iudices in iniquis hominibus persequuntur & puniunt. Mortui autem sunt, & non viuunt. Deus autẽ noster manet in sæcula sempiterna. Et qui crediderit in eum, transfertur ab hac temporaria morte in vitam æternam. Cúmq; hæc & his similia eis Mygdonia diceret, compuncta corde vxor regis, ait filio suo: Rectè soror nostra reliquit virum suum, & diuitias terrenas, vt vitam capiat sempiternam. Vtinã & nos videremus hominẽ istum, qui faceret nos cognoscere

Dij gentium dãnati sunt.

veritatem. At illa gaudens, abiit ad Apostolum, & narrauit ei omnia quæ acta fuerant. Ille verò gaudebat & ipse prædicans sine fine verbũ Domini, & imposita manu benedixit eos, & præcepit eos abscedere. Sed non abiit vltra vxor regis ad virum suum, nec filius eius renunciauit patri de his quæ præceperat. Cúmque hæc omnia renunciata fuissent Mesdeo regi, quòd scilicet vxor eius & filius conuersi essent ad Apostolum, iratus valde, præcepit adduci vxorem suam, & filium. Quibus cum persuadere non posset vt crederent ab hac via, iussit vxorem in obscuro loco recludi, filium verò cum beato Apostolo in carcere conligari. Sed & Charisius vxorem suam cum nutrice Narchia similiter reclusit in cellula tenebrosa. Et statim rex iussit Thomam adduci, manibus à tergo ligatis, & dixit ei: Quis est iste Deus tuus, qui coniuges nostras per te à nobis separat? Dicit ei Thomas: Tu cum sis rex, nunquid vis habere inquinata seruitia? Si ergo tu cum sis homo, mundos seruos habere studes, atque mundas ancillas: quanto magis credere debes, amare Deum castissima & mundissima seruitia? Si ergo hoc Deũ in seruis suis & ancillis suis amare prædico, quod tu in seruis tuis & ancillis tuis diligis, vt quid culpor? Tum Rex: Ego (inquit) permisi vxorem meam, vt cognatam suam Mygdoniam de præcipitio liberaret, & ipsam tu præcipitio immisisti. Respondit Apostolus: Præcipitium non est, nisi

Vxoris regis, filiíque excellens conuersio.

Temerariũ regis imperium.

B. Thomæ in vinculis responsio.

Vbi præcipitium.

nisi recedere à castitate, & ire in libidinē. Nam qui à libidine se tollit, & ad castitatem accedit, hic à præcipitio remeat ad salutem & egreditur de tenebris ad lucē. Dicit ei Mesdeus rex: Quomodo separasti animos earum à consortio coniugij nostri, his quoque artibus age, & eodem consilio, vt redeant, vt sint coniuges nostræ, vt antè fuerunt. Respondit Apostolus: Errat iussio regis. Et rex: In quo errat iussio mea? Dicit Apostolus: Fabricaui turram excelsam. Et dicis mihi, vt ego qui sum fabricator, ipse destruam summitatem? Fodi terram profundam, & eduxi fontē de abysso, & dicis mihi, vt ego illam obruam? Ego potius dicā illis verba Domini mei: Quia qui diligit patrem aut matrem, aut filios, aut vxorem, plus quàm Deum, Deo dignus non est. Tu enim rex temporalis es, & si volūtas tua non fiat, temporaliter punis. Deus autem Rex æternus est, & si voluntas eius cōtempta fuerit, æternaliter punit. Equidem tu rex posteaquam occideris corpus, animam occidere non potes. Deus autem verus, potest animā & corpus mittere in æternum ignem. Hæc audiens Charisius, qui coram rege stabat: Hunc magum si tardius occideris, nos ipsos in præcipitium mittet. Tunc ira repletus rex, iussit lances ferreas igniri, & præcepit excalciari Apostolum, vt nudis pedibus superstans, hoc dolore deficeret. Verùm antequam hoc supplicium Apostolo admoueretur, prorupit aqua, & extinctæ sunt lan-

Parendum Deo, quàm hominibus.

Miraculum cur factum.

ces. Et ait Apostolus ad regẽ: Hoc non propter me fecit Dominus, sed propter te, vt vel sic credas. Mihi autem Dominus hanc patientiã dare potest, vt vel sine aqua ignem tuum non timeã. Tum cõuersus ad regem Charisius: Iube etiam eum in fornacem thermarum mitti. Quod cùm fieri rex iussisset, thermæ vltra calefieri non potuerunt, sed nec paruum quidem teporem habebant: ipséque Apostolus altero die est egressus incolumis. Et Charisius iterum ad regem: Fac (inquit) illum sacrificare deo Soli, & iram incurret Dei sui, qui illum liberat ab his quę inferuntur ei. Cúmque argueret, vt ingressus templum simulachro Solis sacrificium inferret, ridens in faciem regis, dixit Thomas: Dic mihi rex, quis est melior inter te & imaginem tuam? Non dubito, quin præstantior tu sis, quàm pictura tua. Et quomodo vos dimittitis deum vestrum, & excolitis picturam eius? Erat autem statua Solis facta ex auro, habens quadrigam equorum auream, habenis effusis, quasi rapido cursu ageretur ad cœlos. Et dum cõpelleret vt adoraret statuam, dixit Apostolus ad regem: Erras, si putas, ô rex, quòd sicut dixit Charisius, deus meus irascatur mihi, cum ego Deum tuum adorauero. Hoc magis volo te nosse, ꝙ is Deo tuo irascetur, & euertet eum mox vt adorauero eum. Tum rex: Inuictissimum Solẽ, Deus tuus, quem Iudæi occiderunt, euerterene potest? Respondit Apostolus: Vis ergo probari, si hoc po-

Creaturæ sunt picturæ creatoris.

test fieri? Et Charisius: Excusationes (ait) sibi inuenit, vt non adoret Solem, neque sacrificet ei. Dicit ei iterũ apostolus: Primò ego adoro eum, & si eũ non euertet deus meus, tũ sacrificabo ei. Et cũ consensisset rex & Charisius introduxerũt eum in tẽplum, ducẽtes choreas eo ritu quo solebant. Erant autem virgines cum lyris cantantes, alij cũ tibiis, alij cum tympanis, alij cum vatillis & thuribulis. Et cùm introiissent, ait Apostolus ad simulachrum: Tibi loquor dæmon, qui in isto simulachro habitas, & qui das responsa stultis & deceptis hominibus, qui simulachrum vident: Adiuro te in nomine Domini mei Iesu Christi, quẽ Iudæi crucifixerunt, vt exeas, & stes ante me, vt videant te: & quod imperauero tibi, hoc facias. Egressus autẽ dæmõ, stetit ante eum, ita vt solus Apostolus videret eum. Et dixit ei: Ego corde colo Dominum meum Iesum Christum. mox autem vt posuero genua mea in terra, & dixero tibi, vt confringes idolum, rogabo Dominum meum, vt mittat angelum suum, qui te releget, & damnet in abyssum. Et respondit ei dęmõ: Rogabo te Apostole Dei, ne me in abyssum releges. Sed permitte me, & omnes istos interficiã. Tum apostolus: Impero tibi in nomine Iesu Christi domini mei, ne lędatur vllus hominum, nisi hoc solũ simulachrum. Mox vt genua flexero, cõminue illud. Loquebatur autẽ Apostolus cũ dæmonio sermone Hebraico, & nullus sciebat quid vel cui loqueretur, cõuersúsque ad

Modus veri in sacrificando.

Adiuratus dæmon cogitur stare ante Apostolum.

Quo sermone sit vsus.

regem dixit: Cogita tecum Rex, tu istum inuictissimum dicis, & meum deum dicis hominem à Iudæis occisum: ac per hoc, si fortior sit deus tuus, & eum inuocatione nominis dei mei confringere non possim, ego non solum adorabo dæmonem qui in eo latitat, sed etiam sacrificabo illi. Si verò minutatim fuerit attenuatus ille vinctus deus tuus, par erit è conuerso, vt relinquas errorem, & teneas veritatem. Et rex: Adhuc ausus es (inquit) ex pari confabulari mihi? Si pergas, faciam tundi arterias tuas, si non adoraueris, & sacrificaueris Soli. Respondit Apostolus: Ecce adoro, sed non simulachrum. Ecce adoro, sed non metallum. Ecce adoro, sed non idolum. Adoro autem meum Dominum Iesum Christum: in cuius nomine impero tibi *dæmō*, qui hic in ipso lates, vt nullum hominem lędēs, metallum & simulachrum comminuas: statimque quasi cera iuxta ignem posita, liquefactum idolum resolutum est. Quo facto, omnes sacerdotes cōsternati vlularunt, & rex fugit cū Charisio. Pontifex autem cędebat Apostolum, & facta est seditio magna in populo: sed maior pars populi cum Apostolo erat. Qua re motus Mesdeus rex Indiæ, Apostolum Thomam, & filium suum Zuzanem, & plures alios trusit in carcerē. Non desinebat tamen etiam in carcere Apostolus confirmare credētes, dicens: Credite in Deū, quem prædico: credite in Iesum, quem Euangelizo, qui adiutor est seruulorū suorum, refector

Adoratio vera non pertinet ad idolū.

Seditio exorta cōtra Apo.

eſt laborâtium: in quo exultat anima mea, quia tempus impleui,& geſtio ipſum quem deſideraui videre. Cuius pulchritudo prouocat me, vt dicam quis ſit: ſed magnitudo eius ſenſus ſuperat, & intellectum ſupergreditur, vt id quod cupio de eo dicere,cõprehendere &explicare nequeã. Sed tu domine,qui animã inopem replere conſueuiſti,imple ea quę mihi deſunt,& eſto mecũ, donec ipſe ad te veniam, & te videam. Hæc vbi audiuit Zuzanes,aduertens quòd Thomas diceret tempus impletum ſuum, vt de hoc receſſurus ſæculo videretur, cupiens ab eo priuſquam migraret à corpore, Manazaræ vxori ſuæ impetrare medicinam (erat enim debilis mulier, ſoluta membris) petiuit vt permitteret ei ire: & perſuaſo cuſtode, fideque facta quod eſſent reuerſuri, cum Apoſtolo ex carcere abire conſtituit in domum ſuam. vbi & diaconatus miniſterium vt ſibi crederetur, rogauit, & vt benedictionem Leuiticam acciperet. Quoniam ſe quoque Deo ſeruire velle memorauit, & hoc iam dudum animo deuouiſſe, ſed à Patre coactum vxorem duxiſſe,quam accepiſſet viceſimum annum agens:trienniòque ea potitum, filios ex ea nullos ſuſcepiſſe, nec aliam mulierem præter vxorem nouiſſe: iandudum præterea à concubitu vxoris abſtinuiſſe, eo quòd & illa ſtudebat caſtitati, & optaret audire ſermonem Thomæ, ſed propter debilitatem adeſſe non poſſet. Quam ſi vellet Apoſtolus ſanare, ſe impetra-

Solicita Zuzena pro vxore deprecatio.

Annuit de ſupplicatione Apoſtol.

turum, vt exeundi facultatem haberent. Cui respondit Thomas: Si credis, videbis mirabilia Dei, & quemadmodum seruulos proprios curet. Dum hæc loquuntur, Treptia nomine, quæ erat vxor regis, & Mygdonia Charisij matrona, qui & ipse amicus erat Regis, & Narchia nutrix, trecentis sexaginta argenteis datis, à custode introductæ sunt ad Apostolum. Atque illic repererunt Siforatum, militiæ regis ducem, & Zuzanem, & Siforem vxorem, & filiam eius, & alios verbis Euangelicis intentos. Ipse igitur tres fœminæ cùm adstitissent ante conspectum Thomæ, interrogauit eas Apostolus, quo permittente ingressæ forent, vel quis eis aperuisset carcerem: & qualiter egressæ fuissent de loco in quo clausæ fuerant. Cui respondit Treptia: Nonne tu es qui aperuisti nobis ianuam, & dixisti: Exite, & ite in carcerem, vt suscipiamus eos fratres qui illic sunt, & Dominus in nobis demonstrauit gloriam suam? Cùm autem appropinquaremus ad ianuam, subito non apparuisti nobis, sed huc ingressum te sonitu ianuę cognouimus. Nos verò postea mercede custodē inflex-imus, vt ad te ingrederemur, si fortè impetrare possimus, quod impendiò petimus, vt paulisper aliquò concedas, quò regis possit iracundia mitigari. Tunc interrogauit Thomas Treptiam, quemadmodum à viro suo esset inclusa vel quid causæ obortū esset, aut quo motus, nec propriç pepercisset vxori: Cui respōdit Treptia:

Auro viam in carcerem ad videndum Apostolum patefaciunt.

Admirationis causa.

Tu à me requiris, quemadmodum clausa sim, cum me nunquam deserueris, sed vna tantum abfueris hora? Vnde miror, te nescire quomodò clausa sim. Sed si vis audire, accipe. Misit ad me Mesdeus rex, & iussit me introduci ad se, & ait mihi: Nondum plenam circa te magus ille adeptus est potestatem. Nam quod in oleo pane & aqua magica consumet, audiui. Ergo cum magicis operibus venire non potuerit, nihil horum circa te fecit. Quare obtépera præceptis meis: alioqui & ipsa clauderis. Itaque non adquiescête, sed dicente me, vt quod vellet, faceret: potestatem enim habere eum corporis mei, animam verò meã cum eo perire non paterer: in obscuro loco me iussit includi. Charisio quoq; accusante vxorem suam Mygdoniã, cum eius nutrice Narchia, iussit includi. Sed tu iam nos produxisti, vt ad te veniremus: & ideò præstò sumus, vt à te benedictionis gratiã consequamur. Quæ cum dixisset Treptia, agnouit protinus Apostolus beneficia eius, qui se plerũq; humana specie figuraret, vt consolaretur mœrentes, afflictorũ ærũnas releuaret. Et ideo ipse gratias agere cœpit domino Iesu, eo quòd confirmauerit infirmos, nutantésque stabilierit, & sperare faceret cunctos diffidentes. Dum hęc captiui in carcere colloquuntur, superuenerunt custodes, dicentes, vt lucernas extinguerent, ne quis eos simul esse, ac pariter colloqui, proderet regi. Extinctis igitur lucernis, collocauerunt se custodes,

Cura Dei pro suis.

Nota miraculum.

Sed Thomas Apostolus, postquam omnes circunfusos tenebris aspexit, lumen petere cœpit à Domino: Illumina nos Domine (inquit) quia tenebrarum filij in tenebrosis nos sedere fecerunt locis. Sed tu Domine, illuminare sancto lumine tuo dignare seruos tuos, eo lumine quod nullus eripiat, & nullus extinguat. Et statim refulsit dies, & omnis ille custodiæ locus. Tum & cæteri, quos alias ob causas receperant claustra carceris, vigilabant. Neque enim serui Dei dormire tum poterant, quos sic Christus excitabat, neque patiebatur nos somno demergi, qui dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illucescet tibi Christus. Cum igitur inter se nonnulla sermone vario contulissent, ait Thomas ad Zuzanen: Vade, præpara nobis omnia, quę in ministerio sunt paranda. Interrogãte autem Zuzane, quomodo exire posset fores carceris, aut quis aperiret, cum essent clausa omnia, & custodes somno dissoluti? respondit Thomas: Crede Christo, & vade, & inuenies apertas ianuas. Secuti sunt igitur eum cæteri. Et cũ iam medium spacium itineris confecissent, occurrit ei vxor eius Manazara, cum iret ad carcerem, & recognoscens virum, ait: Zuzane vir. Qui cum cognouisset eam, cœpit quærere quónam iret, noctis præsertim tempore: aut quomodo potuisset exsurgere, quæ minimè antè surgebat. Quæ respondit: Puer iste Domini, ponens manum, sanã me fecit. Somnio verò monita sum,

Ex hoc apparet, qui historiam hãc primus scripsit, & vnde Abdias sumpsit, interfuisse rebus à B. Thoma gestis.

Nota admiranda miracula, à sancto Thoma edita

vt ad peregrinum iſtum venirem, qui tenetur in carcere. Eò igitur feſtino, vt iuxta ſomnij viſionem, plenam poſſim accipere ſanitatem. Interrogauit Zuzanis, quis ille puer eſſet, qui fuiſſet cum ea? Reſpōdit, Manazara. ipſe non vides eum, dextra manu tenentem me, & ſuſtinētem? Dum hæc fierent, interuenit loquentibus Thomas, ſed etiam Seforus dux militiæ, & vxor eius ac filia, denique & Treptia atque Mygdonia, & Narchia, qui ad Zuzanis domum pariter commeabant. Cùm vidiſſet autem Apoſtolum Manazara, adorauit eum, dicens: Veniſti medicus, qui me ſanes ab ægritudine. Vidi te hac quoque nocte, ac quidem tradentē mihi puerum iſtum, vt me ad te perduceret in carcerem. Et cum expectare venientem debueris, præſtanti tamen bonitate ipſe me diutius laborare non es paſſus, ſed veniebas ad me. & ſimul hæc dicēs, conuerſa puerum quærebat: qui ſe oculis repentè ſubtraxit, nec erat videri facilis, qui ante videbatur. Anxia igitur ſuſtentatore amiſſo, cœpit dicere: Non poſſum ſola ambulare, non apparet amplius puer, quem mihi tradidiſti. Cui Apoſtolus: Ecce iam tecum Chriſtus ambulauit. Ipſe tibi erit viator & præuius. Itaque currens mulier præibat cæteros, repentè domum feſtinans. quò poſtquā ab Apoſtolo & cæteris ventum eſt, ſubitò domus multo ſplenduit lumine. & Thomas cœpit orare, & dicere: Tu Domine, qui es adiutor infirmorum, ſpes & confidentia

Chriſtus via vita.

Nota benedictionem Apoſt.

inopum, refugium & requies laborantium, lugentium consolatio, fluctuantium portus, resurrectio mortuorum, redemptio peccatorum, & qui deniq; propter nos subiisti corporis passionem: tu domicilia mortis, & ipsa inferna penetrasti, vt nos à mortis vestigiis liberemur. Te principes mortis venisse mirati sunt, neque potuerunt tenere remeantem: imò etiam exutos se vetustate possessionis, & te cum trophæo reuertentem gemuerunt. Honorificamus igitur meritò te Domine Iesu, de paterna illa & perfecta venisse substantia, vt viscera tuæ misericordiæ videremus in nobis. Quique seruorum tuorum es minister, possessionis tuæ locupletator, pauper, sed non indigens: diues, sed non fastidiens pauperem: qui ieiunasti quadraginta diebus, vt perpetua benedictionis repleres alimonia animas esurientium: tu esto, rogo, cum seruis tuis Zuzane, & Manazara, ac Treptia, vt in tuum gregem eos digneris inducere, & adnumerare sanctis tuis, & in hac errorum regione iuuare, ne errare possint. Tu esto medicus in hac possessione languentibus, esto requies in laboribus, firmamentum in lubricis. Esto denique adiutor corporum, vita animarum, vt sint templa misericordiæ tuæ, & Spiritus sanctus inhabitet in eis. Hac completa benedictione, sumpsit sacramentum, & gratias egit Domino, dicens: Sit nobis hoc sacramentum tuum Domine Iesu ad vitam, sit ad remissionē

Magis sollicitus est Aposto. pro suis quàm pro se.

peccatorum. Siquidem pro nobis passio tua celebrata est. Tu pro nobis fel illud bibisti, vt omnis in nobis aduersarij amaritudo moreretur. Pro nobis tu quoque bibisti acetum, vt nostra lassitudo confortaretur. Pro nobis consputatus es, vt immortali nos rore perfunderes: percussus es à calamo fragili, vt fragilitatem nostram vitæ perpetuæ æternitatique firmares. Coronatus es spinis, vt virenti semper in te credentes, charitatis tuæ laurea coronares. Inuolutus præterea fuisti sindone, vt nos quodam virtutis tuæ inuolucro vestires. In sepulchro poni voluisti nouo, vt nobis nouam gratiam, noua sæcula reformares. Hæc vbi finiuit, Eucharistiam diuisit his quos suprà memor..uimus, & ait: Fiat nobis hæc Eucharistia ad vitam, & viscera misericordiæ, & gratiam salutis, sanitatémque animarum nostrarum. Respondentibus autem illis, Amen: audita est vox, dicens etiam, Amen. Quam vbi audierunt vocem, statim super facies suas ceciderunt. Et iterũ vox sonuit, dicens: Nolite timere, sed tantummodo credite. Ex eo tempore redire cœperunt, Thomas ad custodiæ suæ claustrum: sed & Treptia & Mygdonia & Marchia reuersæ sunt ad carcerem suum. Quibus, antequam egrederentur, locutus est Apostolus, dicens: Accipite sermonem meum vltimum, non enim ero diutius in hac carne. arcessor ad Dominum Iesum, ad illum qui me redemit, ad illum qui se ad vltimum humiliauit, vt ab

Christo illata supplicia enumerat, vt nos ad talia incitet.

Nota. Sub vna specie communicarunt Laici ministrante Aposto.

Grauis & plena consolationis Apost. oratio.

vltimo omnes eleuaret: in quem sperare didici. Si enim ad sacri munus officij meis indignũ vocauit, quãto magis si in veritate seruiui, possum sperare mercedem? Bonus enim & iustus est, & nouit dominus mercedem soluere pro meritis singulorum. Diues numerũ, largus gratiarum, haud quaquã parcus beneficiorum. Quid in me quoque infirmum supra meritũ meum, multa cõferre dignatus est. Cuius miracula eò prouocare vos debent, vt laudetis auctorem. Neque enim ego mea virtute hæc faciebam, sed in nomine Domini mei Iesu impetrabam, non imperabam. Non enim Christus, sed seruulus Christi sum: nec ego sum arbiter, sed minister eius qui me misit. Et ideo peracto cursu, admoneo vos, ne cum videritis datam in me esse *hominis* potestatem, suppliciisque me deditum cum videbitis, ideo fides vestra minuatur. Ego enim voluntatem Domini mei impleo, & æquum *est* me velle quod Dominus iubet. Nam si pro nobis ille mortem suscepit, quanto magis nos, erga Dominĩ voluntatem, corporis huius mortem timere nõ debemus? Cum præsertim mors ista non sit interitus, sed solutio corporis. Ideóque non rogo, vt mortem differam. Creditis enim, quod possẽ differre, si velim: sed rogo magis, vt citius absoluar, & proficiscens videam illum decorum & misericordem, qui pro operibus & laboribus, quibus desudaui, nimis liberalis Dominus, præmium representabit. Hæc

Humilitas B. Thomæ.

A maiori ad minus disputat.

cùm dixisset, receperunt se omnes ad tenebrosam domum. Et dixit Thomas in carcere constitutus: Domine Iesu, qui pro nobis plurimũ pertulisti, claudantur ianuæ istæ, sicut clausæ fuerunt, & signacula iisdem foribus reformentur. *Nota miraculum.* Relictis igitur aliis, perrexit Apostolus vt se includeret. Fœminæ autem non poterant à lacrymis temperare, quæ sciebant, quòd Mesdeus non abstineret ab eius nece. Interea cùm venisset Apostolus, inuenit custodes concertantes inter se, & dicentes: Heu quomodo incidimus in istum magum? Ecce aperuit ianuas carceris artibus magicis, & omnes voluit secum educere. Vnde ne magicis carminibus elabatur, & cæteri cum eo, renunciemus Regi, simul de vxore eius ac filio. *Vera charitatis signa.* *Artibus magicis tribuit quod diuinitus fiebat.* Audiebat hæc Thomas, & quiescebant. Illi autem abierunt prima luce ad regem, petentes vt tolleretur magus ille, & alibi clauderetur, eo quòd clausum omne magica potestate reseraret. Secundò nunciabant, apertas fuisse ianuas carceris, idque surgentibus manifestatũ sibi. Introiisse etiam regis vxorem, cum aliis, quæ non recederent ab eo. Quibus auditis rex, signacula mox, quæ imposuerat ianuę, requisiuit, & eodẽ reperit modo quo fuerant antè. Vnde commotus, ad custodes ait, falli eos qui introisse in carcerem Triptiã & Mygdoniam dicerent cum signacula remota nõ essent. At ille se vera intimasse significabant. Mesdeus autem sedẽs in secretario, sisti sibi iussum Apo-

stolũ rogauit, seruúsne an liber esset. Cui Thomas, Seruus sum, ait vnius & solius, supra quem non habes potestatem. Quæsiuit iterum Mesdeus, cur eò venisset? Respondit denuo Apostolus, vt plures saluaret: & hæc sibi debitum esse, vt per Manus Mesdei hinc emigraret. Tum rex, qui esset Dominus eius, rogauit, quod illi nomen, & cuius regionis? Ad quæ Thomas: Meus Dominus (inquit) Deus est tuus, Dominus cœli & terrę. Huius tu nomen audire nõ potes: sed id quod datum est in hoc sæculo, est Iesus Christus. Minanti autem regi, quòd ei non parêret, cùm maleficium eius aboleretur, vt tota India mundaretur, respondit Thomas: Hæc maleficia mecum abibũt: sed hoc scito, quia nec quid deerunt. Ex eò igitũ cogitabat rex, qualiter Thomam occideret. Verebatur enim populum, quia plurimi etiam eminentiorum eius opera admirabantur, & credebant in Iesum. Astutè ergo sibi rex agendum ratus, cum Thoma ciuitatem armatis septus est egressus, populo existimante quòd ideo egrederetur vt Thomas ei aliqua suorum operum demõstraret. Intendebant igitur in eum qui putabant quòd aliquid ab eo rex vellet discere, & ille regem docere. Sed egressus rex mediam ferè partem miliarij, tradidit eum quatuor militibus, adiuncto vno præstantiore viro, iubens vt ducẽtes eum in montẽ proximũ, ibi gladio percuterent. Rex verò mox rediit in ciuitatem, vbi hoc militibus imperasset.

Aperta Apostoli cõfessio.

Dolo quod virtute non potest attentat rex mortem Apostol.

Quod intelligens plebs, ſequebatur, Thomam eripere volens. At milites apprehenderant Apoſtolum, duo ad dextram, & duo ad ſiniſtram tenentes. Ille quoque eminētior manum eius tenens, pariter incedebat. Dicebat autem Apoſtolus, magna & diuina myſteria in ipſo exitu reuelari: Siquidē propterea ſe duci à quatuor militibus, dicebat, qui ex quatuor coiuiſſent elementis, ea ſe quatuor habere principia generationis. Dominum autem Ieſum ab vno eſſe percuſſum, quia vnum patrem ſciret generatorem ſuum. Qui vbi venit ad locum paſſionis, cohortatus cæteros, fidem ſeruare domino Ieſu, pietatémque colere: rogauit etiam Zuzanã, vt pretio cuſtodibus dato, orandi tēpus ſibi impetraret. Cuius data copia, cœpit gratias agere, quòd & in ſæculo gubernatus eſſet à Chriſto, & ab eodem vocaretur. Illum eſſe in periculis præſulē, illum in mœrore conſolatorem, illum in laboribus adiutorē, illum præuium ſibi huius fuiſſe itineris, quod in hoc ſæculo cucurriſſet. Tu (inquit) Domine, adnunciaſti mihi, me tuum eſſe: propter quod nec vxorē accepi, vt tibi totus vacarem, ne templi tui gratiã vel coniugalis copulæ vſus minueret, vel cōſuetudo decerperet. Diuitiarum quoq; ſæculariũ cupidum animũ, cœleſti prouiſione ac munitione reuocaſti, docens in pecuniis diſpendia eſſe, non cōmoda. & ideo cōpuliſti, vt hîc, paupertate cōtentus, indeficientem ſpiritalium diuitiarũ quærerem veritatem,

Ducitur ad martyrium B. Thomas.

Exhortatio ad toleranda ſupplicia pro Chriſto.

Grauiſſima S. Thomæ ante paſſionem oratio.

& thesauros in Christo absconditos inuestigarem: tuísque contentus copiis, alias non desiderarem. Factus sum igitur pauper, indigens, peregrinus ac seruus, in vinculis, in ieiuniis, fame ac siti, in laboribus, in periculis, vt cōfidentia non periret, spes non confunderetur. Respice igitur in me Domine, quia pecuniā tuam non abscondi, sed supra mensam posui, & in nummulariis diuisi. Ad mēsam tuam vocatus veni, nec ab hac reuisendi necessitate excusaui, nec iuga boum, aut ducendæ vxoris necessitatem conuiuio tuo prætuli. Ad nuptias sum vocatus, & albam vestē indui: & expectans Dominum à nuptiis reuertentem, olei non sum oblitus: tota nocte domū meam custodiui, à latronibus expoliatus non sum: calceamenta pedibus circundedi, ne diffinirentur vestigia obseruaui, primam & secundā & tertiam custodiam, vt vultum tuū viderem, & splendorem tuum discussa nocte perspicerē. Mortuum meum non viuificaui, nec deficiētem repleui, sed magis quem dedisti mihi vinctū castigaui: Et captiuum meū occidi, vt quem acceperam liberum non alligarē. Opprobriū suscepi in terra, vt in cœlo remuneratione sperarem. Si igitur detuli fidele seruitiū, adesto Domine *Iesu*, ne præsentiant me latrones, ne aduersus me retia sua mittant. Circundet famulum tuū gloria tua, vt tanta amictū gratia, aduersariæ potestates impedire non audeāt. Nunquid illis obediui, cùm mihi intercludere vellent transitum?

Ad Euangelium allusio.

Suis

Suis enim occurrunt, & eos prodire vltra non finunt. Adesto igitur Domine: vt cum pace & gratia transeam. In veritate dirigas seruum tuũ, ad sedẽ tuam. Dirigas iter meũ, & diabolus in me non intendat. Excæcẽtur oculi eius lumine tuo. Cõticescat os eius qui nihil in me dignum suis operibus inuenit, quod loquatur. Hæc precatus, ait militibus: Venite, consummate præceptum eius qui vos misit. Aduenerũt igitur quatuor milites, & lanceis trãsuerberare eum: atq; cecidit beatus Apostolus, & mortuus est. Quẽ cum lacrymis sepelierunt fratres in sepulchro regio, in quo reges priores sepulti sunt: preciosis & plurimis amictum odoribus atque indumentis. Apparuit autẽ confestim Sifori & Zuzani, qui recusabant in vrbem ire, & tota die ad sepulchrum sedebant, atque illis dixit: Quid sedetis custodiẽtes me? Non hic sum. ascẽdi enim, & recepi omnia quæ speraui. Surgentes itaque discedite hinc, breui enim tẽpore & vos mecũ colligam. Cum hæc fierẽt circa Apostolum, interea Treptia regina & Mygdonia deductæ à Mesdeo & Charisio affligebãtur, sed tamen voluntati eorũ non acquiescebant. Quibus se Apostolus demonstrauit, dicens: Nolite errare, quia dominus Iesus citò vobis adiumentum dabit. Itaque Mesdeus & Charisius cum animos vxorum suarum expugnare non possent, dimiserũt eas propriæ voluntati. Fiebat autem congregatio fratrum in multa exultatione atque lætitia.

Implorat auxilium Dei.

Quiescens obdormit in Domino.

Sepultura S. Apost.

Apparet consolans bonos.

Terret impios.

Erátq; presbyter Siforus,& Zuzanes diaconus, suntq; ordinati iam tum à sancto Apostolo, cũ in montem moriturus ascendisset. Atque hi potiebantur frequentibus adiumentis Domini, & fidei incrementa quotidie procedebát. Quibus addidit Dominus hanc gratiam, vt cum Mesdei filius correptus esset à dæmonio, nec quisquam qui eum sanaret, posset inueniri, successit huiusmodi Mesdeo sentẽtia, vt diceret: Vado, & aperio sepulchrum, & tollens ossa de corpore Apostoli, suspendã filio meo, & curabitur. Ascendebat igitur secundum cogitationes Mesdeus ad montẽ, & reuelauit ei se Thomas, dicens: In viuentes non credidisti, & in mortuos credis? Sed ne timeas, miserebitur & tui dominus Iesus, & exhibebit tibi viscera misericordiæ suæ, propter bonitatem suam. Verùm vbi ascendit Mesdeus: reserato sepulchro, ossa inuenire nõ potuit quia iampridem reliquias sanctas, quidã de fratribus rapuerãt, & in vrbe Edessa sepelierãt. Ea tamen quæcunque rex in sepulchro reperit, humi, vel stercoris, supra quæ iacuerãt reliquiæ Apostoli, auferens Mesdeus, & alligans filio suo, ait: credo tibi Christe nunc, quia recessit à me ille qui hominum turbat affectus, ne ad te visendũ summa properatione contendam. Itaque vbi suspendit illa puero, statim sanatus est ex illa hora: & factum est gaudiũ magnũ inter fratres, super conuersione regis, ad regẽ cœlestẽ Christũ Iesum: cui honor & gloria, in perpetua sæcula, Amen.

Reliquiarũ Sanctorum virtus.

De reliquiis Sanctorum.

Miracula ex reliquiis sanctorum excitata.

LIBER DECIMVS CERTAMINIS Apostolici, ab Abdia Babyloniæ Episcopo Hebraicè conscripti, & à Iulio Africano Historico versi in linguam Latinam, De rebus à beato Philippo Apostolo fœliciter gestis.

PHILIPPVS Petri & Andreæ conterraneus, ex vico Galileæ Bethsaida originem duxit: vocatúsque mox post Petrum, demũ ad Apostolatus honorem peruenit. Qui vt socium haberet conuersionis, Nathanaelem quendam familiarem ad Christum duxit, quem Christus mox se agnouisse testatus est, sub ficu antequam à Philippo illi esset adductus. Quod admiratus Nathanael, qui nunquam antea viderat Christum, haud illibenter deinde illi adhæsit, in parte societatis semper cum Philippo manens. Quorum hic pridie quàm pateretur, cum in cœna audiret, neminem ad Patrem nisi per eum venturum: Magistrum rogare cœpit, vt sibi ac condiscipulis patrem ostenderet: quod quidẽ amore ille sempiternæ vitæ tum dixerat. At Christus obiurgans Philippum, quòd tanto tempore cũ ipso esset, & tamen eũ rectè adhuc non cognosceret. Et hæc omnia ante Christi passionẽ à Philippo gesta esse, Euangelica nobis fides ostendit. Post ascensionem verò Saluatoris, Beatus Philippus per annos viginti, instanter prædicauit Gentibus per Scythiam Euangelium.

B. Philippi origo.

Tẽpus Apost.

Charitas Apostoli.

Ioan. 14.

Scythia obtigit sorte B. Philippo.

Vbi cum tentus esset à Gentibus, & ductus ad statuam Martis, & compelleretur ad sacrificandum, exiit de subtus basim, in qua statua Martis stabat, draco ingens, & percussit filium sacerdotis, qui ministrabat ignem Sacrificij. Percussit etiam duos Tribunos, qui præerant Prouinciæ, cuius officiales tenebãt in vinculo Apostolum. Porrò de flatu draconis omnes morbidi redditi, vehemẽter ægrotare cœperunt. Quod videns Apostolus dixit illis: Audite cõsilium meum, & recuperabitis sanitatẽ: sed & hi qui exinde erant mortui, resuscitabuntur omnes: draco quoque qui noxius vobis erat, in dei nomine fugabitur. Dicũt ei ęgroti: Quid faciamus? Quibus respondit Apostolus: Deiicite hũc Martem, & confringite, & in loco in quo fixus videtur stare, crucẽ Domini mei Iesu Christi affigite, & hanc adorate. Tunc illi qui cruciabantur, cœperunt clamare: Recuperetur in nobis virtus, & deiiciemus Martẽ: Facto itaque silẽtio, apostolus dixit: Pręcipio tibi draco in nomine Domini Iesu Christi, exi de loco isto, & vade & morare in loco deserto, vbi nõ est accessus hominum, & nulla vtilitas humanis cõmodis ministratur, ita vt vadẽs nemini noceas. Tũ draco ille sæuissimus exiens cœpit abire festinanter, & vltra nusquam comparuit. Philippus autem Põtificis filiũ, qui ignẽ ministrabat, & duos Tribunos qui mortui fuerant, suscitauit, omnémque turbam quæ morbis erat affecta, de draconis flatu, sanitati resti-

Filius sacerdotis percussus à serpente

Consilium Apostoli.

Coniuratur dæmon.

Mortui resurgunt.

tuit. Vnde factum est, vt vniuersi Philippũ Apostolum qui persequebantur, pœnitentiam agerent, Deúmque hunc æstimantes adorarent: ipse autem per vnum annum iugiter doceret eos, quomodo mundo periclitanti aduẽtus Domini subuenisset, quomodo natus ex virgine, quomodo passus, quomodo sepultus die tertia resurrexerit: quomodo post resurrectionem, eadẽ quæ ante passionem suã, docuerat: quomodo videntibus Apostolis ascendisset in cœlos: quomodo denique misisset Spiritum sanctum, quem promiserat: qui veniens quasi ignis, sedisset super Apostolos duodecim, & omniũ linguas ac sermocinationes mẽtibus Apostolorum suorũ inseruisset. Ex quorũ ipse numero huc missus, scire vos facio idola vana esse, & cultorib⁹ suis inimica. Hæc & his similia dicente Apostolo, crediderũt vniuersi populi. Et eliso Martis simulachro, multa milia hominum baptizata sunt. Ipse verò Apostolus ordinatis presbyteris & diaconibus, ordinato etiam Episcopo, & Ecclesiis multis constructis, per reuelationẽ in Asiam reuersus est, & in ciuitate Hierapoli exinde commorabatur. Vbi hæresim malignam Hebionitarum extinxit, qui dicebant, nõ verum hominem natum, ex virgine Dei filium assumpsisse. Erant autem isthic duæ filiæ Apostoli, virgines sacratissimę, per quas deum multitudinem virginum lucratus est. Ipse autem Philippus ante septem dies migrationis suæ vocauit ad se omnes pres-

Sanantur infirmi voce Aposto.

Prædicatio B. Philip.

Idola cõfringuntur.

Presbyteri et Diaconi ordinantur.

Successorem relinquit à se ordinatum Episco. Hierapolim reuertitur.

Hæresis Hebionitarum extinguitur.

Filiarum Apost. gesta.

byteros & diaconos, ſed & vicinarum vrbium Epiſcopos, & dixit eis: Hos ſeptem dies mihi Dominus in iſta vita conceſſit: quare memores

Confirmat credentes. eſtote doctrinæ Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſtate aduerſus minas inimici viriliter. Dominus autem compleat promiſſa ſua, & corroboret Eccleſiam ſuam. Hæc & his ſimilia prædicans

Mors Beati Philippi. Apoſtolus Domini Philippus, annorum octuaginta ſeptem: perrexit ad Dominum, & in ea ciuitate Hierapoli poſitum eſt ſanctum corpus

Sepultus eſt Hierapoli. eius. In cuius tumulo poſt aliquantos annos, duæ ſacræ virgines, filiæ eius, dextra læuáque ſepultæ ſunt. Vbi præſtãtur beneficia Dei, orante Apoſtolo, omnibus qui credunt vnum Deum

Iuxta ſepulchrum patris aſtant filiæ dextra leuáque. Patrem inuiſibilem, incomprehenſibilem, & immẽſum quem vidit hominum nullus, neque videre poteſt: & in vnum eius vnigenitum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui crucifixus eſt pro ſæculi delictis: & in vnum poſtremò Spiritum ſanctum paracletum, illuminatorem animarum noſtrarum, & nunc & ſemper, per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

Finis poſtremi libri certaminis Apoſtolici, Authore Abdia Babyloniæ Epiſcopo, ipſorum Apoſtolorum diſcipulo & Iulio Africano, interprete.

VITA SANCTI MATTHIÆ APOSTOLI, VERSA EX *Hebræo, incerto Authore.*

PROLOGVS.

CVM multo studio ac solitudine flagrarem, quomodo gesta beati Matthiæ Apostoli, quæ apud nullum habentur Ecclesiasticorum interpretũ, inuenirem, quidam presbyter nomine Theodoricus, fluctuantem ac tristem me videns, causasque à me tristitiæ requisiuit, & accepit. Vnde summa exultatione perfusus, quia hoc in me studium inuenerat, dixit, quòd si eorundem gestorum interpres esse cuperem, cum quodam Iudæo familiari suo se acturum, vt mihi librũ, quem ipsi Damnatorum intitulant, quòd in eo contra legem agentium damnatio contineatur, Matthiæ scilicet, & Iacobi vtriusque, & Stephani, idem Iudæus præsentaret. Didiceram autem eo ipso tempore à quodam Iudæo literas Hebraicas. Venit ergo Iudæus, libellum deferens: cuius cum ego titulum legerem, Sic Hasirim, hoc est Cantica canticorum scriptum inueni: tanta indignatione commotus sum, vt vix ab eo manus cõtinuerim. Nã illo innato sibi in Christianos odio decipere me gestiebat. Et tu, inquam, leno spurcissime, clericúmne fallere tentas, qui Hebraicarum, Græcarum & Latinarum literarum, historiarúmq; plenã habet sciẽtiam. *Occasio scribendi qualis.*

Nihil est certè in omni vestra bibliotheca, siue Græca, siue Hebraica, quod nesciam. Quod quidem falso, sed ex industria dixi. Timore igitur correptus, maximè ne ei apud Principem, cum quo bene poteram, ea potestate nocerem, iureiurando promisit, se mihi satisfacturum: quod & fecit. Lecto nanque titulo libri, quem postmodum detulit, Haymatay, hoc est, Vita Matthiæ, scriptum deprehendi. Venítque opinatus omnia me intelligere, quę infra scripta erant, licet inuitus, omnem tamen ex ordine gestorum mihi veritatem aperuit, accepto à nobis precio solidorū viginti trium. Posthæc dominus meus Archiepiscopus, anno sequente, ab alio Iudæo in periculo rerum suarum constituto, *ita se habere* deprehēdit, excepto quòd eum ad nomen suum dixit allusisse versiculo Psalmi. Postremò cuidam inclusæ, pro hoc ipso triduanum agente ieiunium, à Domino idem reuelatum est. Legatur igitur absque omni scrupulo hæsitationis, quod tam certis argumentis verum esse probatum est: quia omne dubium Spiritus sanctus aboleuit. Quomodo autem de Iudæa Treuerim venerit, sicut in historia Treuerica, & in monumentis Syluestri Papæ Romani legi, miracula quoque eius subsequenter edisseram.

Historia veritatem discit precio.

REVERENDISSIMO *Domino suo, Ecclesiæ sancti Euchary, Treueris, Abbati verè dignißimo, humilis Leuita, omnium fratrum illi commissorum vltimus, debitæ subiectionis deuotum obsequium. Cum verbo simul & opere præpolleas, pater beatißime, plurimos à leuitate sæculari retractos theoricæ claustro societati, ex quibus in specialius illud tuæ solicitudinis studium impendisti. Attestantur iis tua instantia, quotidiana admonitio, correptio, quam licet ex iuuenili leuitate non satis libenter excipiã, ex qua tamen pietate prodeat, cum mentem à vanitate recolligo, non ignoro. Illud quoque præterire non debeo, quòd me lectioni instare iugiter præcipis & hortaris, ne scilicet ociosum inimicus inueniat, ne murmurando mentem occupet, ne detractio in lingua deseruiat, ne manus operi quod ad rem non attinet, insistat. Præcipit igitur beatitudo tua, vt vitam beati Matthiæ Apostoli, ad cuius ossa dignè præsides, ab Hebraico volumine, qui Damnatorum intitulatur, quod in eo contra legem agentium iudicia contineantur, exceptam, latius exponerem, secundum indagatam auide, vel potius extortam omnem rei veritatem. Quod ego, licet audaciæ meritò denotet, feci tamen vt potuit. Proinde licebit, aly latius, tum eloquentius explanare, stilúmque rusticum lima vrbana decentius expolire. Dominus te incolumem nobis custodiat, pater charißime, Amen.*

Cuius impulsus scripserit.

Quale studiũ debeat esse præsulum.

GESTA SANCTI MATTHIAE APOSTOLI.

Patria B. Matth.

Parentes Apost. Deo, hominibusque grati.

Egitur gloriosissimus Apostolus Domini nostri Iesu Christi, Matthias, de tribu Iuda, ciuitate Bethlehem, illustri prosapia oriũdus fuit. Paretes autem illius cùm multis diuitiis & nobilitate generis insignes, tũ venerandi apud Deum & homines morum venustate pollebãt. Vnde verè illis diuinitus concessum fuisse creditur, vt religiosi parentes, religiosiorem ex se filium procrearẽt. Natum itaque puerum Matthiam, quod in nostra lingua Dei paruus, siue donatus, sonat, nuncupauerũt: quem tum ab annis puerilibus diuinæ legis institutionibus statim manciparunt. Ad pedes namque Simonis, summi & incomparabilis viri, atque tunc temporis in lege Mosaica doctissimi, prima legis elementa perceperat. Diuina siquidem cooperante gratia, omnem in breui legis & Prophetarum scientiam comprehendit. Studebat iam in ætate tenera, maiorum imitari exempla, diuinæ legi iugiter incumbere, lasciuiæ sensum non impendere, sed annos pueriles morum vincere maturitate. Proinde adolescens factus, crebris disputationibus examinatus, non solum condiscipulis, sed ipsi magistro suo mirabilis habebatur. Quippe qui li-

Matth. etymologia.

Preceptor Apost.

Studiis deditus à pueritia.

cet eruditissimus esset, nullatenus tamen extollebatur, sed iuxta sui nominis etymologiam, verè se paruum & humilem exhibere nitebatur: illud semper memorans, Quanto maior es, tanto magis humilia te in omnibus. & illud viri sapientis. Superbum sequitur ignominia, humilem autem gloria. Erat igitur Beatus Matthias corpore mundissimus, animo purus, in soluendis sacræ scripturæ quæstionibus acutissimus, in consilio prouidus, in sermocinatione nudus penitus & expeditus. Informabatur sensim animo ad virtutem, vt esset ad intelligentiam habilis, ad misericordiam facilis, in prosperis non elatus, in aduersis constans & intrepidus. Satagebat vt quod sensu perceperat, opere compleret, & oris doctrinâ manus assertione comprobaret. O beatum virum, qui sub vbera positus opera lucis exercebat: qui Legi subditus, virum gratiæ præferebat. O beatum virum, cuius laus non solum in Ecclesia sanctorum: sed quod mirificum magis est, in synagoga resonabat impiorum. Nam qualis quantúsque æstimandus est fuisse, quem boni totius æmuli, iidémque damnatores eius, non desinunt laudibus extollere? Vt igitur lucerna de medio legis ad candelabrum transfertur Ecclesiæ, vocatione Christi dignus habitus, Christum pauperem pauper ipse secutus, in sortem & numerum septuaginta duorum discipulorum ab ipso Domino designatus est. Completo deinde dispen-

Modestia S. viri.

Laus Apost.

In numerum discipulorum à Christo delectus est.

sationis Dominicæ ministerio, incarnatione videlicet, passione, resurrectione, & ascensione in cœlos, surgens Petrus in medio fratrum, dixit:

Act. 1. (erat autem turba hominum ferè cētum viginti viri) Fratres, oportet impleri scripturā, quam prædixit Spiritus Sanctus per os Dauid, de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum, qui numeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerij huius. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera eius. Et notum factum est omnibus habitantibus Hierusalem, ita vt appellaretur ager ille Acheldemach lingua eorum, hoc est, ager sanguinis. Scriptum est enim in libro Psalmorum:

Iudas proditor.

Fiat commoratio eius deserta, cuius non sit qui inhabitet in ea, & Episcopatum eius accipiat alter. Oportet ergo ex his viris qui nobiscum sunt, congregati in omni tempore, quo intrauit & exiuit inter nos Dominus Iesus, incipiens à baptismate Ioannis vsque in diem qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis. Et statuerunt duos: Ioseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus, & Matthiam. Et orantes dixerunt: Domine, qui corda omnium nosti, ostende quem elegeris ex his duobus, vnum accipere locum ministerij huius & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes, & cecidit sors

Duo proponuntur ad electionem.

super Matthiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis. Dum ergo complerentur dies Pentecostes, accepta in linguis igneis gratia Spiritus Sancti, dispersi erant Apostoli toto orbe terrarum. Tunc beatus Matthias ex decreto eiusdem Spiritus Sancti, Iudæam in sortem prædicationis accepit. In qua, quemadmodum diuina gratia quosdam mancipans, æmulorum in se liuorem accenderit, sermo sequens declarabit. Anno igitur post passionem Domini tricesimo tertio, plus minus, Anano iuniore, qui & Akauua, pontificatum adepto, credens se opportunum tempus inuenisse idem pontifex, aduersus discipulos Domini, Festo præside mortuo, & Albino adhuc in itinere cōstituto, consilium iudicum fecit: & quosdam deducens ad se, inter quos & fratrem Iesu Iacobum, tradidit puniendos. Qua tempestate beatissimus Apostolus Domini Matthias, verbum vitæ æternæ per circuitum Iudæis nunciabat, multósque filiorum Israël ad Deum signis ac prodigiis conuertebat. Cæcos namque illuminabat, leprosos mundabat, dæmones ex obsessis corporibus in Christi nomine effugabat, claudis gressum, surdis auditum, mortuis quoque vitam restituebat. Instruebat quod erat vitæ, quod morum, quod religionis: Moysen quidem sanctum prædicans, legem nihilominus omni cultu dignissimam, sed quæ sub Palea literæ maxima in se Christi & Ecclesiæ Sacramenta contine-

B. Matth. ex spiritu diligitur ad Aposto.

Incipit afflictio discipulorum Iesu.

[illegible] [illegible] annunciat Euangelium vitæ.

Miracula eius.

bar. Christum denique ab ipso Moyse signis & ænigmatibus præfiguratum, verbis propheticis annunciatum, in redemptionem generis humani missum à Deo patre, per virginem mundo innotuisse, diuinæ legis comprobat testimonio. Plurimáque edisserens & interpretans illis, omnia signis potétissimis adprobabat. Dum ergo in hunc modum circuiret vicos & castella, benefaciens & annuncians regnum Dei, deuenit in ciuitatem Galileæ nomine Galim, quæ Latinè Giscala dicitur. Et introiens in Synagogam, cœpit ex scriptura Legis Euangelizare Christum Iesum. Illi autem nitebantur contrà ire sermonibus eius, blasphemiis & detestationibus maledicentes nomini Sancto. Cúmque instantius ipse de Iesu sermonem faceret, illi zelo repleti, duxerunt eum vincientes, & nunciauerunt Principi Sacerdotum, & senioribus, dicentes: Condemnati illius Iesu, qui se filium Dei dicebat, discipulum cōprehendimus, quem subuertentem populum per synagogas & compita deprehendimus. Quid facto opus sit, consulite. Nos eum multis quæstionibus legis examinauimus, & inuenimus hominem contra legem agentem quidem, sed in ipsa lege peritissimum, qui & gloriatur Simeonem se habuisse magistrum. Nobilis est, genere illustris, & acceptus in plebe: quamobrem decreuimus in illū nihil absque auctoritatis vestræ imperio præsumere. Quidam autem ex synagoga principes dixerūt:

Pseudoprophetæ resistunt Apostolo.

Composita simulatio.

Lex noſtra, fratres, vt noſtis, hominem non niſi ex ſua confeſſione, ſeu teſtium veracium aſſertione condemnat: ſicut ſcriptum eſt, in ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbũ, & abſque teſtibus nemo punietur. At illi dixerunt: Inuenimus per ſynagogas eum auertentem populum, per totam Galilæam conuenticula facientem, circumferentem doctrinam Ieſu Nazareni, iudicio principum crucifixi. Denique non eſt vicus aut ciuitas, in qua nouam ſectam non inuexerit homo perditiſſimus, qui in Moyſem, locúmque ſanctum & legem blaſphemare non timuerit. Huius rei teſtes ſumus. Pontifex Ananus dixit: Nomen illius edicite. Reſponderunt: Matthias, natus de Bethlehem Iuda. Pontifex dixit: Quoniam quidem non expedit nobis, & generi noſtro, ſermonem de Ieſu propagári, adducatur, vt ſi qua temerariè per ignorantiam protulit, per pœnitentiam diluat: ſin alias, pœnam præuaricationis incurrat. Abeuntes igitur cum miniſtris, pontificibus, & aliis principibus magiſtratuum, adduxerũt beatum virum in concilium. Quem intuitus Pontifex, ait: Scit omne concilium hoc, & orbis vniuerſus, in quantum reſpublica noſtra peruenerit opprobrium, non quidem culpis noſtris exigentibus, ſed paucorum qui ex nobis exierunt peruerſitate, præſidúmque Romanorum auaritia, vel vt correctius dicam, ſeueritate. Fuerunt enim non nominandi quidam rerum no-

Accuſatio ſumma.

Rhetoricis coloribus inſtructa oratio, Pontificis Anani aduerſus B. Matthiam.

uarum cupidi, sectas adducentes, per quos quot milia Iudæorum peruersa sint, quot à Romanis principibus interempta, vos melius nostis. Nec enim talia vos aut ex ipsa sui magnitudine latere potuerunt, & ex ipsa vicinitate, seu potius visione torruerũt. Veruntamen eorum cum suis auctoribus vanitas, non sine magno nostri generis opprobrio penitus interiit. Nec inuentus est qui populum ex ipsorum superstitione, vel hæresi post illos irretierit. Fuerunt enim Iudas Galilæus, Theodas magnus, quos post ipsorum interitum nemo recolit, nemo venerari vel imitari contendit. Maximus horum hæresiarches Iesus Nazarenus surrexit, qui se Deũ & Dei filium prædicans, legis obseruationes nihili pendit, multorúmque oculos & animos signis suis & præstigiis illiciens conuertit. Suscepit tamen & in se decreta legis, quæ contempsit, realiter hæc approbans, quæ verbaliter interdixit. Sed quorsum ista? Scimus, à Domino Moysi sancto legem datam, à patriarchis verbis & effectibus approbatam, à prophetis nihilominus obseruatam, quibus & Deus miracula dedit facere, qualia Iesus patrare non potuit. Quis enim nesciat, Moysen cũ Domino, quasi hominẽ cum homine, collocutũ? Quis nesciat, Heliam igneo curru ad sidera transuectũ? Quis ignoret, cadauer Helisei mortuum sepulchro iniectum suscitasse? Quis ambigat, cæteros Dei sanctos miracula plurima & prodigia perpetrasse

Iudas & Theodas pseudochristiani.

Blasphemia Pharisæorũ in Christum.

Authoritatem Christi diminuũt ex circunstantiis.

traſſe: quorum tamen nullus hanc dignitatem diuini nominis vſurpauerit, nullus legẽ viuendi nouam adinuenerit. Denique ſancti prophetæ abiecto habitu, voce humili, quantum datur intelligi, non ſponte, ſed torrente ſpiritu locuti ſunt. Hic autem ad oſtentationem agens omnia, paſſim verba vana iactauit. In tantum enim eius proceſſit inſania, vt & principes ſacerdotum eius lacerarет contumeliis, ſcribas & phariſæos hypocritas appellaret. Quis horum prophetarum id præſumpſit? Sed iſte præſumptionis ſuæ dignum finem inuenit. Atque vtinam memoria eius cum ipſo periiſſet, nec ſupereſſet qui errorem doctrinæ ipſius, ſemel emortuum, reſuſcitaret. Sed præter votum accidit. Ecce vt templum ſanctum, ciuitas ſancta, Leges patriæ Romano Præſidi & Romanis Legibus expoſita ſint. Non eſt qui condoleat, non eſt qui miſereatur, nemo eſt qui iudicet, nemo qui reputet. Trahimur ad iudicium, & ſuſtinemus: ſeducimur, & aſſentimur: in direptionem ſumus, & tacemus. Iſti præcipuè Galilæi in manus Romanorum nos tradunt, dum ſanguinem Ieſu, quaſi innocentis hominis, in nos & in genus noſtrum effundere non erubeſcunt. Expedit itaque nobis, vt pauci pereant, ne Romani totum locum deleant, & gentẽ. E duobus enim malis ſi neutrum vitari poterit, minus & tolerabilius eligendum eſt. Proſpicere tamẽ & errantibus, & ſalutis offerre remediũ, magis eſt ſen-

Odij magnitudo declaratur.

In odium trahuntur diſcipuli Chriſti.

r

tentiæ, quàm de voluntario ipsorum interitu vel perditione gratulari. Neque enim nos in periculis positi, cuiusquam desideramus periculum: sed quod nostro potius competit officio, lapsos reformare, errantes corrigere, periclitantibus adesse, summopere studemus. Perpendat igitur & hic animi nostri mansuetudinem: tēpus habet, habet inducias, quo interstitio possit animum religioni reuocare. Habet potestatem pro se quæ expediunt allegare, verbisque excusatoriis obiecta refellere: Tunc repletus Matthias Spiritu Sancto, extensis in cœlum manibus, dixit: De obiectis, viri fratres, quæ vos crimina dicitis, non oportet me multa dicere: quoniam quidem Christianum esse non est criminis, sed gloriæ. Nam ipse dicit per Prophetam, dicens: Vocabo seruos meos in nouissimis diebus nomine alio. Pontifex Ananus dixit: Quomodo? non est criminis, Legem sanctam pro nihilo ducere? Deum inhonorare, famulisque superstitiosis & inanibus vacare? Matthias respondit: Si verbis meis patienter auditum præbeatis, docebo qualiter hoc quod prædicamus, famulosum non sit, sed ab initio legis testimoniis approbatum. Deum Patrum nostrorū, Abraham patrem nostrum eduxit de Vr Chaldæorum, repromittens ei terram Chanaam se daturū, cum neque filios neque filias haberet, & Sara vxor eius sterilis esset: de qua tamen scriptum est, Credit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiā.

Christianorū nomen gloriosum.

Prædicatio Aposto. per successionem gloriam Dei querit.

Et locutus est Dominus ad Abraham, dicens: Iuxta condictum reuertar ad te, & habebit Sara filium. Per repromissioné ergo natus est Abraham patri nostro filius, quẽ appellauit Isaac. Ex illo autem Iacob, qui primogenita quidem fratris surripiens, electus à Domino, in quo repromissio fructificaret, sicut Scriptura dicit: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Cúmque zelaretur Esau Iacob, vt eum occideret, abiit Iacob in Mesopotamiã ad Laban, & seruiuit ei sub mercede, vsquequo loqueretur ei Dominus, dicens: Reuertere in terram natiuitatis tuæ, eróque tecum, & eruã te, & liberabo, dicit Dominus. Cũ ergo abiisset cum multa familia & peculio, & venisset in Phanuel, descendit vir & luctabatur cum eo vsque mane. Dixítque ad eum: Dimitte me, aurora est. Qui respondit ei: Non dimittam te, ni benedixeris mihi. Et benedixit ei, dixitq;: Non vocaberis vltrà Iacob, sed Israel erit nomẽ tuum. Sciscitãte autem illo nomen viri, ait: Cur quæris nomen meũ? quod est mirabile. Et abiit Iacob, & cum illo quos genuerat in terra aliena duodecim patriarchæ: quibus præmisit Dominus in Ægyptum, firmamẽtum & Saluatorem, qui adesset eis, & semini eorum, in tempore afflictionis suę. Facta deinceps fame in terra Chanaan, descendit Israel in Ægyptum, in animabus septuaginta, & habitauerunt patres nostri in oppidis Gessen, & multiplicati sunt nimis. Cum ergo affligerentur ab Ægyptiis, surrexit

Mutatio nominis Iacob.

Transmigrationis causa.

Moyses, vir potens & eruditus, qui fugiens Pharaonem persequentem, deuenit in Madian. Vbi dum pasceret oues soceri sui, sacerdotis Madiã, in deserto, apparuit ei Dominus in igne flammę rubi. Appropinquante autem illo, vt videret visionem mirabilẽ, dixit ad eum Dominus: Solue calceamẽtum de pedibus tuis. Quid autem, fratres (scientibus enim legem loquor) signum repudij fuit? Quod intelligens idem vir sanctus, ait: Obsecro Domine, mitte quem missurus es: significans videlicet, quod iisdem postea scribit filiis Israel, dicens: Prophetam vobis suscitabit Dominus de fratribus vestris, tanquam me ipsum, hunc audietis, iuxta omnia quæ locutus fuerit vobis. Et iratus Dominus in Moysen, ait: Ecce Aaron frater tuus venit in occursum tuũ, ostendens nondum consummatam plenitudinem temporis, in quo vetus ille nuncius adesset, qui populum suum non de manu significatiui Pharaonis, sed de potestate intellectualis & significati, qui est diabolus, liberaret. Significatiua enim cætera omnia quæ gesta sunt fuisse Phase vestrum indicio est, quod à patribus ad literam celebratum, maxima in se mysteria continere, manifestis & euidentibus de causis patet. Quid enim esus agni carnium proderat ad conscientiam? Quare renes accingitis? Quare baculos in manibus, calceamenta in pedibus habetis? Hæc omnia, fratres, licet scientiam legis habere videamini, sicut scriptum est: Si non cre-

Mosis apparitio in Rubo.

Legatio ad Pharaonem suscepta pro liberatione Israelis.

dideritis, non intelligetis. Quomodo enim sanguis agninus in vtroque poste, & in superliminari aspersus, ab exterminatore vos eriperet, nisi crucem Iesu, qui dicitur Christus, figuraret? De ipso nanque Esaias dicit: Sicut ouis ad occisionem duceretur. & inter cætera, Et inter iniquos reputatus est. Vt ergo nomen Iesu Pontifex audiuit, furore repletus, ait: Hæc itaque ad destructionem legis prosequeris? An ignoras scriptum: Si quis propheta vel somniator in Israel surrexerit, vt auertat vos à lege Domini vestri, morte moriatur homo ille. Matthias respõdit: Propheta ille, de quo nobis sermo, non solum propheta, sed & Dominus est prophetarũ, & Deus, Dei filius: cuius diuinitas manifestis iudiciis declaratur. Hac igitur ratione ductus, in ipsum credidi, sperans quòd in confessione nominis eius perseuerabo. Pontifex dixit: Quid si dantur induciæ, vis ne pœnitere? Matthias respondit: Absit à me, vt à veritate quam semel inueni, non per pœnitentiam, sed per apostasiam digrediar. Iesum Nazarenum, quem vos quidem negastis, verum Dei filium, per omnia patri consubstantialem, & coæternum, atque coæqualem, corde confiteor, ore prædico: Christi seruus sum, aliud esse non potero. Tunc Pontifex obturans aures suas, & stridens dentibus, in eum clamauit, & ait: Blasphemauit. Et subiunxit: Audiat legem. Et lecta est, iuxta quod attinebat: Homo qui maledixerit Deo suo, por-

Prophetia de paßione Messiæ.

Christi prophetarum authoritas.

Signa furoris.

tabit peccatum suum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Lapidibus obruet eum omnis multitudo. Non parcet illi oculus vester, & auferetis malum ex vobis. Cum igitur vir sanctus nec blandimentis euerti, nec minis aut terroribus concuti posset, protulit in eũ sententiam. Os enim, inquit, tuum contra te locutum est, sanguis tuus cõtra caput tuum. Proinde ductus est ad pœnam. Cum ergo venisset ad locum Bethlaskila, id est, domum lapidatorum, silentium indixit, & ait: Scriptum namque est, cum videro faciẽ Domini Dei Sabaoth, nũquid non viuet anima mea? (vel vt alij peritiori Iudæo, secundum Hebraicam veritatem magis placuit,) Quando veniam, & apparebo ante faciem Domini? Ait enim, quia prima & vltima litera nominis, quæ sunt Mem & Iod, simul iunctæ, resonent: quin & ipse per has literas alluserit ad nomen suum, versiculo Psalmi. Et subiunxit vir sanctus: Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Dauid, dicens: Captabant in animam iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt. Et Ezechiel ait: Mortificabant animas quæ non moriuntur. Testes igitur duo numero, secũdum legis mandatum, posuerunt manus eius super eum, & in tumulo lapidum deiecerunt eum, ac primi lapides miserunt. Matthias autem petiit illos duos lapides consepeliri sibi, in testimonium illis. Et lapidatus ab illis, securi quoque Romano more percutitur, vt quasi præsidi Ro-

Suspiria Apostoli ad Dominum.

Consuetudo lapidãdi veterum.

Martyrium Apost.

manæ maiestatis in hoc aliquid deferretur. Tunc extensis ad cœlum manibus, reddidit spiritum, die vj. Kalendarum Martiarum. Et accedentes viri ex discipulis eius, sepelierunt eum: quorum nomina sunt hæc: Lachis, Kaph, Himna, Heimhda, Samuel, Simon, Naamen, Ioseph, Ismael, Simeon, Ioannes. Quique Ioannes gratia Dei destitutus apostatauit, cæteris permanentibus in fide Domini nostri Iesu Christi, cui est honor & gloria cum æterno patre & Sancto Spiritu, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Sepulturæ B. Matth.

Apostatatio discipuli.

HISTORIA DIVI MARCI EVANGelistæ, ex vetustissimo codice descripta, incerto authore.

PER IDEM tempus, quo dispersi erant Apostoli in toto orbe terrarũ, contigit beatissimum Marcum ad Ægypti regionem diuina voluntate pertingere, vnde eum Euangelistam sancti Canones Catholici & Apostolici decreuerunt. Propter quod primus in tota ægypti regione, in Lybia, Marmarica, & Ammonica, & Pentapoli prędicauerat Euangelium, & aduẽtum Domini nostri Iesu Christi. Erant enim cuncti qui in his terris habitabant incircumcisi, & idolis seruientes, & delubra & simulachra domestica fabricabãt, exercitationes quin etiam nefandissimas habebant: ac malefica, omnisque contraria vir-

Dispersio Apostolorũ.

B. Marcs in Ægyptum abiit.

Euangelium Apostoli quomodo probatum.

tus apud eos vigebat, quam Dominus noster IESVS Christus aduentu suo disperdidit, atque destruxit. Cum ergo venerabilis Euangelista Marcus Cyrenen, quę est apud Pentapolim, peruenisset, erant enim illic secundum genus eiusdem religionis indigenæ, his Apostolus faciens exordium diuini sermonis, infirmos sanabat, leprosos mundabat, spiritus mutos nequissimos per gratiam Christi solo sermone curabat: plurimi per eum in Dominum nostrum Iesum Christum crediderunt, & destruentes idola sua, lucósque succidentes baptizati sunt in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Dein etiam reuelatur ei per Spiritum sanctum, vt ad fanum Alexandriæ pergeret, & sereret ibi bonum semen diuini sermonis. Igitur beatissimus Euangelista Marcus, velut athleta fortis, simul ad certamen prompta mente gradiebatur. Itaque fratribus ait: Dominus meus locutus est mihi, vt Alexandriam proficiscar. Qui prosecuti sunt eum vsque ad nauim: & manducantes panem cum eo, dimiserunt eum dicentes: Dominus IESVS Christus prosperum faciat iter tuum. Venerabilis ergo Marcus Alexandriam die secundo peruenit. Egressúsque de nauicula, venit ad locum quemdam. Et mox vt ingressus est ciuitatem, calceamentum eius disruptum est. Et Beatus Apostolus intelligens illud, ait: Verè iter meum expeditum est. Quendam autem conspiciens qui fuere vetera solitus

Christus aduentu suo Idola & templa destruxit.

Pentapoli prædicationē incipit.

Alexādriam petit diuino spiritu.

Calceamenti diruptio.

est, ipsi calceamentum tradidit corrigiandum. Qui cum faceret, sinistram manum suam fortiter vulnerauit & exclamauit, Vnus Dominus. Beatus autem Marcus audiens, quod dixerat, Vnus Dominus ait: intra semetipsum gaudens, Prosperum fecit Dominus iter meum. Et expuens in terram, vnxit manum viri, dicens: In nomine Iesu Christi filij Dei. Et confestim sanata est manus eius. Sutor autem veterum, considerans tantam viri potentiam, & efficaciam verbi eius, vitæque continentiam, dixit ei: Obsecro te homo Dei, vt venias, & declines in domum serui tui, & comedas panem: quia fecisti hodie misericordiam mecum. Beatus autem Marcus lætus effectus, ait: Dominus det tibi panem vitæ de cœlo. Homo itaque coëgit Apostolum, & introduxit eum in domum suam, gaudens. Ingressúsque sanctus Marcus, ait: Benedictio Domini hic omnibus sit: oremus fratres. & orauerunt simul. Cúmque gratularentur, ait homo: Interrogo te, vnde es, vel vnde sermo iste fortis in te? Respondit ei beatus Marcus: Ego seruus sum Domini Iesu Christi, Filij Dei viui. Dixit autem homo ille: Vellem videre eũ Respondit B. Marcus: Ego tibi eum demonstro. Et cœpit initiũ facere Euangelij Iesu Christi, & ostendere ei quæ à Prophetis de eo fuerãt prædicta. Dixit autẽ homo ille: Ego scripturas quas tu dicis, nunquam prorsus audiui: sed Iliada & Odysseam, quibus Ægyptiorũ filij pro sa-

Miracula illic excitata.

pientiæ studiis imbuuntur. Tunc cœpit B. Marcus euāgelizare ei Dominum Iesum Christum, declarans quod sapientia mundi huius stultitia sit apud Dominū. Credidit autem homo ille in Dominum, docēte B. Marco, & signa atque prodigia faciēte. Et baptizatus est ipse, totáque domus eius, & magna multitudo loci illius. Vocabatur autem ille Anizanus. Cúmque plurimi facti essent credentes in Domino, audiētes viri ciuitatis, quod Galilæus quidam ibi venerit, qui eorum sacrificia destrueret, & prohiberet cærimonias eorum, quærebant interficere eum, ponentes ei multas insidias. Beatus autem Marcus agnoscens eorum consilia, Anizanū ibidem ordinauit Episcopum, & tres presbyteros: id est, Melium, Sabinum, & Cerdonem: & septem diaconos, & alios vndecim ad Ecclesiasticum ministerium pertinentes. Et Pētapolim pergit, commoratúrque ibi dein duobus annis, confortans fratres, qui illic antè crediderant. Et ordinans Episcopos per regiones illas, & clericos, iterum Alexandriam venit, & reperit fratres multiplicatos in gratia & fide domini, Ecclesiámq; constructam ab eis in loco qui vocatur Buculus, id est Bubulci, iuxta mare sub rupibus. Et lætatus est iustus valde, positisq; genibus domino laudē dedit. Cum autem iam impleretur tempus eius, & Christiani multiplicarentur, irridentes simulachra, subsannātésque Gentiles: cognouerunt ibibem profani aduenisse sanctum, & reple-

Vana hominum exercitatio si in illis consenescamus.

Anizanus vocatur ad fidē prædicatione Aposto.

Anizanus ordinatur ibidem Episcopus.

Tres presbyteri & septem diaconi creantur.

De lætitia profectu fidei

ti sunt liuore propter miracula quæ eum facere compererant. Infirmos enim sanabat, prædicabat surdis, cæcis visum condonabat. Et quærebant eum adprehendere, nec poterant inuenire: fremebántque dentibus suis in spectaculis idolorum suorum, & infestis comessationibus suis clamabant, Magna vis huius magi. Factum est autem, vt beatissima festiuitas nostra Paschalis, id est, Dominicus dies sanctus occurreret vicesimo die mensis Pharmuthi, quod est octauo Kalendarum Maiarum: quo tempore eorũ Serapiaca agebatur celebritas. Hac igitur opportunitate adunati insidiatores protinus dirigunt: qui repererunt eum orationis oblationem diuinæ Maiestati sacratissimam celebrantem. Tollentes verò eum, miserunt funẽ in collo eius, & trahentes, dicebant: Trahamus Bubalum ad loca buculi. Sanctus autẽ Marcus cum traheretur, gratias referebat Saluatori Christo, dicens: Gratias tibi ago Domine mi Iesu Christe, quia dignus habitus sum hæc pro nomine tuo pati. erántque carnes eius defluentes in terra, & saxa inficiebantur sanguine eius. Cúmque vespera facta esset, miserunt eum in carcerem, vsque dum pertractarent, quali eum morte disperderent. Circa mediam verò noctem clausis ostiis, & custodibus ante fores dormientibus, ecce terræmotus factus est magnus. Angelus autem Domini descẽdit de cœlo, qui tetigit eum, dicens: Famule Dei Marce, & princeps

Dies Dominicus deputatur insidiis.

Fune in collũ inecto trahitur ad templum.

propagatorum ſanctiſſimorum per Ægyptum decretorum,ecce nomẽ tuum in libro vitæ cœleſtis adſcriptum eſt, & memoriale tuum non derelinquetur in ſæculum: ſocius enim factus es ſupernę virtutis.nam in cœlis ſpiritum tuum colligent:in te requies non peribit.Hunc enim finem beatiſſimus Marcus inſpiciens,manus ad cœlum extendens,dixit:Gratias tibi ago Domine Ieſu Chriſte, quia non me dereliquiſti, ſed connumeraſti cum ſanctis tuis.Obſecro domine Ieſu Chriſte,ſuſcipe in pace animam meam, & ne me patiaris à gratia tua ſeparari.Hæc cum dixiſſet, venit ad eum dominus Ieſus Chriſtus in habitu quo fuerat cum diſcipulis ſuis, & quà forma antequam pateretur, & ait ei: Pax tibi Marce Euangeliſta. Et ille reſpondit: Domine mi Ieſu Chriſte.& abiit. Mane autẽ facto,conuenit multitudo ciuitatis, & eiicientes eum de cuſtodia, miſerunt iterum funem in collo eius, & trahebant eum, dicentes: Trahite bubalum ad loca buculi.Sanctus autem Marcus cum traheretur: gratias agebat domino Ieſu Chriſto, dicens:In manus tuas commẽdo ſpiritum meũ. & hoc dicens beatiſſimus Marcus, tradidit ſpiritum. Immanis autem multitudo Gentilium ignem ſuccẽdentes, in loco qui vocatur ad angelos, voluerunt reliquias ſanctas comburere. Tunc prouidentia Dei Saluatoris Domini Ieſu Chriſti,valida tempeſtas exorta eſt,& procella venti facta eſt vehemens: ſol quoque ſubtraxit

Inſultatio carnificum.

Obdormit in Chriſto Apoſtolus.

ſuos radios, & tonitrua fuerunt grauia: imbérque plurimus à mane vſque ad veſperum, ita vt habitacula multorũ corruerent, & plurimi morerentur. Metuentes itaque cuſtodes, dimiſerũt ſanctum corpus, & fugerunt. Alij verò deridentes, dixerunt: Beatiſſimus Serapis noſter in ſua hodie feſtiuitate, hunc virum voluit inuiſere. Tunc religioſi viri venientes, iuſti corpus collegerunt, & detulerunt, vbi orationes ſollicitè erant Domino ſine ceſſatione celebrantes. Fuit autem forma B. Marci huiuſmodi: Longo naſo, ſubducto ſupercilio, pulcher oculis, recaluaſter, prolixa barba, velox habitudinis optimæ, ætatis mediæ, cano aſperſus, affectione continuus, gratia Dei plenus. Factis igitur orationibus ſepelierunt eum, ſicut ciuitatis conſuetudo poſcebat: & poſuerunt eum in loco lapidis exciſi, cum gloria, venerantes memoriam eius cum ſobrietate, & precibus, gratulantes quòd primus viuum & precioſiſſimum meruit Alexandriæ thronum. Repoſitus eſt autem in parte Orientali, dormiuítque beatiſſimus Euangeliſta, primus Domini noſtri Ieſu Chriſti martyr apud Alexandriam Ægypti, die quæ eſt apud Romanos ſeptima Kalendarum Maiarum, iuxta Hebræos autem octauodecimo, imperante Caio: regnante Domino noſtro Ieſu Chriſto: cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Miracula B. Marci ſubſecuta.

Sepultura ſancti viri.

Deſcribitur corporis figura & ſymmetria.

Loci conſuetudo obſeruatur in ſepultura.

HISTORIA ET VITA *sancti Clementis, Romani Episcopi, incerto authore.*

Clemens Pōtifex tertius, B. Petri discipulus.

TERTIVS Romanę Ecclesiæ prę-fuit Episcopus Clemens: qui disciplinam Apostoli Petri secutus, ita morum ornamento pollebat, vt Iudæis & Gentibus, & omnibus Christianis populi complaceret. Diligebāt enim eum Gentiles, quoniam non execrando, sed rationem reddendo ex eorum libris & cæremoniis ostendebat, vbi nati, & vnde nati essent hi, quos Deos putarent & colerent: & quid egissent, vel qualiter defecissent, euidentissimis documentis astruebat. Ipsos verò Gentiles posse indulgentiam à Deo consequi, si ab eorum cultura recederent, edocebat. Iudæorum verò hoc ordine gratia vtebatur, quòd patres eorum amicos Dei assereret, legémq; eorum sanctam & sacratissimam memoraret. Primúmq; locum istos apud Deum habituros, instruebat, si legis suæ sacramenta seruarent, in eo quòd promissum Abrahæ non negarent in Christo fuisse cōpletum: id est, quòd in semine Abrahæ Deus hereditādas promiserat omnes Gentes: & quòd dixerat ad Dauid, De fructu ventris tui ponam super sedem meam: & quod per Esaiam confirmauerat, quòd virgo in vtero conciperet filium, & vocaretur nomen eius Emmanuel. à-

Cur amabilis omnibus.

Doctrina B. Clementis.

Christianis verò ideo quam maximè diligebatur, quoniam singularum regionum inopes nominatim habebat scriptos: & hos quos baptismatis sanctificatione illuminauerat, non sinebat publicæ fieri mendicitati subiectos. Quotidiana itaque prædicatione mediocres ac diuites admonebat, ne paterentur baptizatos pauperes à Iudæis, aut à gẽtilibus stipem publicam accipere, & vitam baptismatis consecratione mundatam donis Gentilium inquinari. His & plurimis huiuscemodi prædicationum floribus pollens, tam Deo quàm omnibus hominibus rationabilibus complacebat. Irrationabilibus verò placere nemo potest, qui Deo placere probatur. Et ideo non timuerunt sancti iniurias hominum, irrationabilem, quorum ratio hæc erat, vt displicerent infidelibus, & non timerent. Sic factum est, vt nec Aurelianum, nec Sisinnium, amicos Neruæ imperatoris, expauesceret Clemens, cum & Domicillam virginem, neptem Domiciani Principis, sponsam Aureliani, credentem Christo, sacro velamine ad integritatis perseuerantiam consecraret: & Theodoram Sisinnij coniugem conuersam à simulachris, Deo castitatis propositum profiteri persuasisset. Quam vir suus in zelo ducens, Ecclesiam intrantem occultè prosecutus est, studens videre & audire quid esset, pro qua re vxor eius ad Ecclesiam festinaret. At vbi à Clemente Episcopo oratio fuisset & collecta dicta,

Baptizati prohibentur petere stipem à gentilibus & Iudæis.

B. Clementis consecrandis Domicellis ardens studium.

Sisinnius subita cæcitate afficitur. & à populo dictum esset, Amē: statim Sisinnius cæcus & surdus effectus, nihil videre poterat, nec audire. Tunc dixit Sisinnius ad seruos suos: Tollite me citò inter manus vestras, & eiicite me foras, quoniam oculi mei cæci facti sunt, & aures meæ ita effectæ sunt surdæ, vt penitus nihil videre vel audire præualeam: pueri autem eius gyrabāt cum eo intus per totam Ecclesiam, inter populos virorum ac mulierum orantium, & ianuas vnde ingressi fuerāt, inuenire non poterant. Sic factum est, vt dum gyrando in errorem conuerterentur ad dominam suam Theodoram, vbi orabat Dominum, cum domino suo peruenirent. Quæ cum videret seruos suos ducent Dominum suum excæcatum, & gyrum vanum laborantes, primùm quidem declinauit aspectum eorum, putans eum apertis oculis se aspicere: & misit vnum ex pueris, qui cum ipsa erant, vt sciret quid sibi vellent cum suo Domino ita circumeuntes. Qui respondētes dixerunt ei: Dominus noster dum vult videre quod non licet, & audire secretum, excæcatus est, & surdus effectus est. Nobis quoque hoc imperauit, vt eum exportaremus foras. Sed non conceditur nobis, vt illum hinc aliquatenus proferamus. Cúmque nunciatum fuisset hoc Theodorę à puero, prostrauit se in orationem, & cum lacrymis cœpit postulare à Domino, vt inde vir suus cum pueris qui eum ducebāt, exire posset. & conuersa ad pueros qui eum ducebant, dixit

Cæcitatis caussa redditur.

dixit eis: Ite modo, & dantes manuum domino vestro, perducite eum ad domum. ego enim orationem meam, quam cœpi, non desinam, donec explicem: sed offerens ostiam meam Domino, expletis mysteriis prosequar vos. Cúmque abiissent pueri, dantes ei manum, & egressi essent, perduxerunt dominum suum ad domum: & reuersi sunt ad dominam suam, cæcum nunciantes virum eius effectum, & surdum. Theodora autem amplius Deo preces lacrymásque effundebat, vt illi diuina misericordia subueniret. Post mysteria autem facta, prostrauit se ad pedes beati Clementis Theodora, dicens: Virum suum curas agentem secretorum Domini nostri Iesu Christi, cæcitatem incurrisse oculorum amborum, & vtrarumque aurium auditum perdidisse. Tunc beatus Clemẽs victus fletu & oratione, eos qui aderant simul, secum Deo preces fundere exhortatur, quatenus viro eius Dominus & auditum reddere dignaretur, & visum. Confidens itaque Clemens post orationem perrexit cum muliere Theodora ad virum eius, & inuenit eum apertis oculis nihil videntem, & neque sermonem aut sonitum audientem. Cúmque vlulatu vniuersi perstreperent, & hoc Sisinnius non audiret, dixit ad Deum Clemens: Domine Iesu Christe, qui claues regni cœlorum dedisti Apostolo tuo Petro, magistro meo, & dixisti ei: Quæ aperueris aperta sunt, & quæ clauseris clausa sunt

Theodora ad Deum deprecatio pro viro suo.

Eiusdem ad Clemen. oratio.

tu præcipe, vt aperiantur huius hominis aures & oculi. quoniam tu dixisti: Quæcunque petieritis credentes, consequemini: & tua hæc promissio fidelis permaneat in sæcula sæculorum.

Oculorum, auriumque eius apertio. Malum pro bono redditur.

At vbi respondentes dixerunt, Amen: aperti sunt oculi Sisinnij, simul & aures eius. & videns Clementem iuxta coniugem suam stantem, amens effectus, cogitare cœpit, quidnam hoc esset? & æstimans se magicis illusum artibus, cœpit dicere seruis suis, vt tenerēt Clementem Episcopum. Dicebat enim: Iste, vt ingrederetur ad vxorem meam, artibus mihi magicis cæcitatem induxit. His autem quibus iusserat vt ligarent Clementem, videbatur quòd ipsum constringerent & traherent: illi autem columnas trahentes ligabant & trahebant, nunc quidem deintus foras, nūc verò deforas intus. Hoc quoque ipsi Sisinnio videbatur, quòd sanctum Clementem vinctum traherēt. cui sanctus Clemens ait: Duritia cordis tui in saxum conuersa est: & quia saxa deos esse æstimas, saxa trahere meruisti. At ille quasi vincto insultans, dicebat: Ego te faciam ad omnium maleficiorum tuorum experimentum interfici. Tunc beatus Clemens dans orationem, & benedicens vxorem eius, abscessit: hoc illi in mādatis tradens, ne ab oratione omnino cessaret, donec visitationem Dominus viro eius dignaretur ostēdere. Oranti autem Theodoræ, & flenti, ecce subitò ad vesperum apparuit quidam vir canicie veneran-

Pro B. Clemente columnas trahunt malefici.

dus, dicens: Per te sanus erit Sisinnius, vt impleatur hoc quod dicit frater meus Paulus Apostolus, Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem. & cùm hæc dixisset, ab aspectu eius abscessit. Vnde non dubium extitit, ibi beatum Petrum Apostolum apparuisse. *Vir fidelis per fidelem mulierem sanctificatur*

Denique statim vocauit ad se Sisinius Theodoram, & dixit ei: Obsecro te vt roges Deum tuum, ne irascatur mihi. Zelo enim tui ductus, abij post te ad Ecclesiam: & dum volui videre quæ agebantur, & audire quæ dicebantur, amisi auditum pariter & visum. Nunc ergo quia Clementis fecit præsentia, vt & auditum recuperarem, & visum, roga eum vt veniat ad me, & faciat me veritatem agnoscere. Nam & mihi & pueris meis pro certo hoc videbatur, quòd Clementem ligarent cum clericis suis, & ipsum traherent. Ipsi autem saxa & columnas ligantes traxisse noscuntur. Tunc Theodora perrexit ad Episcopum Clementem, & narrauit ei omnia quæ viderat, & quæ fuerant ei à suo viro narrata. Veniens autem Clemens ad Sisinnium, cum honore susceptus est. A quo audiens vniuersa quæ ad ædificationem eius conuenerant, docuit eum omnia quæ ad fidẽ catholicam pertinere probantur: & credidit ei Sisinnius, & in fide coroboratus est, & cœpit genubus Clementis aduolui, dicens: Gratias ago vero Deo omnipotẽti, qui me idcirco cęcauit, vt videam: deo auditũ abstulit, vt veritatem hanc audiam, *Conuersio Sisinnij.*

quam ignoranter irridebá:& hoc putabam falsum esse quod verum est: hoc existimabam verũ esse, quod falsum est: tenebras putabam lucem, & lucem tenebras æstimabam. Sed purgatus est sensus meus à sordibus idolorum. Verè nũc cognoui dæmones decipere homines: & qui non credunt Christum Deum, ipsis dominantur saxa surda & muta, sicut & mihi hactenus dominata sunt. Hæc & his similia multa dicẽte Sisinnio, gaudium magnum factũ est. Credidit enim Sisinnius cum omni domo sua, & dato nomine proximo Paschate futuro baptizatus est. Computati sunt autem de domo eius simul viri cum mulieribus, & infantibus promiscui sexus, numero quadringenti viginti & tres. Per hunc autem Sisinnium multi nobiles, multi illustres, & amici regis Neruæ, conuersi sunt ad Christum. Tunc Comes sacrarum Publius Tarquinius, videns innumerabilem multitudinem Christo credere, inuidia Christi ductus, vocauit ad se patronos regionum, & data eis pecunia, monuit vt seditionem excitarent nomini Christiano. Illo igitur tẽpore administrante Mamertino præfecturam vrbanam, facta est seditio populi Romani de nomine Clemẽtis Episcopi, & inter se inuicem confundebantur, dicentes: *Quid enim mali fecit? quid boni nobis non exercuit?* Quicunque ab eo æger visitari potuit, nõnne saluus factus est? Quicunque ad eum tristis aduenit, gaudens abscessit. Nulli vnquam nocuit, cum

Aperta pœnitentis confeßio.

Comitis sacrarum Iureconsul. & liber Præfecturarum meminit.

Virtus B. hominis declaratur.

omnibus profuerit. Alij verò spiritu diaboli inflati, dicebant: Magicis artibus ista faciens, deorum nostrorum culturam euacuauit. Iouem dicit Deum non esse: Herculem conseruatorem nostrum, dicit esse immundum spiritum: Venerem deam sanctam, meretricem fuisse commemorat: deam Mineruam blasphemat: & Dianam ac Mercurium, simul & Saturnũ & Martem accusat: numina etiam vniuersa blasphemat. Tunc Mamertinus vrbis Romæ præfectus, populi seditionem non ferens, iussit ad se adduci Clementem Episcopum vrbis Romę. qui cum eum secretò vidisset, cœpit ei dicere: Nobili te stirpe progenitum omnis Romana multitudo testatur: sed errorem te passum in eo referunt, quòd nescio quem Christum colere te dicant, & contra omnia templa diuina te suscipere arguant. *Coniuratio Mamertini Præfecti.*

Vnde deponenda est à te hæc superstitio superflua, & dij sunt à te colendi, eximius vt euadas. Clemens dixit: Optarem per prudentiam culminis tui, ad rationem accedere: & te mihi non de tumultu imperitorũ, sed de ratione præscribere. Nam si canes in nos multi latrauerint, & morsibus attrectauerint, nunquid nobis hoc possunt auferre, quòd nos homines sumus rationales, & illi sint irrationabiles canes? Seditio autem semper ab imperitis exorta, ostendit se nihil certum habere, nec verum. Vnde silentij est flagitanda occasio, in qua pro salute homo irrationabilis disputare secum incipiat, at- *Opportuna B. Clementis responsio.*

qu~ tractare, vt deum verum inueniat, cui fidem suam iusta ratione committat. Hæc & alia multa rationabiliter dicente Clemente Episcopo, furere contra ipsum cœpit vrbis præfectus, qui ipsam seditionem excitauerat. Et missa relatione ad Neruam pariter & Traianũ, dixit Clementem hunc ad seditiosam vociferationem populi Romani impeti, cum nihil in eo iure possit eorum accusatio inuenire. Ad quę Imperator Traianus rescripsit, debere Clementem Episcopum aut sacrificare, aut trãs Pontum mare, in eremo quod adiacet ciuitati Cersonæ, subire exilium. Quod cum fuisset allegatũ, cœpit cum Clemente episcopo agere Mamertinus vrbis prefectus, ne vellet spontaneum subire exilium, sed vt securus viueret, diis libamina exhibere. Sed Beatus Clemens Episcopus nitebatur etiã ipsius iudicis animum ad fidem Christi perducere, cum se ostenderet appetere potius exilium, quàm timere. Tantam denique dominus gratiam Beato Clementi Episcopo attribuit, vt fleret præfectus, ac diceret: Deus tuus, quem tu purè colis, ipse te adiuuet in hac relegatione exilij. Et delegauit præfectus beato Clemẽti nauem omnibus necessariis onustam, & sic dimisit eũ. Repleta est autem nauis tam de clero, quàm de populo. Secutique sunt Episcopũ religiosi multi viri. Cùm autem peruenissent ad locum exilij, inuenerunt ibi ad secanda saxa amplius quàm duo milia Christianorũ, diuturna relegatione dam-

natos. Qui videntes sanctum Clementem Romanum Episcopum, omnes vna voce in fletum & gemitum proruperunt. Quos cum cognouisset Clemens, pro Dei nomine relegatos, dixit: Non meo merito ad vos me Dominus misit, sed ad hoc, ad vestram coronam adduxit, vt particeps factus passionis vestræ, etiam consolationis particeps efficiar. Et cum multa eis consolationis & patientiæ verba intimasset, didicit ab eis, quòd de sexto miliario aquam sibi humeris apportarent. Tunc sanctus Clemens dixit: Oremus Dominum Iesum Christum, vt confessoribus suis fontis in isto loco venas aperiat: & qui percussit petram in deserto Sinai, & fluxerunt aquæ in satietatem, ipse nobis laticem affluentem impertiat, vt de eius beneficio gratulemur. Cúmque oratione completa hinc inde circumspiceret, vidit agnum stantem, qui pede dextro erecto quasi locum sancto Clementi ostenderet. Quod sanctus Clemens intelligens, Dominum Iesum Christum esse, quem solus ipse respiceret, & præter ipsum alius non videret, perrexit ad locum, & dixit: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, in isto loco percutite. Sed cum omnes per gyrum rastris effoderent, & non ipsum locum, in quo agnus stabat, contingerent, accepto breui sarculo sanctus Clemens, leui ictu locũ sub pede agni percutiens, fontem affluentibus venis ornatũ aperuit, qui suo impetu euomens fluuium fecit.

Frequens Christianorum pœna exilij.

Ingẽs aquarum penuria.

Agnus dextro pede aquæ viuæ locum ostendit.

nc vniuerſis gaudentibus, beatus Clemens
rificans Deum, dixit: Fluminis impetus læti-
t ciuitatem Dei. Ad iſtam autem famã con-
xit omnis prouincia, & venientes vniuerſi
doctrinam ſancti Clementis, conuertebãtur
Dominum Ieſum Chriſtum: ita vt in die illa
ingentæ animæ, & eo amplius baptizati in
mine Patris & Filij & Spiritus ſancti, perfe-
in fide Chriſti abſcederent. Per totam au-
m prouinciam intra vnum annum à creden-
ous ſeptuaginta & quinque Eccleſiæ funda-
, & omnia templa deſtructa, omniáque idola
acta ſunt. Poſt annos autem tres, Paganis inſi-
entibus, tam ambitioſa relatio cucurrit ad Im-
eratorem Traianum, vt dicerent, ibi per Cle-
mentem Epiſcopum innumerabilem Chriſtia-
orum populum accreuiſſe. Et miſſus eſt dux
ufidianus, qui multos Chriſtianorum diuerſis
œnis occideret. Et dum videret Aufidianus
mnes gaudentes ad paſſionem accedere, ceſſit
ultitudini, & ſolum Clementem Epiſcopum
ogebat ad ſacrificandum, & cùm videret illum
c fixum in Domino, vt penitus mutari nõ poſ-
t, dixit ad ſuos: Producatur ad mare, & ligetur
ad collum anchora, & præcipitetur in medio
ari, vt non poſſint iſti populi Chriſtiani hunc
o Deo colere. Quod cum factum eſſet, omnis
altitudo Chriſtianorum cœpit ad littus ſta-
Tunc dixerunt Cornelius & Febus, diſcipuli
s: Omnes vnanimiter oremus, vt oſtendat

nob
bus
per
cum
hab
xea
cho
poſ
non
hoc
ſionis
aduen
minis ſ
num di
gentes
multa d
& cæci
ius: dæm
infirmi, qu
pax Dei,
nedici
cum
ta

nobis Dominus martyris sui excubias. Orantibus auté populis, secessit mare in sinum suum, per tria ferè miliaria, Et ingressi populi per siccum, inuenerunt in modum templi marmorei habitaculum à Deo paratum: & ibi in arca saxea corpus sancti Clementis positum, ita vt anchora, cum qua missus fuerat, iuxta eum esset posita. Reuelatum est autem discipulis eius, vt non inde tollerent corpus eius. Quibus etiam hoc intimatum est, quòd omni anno die passionis eius recedat mare per septem dies, & sic aduenientibus iter præbeat. quod ad laudem nominis sui facit Dominus fieri, vsque in hodiernum diem. Hoc autem vbi factum est, omnes gentes per gyrum crediderunt Christo. Ibi fiũt multa diuina beneficia, orationibus eius. Nam & cæci illuminantur ibi, omni anno natalis eius: dæmones effugantur, & omnes saluantur infirmi, qui illuc potuerint peruenire: & est ibi pax Dei, & laus Domini cum gaudio, & benedicitur Christus filius Dei viui: qui cum patre viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, in sæcula sæculorum, Amen.

Corpus repe-ritur in arca saxea.

Nota miraculum annuum.

Valerianus & Galienus Cōsules creati.

IMPERATORE Valeriano quartū, & Galieno tertiùm consulibus, tertio Kalendarum Septembrium, Carthagine in secretario Paternus proconsul Cypriano episcopo dixit: Sacratissimi Imperatores Valerianus & Galienus, literas ad me dare dignati sunt, quibus præceperunt eos, qui Romanam religionem colunt, debere Romanas cæremonias recognoscere. Exquisiui ergo de nomine tuo: quid mihi respōdes? Cyprianus Episcopus dixit: Christianus sum, & Episcopus. Nullos alios deos noui, nisi vnum & verū Deum, qui fecit cœlum & terram, mare, & quę in eis sunt omnia. Huic Deo nos Christiani deseruimus, hūc deprecamur diebus atque noctibus, pro nobis & pro omnibus hominibus, & pro incolumitate ipsorū Imperatorū. Paternus procōsul dixit: In hac ergo volūtate perseueras? Cyprianus episcopus respōdit: Bona voluntas, quæ Deum nouit, mutari non potest. Paternus proconsul dixit: Poteris ergo secundū præceptū Valeriani & Galieni, exul ad vrbē Curubitanā proficisci. Cyprianus Episcopus dixit: Proficiscor. Paternus proconsul dixit: non solū de episcopis, verumetiā de presbyteris mihi scribere dignati sunt. Volo ergo scire à te, qui sint pres-

Paterni procōsulis ad B. Cyprianum ex mandato verba.

Confessio B. Cypriani vere Cathol.

Constantia S. Cypriani.

Exilium decernitur ad Curubitanā vrbem.

byteri, qui in hac ciuitate consistunt. Cyprianus Episcopus respõdit: Legibus vestris bene atque vtiliter censuistis, delatores nos non esse. Itaque deferri à me non possunt, in ciuitatibus autem suis inuenientur. Et cum disciplina prohibeat, vt quis se vltrò non offerat, & tuæ quoque censuræ hoc displiceat: nec offerre se ipsi possunt, sed à te exquisiti inuenientur. Paternus proconsul dixit: A me inuenientur. Et adiecit: Præceperunt etiam, ne in aliquibus locis conciliabula fiant, nec cœmiteria ingrediãtur. Si quis itaque hoc tam salubre præceptum non obseruauerit, capite plectetur. Cyprianus episcop⁹ dixit: Præcepisti. Cúmque Cyprianus sanctus martyr, electus Deo, de ciuitate Curubitana, in qua exilio præcepto Aspasij Paterni Proconsulis relegatus fuerat, regrederetur, in hortis suis manebat. Inde quotidie sperabat venire ad se, sicut illi ostensum fuerat. Et cùm illic demoraretur, repentè Idibus Septẽbris Tusco & Basso consulibus, venerunt ad eũ principes duo: vnus ex officio Galerij Maximi proconsulis, qui & in curriculũ eum leuauerũt: & ambo se in medio posuerunt, & in Sexti perduxerunt. Galerius quidem Maximus proconsul, bonæ valetudinis recuperandæ gratia secesserat. Et ita idem Galerius Maximus proconsul in aliam diem Cyprianum sibi reseruari præcepit. Ex eo tẽpore beatus Cyprianus apud principẽ, & apud stratorem eiusdem officij Galerij Maximi procõsulis fuit.

Charitas illius in Christianos.

cũ esset in vico qui dicitur Saturni inter Ve-
nerea & salutaria mansit ille vniuersus populus
fratrũ. Et cùm hoc sanctus Cyprianus cõperis-
set, custodire præcepit, quoniam omnes in vico
ante ianuam hospitij principis manserant. Et ita
altero die, octauo decimo Kalendarũ Octobriũ
manè, multa turba cõuenit ad Sexti, secũdũ prę-
ceptum Galerij Maximi procõsulis. Et ita idem
Galerius Maximus Proconsul eadẽ die Cypria-
num sibi offerri præcepit, in atrio Sautio seden-
ti. Cúmq; oblatus fuisset, Galerius Maximus pro-
consul Cypriano Episcopo dixit: Tu es Tascius
Cyprianus? Cyprianus Episcopus respõdit: Ego
sum. Galerius Maximus procõsul dixit: Iusserũt
te sacratissimi Imperatores cæremoniari. Cy-
prianus episcopus dixit: Nõ facio. Galerius Ma-
ximus ait: Cõsule tibi. Cyprianus Episcopus re-
spondit: Fac quod tibi præceptum est. in re tam
iniusta nulla est consultatio. Galerius Maximus
locutus cum consilio, dixit: Diu sacrilega men-
te vixisti, & nefariè tibi conspirationis homines
adgregasti, & inimicum te diis Romanis & sa-
cris legibus constituisti, nec te pij & sacratissi-
mi Principes Valerianus & Galienus, & Vale-
rianus nobilissimus Cæsar, ad sectam cæremo-
niarum suarũ reuocare potuerunt. Et ideo cum
sis nequissimorum criminum auctor, & signifer
deprehensus, eris ipse documẽto, cum his quos
scelere tuo tecum aggregasti, tecum sanguine
tuo saucientur * disciplina. Et decretum ex ta-

bella recitatum est. In Cyprianum enim gladio aduerti placuit. Cyprianus episcopus dixit: Deo gratias ago. Post hãc vero sententiam turba fratrum dicebat: Et nos cum ipso decollemur. Propter hoc tumultus fratrum exortus est, & multa turba eum prosecuta est. Et ita idem Cyprianus in agro Sexti perductus est, & ibi se lacerna birra expoliauit, & genu in terrã flexit, & in orationem se domino prostrauit. Et cum se dalmatica expoliasset, & diaconibus tradidisset, ad lineam stetit, & cœpit spiculatorem sustinere.

Fratrum voluntas vna ad martyriũ.

Prompta B. Cypriani ad mortem pro Christo voluntas.

Cum venisset autem spiculator, iussit suis, vt eidem spiculatori aureos xxv. darent: linteamina verò & manualia fratribus ante eum mittebãtur. Postea verò b. Cyprianus manu sua oculos sibi texit. Qui cum lacinias manuales ligare sibi non potuisset, Iulianus presbyter, & Iulianus subdiaconus ei ligauerunt. Et ita B. Cyprianus Episcopus passus est. Eiúsq; corpus propter Gentilium curiositatem in proximo positũ est. Per noctem autem corpus eius inde sublatum est ad cæreos & scolam Cæsaream, vbi Macrobij candidatique sunt, in via Mappaliensi, iuxta piscinas, cum voto & triumpho magno. Post paucos autem dies Galerius Maximus Proconsul discessit. Passus est autem beatissimus Cyprianus Martyr die xviij. Kalend. Octobrium sub Valeriano & Galieno Imperatoribus: regnante verò Domino nostro in sæcula sæculorum, Amen.

Carnifici viginti aureos tradi iubet.

Mors B. Cypriani cum animositate.

Tempus passionis eius.

HISTO. SANCTI

RIA SANCTI APOLLINARIS martyris, ex peruetusto codice descripta.

IN DIEBVS Claudij Cæsaris, veniente Petro Apostolo Iesu Christi Nazareni, ab Antiochia in vrbem Romam, multi cum eo Christiani, administrātes ei, Romā ve- nt. Qui statim ad synagogam Hebræorum cendens, dedit eis noticiam, dicens, quòd He- us esset, & à Iudæa propter fratrum charita- aduenisset. Cùm verò per multos dies ser- cinaretur Iudęis, introducebat eis de nomi- Iesu, quòd verus Dei esset filius, qui saluum isset omne genus hominum, indicans quātas erationes & virtutes in Israël fecisset, secun- im propheticas voces. Multis verò ex Iudæis gentes pœnitentiam pro ignorantia sua, crede- ant in Iesum, prædicāte Petro. Non solum au- em Iudæi, sed etiam Romani suscipientes verbum gauisi sunt, quòd visitatione visitasset deus genus hominum, mittens filium suum renouare mundum. Et credentes in Iesum baptizabantur. Post multum verò tempus ait Beatus Petrus Apostolus Apollinari discipulo suo: Quid sedes nobiscum? Ecce eruditus es de omnibus quæ fecit Iesus. Surge, accipe Spiritū sanctum, simúlque pontificatum, & perge ad vrbem quæ vocatur Rauennatium: multitudo enim populi

illic moratur. Prædica eis de nomine Iesu, & ne formidaueris. Constat enim apud te, quòd verè Dei sit filius, qui mortuis vitam reddidit, & ægris intulit verbo medicinam. Et post multa dans orationem beatus Petrus, ponens manum super caput eius, ait ei: Mittat Dominus noster Iesus Christus angelum suum, qui præparet iter tuum, & quæ postulaueris annuat tibi. Et osculans eum, emisit à se. Cùm autem peruenisset beatus Apollinaris non longe ab vrbe Rauenna, mansit apud quendam militem Asiaticum, nomine Herenæum. Cui indicans, vnde aduenisset, aut quid ageret: ait ad eum ille miles: Hospes, filius meus excæcatus est. Sed si qua virtus est prædicationis tuæ, adhibe medicinam, vt videam & sequar Deum tuum, credens in eum. Quem puerum alacriter Apollinaris ad se perduci iussit. Videntibus autem cunctis qui aderant, nihil aliud Apollinaris, quàm signum crucis super oculos cæci faciens, dixit: Deus, qui non localiter sed vbique es, intromitte cognitionem filij tui Domini nostri Iesu Christi in istam ciuitatem, vt non solum istius oculos corporales illumines, sed etiam interiores oculos genialium commorantium in loco isto, aperias, vt celeriter cognoscentes Christum Iesum filium tuum, suum esse Deum, locum mihi prædicationis tribuant, cum magno affectu. Expletis his sermonibus, vidit cæcus: & prouolutus ad pedes beati Apollinaris, vnà

Osculum pacis.

Herenæus hospes Apollinaris.

Signum crucis cæcos illuminat.

cum parentibus, credens in Christo, baptizatus est in fluuio non longè ab vrbe Rauenna. Matrona verò cuiusdam Tribuni militum, nomine Thecla, per annos plurimos grauissima tenebatur infirmitate, quam nullus medicorum poterat erigere. Factũ est igitur, vt miles Christianus adstaret ante tribunal, & orta fabula à Tribuno de coniuge infirma, ait miles: Est apud me quidam peregrinus, prouecta ætate, qui etiam filium meum absque vllo medicamine illuminauit. Hũc si venire permittitis, mox vt illum viderit, conualescet. Ait ei Tribunus: Et hic vnde aduenit? Qui respondit: Ab vrbe Roma. Tribunus dixit: Ergo Romanus genere est? Respondit: Nescio, plus tamen Græcus esse videtur. Dicit ei Tribunus: Secretè perduc eum in domum meam, vt cognoscam vera esse quæ dicis. Cúmq; ingressus fuisset vrbem Rauẽnam Apollinaris, circũ signans se honestissimè, dixit: Deus qui operaris cum Petro magistro meo, operare & mecum, vt clarificetur nomẽ tuum, & fiat voluntas tua. Et ingressus domum Tribuni, officiosissimè susceptus est. Ait autem ad eum Tribunus: Bene aduenisti medice, & quid dulcius, quàm æstuãti frigida aqua? Cui beatus Apollinaris respondit: Requiescat in vobis pax domini Dei nostri Iesu Christi. Tribunus dixit: Quis est de quo dicis? Respondit: Filius Dei viui, qui sæculum perditum renouabit. Tribunus ait: Vt video, tu Galilæus es. Respondit: Etiam.

Thecla morbus incurabilis arte humana.

Tribuni domum ingreditur.

Salutatio veri discipuli Christi.

Tri-

Tribunus ait: Nosti curationes? Respondit Apollinaris: Nihil sine nomine Iesu. Ait Tribunus: Et quæ virtus est in Iesu? Apollinaris respõdit: Conuoca huc milites tuos, & cunctis videntibus dignosces virtutem Iesu. Cúmque adstarent, ait Tribunus: Ecce mulier mea lecto tenetur infirma annis plurimis, cui omnis medicina contraria extitit, si qua ergo virtus est in te, operare. Cui respondit Apollinaris: Aperiat Deus oculos cordis vestri, vt videntes mirabilia eius, credatis Iesum Deum esse. Tunc apprehendens manum mulieris, ait: Surge in nomine Domini nostri Iesu Christi, & crede in illum: & ne amplius dixeris, quòd alius similis sit illi. Statimq; surgens mulier, descendit sana de lectulo, clamans & dicens, quòd non sit alius Deus præter Iesum quem prædicat Apollinaris. Videns verò Tribunus & milites, obstupuerunt dicentes: Quia verè hic est deus, qui talia fecit. Potest etiã iste, si diligatur, inter bella ppæstare auxilia. Interea ipse Tribunus cum vxore & filiis & familia sua credentes in Iesum, baptizati sunt. Sed & multi alij ex Paganis, qui interfuerãt, cœperunt fidem Iesu Christi profiteri. Habitauit interea in domo Tribuni intra vrbem Rauennam beatus Apollinaris, & quotidie ad eum veniebant ex populo, & docebat eos secretè, dicens: Credite in Iesum, quoniã ipse est deus cœli & terræ: & credentes baptizabantur. Multi verò nobiles dabant filios suos Beato Apollinari, vt ab eo-

Iesus medicina languentium.

Thecla sanatur.

Baptizatur domus Tribuni.

Studio Apollinaris iuuentus eruditur. dem sacris literis erudirentur: illi videlicet qui iam in Christo credebant. Mysterium enim & baptismata in domo Tribuni beatus Apollinaris agebat cum discipulis suis assiduè. Itaque intra duodecim annos, duos presbyteros, Adheretum & Calocerum ordinauit: Marcianum nobilissimum virum, & Leuthadium Philosophũ diaconos fecit. *Diaconos instituit.* Sex etiam clericos statuit, cum quibus die noctúque psalmos Deo canebat. Cúmque cresceret Apollinaris in deprecatione Iesu Christi, & multitudo populi creuisset in fide Christi, iam non poterat latere. Nunciatum est ergo de eo duci Saturno, qui producens eum, statuit ante pontifices Capitolij Rauennatis. Interrogauitque eum Dux, quis velit esse? *Cõfessio oris Christiani ad salutem.* Qui respondit libera voce, Christianus sum. Dux ait: Quis est Christus? Apollinaris respondit: Filius Dei viui, per quem omnis creatura viuit: quæ in cœlo, & quæ in terra, & quæ in mari est. Cui dux ait: Et te ipse misit ad nos, vt euacues culturas deorum nostrorum? an ignoras sacrum nomen Iouis, quia magnus est qui est habitator huius Capitolij, ciuitatis, cui te oportet humiliari? Apollinaris respondit: Quis sit habitator ignoro, & quale templum possideat, nõ vidi. Aiunt Pontifices: Veni & vide magnum templum, & mirè exornatum, ibique cernes simulachrum inuictissimi Iouis. *Templum Iouis miro artificio extructum ad fallendum.* Cúmque introisset in Capitolium, beatus Apollinaris, subridens, ait Pontificibus: Ista tanta ornamen-

ta aurea & argentea, melius poterant pauperibus erogari. Tunc irruentes Pontifices Paganorum, cum populo super eum, nimia eum cæde mactauerunt. Et eiicientes eum ad mare, semiuiuum reliquerunt. Quem colligentes discipuli eius, absconderunt in domo cuiusdam mulieris viduæ Christianæ, adhibentes ei curam. Post menses autem sex, nobilissimus vir nomine Bonifacius, ciuis Classis, subitò obmutuit. Cui dum plurimi medicorum nihil prodessent, indicatum est, quòd famulus Dei Apollinaris viueret, & apud viduam lateret. Mittens igitur ad eum coniunx eius, obsecrare cœpit, vt ad virum eius visitationem suam impenderet. Cúmque peruenisset ad domum, puella de domo habens spiritum immundum, exclamauit, dicens: Recede hinc serue Dei viui, nam facio te pedibus ligatis de hac trahi ciuitate. Cui ait sanctus Apollinaris: Obmutesce diabole, & exi ab ea, & ne amplius in hominibus loquaris. Qui statim recessit ab ea. Ascendens verò vir beatissimus in domum Bonifacij, vidit eum iacentem mutum, & ait: Domine Iesu Christe, qui clausisti os istius hominis, ne amplius inuocaret idola in auxilium suum, aperi continuò os eius, vt tuum nomen, quòd est benedictum, inuocet, & credat quia tu es Deus viuens in sæcula sæculorum. Cúmque à Christianis dictum fuisset, Amen: eadem hora soluta est lingua eius, & laudabat Dominum,

Caeditur S. Apollinaris.

Bonifacius mutus efficitur.

Puella à dæmo. obsessa.

Soluitur lingua.

Ingens numerus credentium. dicens: Non est alius Deus, quàm hic quem beatissimus prædicat Apollinaris. Eodem die amplius quàm quingenti homines crediderunt in Iesum, agentes gratias Deo, & Apollinari famulo eius, per quem illuminati sunt omnes. *Paganorum vis in S. Apollinarem.* Non post multos autem dies inflati quidem Paganorum à spiritu immundo, suam facientes voluntatem, tenuerunt eum: & diutius cæsum, fustibus, prohibebant ne de nomine Iesu mentionem aliquam faceret. Qui iacens in terra, clamabat, quòd verè ipse est Deus, qui sponte, pro omnium hominum salute corporaliter pati voluit. Non ferentes Pagani hoc testimonium, beatum Apolinarem nudis pedibus super prunas stare fecerunt. Qui amplius Christo testificabatur. Pagani verò ab vrbe Classe, eum proiecerunt, dicentes ei: Quamuis curationes facias, vrbem tamen noli ingredi, & viues. Erat itaque beatissimus vir iacens extra muros, & prædicans de nomine Iesu incessanter. Veniebant ad eum multi de ciuitate, timentes Dominum, & ministrabant ei. Non enim parua erat plebs Christianorum, maximè nobiliū. *In tugurio mysteria faciebant Christiani.* Habebant enim Christiani tugurium non longè à muro, vbi mysterium faciebant. Baptizabantur autem in mari, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quotidie innumeri. Post plurimos deinde annos beatissimus Apollinaris ad Æmiliam perrexit, docendo secretè populum, quoscunque poterat trahere verbo. In-

terea Caloterus presbyter gubernabat Ecclesiam, quæ erat Rauennæ, latenter faciens multas virtutes in nomine Iesu Christi. Non post multum tempus regressus ab Æmilia beatus Apollinaris, à Christianis cum omni gaudio susceptus est. Eodem tempore Rufus Patricius, ex consule ducatum agebat Rauēnæ, cuius vnica filia infirmabatur. Indicatum est ei de nomine Apollinaris sacerdotis: quem mox iussit ad domum suam venire, vt visitaret filiam eius. At vbi ingressus est domum cum clericis suis, statim defuncta est puella. Cúmque lamentationes audiuisset Apollinaris, cognouit quia transisset. descendénsque increpabat eum Rufus Patricius, cum lacrymis, dicens: Atque vtinam domum meam non introisses. Dij enim magni indignati, noluerunt filiam meam saluare. Tu verò in quo poteris, cura eam. Et omnes qui aderant, flebant cum eo. Cui beatissimus Apollinaris dixit: Fiducialiter age Patrici, & iura mihi per salutem Cæsaris, quia permittes puellam sequi Saluatorem suum, & modò cognosces virtutem Domini nostri Iesu Christi. Rufus Patricius respondit: Scio quoniam mortua est puella, & non viuit: tamen si videro eam stantem & loquentem, laudabo virtutem Dei tui, & non prohibebo sequi Saluatorem suum. Tunc cum vniuersa multitudine flente, ipse fiduciam habens in Iesum, accessit, & tetigit puellam, dicens: Domine Iesu Christe,

Caloteri presbyteri virtus insignis.

Inuocatione

Christi in nomine B. Petri suscitatur puella. Deus meus, qui magistro meo Petro Apostolo tuo dedisti locum impetrandi apud te quæ desiderat, tu suscita hanc puellam, quia tua est creatura, & non est alius Deus præter te. Et respiciens ad puellam, ait: Quid iaces? Surge, confitere creatorem tuum. Quæ statim surrexit, & loquebatur, vociferans, dicens: Magnus Deus, quem prædicat Apollinaris, famulus eius, & nullus est alius præter eum. Factum est igitur in illa hora gaudium magnum coram omnibus, & coram Christianis, quia magnificatum est nomen Domini nostri Iesu Christi. *Baptizatur eadem.* Baptizata est puella cum matre & familia promiscui sexus, trecenti viginti quatuor. sed & multi alij ex Paganis crediderunt Christo. Rufus verò Patricius timens Cæsarem, occultè diligebat beatum Apollinarem, & ministrabat ei. *Consecratur Christo.* Filia verò eius consecrata est Christo, & permansit virgo. Nunciatum est hoc Cæsari à Paganis, quòd quidam vir veniens ab Antiochia, magicis artibus & incantationibus nomen Iesu Hebræi introduxisset in vrbem Rauennam, & magna multitudo obediret illi, etiam domus Rufi Patricij. *Imperio Cæsaris vocatur S. Apollinaris.* Cui Cæsar mittens successorem, scripsit ad vicarium præfecturæ, vt præsumptorem huiuscemodi aut diis inclinaret, aut longè in exilium mitteret. Accersiuit itaque Messalinus vicarius Apollinarem in prætorium suum, & ait ad eum coram sacerdotibus Capitolij: Quis diceris? Respondit,

Apollinaris. Messalinus dixit: Vnde huc aduenisti? Respondit: Antiochia. Messalinus dixit: Quam artem agis? Apollinaris respondit: Christianus sum, & discipulus Apostolorum. Vicarius dixit: Et quis est Christus? Apollinaris respondit: Filius Dei viui, qui fecit cœlum & terram, mare, & omnem animam viuentem. Messalinus dixit: Tu de illo Christo dicis, qui ante paucos annos, dum se filium Dei diceret, à Iudæis interfectus est? Vtique si hic Deus erat, nec mori poterat, nec contumeliis affligi: sed superbè agens iniuriatus est & morti traditus: hunc tu, qua ratione in numero deorum computas, ignoramus. Apollinaris respondit: Audi Iudex quæ dico viriliter: Deus erat manens in corpore, mundo faciebat mirabilia insignia. Quod autem à Iudæis tentus est, siue crucifixus, caro quæ ex virgine sumpta est, patiebatur: Deus enim impassibilis permansit, & immortalis. Qui tamen etiam ipsam carnem tertio die excitauit à mortuis, apparens multis: ascendit in cœlum, vnde descenderat Deus. Tantam verò tribuit potestatem in se credentibus, vt in nomine eius dæmonia eiiciantur, infirmi conualescant, mortui resurgant. Vicarius dixit: Tu mihi persuadere non potes, vt ego Deos sequar ignotos, qui á Senatu præcepti non sunt. Sed istis postpositis, accede ad Capitolium, & manibus tuis ponetur thus magno Deo Ioui, & immola diis vt possis viuere. Nam per sa-

Vox Messalini indocta.

Consuetudo Romanorũ in referẽdis aliquibus in numerum deorũ

lutem Cæsaris verberatum te diuersis pœnis, in exilium dirigam. Apollinaris respondit: Iam me perductum in Capitolium existimata, securus esto, quia manibus meis thura non ponam dæmonio, sed Domino meo IesuChristo incensum offeram laudis, & suauitatis. Tunc exclamantes Pontifices, dixerũt: Ignoras iudex, quia hic sibi nomen posuit Pontifex, vt sub nomine nostro seducat turbas? Sed examina eum de præsumptionibus suis. Vicarius dixit ad officium: Exuite eum, & cædentes dicite: Resipisce, & immola diis. Cúmque cæderetur, clamabat dicens: Christianus sum, fac quod tibi videtur. Dum hæc circa famulum Dei geruntur, vnus de pontificibus dæmonium habens, dixit ad Vicarium: Eculeo appendatur, vt tortus diutius, det honorem diis immortalibus. Beatus Apollinaris dum torqueretur, dicebat: Dominum Iesum Christum Deum viuum esse confiteor, & aliud non dico. Tum vicarius: Dic mihi pestifer, quæ remuneratio tibi erit pro his pœnis? Apollinaris respondit: Si quis perseuerauerit vsque in finem in Christo, hic saluus erit: & si mortuus fuerit, viuet. Hæc est remuneratio Christianorum. Tunc vniuersi qui aderant, & audierunt hæc, glorificabant Deum cœli: quia fortior erat Apollinaris, dum pateretur ab his qui ministrabant ei tormenta. Iudex dixit: Denuò verberetur, & super plagas bulliens aqua mittatur: hic sub præcone ad nauem perduca-

Pontificum peruersa inuidia.

Virgis cæditur.

In tormentis vox vna.

Remuneratio Christianorũ

tur, & cum graui pondere feratur in exilium, & ad partes Illyricæ relegetur. Quidam verò, qui sæuior erat in famulum Dei, arreptus à dæmonio, subitò expirauit. Cúmque eleuatus fuisset à terra, beatissimus Appollinaris, ait vicario: Impiissimè, quare non credis in filium Dei, vt euadas tormenta æterna? Tunc indignatus iudex, iussit saxo os eius contundi. Videntes autem Christiani tantam impietatem, commoti sunt & irruerunt super Paganos: tantáque allisio fuit, vt subitò amplius quàm ducentos homines impios interficerent: sed & vicarium perimere cogitabant. Perturbatus itaque Iudex, reclusit se: Appollinarem verò cum grauissimo pondere ferre iussit, & in carcerem horrificum claudi, & in ligno extendi, & nihil illi ministrari, vt deficeret. Angelus autem Domini nocte veniens ad eum, videntibus cunctis custodibus pauit, & confortans abiit. Quarto igitur die cognouit iudex, quòd adhuc viueret. Quare secretè catenatum in nauem imposuit, & in exilium direxit. Secuti verò sunt eum tres viri de clero, qui eum ministrabant. Interea Ecclesia quæ erat Rauennæ, gubernabatur à presbyteris & Diaconibus, crescente numero Christianorum. Cúmque litrora currentis maris, nauigarent, subitò nata est tempestas, & facta naue in sicco comminuta est, & eiectus est in littore Beatus Appollinaris cum clericis suis, & duobus militibus, cæteri verò mortui sunt in

Os S. Appollinaris saxo contunditur.

Ob crudelitatem paganorum seditio

Confortatur noctu ab Angelo.

Appollinaris cum suis liberatio à tempestate.

mari. Aiunt itaque ad eum milites: Domine pater, quò ibimus? quid faciemus? Quibus ait: Baptizamini in nomine Iesu, & viuetis. Qui statim renunciantes idolis, baptizati sunt in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Tunc cœperunt pergere de loco in locum, & pertransierunt Misiam, prædicantes verbum Dei, & nemo eos recipiebat. Interea cuiusdam primi & magni viri frater leprosus effectus, visus est à beato Apollinare, cui dixit ille: Tu vis fieri sanus? Qui ait: Volo. Apollinaris respondit: Crede in Iesum Christum. Respondit: Si me sanum fecerit ipse, est Deus. Inuocans Apollinaris nomen Iesu, tetigit eum: & statim sanus factus est. Qui & ipse renuncians simulachris, credidit in Iesum, & baptizatus est, & mãsit apud eum diebus plurimis. Et inde transiuit ad ripam fluminis Danubij, & multos sociauit ad Dominũ. Cúmque innotuisset quòd inimicus esset idolorum, volebant eum occidere. Qui fugiens, descendit in partem Thraciæ, & mansit ibi diebus plurimis. Erat enim in ciuitate templũ Serapis, qui in ipsis diebus nullum responsum suis dabat, spiritúsque dæmonum locutus est dicens: Nescitis quia discipulus Petri Apostoli IESV Christi, à Roma huc venit, & ligauit me, prædicans Iesum. Hic si expulsus non fuerit ab his locis, nos vobis responsa dare non possumus. Facta itaque inquisitione, inuentus est Apollinaris. Quem discutientes, quid faceret in finibus eo-

Leprosus mundatur in nomine Iesu.

Apollinaris ad Danubiũ versatus.

Templum Serapis.

rum? narrabat eis, quia Christianus sum, & pro Christi nomine ab vrbe Rauenna huc in exilio missus sum. Qui exuentes eum, diutius fustibus cæsum, vsque ad mare perduci fecerunt. Rogantes quoque Rectorem prouinciæ, vt per vsum nauis currentis ad Italiam, Apollinaris cum suis hominibus aueheretur, dicentes: Melius est vt ibi, vnde venit, habitet, & subuertat populum, quàm hic euacuet culturas deorum nostrorum. Itaque post tertium annum Rauennam ingreditur. Quem suscipientes Christiani, gauisi sunt gaudio magno, glorificantes Deum qui eis suum patrem & doctorem reuocasset. Multa enim mirabilia per eum Dominus in littore Dalmatiæ, dum regrederetur, operatus est. Contigit post multum temporis, dum Christiani mysterium facerent in suburbano Pyrinei senatoris, quòd subito seditio orta est in ciuitate à Paganis de nomine Apollinaris: & irruentes populi super eum, ligatum ad forum perduxerunt, cædentes & vulnerantes. Non enim dignus est iste, dicebant, præsentari magno Deo Ioui, quia frequenter eum illusit: sed ducatur ad templum Apollinis, ibíque cognoscat virtutem deorum immortalium. Cúmque perductus fuisset, multi nobiles viri tam Pagani quàm Christiani, vnà cum populo secuti sunt eum. Dicebant verò Pagani: Videamus si iam homo iste resipuit. Et dum venisset ad tēplum, & vidisset simulachrū Apollinis, ait

Despicitur S. ab infidelibus.

Apollinaris adstātibus: Nunquid iste est Deus, in quo auguria captatis? Responderunt Pagani: Etiam, primus inter deos, & custos ipse est ciuitatis. Respondit Apollinaris: Nunquam sit huic bene: sed hoc destructo, erit custos Christianorum commorantium in loco isto, Dominus Iesus Christus, qui verè est Deus. Et facta oratione, simulachrum solutum, & templum diaboli destructum est. Pagani verò videntes quæ facta sunt, clamabant, dicentes: Senex impius interficiatur, per quem omnia facta sunt. Christiani verò gratias Deo referebant, dicētes: Quod verè ille est Deus qui talia per hunc patrem nostrum operatur. Commota itaque pars Paganorum, tradiderunt eum iudici, cui nomen erat Taurus, vt eum interficeret. Qui congregans omnem nobilitatem vrbis in prætorium suum, his verbis cœpit eum alloqui: Rogamus te, prode nobis, in qua virtute tanta exerces: aut vbi facis congregationem & signum, vt tanta turba te sequatur? Respondit Apollinaris: Virtus alia non est, quàm Domini nostri Iesu Christi. Dominum enim in cordibus nostris habemus: tamen si fabricam quæris, non longè est ab vrbe: illic Christianis eloquia tradimus diuina. Taurus iudex dixit: Sunt tibi aliqui adiutores? Respondit: Etiam, plurimi. Taurus iudex dicit: Et vbi sunt modo? Apollinaris respondit: In hac Rauennatium vrbe consistunt. Taurus iudex dixit: Est in te aliqua virtus diuinitatis? Beatus Apollinaris

Templū cum idolo ad ædificationē Iesu dissoluitur.

In qua virtute S. miracula faciant.

respondit: Iam dixi tibi, est virtus superna Domini nostri Iesu Christi. Taurus iudex dixit: Ecce apud me est filius naturalis cæcus natus: inuocato igitur nomine ipsius, quem crucifixum à suis asseris, aperi oculos eius, & credemus quia verè ipse sit Deus: sin autem aliud, igni te trademus ad comburēdum pro sceleribus tuis. Apollinaris respondit: Veniat ad me ille cæcus. Cúmq; venisset, ait ad eum Apollinaris: In nomine Iesu Christi crucifixi aperi oculos tuos, & vide. Qui statim aperiens oculos, recepit lumen. Stupefacti igitur omnes qui erant præsentes, dicebant, Quod verè hic est Deus qui talia operatur. Multique ex eis crediderunt in Iesum. Tunc Taurus præses secretè eruit eum de populo, & misit illum nocte in præsidio suo, quasi custodiendum. Et mansit ibi annos quatuor. Erat enim ab vrbe miliario sexto, ibique currebant ad eum omnes Christiani, & docebantur ab eo. Quicunque verò ad eum æger perductus fuisset, sanus reuertebatur, quacunque infirmitate detentus fuisset. Postea in diebus Vespasiani Cæsaris, inuidiosa relatio Pontificum Capitolij Rauennatis, qui erant super aras trecentas, peruenit Romam, aduersus beatum Apollinarem, & dicebat: Si hunc seductorem Apollinarem non interfeceris, qui contraria regno vestro & saluti præfecturæ prædicat. Romanas cæremonias exterminio tradetis. Nō enim parua multitudo ab eodem seducta, quo-

Recipit visum cæcus.

Inuidiosa Pōtificum relatio contra S. hominem.

tidie in iniuriis deorum immortalium debacchatur: ipse quoque magicis artibus templa omnia destruit. Solius igitur Apollinaris incuruata ætas vita priuetur, vt nomen Romanum permaneat. Dixerit itaque Imperator Talemium Sionem, vt si diis sacratissimis quis temerario ore iniuriam insereret, pro ipso contemptu deorum aut satisfaciat, aut vrbe priuetur. Non enim iustum est, ait, vt nos deos vindicemus, ne si ipsi de inimicis suis vlcisci non poterint, irascantur. Interea hęc data iussio percurrit ad Demosthenem, illustrem virum atque patricium, sed omnino paganissimum: qui missa executione, Apollinarem sibi exhiberi iubet. qui cum iam incuruatus nimia ætate & diuersis passionibus adstaret in conspectu iudicis, clamatum est à Paganis: Nihil ab eo inquiras, omnes scimus quia Christianus est, & destructor templorum. Aut puni eum, aut longius proiice ab hac vrbe, ne pereamus. Demosthenes Patricius dixit: Dic mihi antique seductor, cuius religionis es? Beatus Apollinaris respondit: Non nego gloriæ vestræ, sed verum dico, quia Christianus sum, & eruditus à beato Petro Apostolo, & ab ipso in hanc fœlicissimam directus sum vrbem, vt per nomen Iesu Christi salutem consequi mereantur credentes huius vrbis habitatores. Tum Demosthenes Patricius dixit: Quid multa? tempus est, vt à vanitate tua recedens, satisfacias diis. Beatus Apollinaris re-

In dicta causa damnandum predicant.

Blasphemia in virũ Dei.

Ab authoritate firmat legationem suam.

Sirexit, vt

ſpondit: Sacrificium meipſum offero pro ſalute filiorum meorum, quos adquiſiui. Si quis non receſſerit ab hac incredulitate, & non adorauerit Deum cœli, qui cum Domino noſtro Ieſu Chriſto & Spiritu Sancto regnat in ſæcula ſæculorum, erit conſumendus igni perpetuo: qui autem crediderint, & baptizati fuerint, habebunt requiem æternam, & diuitias immutabiles. Tunc iudex accenſus furore, tradidit eum in cuſtodiam cuidam Centurioni, qui & ipſe iam Chriſtianus erat occultus: cogitans quibus modis à cruciatibus eum liberaret. Accipiens itaque Centurio, duxit eum ad Claſſem in domum ſuam. Poſt aliquot dies dicit Centurio Apollinari: Domine pater, noli te tam citò morti tradere, quia vita tua nobis neceſſaria eſt: ſed egredere noctu, & vade in vicum quo infirmi habitant, donec furor populi conquieſcat. Et medio noctis laxauit eum, vt fugeret. Cúmque cognitum fuiſſet à Paganis, ſecuti ſunt eum: qui apprehenſus non longè à porta, tamdiu cæſus eſt, donec exiſtimatus mortuus relinqueretur. Exinde ante lucem collectus à Diſcipulis ſuis, perductus eſt in vicum vbi leproſi morabantur: & ibi inter Chriſtianos iacens, ſeptem dies ſuperuixit, admonens Eccleſiam ne à fide Chriſti diſcederet: & annuncians eis, quod multæ futuræ eſſent perſecutiones pro nomine Chriſti:

Cur ſaluandi ſint nonnulli & damnandi alij.

Chriſtiani fidelitas.

Inſectantur Pagani S. Apollinarẽ.

Vehementer flagellatur.

Principes ad fidem vocandos testatur. sed post has plurimas tempestates, etiam principes ad fidem Christi essent accessuri. Annuncias etiam, omnia numina dæmonum euacuanda, & liberè in toto orbe terrarum hostias à Christianis Deo viuo offerendas esse. Si quis ergo, inquiens, permanserit in fide Iesu Christi, vita viuet, & non morietur. *Consolatur suos.* His & aliis multis expletis eloquiis, defunctus est beatissimus Apollinaris, martyr, & Episcopus, & sepultus est extra muros Classis, in arca saxea, sub terram, propter metum Paganorum missa. Gubernauit autem Ecclesiam suam annos viginti nouem, mense vno, dies quatuor: passúsque martyrium est sub Vespasiano Cæsare, die decimo kalendarum Augustarum, regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, *Sub Vespasiano moritur*

Amen.

FINIS.

F. THOMAS BEAVLXAMIS Parisinus Carmelita Meldunensis Baccha-laureus Theologus Christiano le-ctori, Salutem in Domino.

Hostium vtique grauior potentia, maiorem lucum industriam accersit: hæreseon quoque & schismatum dira illuuies antiquorum Ecclesiæ Patrum & splendorem, & puritatem hisce tempestatibus excitat. Vt enim diuturnæ paci assueti arma omnia abiiciunt, & contemnunt: immo conflant gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: vbi verò tuba terribilem sonitum procul excitarit, *Vt nunc ob hæreses antiquorum Patrum libris in medium è latebris prodeunt.*

,, Rupta quies populis, stratisq; excita iuuẽtus *Lucianus libro 1. belli Pharsal.*
,, Diripiunt sacris affixa penatibus arma,
,, Quæ pax lõga dabat nuda iam crate fluẽtes.
,, Inuadunt clypeos, curuatáque cuspide pila,
,, Et scabros nigræ morsu rubiginis enses:

Sic nuper cum Hæreses obriguissent, & paulatim bona studia marcescere, & veterum monumenta sub puluere delitescere videbantur. Nunc postquam Antichristi lituus insonuit, & machinæ Sathanicæ in Ecclesiam erectæ sunt, primis illis nostris patribus obuiam procedimus, applaudimus, eos excipimus, nósque eorum pædagogiæ mancipamus. Hos benignißimus Deus vt turres, vt validißimos arietes, vtque sui gregis & fidei protectores suppeditat. Nunc enim videns illorum opera prælis committi, nocturna, diurnáque manu versari, legi, palam fieri. Nolim hic Atha- *Sepulta nuper studia.*

nasij, Palladij, Clementis Alexandrini, Cyrilli Ierosolymitani, & innumerorum aliorum patrum, qui quotidie à tineis vindicati prodeunt, meminisse. Habes Abdiæ historias Apostolicas, habes & Marcialis Epistolas, quæ apud Lemonicas plus mille annis latuerant, excussas. Nuper quoque cum in Aede diui Marcialis Lutetiæ concionaturus essem, ipso eiusdem discipuli Domini die, oblatus est mihi liber manu exaratus, adeò antiquitate confectus, vt vix legi posset. Hunc cum intentius perlegissem, obseruaui & ex titulo, & ipsa Historia ab Aureliano diui Marcialis discipulo editum esse: multámque instructionis præ se ferre, adeò vt quæ à Neochristianis friuola esse dicuntur, apertissime confirmet. Tum Bibliopolarum officinas cum adijssem, nec ipsum aut Lutetiæ alibíve impressum esse agnouissem, Abdiæ Historiæ, quæ tum fortè excudebatur adijci curaui. Hunc quæso, vt dignissimum testem excipe: nec nostrum laborem dedignare. Vale.

Vnde hic Aureliani liber innotuit.

*

AVRELIANI LEMOVICENSIVM *Episcopi, Diui Marcialis auditoris, olim eius beneficio à mortuis excitati, in eiusdem sanctissimi Marcialis Christi Iesu discipuli vitam historia.*

PRÆDICANTE Domino nostro Iesu Christo apud Iudæam, in tribu Beniamim, confluebat ad eum multa turba Iudæorum, deferens ei quę necessaria erant ad manducandum & bibendum: simúlque audire desiderans quæ ad animarum pertinent salutem. In cuius medio venit ad eum ex supra dicta tribu, vir quidam nobilissimus Iudæorum nomine Marcellus, cum vxore sua nomine Elizabet, & filio vnico Marciale quindecim annorum ætatis. Audiente autem prædicantem Dominum, & dicentem: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: Nisi qui renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei, salubria vitæ pręcepta: Cōpuncti corde cœperunt efflagitare eius immēsam clementiā, vt sicut ipse prædicabat, iuberet eos fonte baptismatis regenerari. Tunc iubente Domino baptizati sunt à beato Petro Apostolo, Marcellus scilicet cum vxore sua Elizabeth, & eximiæ indolis Marcialis eorum filius. Zacheus quoque, & Ioseph qui postea Dominum sepeliuit, multíque alij Iudęorum, quos longum est reuoluere ne immen-

Occasio qua pater & mater Marcial. sese Christi ferulæ subdiderunt.

Sūma Christi prædicationis.

Baptizatur familia Marcelli à Petro.

sum series recensita, tedere videatur. Reuertentibus vero omnibus ad propria bonæ spei non est reuersus ad paternam domum, sed totum se Domino commendans, & eius disciplinæ iugiter inhærens, sociauit se Apostolo Petro, qui ei proxima affinitate cõsanguinitatis iungebatur, eiusque instinctu, Domini ac magistri sui in omnibus obsecundare curabat salutaribus præceptis. Post multum verò temporis suscitauit Dominus quatriduanum Lazarum in Bethania: ibique sanctissimus Marcialis cum Domino interfuit. Consummata verò saluberrima Domini nostri Iesu Christi prędicatione, quando cum discipulis corporaliter cœnauit, ac misteria eius corporis & sanguinis sui in panis ac vini sacramento contradidit: pedésque eorum ab ipsis surgens dapibus lauit, & linteo detersit: Iste sanctissimus vir Marcialis ad seruiendum fuit deputatus cum Cleopha, ac multis aliis Discipulis, vt ea quæ tali apparatui necessaria erant, ipsi supplerent, cibi videlicet & potus copiam, & aquam ac linteamina ad discipulorum pedes abluendos & detergendos. Post sacram quoque ac venerabilem resurrectionem, quando ipse Dominus Iesus Christus nõ in ænigmate, sed in eo habitu & forma quam pro hominibus assumpsit, apparere dignatus est discipulis suis, & dixit illis: Pax vobis, illi verò turbati existimauerunt se spiritum videre, donec Domini iussu palpandas manus ac pedes viderunt quòd

Martialis paterna domo relicta, Christum sequitur.

Adfuit cum resuscitaretur Lazarus

Sacramẽtum Corporis & Sanguinis.

Ministrauit Christo et discipulis in Cœna.

Aderat Marcialis, cum Christus suis dicipsa resurrectionis appareret.

ipse coram eis partem piscis assi, & fauum comedit: Sanctissimus Marcialis sicut alij discipuli partem reliquiarum accipere meruit.

Cum verò Apostoli secundum quod sibi à Domino fuerat imperatum in Galilæam, videndi Dominum causa properarēt in montem, vbi ipse iusserat: beatus Marcialis vtpote nullo alio vel ad momentum penè recedēs loco, post sacri baptismatis perceptionem, & quòd beatus Petrus speciali amore consanguinitatis ei vinctus fuit, cum ipsis perrexit, ac potestatem prædicādi Euangelium ab ipso Domino, sicut cęteri Apostoli suscepit, dicēte Domino, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus sancti. Cúmque ascēsurus die quadragesimo post resurrectionē eduxisset discipulos foras in Bethaniam, ac eleuatis manibus ferretur in cœlum, & benediceret eis, memoratus vir Marcialis cum aliis apostolis benedici meruit, & cum ipsis in ieiuniis & orationibus perstitit, quotidie intrans & exiens cum illis laudans Dominum, & benedicēs Dominum, quousque die decimo ascensionis Christi ad Patrem, Spiritū in igneis linguis super se venientem vidit, ac cum aliis Apostolis edoctus, omnibus inuincibilis resurrectionis Christi extitit testis. Deinde post perceptionē sancti Spiritus, beati apostoli in fide roborati, passim per regiones dispersi, vnusquisque prouinciam ac regio-

S. Marcialis à Domino potestatem prædicandi accepit.

Luc. 24.

Adfuit cum Christus in cœlum ascenderet, & ab eo benedictionem accipere promeruit.

S. Marcialis die Pentecostes cum aliis spiritum sanctum accepit.

nem quam saluberrima prædicatione diuini seminis illustraret, delegit. Tūc beatus Petrus Apostolorum princeps, & beatus Marcialis condiscipulus eius & propinquus, anno secundo & vicesimo Imperij Tyberij Cæsaris, hoc est quinto anno post passionem domini Antiochiam simul perrexerunt, cum multis sibi sociatis discipulis, prædicantes publicè Euangeliū regni cœlorum, ac dicentes: debere agi pœnitentiam omnium peccatorum. Rogāte autem beato Petro, sanctus Marcialis prædicabat incessanter verbū Dei. Prædicantibus verò illis, tantam gratiam cōtulit dominus, vt innumerabilis populus cōuerteretur ad Christū, & facti Christiani multas construerent, in locis quibus non erāt, basilicas. Ordinatis autem Episcopis ac presbyteris cum Diaconibus præfatis omnibus Ecclesiis quas construxerant: nouerunt eos memorati ambo discipuli Domini, vt audita à se salutaria præcepta ad memoriā reuocarent, ac mente deuota procurarent illi soli inhærere, à quo redēpti essent vnda sanguinis ac signati fonte baptismatis. Interea his rite peractis, beatus Petrus Apostolorum princeps anno secundo Imperij Claudij Cæsaris, ab Antiochia in qua per septem annos Episcopus sederat, Romam pergens secum abire sanctum Marcialem permisit, vt quorum vnum erat sanctitatis studium ac dilectionis insigne meritū, eorum etiam fieret commune remunerationis præmiū. Pergen-

Quando Petrus & Marcialis Antiochiam perrexerunt.

Basilicæ ab eis construuntur.

Quot annis Petrus sederit Antiochiæ & quādo Romam venerit Marcialis comes Petri.

tibus verò eis, comitati sunt eos quidam è discipulis ab Antiochia. Inter quos fuerunt Alpinianus & Austriclinianus, & multi alij. Ingressi itaque Romam, recepti sunt in hospitium à Marcello cōsule Romanorum, & habitauerunt domi eius multis diebus, prędicantes publicè saluberrima vitæ præcepta, ac denunciante se à Domino Christo missos, vt relicto errore simulacrorum verum Deū in tribus personis existentem agnoscerent, & cognitum colerent, ac eius se seruos scirent, qui cruce suspensus eos mercatus est cruore. Commorantibus autem eis illic apparuit Dominus beato Petro, anno secundo postquam venerat Romā, & monuit eum vt dirigeret beatum Marcialem ad prædicandū prouinciis Galliarum, vt populus qui à diabolo tenebatur, tandē auditis æternæ vitæ pręmiis, deserens profanum errorē, Christi se mancipandum traheret seruitio, atque ad verā religionis fidē, à superstitioso conuerteretur errore. Tunc B. Apostolorum princeps Petrus accersito beatissimo viro Marciale, per ordinem narrauit ei omnia quæ sibi à Domino fuerant impetrata.

Suscipitur Petrus cum suis Romæ à Marcello Cōsule.

Dominus apparet beato Petro Romæ eum monens, vt Marcialis in Gallias mittatur.

Quo audito sanctissimus Marcialis grauiter cœpit flere, quia nolebat dissociari à B. Petro. Timebat longinquam regionem & homines Deum ignorātes, & veritatem prorsus nescientes, quē B. Petrus blande consolatus est, dicens: Frater sanctissime, noli contristari quia Dominus & magister noster semper erit tecum, sicut

Nolebat Martialis à Petro dissociari.

Consolatur à Petro.

Matth. vlt. ipse nobis pollicitus est, dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Præcepit etiam nobis post resurrectionem suam, dicens: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. *Marc. 16.*

Quod beatissime frater vtrisque nobis expedit conseruare, vt præcepti Dominici non simus immemores. Quare, age, ô vir præstantissime, & meis adquiesce consiliis, quod fiat vt nostro particeps efficiaris consortio: accinge lumbos tuos, & absque retractatione aliqua quantotius festinare ne differas, populũ qui dæmoniis noscitur deseruire, ad veram & integram diuini cultus religionẽ facias peruenire, vt amoto errore Gentilium, Christum valeat confiteri.

Est namque ciuitas in prouinciis Galliarum profano vacans errori, nomine Lemouix. Hanc cum adiacentibus tibi Christus commendat, vt tua prædicatione ab ipso sublimetur. Et quia tibi longa restat via, ne cuncteris meis parere sermonibus, quibus coronæ tuæ magnum assumas brauium. Sume tecum duos discipulos, qui & comitatui tuo intersint, & tibi obsequium præbeant, & coronæ præmiũ non amittant. In tantum age, vt si tibi gladiator occurrerit, pro nomine Domini percutienti colla submittas, & sicut audisti à Domino: Qui te percusserit in dextra maxilla, præbe illi & alteram. Et qui te ex-

Lemouicum Petrus Martialis commendat.

Constantia veri martyris & concionatoris.

poliauerit tunicam, dimitte ei & pallium. Tantum equo animo esto. Nec mora, sacratissimus vir Marcialis adiunctis sibi duobus discipulis Alpiniano, atq; Austricliniano, iter iuxta quod ei fuerat per beatum Petrum à Domino iniunctum, arripuit. Et cum cepti itineris maturitate viam conficerent, contingit vt beatus Austriclinianus vnus è comitibus migraret à sæculo, in loco qui Else vocatur. Quo viso beatissimus Marcialis velocissimo gressu non intrepidus Romam repedauit, nunciens beato Petro omnia quæ sibi in via acciderant. Quem ille percunctatus, dixit ad eum: Quantocius propera, sumpto batterio meo in manu tua. Cúmque ad locum perueneris, in quo fratrem exanimem reliquisti: tange ex ipso cadauer defuncti, & ego infundam orationem, statímque velut à somno expergiscetur, & continuò comitatui tuo inhærebit. Cuius verbis credulus idem beatissimus, vix sumpto batterio in manu sua peruenit ad corpus, quo tacto membra, quæ calore sanguinis fuerant viduata, extemplo rediuiua redduntur, & lucem quam amiserat moriẽdo propriis cœpit luminibus intueri. Quod ideo factum quis ambigat, nisi vt beati Petri fides clarescerct exhortantis, & beatissimus Martialis his incitaretur exemplis, quibus coronatus est meritis? Igitur beatus Marcialis cum discipulis suis permenso tam magno terrarum spacio, erat prædicans vbique seminarium verbum Dei.

Comites diui Marcialis.

Moritur Austriclinianus in via.

Redit Martialis ad sanctum Petrũ.

Petri batterium Marciali datur.

Resurgit Austriclinianus.

Tullum appulit Marcialis & ab Arnulfo excipitur.

Ingressus itaque Lemonicinium, venit ad Tullum castellum, & ibi receptus est in hospitium ab Arnulpho diuite, & mansit ibi duobus mensibus, in quibus diebus non cessauit à prædicatione diuina, sed semper verbum Dei omnibus ad se venientibus annunciare studuit. Erat verò tunc vnum & triginta habens ætatis annos, tertio imperij Claudij anno. Multus verò populus audiens tam salubria monita, & videns signa, quæ Dominus per seruum operabatur, quotidie ad eum confluebat, cupiens tam prędicatione illius instrui, quàm & miraculis recreari. Præfatus autem diues Arnulphus habebat vnicam filiam, quæ à dæmonio quotidie vexabatur. At vbi ingressus est beatus Marcialis domum, exclamauit dæmon, dicens: Scio me egressurum de ista puella, quia angeli qui tecum sunt, me grauiter torquent. Sed adiuro te per Crucifixum quem prædicas, ne me in abyssum mittas. Tunc beatus Marcialis dixit: Per ipsum crucifixum te adiuro vt exeas de corpore istius puellæ, & amplius non intres in eam, sed vade in locum desertum, vbi neque auis volat, neque habitatio hominum est. Ad hanc vocem euomuit puella spiritum immũdum, & quasi mortua facta est. Tunc beatus Marcialis tenens manum eius erexit eam, & reddidit patri incolumem. Sanctitas autem & benignitas ac magna humilitas erat in eo, & oratio assidua sicut præceperat illi & aliis discipulis suis, dicens: Orate

Marcialis tum erat 31. annorum.

Filia Arnulphi à dæmonio curatur.

Diaboli verba.

Exorcismus.

omni hora: nihil enim vnquam alios agere docuit, quod ipse prius non fecerit, & opere compleuerit. Aliud quoque non minus miraculum per eum operatus est Dominus in eodem loco, quod pretereundum non est. Princeps namque illius castelli nomine Nerua, cõsanguineus erat Neronis Imperatoris. Contigit autem vt filius suffocatus fuisset à diabolo, qui & mortuus est. Venientes igitur parentes adolescentis, pater scilicet, mater & omnes qui aderant, proiecerunt se ad pedes beati Marcialis, cum lacrymis dicentes, homo Dei adiuua nos. Corpus autem adolescentis proiecerunt ante eum, cum planctu, & magno eiulatu omnium. Condolens itaque vir sanctus lacrymis populi, flebat & ipse cum discipulis suis. Et cum ad hoc spectaculum plurimi conuenirent populi, beatus Marcialis loquutus est. Omnes nos tam Christiani, quàm etiam Pagani deprecemur Dominum, vt resuscitare eum dignetur. Ipse verò, & discipuli eius, & pauci Christiani qui ibi aderant, Dominum exorabant, vt eum resuscitari iuberet. Sicque beatus Marcialis Dominum cœpit exorare dicens: Deprecor te Domine sic tibi per vnicum filium tuum, & per Petrum, cuius iussa ad istam longinquam deueni regionem, vt resuscites hunc adolescentem, vt isto resuscitato multi per me in te credant. Tunc cum fiducia tenens manum eius dixit. In nomine Domini nostri Iesu Christi, quem Iudei crucifixerunt, &

Filius Neruæ cõsanguinei Neronis Imperatoris à dæmonio suffocatus excitatur.

Communis oratio.

Oratio S. Marcialis.

tertia die resurrexerit à mortuis, surge, & sta supra pedes tuos, & dic populo quæ vidisti in inferno. Qui statim surrexit, atque ad pedes beati viri se proiiciens, cœpit clamare, dicens: Baptiza me homo Dei, & consigna me signo fidei per quod saluus esse valeam, quia nemo aliter esse potest saluus, nisi fuerit baptizatus. Et adiecit dicens: Duo angeli ad me venerunt cum magno impetu, dicentes quod precibus sancti Marcialis suscitandus essem. Infernus nullam habet mensuram, ibi est fletus & amaritudo, ibi sunt tenebræ, mugitus & planctus, ac tristitia magna, frigus & ignis, magnus & horribilis nunquam deficiens, morsus serpentum, & fretor intollerabilis, & putredo atque miseria & vermis, qui nunquam moritur. Ibi sunt carcerarij infernales, qui animas quas rapiunt diuersis flagellis cruciant. Cúmque hęc & his similia diceret, cunctus populus clamare cœpit. Non est alius Deus, nisi quē prædicat iste homo Dei. Baptizati sunt autem in eodem castello, hominum vtriusque sexus tria milia sexcenti. Multa quoque munera beato viro obtulerunt, quæ omnia iussit dari pauperibus: post hæc abiit ad Sacellum Idolorum, & confregit sculptilia simulachrorum, & in nihilum redegit. Deinde omnibus feliciter peractis, venit cum suis discipulis beatus Marcialis ad Ergedium vicum in quo pagani multa sculptilia idolorum colebant diaboli errore decepti: In quem ingressus, cœ-

Exurgit mortuus.

Baptizari postulat.

Narratio eius qui mortuus fuerat.

Inferni descriptio.

Conuertitur populus.

Marcialis prodit ad populum.

pit prædicare Euangelium, dicens. Nemo potest intrare in regnum Dei, nisi renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, in remissionem peccatorum. Cumque hæc & his similia prædicaret, aduenientes Sacerdotes idolorum, percutiebant grauiter beatum Marcialem, & eos qui cum ipso erant. Vir autem Domini cum discipulis suis benedicebat Dominum, quia pro nomine eius digni essent talia pati. Recordatus est enim sanctus Marcialis admonitionis Domini, & beati Petri Apostoli qui dixerat ei. Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & aliam. Et si tibi gladiator occurrerit colla submittas. Cumque grauiter cæderentur, beatissimus Marcialis sic orabat expansis manibus ad Dominum: Tu es refugium nostrum Domine à tribulatione quæ circundedit nos, erue nos à persequentibus nos. Confestim itaque hij qui eos percutiebant cæci facti sunt, trahentésque se manu ad manum venerunt ad idolum Mercurij. Et cum secundum morem illud consulerent nullum dedit responsum, ideo quod ab Angelo Dei religatus esset igneis cathenis. Exeuntes autem ad aliud idolum quod erat in honore Iouis in alio loco, dixerunt ei. Deus noster iratus est nobis, vnde nec vult dare nobis responsum. Et ide venimus ad te, vt indices nobis quid facere debeamus. Quibus ille respondit, Deus vester non potest vobis dare responsum, quia ab Angelis Dei religatus est igneis cathenis ex ea ho-

Percutitur B. Marcialis à templi Sacerdotibus.

Sacerdotes idolorum cæci fiunt.

Idolum obmutescit.

Fatetur dæmon vel inuitus quæ ad Dei sunt gloriam.

ra qua ibi seruus Dei Marcialis ingressus est, & à vobis iniuriatus est. Tunc venerunt Sacerdotes qui percutiendo beatum Marcialem cæci fuerant facti, proiecerúntque se ad pedes Sanctorum, pœnitentiam postulãtes. Sanctus namque vir restituens eis visum, iussit eos venire ad statuam Iouis cum omni populo, vbi coram omnibus dixit. Adiuro te dæmon inique, qui in hac statua habitas, per Dominum Iesum Christum vt exeas de illa, & corã omni populo eam confringas. Qui iussa perficiens eam confregit, & facta est quasi puluis. Baptizati sunt autem in eodem vico in nomine Domini hominum vtriusque sexus duo milia sexcẽti, & iubente Dei famulo omnia sculptilia dæmonum confracta sunt, quæ erãt in eodem loco. Audiens hoc miraculum paralyticus quidam qui iacebat in grabato, deferri se fecit ad hominẽ Dei. Erat enim ex magno genere hominum, & multum diues auri & argenti & possessionum. Cumque preces ante eum funderet, tenens manum eius, & facta oratione cũ omnibus qui ibidem aderant, dixit. In nomine Domini nostri Iesu Christi quẽ Iudæi crucifixerũt, sta supra pedes tuos. Qui statim sanus factus est & glorificabat Deum. Obtulit etiam beato viro munera, quæ ipse noluit accipere, sed omnia pauperibus iussit dare. Commorante autem beato Marciale in eodem loco apparuit ei dominus in visu, & dixit ei. Ne timeas descendere ad vrbem Lemouicum, quia

Pœnitentia Sacerdotum. *Adiuratur dæmon.* *Confringit dæmõ statuã.* *Magna multitudo baptizatur.* *Paralyticus à B. Marcial. sanatur.* *Marcialis munera renuit accipere.* *Apparuit Dominus Marciali.*

ibi te glorificabo, & semper ero tecum. Tunc Apostolus Domini conuocare fecit omnes qui fuerant baptizati, & indicauit eis quid Dominus dixerat ei. Et commendans eos Domino, cum discipulis suis perrexit ad vrbem. Ingressi itaque ciuitatẽ, recepti sunt in hospitium à nobilissima matrona nomine Susanna. Sequenti verò die cœpit beatus Marcialis publicè prædicare Dominum. In domo autẽ Susannæ erat homo freneticus multis cathenis constrictus, quem nemo audebat soluere. Audiens autem beata Susanna multa signa, & innumerabilia miracula per beatum virum fieri, deprecata est eum, vt istum quoque sicut alios sanaret infirmum. Tunc ipse dixit ad eam: Si credideris, videbis gloriam Dei: & facto signo crucis super eum confracta est cathena, & saluus factus est homo. Quod videns venerabilis Susanna, procidit ad pedes eius, postulans vt baptizaretur. Tunc sanctus Marcialis baptizauit eã cum vnica filia sua Valeria, & orãte pro eis Dominum, repletę sunt ambę Spiritu sancto. Baptizati sunt autẽ omnes qui in domo eius erãt, tam ingenui quàm vernaculi numero sexcẽti. Postea deniq; perrexit cum discipulis suis ad theatrum prædicare Euãgelium regni Dei. Quod põtifices idolorum indigne ferentes, grauiter eos flagellis cæsos miserunt in carcerem. Sequenti verò die circa horam diei tertiam, orauit beatus Marcialis ad Dominum, dicens: Domine Iesu Chri-

Marcialis Lemouicum ingressus, à Susanna nobili matrona in hospitium excipitur.

Valeria Susannæ filia vnica.

Freneticus è domo Susannæ, ad sanctum Marcialem adductus dæmonio liberatur, facto super eum crucis signo.

Susanna cum filia sua Valeria baptizatur.

In Theatrum Marcialis prodit prædicaturus.

Læditur Marcialis cum suis à Põtificibus.

ſte lux indeficiens, da nobis lumen quod luceat nobiſcum in æternum, ne gaudeant filij tenebrarum, qui nos in obſcuriſſimo carcere propter nomen tuum retruſerunt. Cúmque hæc dixiſſet, continuo lux magna refulſit in carcere, quaſi ſi adeſſet ibi ſplendor ſolis, & cunctorum cathenæ confractæ ſunt, & oſtia aperta ſunt, & omnes qui ibidem aderãt, proiecerunt ſe ad pedes beati viri, rogantes vt baptizarentur. Terræ motus etiam factus eſt magnus in ciuitate, & fulgura & tonitrua ſonuerunt, ita vt omnes Pagani fugerent ad templa idolorum, ibidem ſe ſaluare cupientes. Nam Pontifices idolorum, qui percuſſerant ſeruos Dei, ictu fulguris necati ſunt. Condoluerat enim Dominus impune talia ſeruos ſuos pati. Tũc omnes vnanimiter terrore percuſſi, perrexerunt ad carcerem, & educentes inde ſanctos Dei, prouoluti ſunt ad pedes ſancti Marcialis, & clamabant, dicentes: Si iſtos ſuſcitaueris, ſanctiſſime pater, qui mortui ſunt, in nomine Dei tui, omnes pariter credemus in eum. Beatus ergo Marcialis expanſis manibus in cœlũ, dixit: Domine, qui dixiſti nobis: Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis huic monti: tranſi hinc, & trãſibit. Fides noſtra talis eſt, vt iubeas eos reſuſcitari, per manus angelorum tuorũ. Hæc dicẽs perrexit ad corpora mortuorũ, & ait: In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, quem Iudæi crucifixerunt, & tertia die reſurrexit à mortuis, Surgite, & dicite populo quid

Incarceratus luce diuina illuſtratur.

Eripiuntur beneficio diuino vincti.

Terræmotus & fulgura.

Pontifices fulgure perimuntur.

Adcurrit populus ad S. Marcialem.

Excitantur Pontifices.

quid illi expediat agere. Tunc ſurgentes, prouecti ſunt ad pedes ſanctorum, dicentes: Peccauimus in vos, neſcientes quid agere deberemus. Hoc videntes omnes populi, cum Pontificibus templorum Aureliano ſcilicet, & Andrea, qui fuerant reſuſcitati vna voce cœperunt clamare, & dicere. Non eſt alius Deus in cœlo & in terra, niſi quem prædicat iſte homo Dei. Sequenti verò die iuſſit diſcipulus Domini couenire omnem populum à minimo vſque ad maximũ, & baptizauit eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, in remiſſionem peccatorum, numero viginti duo milia. Deinde cum omni populo venit ad templum idolorum, in quo erat ſtatua Iouis, Mercurij, Dianæ, & Veneris. Confractiſque idolis, dedicauit ibi Eccleſiam in honore ſancti Stephani prothomartyris. Beata autem Suſanna derelinquens hoc ærumnale ſeculum, ſuſcepta ab Angelis feliciter migrauit ad Chriſtum. Sepulta verò eſt, ac condita aromatibus à beato Marciale, cum magna veneratione. Multa etiam dona, & innumera beneficia contulit beato viro, auri videlicet & argenti poſſeſſionis vinearum, ac terræ copiam. Seruorum etiam dedit multitudinem, vt quãdo ipſe vir Domini ab hoc ſæculo ad Chriſtum eſſet tranſiturus, in loco ſepulturæ eius, ipſi pro poſſe digna exhiberent ſeruitia. Poſt cuius diſceſſum beatiſſima filia illius Valeria abiens ad ſanctum Marcialem, voto ſe conſtringens, Domino promiſit ſe per-

Aurelianus huius author hiſtoriæ vnus erat ex Pontificib⁹, quos Marcialis à mortuis excitauit.

Teſtimoniũ reddũt Pontifices doctrinæ Marcial.

22. milia hominũ bapti.

Eccleſia in honorem S. Stephani dedicata.

Suſannæ mors.

Sepultura honoranda.

Reditus & patrimonia collata Eccleſiæ.

Votum virginitatis emittitur à Valeria.

mansuram virginem. Quod votum implere gestiens quotidie ad prędicationem beati viri pergebat, & verba salutis audiens, vt bona terra retinebat, & centuplicatum fructum ex se Domino reddebat. Erat enim repleta Spiritu sancto, permanens die ac nocte in orationibus, in vigiliis, in ieiuniis, & in omnibus bonis se probabilem Deo exhibebat, vt corde & corpore virgo permaneret. Audiens autem quod sponsus suus Stephanus veniret ad vrbē Lemouicū, & sciens grauiter eum ferre quòd votum Domino fecerat se virginem permansuram, omnes diuitias suas cœpit pauperibus erogare, audierat enim prędicantem sanctum virum & dicentem, quod dominus noster Iesus Christus, cum quidam iuuenis eum interrogaret, quid faciendo vitam æternam possideret, Respondit illi, Præcepta nosti, Non occides, nō furaberis, non falsum testimonium dices: & illo respondente, Hæc omnia se custodisse à iuuentute sua: dixisse illi Dominum quod si vellet perfectus esse, omnia quę habebat vendens distribueret & daret pauperibus, & acquirens thesaurum in cœlo sequeretur eum. Quam prædicationem gloriosissima virgo Valeria audiens, & ad illam perfectionem peruenire desiderans, ad quam contemnens iuuenis venire distulerat, omnia quæcunque præcipua in thesauris habere potuit, aurum videlicet & argentum, ac multiplicia vestimentorum lapidésque preciosos pauperibus distribuit pos-

Officium puræ virginis.

Stephanus dux sponsus Valeriæ Lemouicum appulit.

Valeria bona sua pauperibus erogat.

Luc. 9.

Superogationis opera.

sessiones enim & mancipia, ac vernaculos iamdudum cum venerabili matre sancto Marciali concesserat, vt post eius discessum, inibi sancta illius tumularentur membra. Quæ postquam gesta sunt, Ingrediens Stephanus denominatæ virginis sponsus, & dux, tenens principatum à fluuio Rhodani vsque ad mare Oceanum, Vasconum atque Gotthorum gentem regendi habens potestatem vsque ad montes Pyrenæos, Lemouicam ciuitatem sponsam suam denominatam ad se venire præcepit. Ex cuius colloquio ac multorum testimonio, cum didicisset ac pro certo probasset non eam sociandam sibi coniugio, frendens nimis, non eam diutius passus est secum confabulari: sed furore repletus, extra ciuitatis ductum, capitalem iussit subire sententiam. Cúmque duceretur ad decollationem, dixit ad tyrannum: Stulte, hac nocte morieris, ea quæ præparasti cuius erunt? Expansisque manibus in cœlum, sic orauit: Domine tibi commendo animam meam: propter hoc enim pergo ad decollationem, quia dilexi te. Circunda famulam tuam Domine gloria tua, & mitte in auxilium meum multitudinē angelorum tuorum, ne valeat appropinquare diabolus animæ famulæ, egredienti de corpore, propter hoc etenim non nupsi terreno sponso, ne tuis nuptiis seclusa, ac tuo thalamo priuata, fidem professionis tuæ amitterem. Idcirco igitur ducor ad decollationem, quia malo mori, quàm à tua fide

Stephanus dux ad se Valeriã vocat.

Morti adiudicatur Valeria.

Prophetia Valeriæ.

Oratio beatæ Valeriæ.

Vox è cœlis audita. separari. Hæc ea dicente, audita est vox de sursum, dicens: Noli timere Valeria, quia te expectant angeli, vt te recipiant in claritate quę nullo fine clauditur. Ad hanc vocem læta effecta est gloriosa virgo, & eleuatis oculis in cœlum, dixit: Domine in manus tuas commendo spiritum meum. Hæc effata, vltro collum extendens vno ictu lanistæ truncata est. Cuius animā mox de corpore egressam, fulgidam instar solis, viderunt omnes tam Christiani quàm Pagani, cum hymnidico concentu angelorum, & igneo globo deferri in cœlum. Psallentibus interim angelorum choris, & dicentibus: Beata es Valeria martyr Christi, quia custodisti mandata Domini, in eis iugiter permanens in conspectu eius, in splendore lucis quæ terminum non nouit.

Decollatur B. Valeria.

Videtur anima Valeriæ efferri.

Armiger narrat hæc Stephano. Hoc videns & audiens armiger Stephani, qui eā decollauerat, cum summa festinatione pergens ad dominum suum ducem Stephanū, exposuit ei omnia quæ viderat, quæque audierat. Et dicta complens, ad vltimum sententiam replicauit qua beata virgo pergens ad decollationem illi dixerat: scilicet quod ipsa nocte moreretur. Quod dictum, statim vt protulit, ab angelo percussus cecidit ad pedes ducis, & mortuus est. Timor autem & tremor virginis inuasit eum, & cunctum eius exercitum: & indutus cilicio rogabat ad se venire beatum Marcialem. Qui cum in præsentia eius venisset, prosternens se ad pedes eius, cum magno fletu cœpit dicere

Moritur in momento armiger.

Stéphani ducis pœnitentia.

ad eum. Peccaui, ô vir sanctissime fundens sanguinem iustum, sed precor te vt resuscites armigerum meum, & me facias credere in Deum tuum. Ad quem ipse dixit: Si ex toto corde credideris, Dominus resuscitabit eum. Tunc vocās ad se omnem populum Christianum, taliter eos alloquitur: Omnes pariter deprecemur Dominum, vt iubeat resuscitari hunc hominem. Et facto silentio, dixit: Domine Deus omnipotēs, qui ante mundi constitutionem fuisti cum Patre & Spiritu sancto, & venisti in mundum vt homines qui erant in tenebris, venirent ad lumen veritatis, deprecamur magnam clemētiam tuam, vt resuscites hunc hominem, quatenus omnes gentes te cognoscant, & nomen tuum in omnes homines manifestetur. Cúmque hæc dixisset, abiit ad corpus, & tenens manum eius, dixit: Resuscitet te Deus omnipotens, quem Iudæi crucifixerunt, & tertia die resurrexit à mortuis. In nomine ipsius sta supra pedes tuos. Qui illico surgens prouolutus pedibus eius, dixit: Peccaui, ô Sancte Dei, occidens sanguinem iustum. Sed da mihi obsecro baptismum pœnitentiæ. Stephanus etiam dux videns hoc signum, procidit ad pedes eius deprecans indulgētiam, & remissionem pro commisso facinore. Vir autem Dei indicens ei pœnitentiam pro interfectione virginis ac martyris, baptizauit eum & omnes comites eius ac duces, cunctúmq; exercitum eius, & omnē populum vtriusque sexus

Armiger Stephani excitatur.

Oratio sancti Marcialis.

Imperat sanctus Marcialis mortuo.

Excitatus Armiger fatetur peccatum suum.

Stephanus dux cū omni suo comitatu baptizatur.

Stephanus bona confert ad Basilicas construẽdas. numero quindecim milia. Præfatus verò dux multa numera dedit homini Dei, vt fabricaret exinde ecclesias in honorem Domini, prædia etiam ingentia, & non parua beneficia, cum vineis & vernaculis, quantumcunque habebat in prouincia Lemouicẽsi ipsi sanctissimo viro tradidit, vt faceret exinde nobilitatem Ecclesiarũ, quas esset fabricaturus, & suppleret omnem indigentiam clericorum, qui in eis Deo essent seruituri. *Clero destinantur reditus.* Post hæc iussit hospitale pauperum fieri præfatus dux, in quo omni die instituit trecẽtos pauperes alendos, in eleemosyna beatæ martyris & virginis Valeriæ. *Hospitale ad 300. omni die alendos pauperes erigitur.* Aliud quoque instituit hospitale pauperũ pro se & beato viro Marciali, in quo decreuit omni die pauperũ colligi turbam, ac refici numero sexcentorũ. *600. Pauperum hospitalis domus.* Deprecatus ẽst etiam dux beatũ Marcialẽ, vt post egressionem animæ eius de corpore tumulus sepulturæ illius iuxta sepulchrum beati viri poneretur: super sepulchrum verò gloriosæ virginis & martyris Valeriæ præceptoris iussit fabricari Ecclesiam, & etiã postmodum multa dona cõtulit ad ornãdam ipsam domũ. *Ecclesia extruitur in loco sepulturæ beatæ Valeriæ.* Interea verò Imperator primo anno imperij sui mittẽs literas per Veredarios ad Stephanum principẽ Galliarũ, iussit vt pergeret Italiã cum quatuor legionibus præliatorum ad seruiendum sibi sex mẽsibus. *Stephanus Romam euocatur.* Sicq; præcepit vt pergerẽt ditati facultatibus, vt nullus aliquo indigeret aut raperet, taliter quod sanxiens propõsuit decretum, vt si quis aliquid *Optimi militiæ præfecti instituta.*

raperet capitalem subiret sententiā. Dux autem Stephanus congregato exercitu, cum tali constitutione, secundum quod ei fuerat imperatum, Italiā perrexit, & cum seruitium Imperatoris peregisset, accepta licentia remeandi, dixit ad cunctum exercitū suum. Omnes pariter Romam pergamus ad Beatum Petrum Principem Apostolorum, sicut iussit nobis præceptor noster Marcialis, postulantes benedictionem nobis tribui, simúlque vt remissionem peccatorū ab ipso valeamus consequi. Cunctus autem exercitus eius à beato Marciale fuerat baptizatus, & placuit hic sermo omnibus. Ingredientes verò Romam inuenerunt Apostolum, in loco qui dicitur Vaticanus, docentem multas populorum turmas. Quem videntes Dux, & omnis eius exercitus, cum magna humilitate, discalciatis pedibus & in cilicio proiecerūt sed ad pedes eius. Tunc beatus Petrus videns tam preclaram generationem, dixit. Vnde huc aduenistis? respondens dux dixit. De prouinciis Galliarum huc aduenimus, sumúsque verbo fidei à Beato Marciale illuminati. Apostolus ait. Quomodo estis illuminati? Dux dixit, verbo Euangelij Dei sumus edocti, & in remissionem peccatorū baptizati. Quo audito bis Petrus gratias agens, benedixit Dominum dicens. Sis domine deprecor eius adiutor & consolator, quia propter nomen tuum abiit in regionem lōginquam, & à te missus obediūt missioni tuæ, & est in magna tribu-

Stephanus dux ad beatū Petrum qui tum Romæ erat cum suis perrexit vt benedictionē acciperet.

Qua humilitate ad summum Pontificem accedendum.

S. Petrus qui sint examinat.

latione. Propter nomen tuum ferro fuit constrictus, & in carcerem missus, insuper est flagellis grauiter cæsus. Da ei Domine benedictionem & gratiam tuam, quę permaneat cum eo in sempiternum. Tunc cōuersus ad ducem, interrogauit eum dicens: Qualiter conuersaretur apud eos ille sanctissimus vir. Respondens ei Dux: Multos mortuos apud nos in nomine Domini resuscitauit, & quicquid à Deo postulat, celeriter consequitur. Hęc dicens Stephanus prostrauit se in terram ante pedes beati Petri Apostoli, postulans indulgentiam & absolutionem pro beatę Valeriæ virginis interfectione. Tunc beatus Apostolus intuens in eum, & cernens fontem lacrymarum, ac humilem vultum, absoluit eum à vinculis delictorum. Post absolutionem verò obtulit dux beato Petro apostolo auri libras ducētas, quas à Nerone Imperatore dono acceperat. Beatus verò Petrus præcepit duci, vt memoratum aurum sancto Marciali deferret, quatenus exinde Ecclesias per Galliam construere deberet, vel etiam pauperibus erogaret. Accepta autē benedictione dux Stephanus à B. Petro cum omni exercitu ad propria remeauit. Cumque prouincias Galliarum ingrederetur, sic alloquutus est omnem exercitum suum. Audite me comites & cōmilitones, & omnes exercitus qui mecum estis. Nullus nostrum ad propria debet reuerti, quousque veniamus omnes ad patrem beatum Marcialem, quia eius inter-

Stephanus gesta S. Marcial. narrat.

Absolutionē postulat Stephanus à B. Petro pro nece S. Valeriæ.

Remittitur pecunia ad S. Marcial.

cessione dedit nobis Dominus prosperum iter. Hæc dicẽs cœpti itineris carpebat viam. Et cum iter facerent, contigit vt deuenirent ad quoddam regale palatium vocabulo Iogenciacum. Fixerunt autem tentoria & papiliones omnes principes & comites, è diuersis regionibus coadunati super Visennam fluuium. Estuantes autem calore solis, ibant ad fluuium, ardorem pariter sudorémque vitare cupientẽs. Inter quos Hildebertus filius Arcadij Comitis Pictauiensis, veniens ad locum qui dicitur Garticus, à diabolo suffocatus interiit. Cúmque omnis exercitus pergeret ad requirendum eum, nequaquam repererunt. Tunc Arcadius pater eius cum omni exercitu suo nimia acerbitate mœroris affectus, lacrymans venit ad beatum Marcialem cum magna humilitatis reuerentia. Morabatur tũc temporis beatus Marcialis Lemouicas prædicans assiduè verbum Dei omnibus qui ex diuersis partibus & regionibus confluebant, verba salutis audire cupientes. Conuenerant tunc ad eum multæ turbæ Gothorum & Vasconum, cum Archadius comes pro filio rogaturus aduenerat, cupientes ab eo baptizari, ac sacramentis veræ fidei participes fieri. Beatus verò Marcialis videns Archadium scissa veste venientem ad se, dixit ei: Fili Archadi noli lugere, & noli flere, quoniã anima filij tui ab Angelo sancto est recepta. Cúmque Archadius & omnis exercitus proiecissent se ad pedes hominis Dei, cum ma-

Hildebertus filius Arcadij comitis Pictauiensis à dæmone suffocatur.

Turba multa exterorum ad B. Marcialem confluebat.

Marcial. nouit absentia.

gno fletu, cœpit & ipse flere. Omnes enim cum Archadio depræcati sunt famulum Dei, vt pergeret ad locum vbi adolescens fuerat captus, ac detinebatur in fluuio mersus. Tunc cum omni populo Discipulus Domini perrexit ad locum discalciatis pedibus, & indutus cilicio. Orantibus verò omnibus, dixit beatus Marcialis. Adiuro vos dæmones nequissimi qui in hac fouea latitatis, ad decipiendum genus humanum, vt corpus adolescentis, quem iniqua præsumptione occidistis ad ripam istius fluminis, proiiciatis taliter quod appareatis, vt vos videre possint omne qui huc conuenerunt populi. Cum hæc dixisset proiectum est corpus ad ripã fluminis, quasi sex stadia in longum. Visi sunt autem dæmones in porcorum similitudine. Tunc omnis populus deprecatus est sanctum virum, vt iuberet exire dæmones de flumine, atque apparere in ea forma qua eos videre possent. Et beatus Marcialis sic loquutus est. Vobis præcipio angeli Sathanæ, qui profundiora huius gurgitis tenetis loca, vt in conspectu istius populi tali forma veniatis, qua vos cunctus populus videre possit. Ad hãc vocem statim dęmones cũ magno impetu ante pedes eius venerũt. Erãt autẽ quasi Æthiopes nigriores fulgine, pedes eorum magni, oculi terribiles & cruenti, capilli totum tegebant corpus, atque per os eorum & nares sulphureus emanabat ignis, loquentes verò coruinam imitari videbantur vocem cathenas igneas

Adiurãtur dæmones.

Corpus redditur à dæmonibus.

Rursus Marcialis ad dæmones.

Forma horrenda dæmonum.

in manibus portātes. Quibus dixit beatus Marcialis: Dicite in cōspectu omnium, quibus nuncupemini vocabulis. Vnus ex ipsis dixit: Ego vocor Milleartifex. Apostolus dixit: Quare ergo tu vocaris Milleartifex? Dæmon respondit, quia mille habeo artes ad decipiendum genus humanum. Tunc vocauit alium, & dixit ei: Tu verò quo nomine vocaris? Dęmon respondit, Neptunus. Quare, inquit, tu vocaris Neptunus? Dęmon respondit, Quoniam in hac fouea multos præcipitaui homines, & demersi in infernalibus pœnis. Sanctus Marcialis dixit, vt quid gestatis cathenas igneas in manibus vestris, quoniam quādo animas hominum decipimus, cum his cathenis ducimus ad magistrum nostrum. Sanctus Marcialis dixit, Quomodo cēsetur magister vester? Dæmones dixerunt, Rixoaldus. Apostolus dixit, Quare vocatus est Rixoaldus? Dæmones dixerunt, quia semper rixam desiderat, & cum ira & indignatione permanet. Tunc deprecati sunt virum Dei dæmones, dicentes: Deprecamur te Domine, ne vltra loquaris nobiscum Latino sermone, sed Hebraica lingua, aut qualicunque volueris, quia tu omnes linguas scis & intelligis. Sed in hoc deprecamur tuam clementiam, Ne nos mittas in abyssum, vel in mare Oceanum. Tunc sanctus Marcialis Hebraica lingua dixit, Adiuro vos per Dominū nostrum Iesum Christum, quē Iudæi crucifixerunt, vt eatis in locum desertum, vbi neque auis

Nomina dæmonum.

Marcialis omnem linguā nouerat.

Eiiciuntur dæmones.

volat, nec habitatio hominum est, & ibi sitis vsque in diem iudicij, nullam lædentes creaturam. Ad hanc vocem, per mare volantes nusquã comparuerunt dæmones. Dux autem & omne vulgus, cunctúsque exercitus ex diuersis prouinciis coadunatus, atque ad hoc spectaculum congregatus, proiecerunt se ad pedes hominis Dei. Rogantes cum lacrymis, vt animam quàm nequissimi hostes subdole à corpore exire coëgerant, reuerti in corpus proprium iuberet, ne antiquus hostis in hoc insultans gauderet. Beatissimus autem Marcialis commotus lacrymis populorum dixit. Omnes pariter deprecemur Dominum, vt animam, quam à corpore exire iussit, reuerti in pristinum faciat habitaculum: & tenens manum eius, dixit: Hildeberte, in nomine domini nostri Iesu Christi surge. Qui statim surrexit, & omnibus Deum glorificantibus viuus apparuit. Hoc cernens duo & omnis populus, cœperunt glorificare Dominum in id quod factum fuerat, benedicentes nomini eius qui se colentibus omnia tribuit, & nullum vacuum sui esse permittit. Post hęc vocauit beatus Marcialis Hildebertum qui fuerat resuscitatus, & dixit ei: Dic nobis quomodo à dæmonibus captus fuisti? Respondit: Cum fatigatus ardore Solis, ex sudore corpus meum abluerem, continuò dæmones in foueam præcipitantes suffocauerunt me. Cúmq; cathenis igneis me cogere voluissent, cõtinuò astans angelus Domini, ab-

Rogat populus Marcialem vt mortuũ excitet.

Hildebertus xcitatur.

Narrat Hildebertus quæ viderit.

ſtraxit me de eorum manibus, dicens: Non adhuc erit iſte in veſtra potentia. Cúmque ad Orientem pergere cœpiſſemus, duo cunei dæmonum contra nos venientes, vnus antè nos pergebat, & alius retro ſagittas igneas iaciebat. At ego cum tremore perterritus fuiſſem, dixit mihi angelus: Ne timeas, quia Dominus defenſor eſt tuus, & ipſe me in adiutorium tuum venire fecit. Hæc dicens angelus ſonora voce, ac dulci modulatione cœpit Domino canere, dicẽs: Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius. Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis: & redemit de inferno vitam tuam. Iſta canendo peruenimus ad ignẽ purgatorium, & cœpi intra memetipſum cogitare ipſum eſſe infernum, quẽ te pertimeſcendum omnibus, ô ſanctiſſime paſtor, audieram prædicare. Hæc mihi reuoluenti reſpondit ſubitò angelus: Nequaquam iſte eſt vt putas infernus, ſed eſt ignis purgatorius. Noueris pro certò, quòd omnes poſtquàm ad perpetrãdum facinus poſt ea reuertuntur: Et conuerſi denuò per eleemoſynarum largitatem, & lacrymarum flumen, denuò baptizati pœnitentiam egerunt pro commiſſis facinoribus, ſola gratuita miſeratione Dei liberati: non ſuo meritò ſalui facti ſunt, ſed ipſius qui vult omnes homines ſaluos fieri, & neminem ex omnibus quos redemit, à proprio ſeparari ouili abſtracti ab infernali igne, mundantur in hoc quem vides purgatorio

Purgatorius ignis.

igne. Ante baptiſmum diuerſis criminibus implicari meruiſti, & lubricus ac vanus extitiſti: Sed poſtquàm ablutus ſacro fonte baptiſmatis à ſancto Marciale Apoſtolo fuiſti, non valde criminalibus peccatis implicatus fuiſti, ſed crapula & verbis otioſis nimium deditus iſto vereberis igne purgari? Subiunxit quoque adoleſcens, exponẽs qualis eſſet purgatorius ignis. Iſte purgatorius ignis fluminis eſt, & pons ſuperpoſitus, in quo me ducens angelus Domini: ac ſtatuens illuc apprehenſa manu mea dixit. Hic ſtabis quouſque ab omnibus peccatis emundatus, cœleſtis regni merearis eſſe particeps. His expletis ad portam venimus paradiſi, iuxta quam etiam multitudinẽ reperimus dæmonum congregatam. Tunc dixerunt ad angelum ductorẽ noſtri itineris: Si Dominus iuſtus iudex eſt, hic homo noſter erit. Quia cuius opera facit, eius dignus eſt filius appellari. Cúmque hæc dicerent, audita eſt vox de cœlis, dicens: Reuertatur anima pueri eius in viſcera eius, & viuat annos viginti & ſex. Tunc ad angelum qui me ducebat dixi: Obſecro Domine, nolo reuerti ad ſæculum, quod ſcio valde labile, ne pro fragilitatis meæ conuerſatione, tam leuiter queam huc redire. Dixitque mihi angelus: Non erit vt tu vis, ſed ſicut ille iubet qui orbem totum ſolo continens pugillo regit, & flatum tuum æquo libramine penſans gubernat. Angelus autem Domini, qui me ducebat, incredibilis erat pulchri-

Hæc cautè.

Hæc forſan per ſimilitudinem dicta ſunt.

tudinis,&humanam excedens naturam aspectu suæ visionis. Et ego dixi ad illum, indica mihi quæso Domine,quod meritum beatissimus doctor noster Marcialis obtineat in cœlo. Respōdens dixit mihi. Magnum in cœlo possidet meritum,quia postquam in iuuẽtute cœpit Domino seruire, & beato Petro adhærete, non est reuersus ad patriam domum, sed virgo permanẽs sine concupiscentia fœminarum est, & esse deliberat.Ideóque oportet vt sicut à concupiscentia carnali noscitur alienus, ita à dolore mortis fiat extraneus. Angeli enim sunt à Domino deputati duodecim, qui semper cum eo gradiẽtes, non permittunt eum fatigari, non esurire, non sitire, sed ab omni malo eum seruantes, ab omni prorsus reddunt contagione doloris extraneum. Dixitque mihi iterum. Ego sum qui iussu Dei custodiui Iob de diaboli tentationibus, & eruens ab omnibus calamitatibus heredem feci permittente Domino perennis vitæ repromissionum. Rursúmque dixit mihi. Tu reuerteris ad corpus, sed caue ne vltra flagitiosus & lubricus existas, vt ante fuisti, & ne timeas hunc ignem quem pauloante valde formidasti. Non eas igitur post concupiscentias tuas, quia vidisti quantam seueritatem conati sunt dæmones exercere contra te. Deus autem iustus Iudex,qui omnes cupiẽs saluos fieri, & neminem vult ex his quos redemit à proprio segregari ouili, suam noluit perire animam, pro qua præ-

ciosum fuderat sanguinem. Hæc audiens Beatus Marcialis, & Stephanus dux, cum omni coadunato populo Dominum exorãtes, gratiarum ei laudes pro collatis beneficiis reddiderunt, eiusque nomen gloriosum quod est benedictum in secula glorificauerunt. Tunc venientes ad basilicam sanctæ sedis suæ, videlicet beati Stephani prothomartyris Christi Ecclesiá: cum magna præcum melodia, obtulit beatissimus Marcialis sacrificium Deo, celebrans missarum solennia. Adolescens verò qui fuerat resuscitatus totondit caput suum, promittens se nunquam recessurum à beato viro, sed semper ei in omni obsequela famulaturum. Tenuit namque monita Angeli sibi prædicta, & semper cum Dei famulo permansit, indesinenter illi adhærens, vinum non bibens, & carnem non comedens: indumentis pedum non est vsus, sed solummodo pane & aqua fuit contentus in cibo, ac cilicino indumento. Erat enim deditus assiduis orationibus, in frequentioribus ieiuniis, ac in continuis bonorum operum exhibitionibus. O misericordia! & quæ à parentibus accipiebat pauperibus & indigentibus distribuens nihil sibi in crastinum reseruabat. Arcadius pater eius copiosa dona contulit seruientibus Basilicæ sancti Stephani, & quibus supplementum haberent victus, & penuriam subleuarent vestitus. Per Hyldeberti verò exemplum multi propriis renunciantes voluntatibus, caduca fragilis seculi

S. Marcialis missam celebrat.

Hildebertus caput totõdit

Abstinentia à vino & carnibus.

Arcadius confert clero bona.

culi

culi gaudia, soli Deo placere cupientes, à pristinis vitæ erroribus conuersi, ipsius se mancipatui committentes, inuiis ad posteriora remeantes, conuertebantur cum ipso à Deum id solum cupientes quod permanens est, reiiciẽtes quod non esse habet permanẽs. His itaque gestis, confestim beatissimo Marciale iubente misit Stephanus dux nuncios ad omnem terram Mauricanam, & ad omnes gentes Galliarum, quæ ditioni eius subiacebant, vt omnia idola ea, quæ colere videbantur Pagani minutim confringerent, ac igni cremarent, & soli Deo omnipotenti vacarent, ipsique deseruirent. Si quis autem hoc decretum contemnens violare presumpsisset reum se maiestatis illius proculdubio digno sceret esse futurum. Accepta autem benedictione, ipse & omnis populus à gloriosissimo viro reuersi sunt, vnusquisque cum gaudio ad propria benedicentes Deũ. Habebat enim iste dux, sicut iam diximus, principatum à fluuio Iordanis vsque ad mare Oceanum, possidens omnem ligerim regionem, omnémque Aquitaniam, seu Vasconum & Gothorum Gentes: Rex tamen non vocabatur, licet rex potentissimus Galliarum esset, quia nemo sibi alius propriè in Occidente hoc nomen tunc imponebat, nisi solum Romę Nero, qui Romani Imperij principatum tenebat. Omnem itaque terram, quæ viri illius præceptioni suberat Dominum colere præcepit, ac omnia fama, & idolorum delubra igni

Stephanus ad omnes suæ ditionis prouincias mittit edictum, quo & idola destrui, & Christianam fidem amplecti iubet.

Nullus olim rex Gallorũ sed tantum princeps dicebatur cum Galliæ Romano pareret Imperio.

Abstinētia à vino & carnibus. cremari iussit. Religionis præterea, sicut à magistro didicerat insigne gerebat ornamentum, quarta & sexta feria vinum non bibens, & carnem non comedens. De omnibus etiam sibi allatis delectabilibus alimentis nihil prorsus ore contingebat, antequam decima eorum dispartiretur. Erat enim deditus eleemosynis, & in omnibus vitę æternæ pro posse anhelans religiosis operibus. In iudicio sedens nullius personā pro munere accipiebat, sed semper pauperum & peregrinorum, viduarum & orphanorū inopiam solicitus releuare curabat, non immemor illius sententiæ, quam idem beatus doctor eius sæpissime ei inculcare solebat, quam Psalmographus cecinit: Beati qui custodiunt iudicium & faciūt iustitiam in omni tempore. Si quem autē Christianum vidisset aliquo indigentem, ex suis facultatibus ditatum, & ex ærario publico remuneratum, alimenti & indumenti penuria faciebat indigentem. Sacerdotibus & omnibus Dei ministris sicut à magistro suo fuerat doctus, debitam exhibebat reuerentiam, quatuor vicibus scilicet, per quatuor anni tempora, omni anno ad beātum pergens Marcialem cum omnibus sibi subiectis populis. Tribúsque diebus in ieiuniis & orationibus in ecclesiis B. Stephani permanens, salutis verba audiens, qui in cinere & cilicio venire solitus erat, cum gaudio ad propria remeabat. Christo etiam quotidie sedulum exhibebat officium, in eleemosynis & orationi-

Eleemosynæ regula.

Iudicis officium.

Sacerdotibus honor debitus.

Pastori quatuor annis vicibus grex recognoscēdus.

Sanctorum basilicæ qua deuotione visitandæ.

Legant principes quid in eis relucere debeat.

bus, & infidelium paganorum mentes diabolo subtrahens, ad Christi reuocabat seruitium. Erat enim prudentissimus ingenio, pater Christianorum ac ferocissimus persecutor paganorum. Denique ex eo tempore quo sacri baptismatis meruit regeneratione͂, cum fœmina non fuit pollutus, tenens castitate͂ mentis & corporis, vsque in diem obitus sui. Sed ista interim omittentes, ad ea vnde paululum digressi sumus reuertamur miraculoru͂ signa, quæ Christi gratia dignata est per beatissimum Marcialem, ipso in carne adhuc viuente operari. In Burdegala ciuitate erat quidam Comes nomine Sigibertus, qui grauiter morbo paralisi torquebatur. Audiens autem quod Stephanus dux omnia templa idolorum per omnem Gallia͂ præcepisset subuerti, & Ecclesias longè latéque Christo Domino construi, vocauit ad se co͂iugem suam nomine Benedictam, & dixit ei: Cur non pergis dulcissima coniux ad hominem Dei, cuius orationibus non solum omnia fugantur infirmitatum & doloru͂ genera, verum & ipsi mortui ab inferis reuocati postea viuunt? Dij nostri non possunt hoc facere, vnde audi consilium meum, & accipe auri libras viginti quinque, aurúmque sufficiens, & perge ad eum, forsitan propitiabitur mihi. Quod vt audiuit venerabilis Benedicta, cu͂ summa velocitate accipiens quæ sibi fuerant imperata, peruenire studuit ad hominem Dei, & veniens in conspectu eius dixit. Scio do-

Castitas Christianissimi co͂firmatur.

Sigibertus comes Burdegalensis paralyticus à S. Marciale curatur.

Sigibertus ad vxorem.

Mittitur vxor Sigiberti cu͂ muneribus ad S. Marcialē.

B. Marcial. cordis etiam absconditorũ cognitionem habuit.

mine non tibi latere petitionem meam, quia vt audio conſcientias hominum intelligis euidenter. Beatiſſimus Marcialis dixit ei: Scio certè petionem tuam, quòd ſex anni ſunt quod paralyſi laborat vir tuus. Benedicta dixit, ita eſt Domine vt tu aſſeris, nullius membrorũ corporis poteſtatẽ habet, niſi ſolummodo linguæ. Vnde te, ô paſtor bone cum fiducia expetij, ſciens pro certo quòd omnes ab humanis corporibus depellis lãgores, ac mortuos ſicut in noſtra regione audiuimus ab inferis reuocas ad ſuperos, poſſis etiam & hunc virum meum à ſuorum ſanare dolore membrorum. Quapropter deprecor te ne fides illius & mea fruſtretur, ſed tuo iuſſu incolumitati reſtitutus, cum omni domo ſua ad te perueniat ſacri baptiſmatis vnda purificãdus. Tunc Apoſtolus cernẽs ſinceram fidei eius deuotionem, dixit ei. Quoniam hanc video eſſe fidem tuam & viri tui, pergens ad domum tuam pone baculum meum ſuper virum tuum, & ſtatim ſanabitur. Aurum autem & argentum quod matrona Benedicta ei detulerat, accipere noluit: memor ſemper illius ſententiæ quam Dominus ei ſæpe dixerat: Gratis accepiſtis, gratis date. In ciuitate autem Burdegala colebãtur diuerſa idola dæmonum per diuerſa templa paganorum. Erant enim ibi conſecrata templa in honore Iouis, Mercurij, Dianæ & Veneris, & erat ibi templum Dei ignoti. Ignotũ autem Dominũ dicebant, & quando eſſet vetùtus neſcie-

Baculus Marcialis paralytico impoſitus eum ſanat.

Munera reſpuit S. Marcialis.

Ignotus deus colebatur à Burdegalenſibus.

bant, hoc tamen sciebant quod regnum eius nō esset cessaturū, sed in secula seculorum permansurum. Igitur summus sacerdos tēplorum, Pontificatum, tenens super cunctos sacerdotes idolorum in prædicta vrbe, vocabulo. Sigibertus cum ad creméda thura ad templum venisset Iouis cum omni populo ciuitatis, locutus est ad eum dæmon. Scias quia egressuri sumus ab hac vrbe per quendam Hebræum hominem, vltra marinis partibus huc aduentatum, quia omnia nostra præcipiens destrui mœnia, vnum Dominum iubet coli, qui cœlum & terram condidit. Pontifex dixit: Quis est ille Hebræus? Dæmon dixit, Marcialis vocatur. Pōtifex dixit ad Iouem, Vt quid vos eum timetis? Quos deos esse credimus. Dæmon respondit, quoniā amicus est Dei omnipotentis, & semper pergunt Angeli à Domino deputati duodecim ad sui custodiā. Postquam enim de Antiochia cum principe Apostolorum venit, vinum nō bibit nisi in holocaustū Domini: carnem non comedit, linum non induit, balneis non est vsus, verba otiosa aut risum mouentia non solum, sed nec audire cupit. Semper enim in ore eius laudes Dei omnipotētis resonant, & quidquid Deum suum postulat, absque nulla tarditate consequitur. Pontifex iterum dixit ad Iouem. Domina nostra benedicta cum magno gaudio ab ipso reuersa est in pace. Dęmon dixit. Non sit illa benedicta, sed semper maledicta. Pontifex dixit: Ergo cū omni po-

Sacerdos idolorum Sigibertus thura adolere voluit Ioui.

Dæmō cessurum se vrbe prædicat.

Dæmō Marcialē reuelat.

Cœna domini etiam holocaustum est

Dæmon prædam suu elapsam manibus indignatur.

pulo ciuitatis iussus sum ei exire obuiã venienti. Appropinquante autem matrona Benedicta, ac ingrediente ciuitatem, perrexerunt contra eam seniores populi, & dixerunt ei omnia verba quæ à Ioue audierant. Tunc vocauit ad se venerabilis Benedicta primum idolorum Pontificem, præcepit ei vt pergeret per omnia templa, & minutatim ea confringeret, excepto templo Dei ignoti. Baptizata enim fuerat venerabilis Benedicta à Beatissimo Marciale, cum omnibus se comitantibus duobus milibus octingentis. Introiens autem ciuitatem conuocauit ad se cunctum exercitum Christianorum, & dixit eis. Obsecremus rogo, Dei clementiam, vt iuxta promissum electi sui Marcialis dominum meũ incolumitati restituere dignetur. Hæc dicens peruenit ad lectum pius, & imposito super eum baculo Apostoli, quem ab ipso acceperat, membra quæ contractione neruorum, ac vitiosa febrium compagine fuerant sauciata: extemplo efficiuntur ac si nunquam fuissent propria virtute priuata. Tunc ipse præfatus comes Sigibertus, cum multo apparatu populi ab beatum peruenit Marcialem, ac ab ipso sacri baptismatis accipere meruit regenerationem, cum omnibus suis sequacibus copiosam precum & gratiarũ actionem illi referẽs, pro collatis sibi diuinitus beneficiis. Multis postea feliciter vixit diebus permanẽs, in dei seruitio deuotus, ac monitis sibi saluberrimis cultor assistens assiduus.

Templa idolorũ euertuntur, tẽplo dei ignoti excepto.

2800. hominum baptizantur.

Benedicta vxor Sigiberti baculũ S. Marcialis imponit paralytico, & sanatur.

Sigibertus incolumis à S. Marciale baptizatur.

Replicemus aliud miraculum per Dominum à beato Marciale in ciuitate Burdegala operatum. Cum exigentibus hominum insolentiis denominata ciuitas ignis incendio iam consummanda cremaretur, ac penè sui interitum arsura minari videretur: Accipiens religiosa Benedicta baculum ad incolumitatem viri sui restituendam à sancto Apostolo accommodatum, contra ignem opposuit, & dixit: Deus Christianorum, quem prædicat beatus Marcialis, erue nos ab imminenti periculo, & ostende tuam super nos clementiam, qui omnibus te credentibus antequam inuocareris promisisti te ad futurum. Ad hanc vocem virginis meriti Benedictæ ita sopitum est incendium, vt vestigia ignis nullo modo apparerent. Dum hæc agerentur, admonitus est à Spiritu sancto beatus Marcialis pergere super Garonā fluuium, in loco qui dicitur Mauricania, vbi multus vndique conueniebat populus, cupiens frequēti exhortatione plenius instrui mysteriis fidei, cuius multiplici ostēsione signorum, ac sæpissima miraculorum saluberrima vitæ æternæ iam olim acceperat rudimenta. Videns autem Apostolus multum populum Deo credere paratum, mansit ibi tribus mensibus. Erant prætereà nouem dæmoniaci à parentibus ex Burdegala ciuitate cathenis constricti, atque illuc recuperandi deducti. Qui ante conspectum viri Dei venientes proiecti sunt in terram, & iacebant velut mortui. Expulerat

Aliud miraculum.

Baculus S. Marcialis ignem extinguit ei oppositus.

S. Marcialis per Garonā Mauricaniā appulit.

Nouem dæmoniaci è Burdegala ad S. Marcialem deducti curantur.

nempe obsessores eorum dæmones B. Marcialis à supradicta Burdegala ciuitate, ac propterea irati istos inuadentes, nimia in eorum cordibus grassabantur insania. Parentes autem illorum cum antè præsentiã veri Dei, eos cathenis constrictos statuissent, cœperunt cum lacrymis rogare, vt pietatem quam omnibus impendere solitus est, illos quoque vexatos à dæmoniis curando non abnegaret. Tunc facta oratione cum omni populo, beatus Marcialis huiusmodi ad Dominum fudit orationẽ: Domine, qui dixisti nobis seruis tuis hoc in nullo alio posse eiici dæmonia, nisi in oratione & ieiunio, tuam immensam deprecamur clementiam, vt iussu potentiæ tuæ isti nephandi dæmones à corporibus tuorũ pellãtur plasmatum, & famuli tui incolumitati restituti, nomen sanctum tuum indefessa protinus laude benedicant. Ita enim iacebant examines facti, vt cunctus populus mortuos eos crederet. Ipse verò facta oratione, extẽdens manus super eos dixit: In nomine Domini nostri Iesu Christi, quem Iudæi crucifixerũt præcipio vobis infœlicissimi dæmones, vt egrediamini à corporibus istorum hominum, nec in eis vllam vlterius introeundi licẽtiam, sed nullam lædentes personam eatis in abyssum cruciandi vsque in diem iudicij. Ad vocem per ora eorũ cum sanguine egressi nusquam cõparuerunt. Nec prætermittendum aliud miraculum, quod in eadẽ ciuitate per beatum Marcialem Deum constat

Dæmonum inuidia.

S. Marcialis oratio.

Exorcismus.

Aliud miraculum.

operatum. Sigibertus comes Burdegalensis vrbis audiens beatissimum virum Mauricanię cõmorantem, ac copiosa hominum genera Christo quotidie suis exhortationibus acquirẽtem, cum magno militum exercitu, ac frequenti ciborum & potus apparatu, ad eum venire cupiebat: simul doctrina veræ fidei, siue institutionis quam olim ab eo didicerat recreari desiderans. Pergentes autem iussu illius ministri piscandi gratia intrauerunt mare cum nauibus, ac diuersis retibus multorum generum, congruis piscibus capiendis. Cúmque multa secum deferẽtes piscium genera, optata cuperẽt inuisere littora, subitò tempestas exorta in mari, ipsis interim & nauibus cœpit minari naufragium. Longè quippe à terra positi, vix trecentorum stadiorũ attigerant metam. Stabat autem omnis populus præfati comitis cum venerabili Benedicta, secus littus maris expectantes tam metuendum periculũ, quod sibi cęlitus videbant immissum. Cúmque iámq; mergi cœpissent homines cum nauibus, accipiens venerabilis Benedicta baculum Apostoli, quẽ pro thesauro precioso apud se reseruabat, prætendit illum cum manibus in cœlum, & exclamauit voce magna, dicẽs: Deus Christianorum, Deus, quem à beato Marciale audiuimus, libera seruiẽtes tibi de tam ingenti periculo mortis. Continuò diuinitatis sedata tempestate, cum omnibus piscibus, & nauibus, necnon retibus ad littus peruenerunt maris in-

Ministri Sigiberti è naufragij periculo emergunt, & eripiũtur. S. Marcialis baculo in altũ eleuato, & prece fusa.

Reseruatur baculus sancti Marcial. vt thesaurus.

columes. Quod videntes cuncti qui aderát congregati, cœperũt laudare Dominum, quòd tam imméſa ſeruis ſuis præſtaret obſequia, & etiam vbi corporaliter non ſunt tamen à fidelibus inuocati dicto citiùs exaudiuntur, atque deprecantium vota illi celeriter deferunt, cum quo viuunt & regnant in ſæcula ſæculorum. Poſthæc beatus Marcialis à Mauricania reuerſus, Lemouicum ſolum repedauit. Stephanus autem dux iuſſerat, vt ſupra dictum eſt, fabricari Eccleſiam ſuper beatæ Valeriæ virginis ſepulchrum, in qua etiam multa munera cõtulit, quæ in ſequenti enumerabimus. Quam baſilicá cum decentiſſime dedicandam conſecrare in honore beati Stephani prothomartyris conſanguinei voluiſſet, eodem modo quo & ſedem ſuam dedicauerat, perrexit primùm ad quendam vicum vocabulo Auſiacum, in quo erat idolum Iouis ſtatutũ, quod Pagani multum venerabantur. In quo loco iacebat multitudo magna languentium, ac diuerſis oppreſſa infirmitatibus. At vbi peruenit ſanctiſſimus Marcialis prædictum vicũ cœperunt deprecari illum ipſius loci incolæ, vt ipſum idolum iuberet loqui, quia audierant ab ipſo cathenis ſe conſtrictum igneis à comitátibus beatum Marcialem angelis. Tunc ſubridens, dixit: Adiuro te dæmon inique, qui in hac ſtatua reſponſa dare deceptis hominibus conſueuiſti, vt exeas ab illa, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & confringas eam tali vultu

Sancti vbi non ſunt corporaliter, etiam inuocati audiũt & deprecantur.

S. Marcialis dæmoni & idolo imperat.

& forma, vt omnibus hic astantibus appareas, qua videri & cognosci ab ipsis possis. Ad cuius vocem egressus de statua, cœpit stare ante eos. Erat enim quasi niger puerulus, obscurior fuligine, capilli eius tetri & densissimi vsque ad pedes, & per os illius & nares, per que oculos ignis cum fœtido ardore emanabat. Quem intuens venerabilis Dei Apostolus: conuersus ad populum dixit: Ecce videtis quem Deum colebatis. Perspicite quia sibi nec vobis quicquam iuuare præualet. Tunc conuersus ad dæmonem dixit. Præcipio tibi in nomine Domini, vt sicut iam dixi, exeas ab hac statua, & confringas eam vsque ad puluerem, pergásque in locum desertum, nullum lædens hominem, sed ibi permanens vsque in diem iudicij. Ad hanc vocem confractam statuam redegit in puluerem, & postea nusquam comparuit. Beatissimus autem Marcialis eadē hora congregare fecit ad se cunctos ægrotos ac diuersis infirmitatibus lāguentes, & facto signo crucis super eos cunctos reddidit sanos. Baptizatis autē omnib⁹ qui hîc commanere videbantur: Inde reuersus insignis Marcialis Apostolus ad propria remeauit. Tunc in visione cognita recenti preciosa morte sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, suáque vocatione præstita, confestim iussit vt omni celeritate perficeretur oratoriū, quod fuerat inchoatum ab ipso & Stephano duce, in possessione beatæ virginis Valeriæ: in quo ad occidentem

Forma hac dæmonis horrori est cernentibus vt & dæmonia respuere docerentur.

Cōfringitur à dæmone statua.

Signi crucis virtus.

S. Marcial. per reuelationem Apostolorum Petri & Pauli martyrium agnouit.

Tumuli locũ sibi S. Martialis deligit. tumularium sibi statuit sepulturam, & retro in alia cripta tumulum posuit Stephani ducis, sicut eũ ipse fuerat deprecatus. In solario verò quod super sepulchrum illius medium est, altare in honore beati Stephani prothomartyris consanguineique sui consecrauit. Quod, vt supra memorauimus, disposuerat primitus ponere super sepulchrum beatæ virginis Valeriæ, antequam martyrium Apostolorũ Petri & Pauli in visione diuina agnosceret. Totúmque ipsum altare beati Stephani per circuitum clauis affixit aureis, ac coronas in circuitu sex posuit aureas, cum totidem lampadibus aureis ad luminaria continuanda. Constituit & supra dictum aliud Oratorium ante sepulchrum suum, vt esset in honore Beati Petri Apostolorum Principis, ac propinqui sui, totúmque altare habens per quatuor angulos coronas aureas. Ante altare verò septem posuit lampadas ex auro purissimas, vt ibi mane & vespere oleum cremaretur. Iussit etiam fieri candelabra ex auro quinque, & thuribulum aureum vnum, ac crucem auream ex auro similiter fieri præcepit ad ornatum Ecclesiæ ac officium altaris peragendum. Quæ postquàm omnia gesta sunt, vocauit ad se egregius ac preciosissimus discipulus Domini, Stephanum ducem, & dixit ei. Consecremus hanc domum in Dei omnipotentis, & sanctorum eius honorem, vt ipse nobis egredientibus à corpore pius retributor, & magnificus occurrat re-

Altare in honorem S. Stephani consecratum.

Vniuersa templi suppellex.

Oratoriũ in S. Petri & Pauli honorẽ

Assiduum lumen in tẽplo.

Crux ex auro

Templi consecratio.

muneratur. Hæc audiens dux, præcepit per vniuersas regni sui prouincias sufficiens triticum, & abundans vinum, taurorum etiam pinguium & vaccarum & altilium, ceterarúmque carnium innumerá coagerare fecit multitudinem. Præcepit autem in circuitu ciuitatis construi vmbracula innumera, atque tendi plurimarum specierum papiliones. Taléque cõstituit præceptũ, vt cuncti eius dominatui subiecti, læti & alacres forent, & exultantibus animis festiuitati dedicationis basilicę interesse curarent. Omnibus autẽ diuitibus, pauperibus, ac peregrinis abundanter dari iussit, quæ eis deesse videbantur. Beatissimus verò Marcialis cõuocato omni populo dixit eis. Estote parati in diem crastinum, vt purificati corpore, & mundi corde, mereamini recipere Dominum cum Angelis & sanctis suis, & vt egressuros à corpore ille suscipere dignetur, ac cum eisdem Angelis & sanctis secum perpetuo habitare permittat. In crastinum celebrante ipso beatissimo viro missarum solennia, ecce subitò quidam iuuenis comes Turonicæ ciuitatis nomine Arneus, cũ sua vxore Christiana arreptus est à diabolo. Non diu passus est Apostolus hanc sustinere illos fatigationem, sed cum grauiter eos vexari vidisset, ad se venire præcepit, & dixit dæmonibus. Cur illos immundissimi dæmones ingredi ausi estis? Dæmones dixerunt, Quia inuenimus eos non obtemperantes tuis præceptis, quibus hesterno præceperas, vt

Apparatus conuiuij die dedicationis exhibendi.

Festiuitas dedicationis.

Peregrini recreantur.

Missæ celebratio in ipsa dedicatione.

Iuuenis cum vxore dæmonis correptus à S. Marciale curatur.

Inobedientia dat dæmonibus accessum

hodie vsque castos se & mundos custodient. Isti verò nihil horum egerunt, sed carnali immundicia ac turpi lasciuia semetipsos commaculantes, totam hãc noctem duxerunt. Hac occasione accepta ingressi sumus eos. Quod audiens populus cum duce, beatissimum virum Marcialem rogare cœperunt, vt eos qui vexabantur homines, à dæmonum liberaret insidiis. Tunc beatus Marcialis conuersus ad dæmones dixit. *Adiuro vos per dominum nostrum Iesum Christum, vt exeatis ab istis hominibus, nec vlterius in eis ingrediendi licentiam habeatis.* Qui iussa complentes illos quos inuaserãt, relinquentes, abierunt. Vir autem ille cum coniuge sua sani redditi, cœperunt glorificare Dominum. Tantam autem gratiam contulit Dominus beato viro, vt in die consecrationis basilicæ quando pro se, & pro populo Sacrificium immolaturus Missarũ solennia peragebat: tantam claritatem splendoris diuina pietas in eadem basilica celitus emitteret, quo iure quiuisset alter alterum sibi proximum videre. Super ipsum verò Apostolum, & in circuitu eius gloria Domini, & tanta lux diuina ac maiestas eius refulsit, vt nullus eam sermo explicare possit: nullúsque sufferre potuisset aspectus. Consecrata est autem eadem basilica Sancti Petri vj. nonas Maij mensis, temporibus Neronis Imperatoris, quarto decimo hoc est imperij eius anno, quo etiam Vespasianus Imperij Romani principatũ pro eo suscepit, fidem

Lasciuia dæmonibus amica.

Sacrificium Missæ pro celebrante offertur, & pro populo.

Luce circundatur celesti S. Marcial. Missam celebrans.

Quo tempore basilica dedicata est.

dedicationi Stephano duce coastante & exultanti animo interesse cupiēti. His rite peractis, constituit beatus Marcialis cum Stephano duce sacerdotes in eadem basilica, qui quotidie ibidē Dei officium peragerent, & religiose viuentes, Deo cui se deuouerant militare studerent, Andream scilicet sociū Aureliani, quos ipse à mortuis resuscitauerat, & Hildebertum filium Archadij comitis Pictauensis, qui similiter ab eo fuerat resuscitatus, cum aliis triginta sex clericis qui assiduè ibidē Deo omnipotenti deseruirēt. Dux verò Stephanus ex suo reditu alimoniam illis constituit, & vestitus copiam, vt absque indigentia, ac penuria alicuius rei, Sanctæ viuentes conuersarentur. Constituit etiam custodes ad Ecclesiam, & vasa custodienda consecrata duodecim, quibus & vnde haberent victus & vestitus necessaria tribuit. Hospitale quoq; pauperū iussit fieri, in quo quotidie præcepit quingentos pauperes recreandos suscipi, & alimoniam victus vnde haberēt, instituit. Die autem tertia post dedicationem tēpli, conuocauit Apostolus omnem populum qui fuerat congregatus à minimo vsque ad maximum, & fecit illis exhortatorium sermonem, protrahens illum de mane vsque ad horam octauam. Octaua autem hora offerens sacrificiū Domino pro se, & pro cuncto populo, dedit eis hanc benedictionem, dicens: Omnipotens Deus sua nos gratia benedicat, & ab omni malo nos defendat, & quia

Sacerdotes in basilica sancti Stephani constituti.

40. Canonici.

Templi custodes duodecim.

Hospitale ad 500. pauperes quotidie recreandos.

Hora octaua matutina sacrificiū Missæ à B. Marciali offertur.

Benedictio Episcopalis.

pro eius honore ad dedicandum templum aduenistis, faciat vos perseuerare in operibus bonis, & quando ipsius iussu de hoc sæculo migraueritis, tam perfecti inueniamini, vt cum gaudio sanctorum cœtibus aggregari mereamini. Quod ipse præstare dignetur, cuius regnum & imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum, Amen. Dimisitq; populum, & abiit vnusquisque in domum suam in pace. Præterea pontifices templorum, qui quondã flagellauerant beatum Apostolum cum discipulis suis. Erant indesinenter adhærentes illi, in ieiuniis, in vigiliis, in orationibus assiduis, & in omnibus bonorum operum exhibitionibus. Namque quotidie vsque ad vesperam ieiunãtes, nullum omnino cibum percipiebãt, præter panem & aquã. Benedicens itaque Aurelianũ beatissimus Marcialis ordinauit eum, ac præfecit post suum discessum vrbi Lemouicensi, Andream verò presbyterum præfecit Ecclesiæ, in qua ipse sepultus est. Tantam autem gratiã immensa Christi bonitas Aureliano contulit vt multa virtutũ signa per eum exercerentur, & orationibus eius, multa languentium membra incolumitati restituerentur. Sanctus autem Domini pergens vbique ad prædicandum per singulas ciuitates in Gallia, ac per vicos ac castella ad euangelizandum, seu ad Ecclesias per totam Lemouicensem, & Aquitaniam prouinciã, in locis in quibus non erant, ædificandas, non equo vehebatur, non asino,

Ieiunium.

Abstinentia.

Aurelianus consecratur à S. Marciali Episcop. Lemouic.

Aurelianus miraculis etiam viuens coruscat.

Pedester Marcialis diuersis in regionibus euangelizat, diœcesim visitat.

sino, non quolibet iumento, nec calciamenta propriis induebat pedibus, sed iuxta Domini sui ac magistri Iesu Christi sententiam, quam ipse tam illi quàm aliis aptis inculcare solebat, vt pergentes de ciuitate in ciuitatem, non sacculum, neque peram secum tollerent, neque calciamenta, nudis incendens gressibus, imitator Christi atque beati Petri apostolorum principis, consanguineique sui, in omnibus quæ idem præcepit, existere curabat. Si quando vero ad sanctam sedem suam, sancti Stephani scilicet Ecclesiam reuertreretur, cum hymnis & orationibus reuertebatur, omni tempore benedicens Dominum, & laus eius in ore ipsius permanens continuatim. Sermonem quoque Domini & magistri sui, quem ipse illi & aliis Discipulis dixerat, de omni verbo otioso quod *loquuti* fuerint homines, rationem pro eo reddituros fore in die iudicij sæpissimè omnibus prædicabat, ac credendum & pertimescendum omnibus suadebat. Constituit etiam tale decretum ille beatissimus doctor Aquitaniæ, in omni Lemouicensium prouincia, & per Aquitanorum circumiacentium finitima loca, vt homines hanc patriam inhabitantes, omni anno quatuor succedentibus sibi vicissim temporibus, ad Ecclesiam supradictæ suæ sanctæ sedis, in qua ipse per viginti octo annos Episcopus sedit, in honore beati Stephani prothomartyris consecratam venirent, orationum munera delaturi

Laus Dei semper in ore B. Marcial.

Verbum otiosum cauendum.

Decretum Episcopale.

Munera deprecationémque voto in cinere & sacco ad martyris sepulchrũ

& deprecationum vota, in cinere & cilicio cum oblationibus & luminariis vota offerenda. Sicque venientes ad locum quo venerabilis eius tegitur vrna sepulchro, tribus diebus ibidem perseuerantes permanerent, benedictionéque accepta, simúlque peccatorum remissione pro fide ab eodem sanctissimo pastore impetrata, post trium dierum venerabilia ieiunia, vnusquisque reuerterur ad propria. Tantam autem gratiã illi Dominus contulerat, vt conscientias hominũ plenè agnosceret, ac omnibus ad communionem sacri corporis & sanguinis Christi venire cupiẽtibus, postquam à Diacono ex more clamatum fuisset, vt si quis non posset cõmunicare, ab Ecclesia exiret: ipse, omnibus à quibus impulsarentur tentationibus, patefaceret, & quid quisque cogitationis vel immundę pollutionis eadem nocte passus fuisset, prædicaret, ad Eucharistiam corporis & sanguinis Christi prohiberet accipere dicens: Non debet quisque fidelium corpus Christi accipere, nisi mundus. Erat enim diuina eruditione repletus, religione insignis, morum probitate pollens, miraculorum exhibitione admirabilis. Erat contemptor sæculi, amator Dei & proximi, & cui viuere Christus erat, & mori lucrum. Docebat vnũ Deum in tribus personis existere, & Dominum Iesum carnem ex Maria, causa salutis humanæ sumpsisse, incrementisque corporalibus vsque ad perfectam ætatem peruenisse. Hortabatur

Oblationes luminaria.

Cognitio abstrusorum.

Non admittit S. Marcialis indignos ad Eucharistiam.

Trinitis prædicatio.

Summa fidei

Ad mores

vt

vt virtutibus insisterent, & ab omnibus vitiis, & peccatis omni diligentia, se abstrahere procurarent. Dicebat esse bonam castitatem coniugalem, meliorem continentiam vidualem, optimam & angelicæ consimilem integritatem virginalem, & vt hæc prædicatio à nullo potuisset contemni, magnitudo miraculorum cogebat quæ in Christi nomine faciebat. Reddebat claudis gressum, mutis loquelam, ac mortuos reuocabat ad vitam. Sunt & alia multa commemoratione digna, quæ per eum Christi gratia cognoscitur operata: quæ si literis scriberentur, à non credẽtibus apocripha dicerẽtur. Ego verò Aurelianus, licet non omnia cognouerim, nec plenè didicerim ea quæ ab ipso gesta sunt, antequam ab illo sacri baptismatis vnda regenerari meruerim, tamen postquam ab illo ab inferni claustris luci sum redditus: seu audire relatu discipulorum suorum, vel ipsius ore (licet ipse vix ea referret, & multa ac maxima de se celare vellet) vel videre proprio potui visu, necessaria tantum modo reticere minime curaui. Sed hactenus dèque moribus & conuersatione illius loquentes, nunc qualiter de hoc sæculo ad desiderati peruenerit gloriam brauij, reducamus stylum.

Castitas coniugalis integritas virginalis.

Miracula.

Aurelianus se huius libri authorem asserit.

Preparat se ad transitum S. Marcialis describendũ.

INCIPIT TRANSITVS sanctissimi Marcialis ab eodem Aureliano descriptus.

Tẽpus transitus S. Marcialis. ANNO quadragesimo post resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, imperij verò Vespasiani Cæsaris tertio, Olympiadis autem ducentesimæ duodecimæ nihilominus tertio, orans erat solitò beatus Marcialis, & ecce apparuit ei *Apparet Iesus S. Marciali.* Dominus Iesus cum indicibili claritatis splendore, & dixit, Pax tibi sit fidelissime frater. Quoniam obedisti voci meæ, eris iugiter mecum in claritate quæ nullo fine clauditur. Hæc audiens discipulus Domini, repletus gaudio magno, *dixit*: *Exultat S. Marcialis.* Domine videns faciem tuam, ita lętus sum effectus, quasi à sepultura fuerim suscitatus. Tu es enim Dominus & magister meus Iesus Christus filius Dei viui, quem vidi, quem cognoui, quem retinui & dilexi, quẽ semper cernere desideraui, vox tua plena dulcedinis, omniũ vincit flagrantiam aromatum. Deprecor Domine Iesu pastor bone immensam clementiam tuam, vt iubeas me euehi ad claritatem, quam mihi & omnibus te diligentibus promisisti. Et Dominus ad eum: *Sanctorum societas.* Quintodecimo die veniam ad te charissime, & recipiam te cum angelis, & prophetis, & martyribus, ac turma virginũ, & confessorum, & statuam te cum fratribus tuis, & faciam te cum illis hæredem regni mei. Hoc au-

diens vir sanctus, cõuocatis fratribus, indicauit eis diem obitus sui imminere, simúlque retulit eis qualiter hoc ipsum à Domino cognouisset. Tunc mittens nuntios per vniuersas regiones, ac prouincias Galliarũ, quas ipse Domino prædicando acquisierat, omnes præcepit adunari, vltimum eis vale facturus, vtriusque scilicet ordinis, simúlque benedictionem, & peccatorum absolutionem, sicut cum Petro & aliis Apostolis acceperat, eos daturus. Audientes autem vniuersi populi, quos ipse ab errore ad veram perduxerat viam, quíque illum videre meruerant, vel etiam relatu insignia cõuersationis eius gesta audire potuerant, cum eiulatu magno ad eũ venire cœperunt. Populus scilicet Pictauensiũ & Bituricẽsium & Auernorum seu Vasconum & Gothorũ, & aliarum multarum gẽtium, quæ erant per circuitum, cupientes salubria prædicationis eius verba ac benedictionis munera, antequam ab illis auferretur, accipere. Itaque vir Dei, postquã à Domino, carnis vt diximus, se cognouisset absoluendum vinculis, perseuerauit instanti prece, in afflictione positus, in ieiuniis assiduis, in continuis vigiliis, & intermissis orationibus. Statuto tẽpore noctis post modicam pausationẽ, qua scilicet paululum fessos recreabat artus, surgens ad orationem vsque in horam secundam diei, precum & laudum Domino reddebat vota. Tunc deinde in ipsa hora secunda offerens sacrificium Domino pro se &

S. Marcialis omnem gregẽ suum colligit vltima verba ad eos habiturus.

Flet plebs vniuersa.

Præparatio illius qui breui moriturus est.

Hora noctis secũda missa celebratur.

pro omnibus, quos Christo acquisierat, postea prædicabat assiduè vsque ad vesperam, sicque præcipiebat incumbente iam nocte, arduam sibi impositam victus alimoniam, panem scilicet & aquam. Appropinquante autem die obitus sui, rogantibus se omnibus, qui ibidem erant congregati, vt exhortationis verba illis proferret, antequam ab hoc sæculo ad regnum transiret æternum, perrexit foras ciuitatem, ad portam quæ dicitur Calcinea, ibíque sermonẽ omnibus protulit, qualiter Deum colere deberẽt, trinum videlicet in personis, vnum in essentia diuinitatis, Patrem scilicet, vnigenitum Filium à solo Patre genitum, Spiritum verò sanctum à Patre Filióque procedentem. Narrabat magistri sui Iesu Christi Domini baptismum, ieiunium, tẽtationem quàm à diabolo ferre voluit. Intimabat eius doctrinam, quam ab ipso audierat. Replicabat miracula, quæ ipsum facere viderat, & quomodo per omnes actiones verum Deum, verúmq; hominem se monstrauerit, declarabat. Mortalitatem quoque talem docebat, qualẽ in lege & prophetiis scriptam certissime nouerat per omnia, & euangelizans aliorũ Apostolorum approbabat instituta, qui à Domino fuerãt docti, videlicet vt Deus diligeretur toto corde, tota mente dicebat, & hoc vnusquisque impenderet proximo, quod sibi vellet impendi ab illo. Ostendebat qualis esset humilitas, quia per humilitatem illuc peruenitur. Vnde ange-

Prædicat S. Marcialis extra vrbẽ.

Summa doctrinæ Christianæ.

Christi ieiuniũ, Matt. 3.

Humilitatis cõmendatio.

lus ſuperbus cecidit, qui ſimilem ſe eſſe voluit Altiſſimo. Replicabat quomodo filius carnē ex virgine aſſumens, humilis & pauper mundo factus eſt, vt nos ſua paupertate ditaret, & humilitate ſcandere cœleſtia doceret. Hæc enim virtus id eſt humilitas, dicebat, congregatas virtutes conſeruat. Admonuit etiam hác eſſe quam prædicabat, & Apoſtolicam doctrinā & ipſam eandémque cæteros apoſtolos veritatis per mundū prædicare, quò erant tunc diſperſi, & vt hoſpitalitas minimè ab omnibus obliuiſceretur, admonebat: quia per hác (dicebat) probat eſſe multos Domino placuiſſe etiam angelis hoſpitio receptis. Dicebat qualiter Dominus poſt reſurrectionem à duobus diſcipulis in Emaus euntibus aduesperaſcente iam die in hoſpitio ſuſceptus atque in panis fractione eſt agnitus, quando aperuit illis ſenſum intelligendi ſcripturas. In iudicium quoque vēturum Dominum hanc compēſationem ſuis fidelibus repromiſiſſe dicebat, vt ſe in hoſpitium & peregrinorum habitu dicat fuiſſe ſuſceptum, ac per hoc parem remunerationem illis collaturum. Exhortatus eſt prætera, vt charitatis opera cuncti amare ſtuderēt, quia charitatem operire aſtruebat multitudinē peccatorum, & ſine illa quēquam aliud bonum facere, non valere, quia hác eſſe virtutem dicebat in qua tota pendet lex & prophetię, & qui in illam deliquerit, reum prophetarū & legis eſſe teſtabatur. Docuit etiam qualiter caſte & ſancte

Hoſpitalitatis laus.

Hebræ. 11.

Luc. 24.

Matth. 24.

Charitatis operū laudes.

uiuere deberent, de omnibus operibus suis æquissimo iudici se rationem reddituros cognoscerẽt. Auaritiam quoque omnibus modis execrandam testatus est, præcipiens diuitibus non sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo ponere spem suam. Semper debere ad memoriã illos reducere testabatur, exemplum purpurati Diuitis & vlcerosi Lazari, qui micas negando panis, stillam non promeruit recipere aquæ. Hæc & multa talia per totum diem cum disseruisset, vrgente iam illum nimia vi febrium, dedit populo hanc benedictionem, dicens:

Auaritia execranda.

Luc. 16. Epulo diues in exemplum proponitur.

Omnipotens Deus sua nos clementia benedicat, & sensum in nobis sapientiæ salutaris infundat, Amen. Catholicę fidei documentis enutriat, & in bonis operibus perseuerabiles reddat, gressus nostros ad vitã dirigat, viámque pacis & charitatis ostendat. Cúmque omnes respondissent Amen. Iterum cõuersus ad eos dixit: Benedicat vos dominus, & custodiat vos, & misereatur vestri, conuertat vultum suum super vos, & det vobis pacem. Quod ipse præstare dignetur, qui vos de limo terræ formauit, & precioso sanguine redemit, cuius potestas permanet in sæcula sæculorũ. Cúmque rursus omnes respondissent Amen, conuersus ad Dominum, dixit: Domine Iesu Christe pastor bone, commendo tibi oues quas beato Petro nunciãte mihi tradidisti. Cõserua ergo populum tuũ, quem tibi gratia tua per aquam & Spiritum sanctum

Benedictio data à S. Martiali vere Episcopo digna.

Oratio ad Dominum.

regeneratum acquisiuit, quémque glorioso redemisti sanguine Domine, vt sit tibi populus pecularis, & tu sis defensor, & custos indeficiẽs per infinita sæcula, Amen. Completa igitur benedictione, simulq; prædicatione, portari se fecit in oratorium, quod in honore beati Stephani prothomartyris, cõsanguineique sui construxerat atque dedicauerat, fecitque ibi exitum suum in cilicio recubans, & cinere genibus flexis & capite, manibúsque in cœlum intentis, orationibus muniri curauit, huiusmodi fundens orationem Domino. Tu domine magister meus Iesu Christe, qui dixisti mihi, vt tibi seruiens vxorem non acciperem, sed totus tibi vacarem, & vsque in hanc horam custodisti cor meum, & corpus meum ab omni pollutione. Qui hanc prouinciam propter te Christe filium Dei viui adnunciandum me misisti, & in tribulationibus non me dereliquisti, & pauperem me esse voluisti propter ea in terris, vt à te remunerarer in cœlis. Scis quia indigens & peregrinus in laboribus & periculis hactenus sum conuersatus in loco in quo me venire iussisti, vt fides mea nõ periret, & spes vitæ habita non confunderetur. Obseruaui primam ac secundam & tertiam vigiliam, vt ad te inuitatus, tecum ad nuptias epularer, ac perpetuo gaudere possem. Dirige Domine iter meum ad te, vt diabolus non intendat in me, sed lumine tuo obscurentur oculi eius, & obliuiscat os eius: ne ad me valeat appropin-

Portatur S. Marcialis in oratorium S. Stephani.

Oratio & gratiarum actio S. Marcial. ad Dominum.

Paupertates Episcopalis.

quare, vel cursum meum ad te pergentẽ suo conamine perturbare. Aperi mihi pulsanti ianuã vitæ magister meus Christe, & circunda me gloria tua pastor benigne, ne de me præsumat inimicus humani generis gaudere. Hæc dicens, ad vltimũ, huiusmodi ad Dominum effudit vocem. Domine Iesu Christe, pastor bone, quem semper dilexi, in manus tuas commendo spiritum. Cunctus autem populus è diuersis prouinciis cõgregatus, flebat sine cessatione & orabat: ac gemitibus & lacrymarum singultibus vsque ad cœlum euociferans, discrimen sibi pro amisso pastore pertimescebat. Ipse autem flentibus omnibus, innuens manu vt silerent, dixit: Tacete. Nunquam audistis quantæ venerint laudes de cœlo? Certè Dominus venit sicut promisit. Ad hanc vocem continuò lux magna refulsit in eodem loco, quasi septempliciter iubar solis ibi resplenduisset, & vox audita est dicens: Egredere benedicta anima de corpore, quia de longinquis partibus siue regionibus aduenisti, *ac voci* meæ obediens, parentes & patriam dereliquisti, & me sequuta fuisti, eris iugiter mecũ in longitudine dierum in claritate quę nullo fine clauditur. Post hanc vocem ab omnibus auditam, simul cum omni splendore perrexit in cœlum, 2. Kal. Iul. Videntibus omnibus qui aderant, ac Deum glorificantibus. Angelorum enim concentus auditus est dicens, Beatus est, Domine quem elegisti & assumpsisti, habitabit in taber-

Vltima precatio.

Fletus populi

Voces è cœlo.

Videtur anima S. Martialis efferri.

naculis tuis, in sæcula sæculorum. Cúmque hora diei tertia in crastinum aduenisset, tetigit feretrum eius paralyticus quidam, nullius membrorum suorum potestatem habens, & statim sanus factus est. Quod videntes cuncti, qui aderant populi, glorificauerunt Deum, qui fidelibus suis tam ingens contulit beneficium, vt carne soluti in carne positos saluent, ac malè sanos sanitati restituant. Cum verò ad sepeliendum corpus illius deferretur, in hora egressionis à basilica sancti Stephani, cœli aperti sunt, viámque omnibus apertione sua ostenderunt, qua sancta membra ipsius cumulanda deferri debuissent. Semper illis pergentibus cœli aperiebantur vsque ad locum sepulturæ. Quantus illic fletus, quàm innumerus populorum luctus, quantus clericorum & laicorum extitit gemitus, nec si mille haberem linguas, dicere valerē. Conueniebant præterea ad exequias sepulturæ multi dæmoniaci & cæci, & diuersis infirmitatibus oppressi, qui ad eum videndum ex longinquis regionibus aduenerant: licet eum minime videre potuissent. Beatus autem Alpinianus discipulus eius clarissimus sanctitate, accipiens sudarium eius, tangebat ex ipso infirmorū corpora, & ad Christi inuocationem, cunctos sanitati restituebat. Nullus enim infirmus sudario beati Marcialis tactus fuit, quin non continuò sanus recesserit. Inter reliquos verò infirmos qui diuersis partibus affuerunt, non debemus

Paralyticus feretri attactu mundatur.

Cœli aperti.

Miracula in ipsis exequiis facta.

Sudario S. Marcialis tanguntur infirmi & sanantur.

Hydropicus ab vrbe Tholosana adueniēs sanatus cum quatuor dæmoniacis.

Sudarij sancti Marcialis virtus.

silentio tegere hydropicum quendam ex Tolosana vrbe aduentum comitante cæcorum numero cum dæmoniacis quatuor, sequenti die post assumptionem eiusdem discipuli Christi, ad sepulchrum illius repræsentatos. Quos videns beatus Alpinianus, more solito accepto sudario sanctissimi Marcialis, & imposito super eos, restituit integræ incolumitati. Multa verò innumerabilia per eundem preciosissimum virum, postquam tumulariam meruit sepulturã, Christi clementia operata est miracula: quæ si scriberentur multorum voluminum comprehenderent summam, ac per hoc ab infirmis intellectibus apocripha dicerẽtur. Nos verò quantum certissimè scire potuimus, necessaria hæc tantum ad Ecclesiam roborandam silentio tegere nequiuimus: licet non omnia ad liquidum prosequuti fuerimus, quæ de tam præclaro & magnifico discipulo Domini & Apostolo dicenda fuerant. Sed fortasse cui ista non sufficiunt, non ampliora si scriberentur, sufficerent volumina. Adsit nobis ille de secularibus, qui in orbe extitit pastor pius, vt orationibus eius muniti, hæreditatis æternæ mereamur participes adsciscí sanctorum collegio in regnum Domini nostri Iesu Christi: cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Idem stilus qui supra præmittitur Aureliani.

IN HISTORIA SEVERI SVLPITII, QVA IS DIVI MARTINI SABARIENSIS PANnonij, & Orientalium Monachorũ res gestas enarrat, Præfatio VVOLFGANGI LAZII Viennensis Austriaci Pannonij, ad doctissimum & magnificum virum D. D. IACOBVM IONAM I. V. Consultiss. & inclyti Romanorum Regis FERDINANDI Scriniorum Magistrum dignissimum, Patronum vnicè obseruandum.

IN PARTE editionis nostræ libet præfari mihi, obseruandissime Patrone. Nam cum Abdiam, vetustissimum authorem, iam audiueris, sanctorum Apostolorum res gestas enarrantem, idque eisdem cum maximo heroë domino Georgio Giengero & auspiciis & auribus: operæprecium me facturum existimaui, si congentilem tibi etiam quendam in harenam produxero, ex his authoribus, qui & vetusti sunt, & florentibus Romanorũ temporibus res pias adnotarunt. Qualem fuisse absque controuersa Seuerum Sulpitium Rhetorem existimo: qui terso dictionis filo, Martini nostri Pannonij vitam inculpatam, & obitum beatum, simúlque Orientalium Monachorum res gestas, pro religione nostra sacrosancta cõplexus est. Id quod historia ipsa in transcursu à

Scriptor vitæ B. Martini.

te lecta indicabit, & piè & eleganter ab homine Romano Christianóque scripta: & de eo quidem iam non homine solum, verùm ob merita etiam, atque augustioris vitæ conuersationem, diuorum cœtui consociato. Extat patria diui Martini etiamnum apud nos in Pannoniis, veteri nomine retento: tametsi pristina maiestas loco decesserit. Extat & templum loco diuo Martino alumno consecratum. Quod cum superioribus annis, antiquitatis simul & religionis ergo ductus inuiserem, deprehendi obiter & verum esse quod Plinius libro tertio, cap. 24. de Sabaria scribit, Diui Claudij Cæsaris colonia: & quod noster hic Sulpitius commemorat, beatum Martinum, longo & periculoso suscepto ex Galliis itinere, vbi Christum cœperat cognoscere, primùm reuersum in patriam, parentes, congentiléśq; salubribus Christi præceptis instituisse. Quibus rebus & monimenta vetustatis consentiunt, quæ fidei ergo subiiciemus: & nostri pariter annales, quibus adnotatur, beatum Martinum post diuos, Florianum, Maximilianum & Quirinum, quartum Pannoniarum extitisse Apostolum. Sed placet monumentorum rhapsodias subnectere, quæ isthic extant:

Patriæ descriptio.

In quo Claudiæ fit mentio.

L. VAL. L. F. CL. CENSORINVS DEC. C. C. S. ITEM VET. LEG. I. AD. EXBF-COS. A. V. F. S. ET FLAVIÆ INSEQVENTINÆ CON. AN. IX.

De Christianis in Sabaria.

HIC POSITVS EST FLORENTINVS INFANS QVI VIXIT ANNOS SEPTEM ET REQVIEM ADCEPIT IN DEO PATRE NOSTRO ET CHRISTO EIVS.

Iam nihil dico de arcubus triumphalibus, quos in Sabaria excitasse victis Alemanis Iulianum Cæsarem, Macellinus lib. 21. est author, & quorum adhuc hodie in ruinis sæpe dictis ingentes saxorum moles, vestigia ad nostram ætatem peruenerunt. Præterea nihil de tot Traiani aliorúmqne inscriptionibus addo, quorum ingens ibi aceruus quotidie eruitur. Hoc satis fuerit, & ad laudem nostræ Pannoniæ cum primis pertinet, beatum Martinum Pannonium fuisse. Quem Pannoniæ incolæ hodierni præ aliis diuis in hunc vsque diem venerantur. Id quod tot beato Martino consecrata non solum cœnobia, verumetiam ciuitates ac castra amplissima eius nomini inscripta abundè contestantur. Atque de Diuo hactenus. De interprete, qui

Templa B. Martino dicata.

eius memoriam temporalem retinuit, hoc est Seuero Sulpitio, Abbas Spanhaymensis, in opere de claris viris, ita scriptum reliquit. *Seuerus presbyter, cognomento Sulpitius, ex Aquitanica prouincia ortus, vir genere & literis nobilis, & paupertatis atque humilitatis amore conspicuus, clarus etiam Sanctorum virorum Martini Turonensis & Paulini Nolani Episcoporum conuersatione: in senectute sua deceptus à Pelagianis, & agnoscens loquacitatis culpam, silentium vsque ad mortem tenuit: vt peccatum quod loquendo contraxerat, tacendo salubriter emendaret. Scripsit non spernendæ lectionis opuscula, de quibus referuntur subiecta. De vita sancti Martini Episcopi libros tres. Collationem Posthumiani & Galli libros tres. Epistolarum ad Sororem librum vnum, Ad Paulinum Nolanum Episcopum libros duos. Alia quoque nonnulla scripsisse dicitur, quæ ad notitiam meam non venerunt. Claruit cum sancto Martino Turonensi Archiepiscopo, sub Archadio & Honorio Principibus, anno Domini quadrigentesimo vicesimo, &c.* Hæc ille. Quæ cum ita sint, suscipe Patrone optime, hilari fronte, vt soles, & eodem animo, & Diui Martini conterranei nostri res gestas, & Seueri nectaream elocutionem audi atque lege. Quem tibi, vel eo nomine dedicandum authorem putaui, quòd in Pannoniis à seruitute Turcica liberandis, tu vnus omnium

Prouincia Sulpicij.

Pelagianus factus est.

post

post Regem inclytum die noctúque desudas. Deinde quòd Pannoniæ, patriæ scilicet huius sancti, chirographiam, vti Rex clementissimus, meo radio, & eorum opera qui isthic sunt quàm versatissimi, conscribi curet, tu scilicet author tam præclari instituti primarius existas. Quapropter cum in Pannoniis ornandis tibi reliqui nihil facias nostrum omnium nomine & precibus alumnis terræ diuus Martinus deprecando fauebit. Cuius historiam, vtpote verè scriptam, & ab homine docto, & qui sancto conuixerit, plurimi (vt soles) facere debes.

Bene vale, Viennæ Pannoniæ, ex ædibus nostris, octauo ante diui Martini sole vna die, Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo primo.

*

Schemate præliquido Martini flosculа gestans,
Emicat iste sui, comptus honore liber,
Quem recolit totus dimenso climate cosmus,
Cœtus & astra tenens, concrepat angelicus.

A

EPISTOLA SEVERI POSTHUMIANI RHETORIS AD *Desiderium in historiam Diui Martini.*

SEVERVS Desiderio fratri charissimo, salutem. Ego quidem frater, libellum quem de vita sancti Martini scripseram, schedæ sua premere, & inter domesticos parietes cohibere decreueram: quia vt sum natura infirmus, iudicia humana vitabam, ne (quod fore arbitror) sermo incultior legentibus displiceret, omníque reprehensione dignissimus iudicarer, qui materiã disertis meritò scriptoribus reseruandam, impudens occupassem: sed petenti tibi sæpius, negare non potui. Quid enim est, quod nõ amori tuo, vel cum detrimento mei pudoris impenderem? Ea *tibi* fiducia libellum edidi, quem nulli à te prodendum reor, quia id spopondisti. Sed vereor, ne tu ei ianua sis futurus: & emissus semel, non queat reuocari. Quod si acciderit, & ab *aliqui*bus eum legi videris, bona id venia à lectoribus postulabis, vt res potius quàm verba perpendant: & æquo animo ferant, si aures eorum vitiosus forsitan sermo perculerit: Quia regnum Dei non in eloquentia, sed in fide cõstat. Meminerint etiam, salutem sæculo non ab oratoribus se à piscatoribus prædicatã, cum vtique si vtile fuisset, id quoque Dominus præstare potuisset.

Seueri in euulgãdo libro timiditas.

In quo consistat regnum Dei.

Ego enim cum primum animum ad scribẽdum appuli, qui nefas putarem tanti viri latêre virtutes, apud me ipse decîdi, vt solœcismis non erubescerem, quia nec magnam istarum vnquã rerum scientiã contigissem: & si quid ex his studiis olim fortasse libassem, totum id dessuetudine tanti temporis perdidissem. Sed tamẽ ne nos maneat tam molesta defensio, suppresso, si tibi videtur nomine, libellus edatur. Quod vt fieri valeat, titulum frontis erade, vt muta sit pagina: & quod sufficit, loquatur materiam, non loquatur auctorem. *Cur scripserit declarat.*

ALIA EPISTOLA EIVSDEM
DE VIRTVTE SANCTI MARTINI.

HESTERNA *die cum ad me plerique monachi venissent, inter fabulas iuges, longúmque sermonem, mentio incidit libelli mei, quem de vita beati viri Martini edidi, studioséque eum à multis legi, libentißimè audiebam. Interea indicatur mihi, dixisse quendam malo spiritu suscitatum, cur Martinus, qui mortuos suscitasset, flammas domibus depulisset, ipse nuper adustus incendio, periculosæ fuisset obnoxius paßioni. O istum, quisquis est, miserorum Iudæorum in verbis eius perfidiam & dicta cognoscimus, qui in cruce positũ Dominum his verbis increpabăt: Alios saluos fecit, seipsum saluare non potest. Verè planè iste quicunque est si illis temporibus natus esset, & in Dominũ hanc vocem dicere potuisset, qui simili sanctum Domini blasphemat* *Obtrectatorum rabies.*

exemplo. Quid ergo, quisquis es, Martinus ideo non potens, ideo non sanctus, quia est periclitatus incendio? O beatum, & per omnia similem Apostolis, etiam in his conuiciis, virum. Nempe hoc & de Paulo gentiles illi, cum eum vipera momordisset, sensisse referuntur: Hic homo debet homicida esse, quem saluum factũ de mari, fata viuere non sinunt. At ille, excussa vipera in ignem, nihil mali patiebatur. Illi autem subitò casurũ & repentè moriturũ eum putabant: sed cum viderent nihil mali contingere ei, conuertentes se, dicebant eum Deum esse. Alioquin vel horum exemplo, omniũ mortalium infœlicissime, perfidiã tuam coarguere ipse debueras: vt si tibi scandalum mouerat, quod Martinus flamma ignis videbatur attactus, hunc rursum ignis attactum ad merita illius & virtutem referres, quòd circunseptus ignibus nõ perisset. Agnosce enim miser, agnosce quod nescis, omnes ferè sanctos magis insignes periculorum suorũ fuisse virtutibus. Video quidẽ Petrũ fide potentem, rerũ obstante natura mare pedibus supergressum, & instabiles aquas corporeo pressisse vestigio: sed non ideo mirum mihi videtur gẽtium prædicator, quẽ fluctus absorbuit, & post triduum totidemque noctes emergentem è profundo vnda restituit: atque haud scio, an penè plus fuerit vixisse in profundo, an supra maris profunda transisse. Sed hæc vt arbitror, stulte nõ legeras, aut lecta non audieras: Neq; enim absque diuino consilio istiusmodi exemplum, beatus Euangelista sacris literis protulisset, nisi vt ex his humana mẽs erudiretur naufragiorum atque serpen-

Flammis liberatur B. Martinus.

tium casibus. Et sicut Apostolus refert, qui nuditate, fame latronúmque periculis gloriatur omnia, sanctis, hominibus, atque omnibus ad percipiendum quid esse communia, sed his tollerandis atque vincendis praecipuam semper iustorum fuisse virtute, dum per omnia tentamenta patientia semper conuicti, tantò fortius vincerent, quanto grauius pertulissent. Vnde hoc quod ad Martini infirmitate notatur, plenũ est dignitatis & gloriae siquidem periculosissimo casu tentatus, euicerit. Caeterùm id omissum à me in libello illo quẽ de vita illius scripsimus, nemo miretur: cum ibidem sim professus, me non omnia illius facta complexũ: quia si persequi vniuersa voluissem, immẽsum volumen edidissem. Neque sunt tam pauca quae gessit, vt omnia potuerint cõprehendi: sed tantum hoc de quo quaestio incidit, latère non patiar, & rem omnẽ vt est, referam, ne fortè inconsultum hoc quod ad vituperationẽ beati viri poterat opponi, praetermisisse videamur. Cum ad diœcesim quandã pro solẽni cõsuetudine (sicut Episcopis visitare Ecclesias moris est) media ferè hyeme Martinus venisset, mãsionem ei in secretario Ecclesiae clerici parauerũt, multúmque ignẽ scabro iam pertenui pauimento subdiderũt, & lectũ ei plurimo stramine extruxerunt. Deinde cum se Martinus cubitũ collocasset, insueta mollicie strati malè blandientis horrescit: quippe qui nuda humo, vno tantũ cilicio superiecto, accubare cõsueuerat. Itaq; quasi accepta permotus iniuria stramentũ omne proiecit: & casu super fornaculã, partẽ paleae illiꝰ quã remouerat, aggessit. Ipse, vt erat moris,

Omnia facta illius non cõtinet haec historia.

Vitat delicias corporis.

nuda humo, laßitudine itineris vrgẽte requieuit. Ad mediam ferè noctẽ, per interruptũ, vt supra diximus, pauimentũ ignis æstuans, arescentes paleas apprehendit. Martinus somno excitatus, re inopinata, ancipiti periculo, & maximè, (vt ipse referebat) diabolo insidiante atque vrgente præuentus, tardius quàm debuit ad orationis confugit auxiliũ. Nam erumpere fores cupiens, cum pessulo quẽ hostio obdiderat, diu multúmque luctatus grauißimũ circa se sensit incendium: adeò vt vestem, qua indutus erat, ignis consumpserit. Tandem in se reuersus, non in fuga, sed in domino esse præsidium: scutum fidei & orationis arripiens, mediis flammis totus ad Dominum conuersus, incubuit. Tunc verò diuinitus igne submoto, innoxio sibi orbe flãmarum vallatus, orabat. Monachi autem qui pro foribus erant, crepitante & colluctante incendij sono excitati, obseratas effringunt fores: domitóque igne, è mediis flãmis iam Martinum auferunt, cum iam penitus esse consumptus tam diuturno incendio putaretur. Cæterũ (vt verbis meis Dominus est testis) mihi ipse referebat, & non sine gemitu fatebatur, in hoc se diaboli arte deceptũ, vt excussus è somno consilium non haberet, quo per fidem & orationẽ periculo repugnaret. Denique tã diu circa se sæuisse ignẽ, quãdiu erũpere ostiũ turbatus mente tẽtauerit. Vbi verò auxiliũ crucis & orationis arma repetisset, medias cessisse flammas: seque tunc sensisse rorantes: quas malè esset expertus vrentes. Vnde intelligat, quisquis hæc legerit, tentatum quidem illo Martinum periculo, sed probatum.

In Deo præsidium collat.

PROLOGVS SEVERI SVLpitij in vitam sancti Martini Episcopi.

PLERIQVE mortalium studio & gloriæ seculari inaniter dediti, exinde perennem (vt putabant) memoriam nominis sui quæsiuerunt, si vitas clarorum virorum stilo illustrassent. Quæ res vtique non perennem quidem, sed aliquantulum tamen conceptæ spei fructum afferebat: quia & sui memoriam, licet incassum, propagabant: & propositis magnorum virorum exemplis, non parua æmulatio legentibus excitabatur, sed tamen nihil ad beatam illam æternámque vitã hæc eorum cura pertinuit. Quid enim aut ipsis occasura cum sæculo scriptorum suorum gloria profuit? aut quid posteritas emolumenti tulit, legendo Hectorem pugnantem, aut Socratem philosophãtem? cum eos non solum imitari stultitia sit, sed non à crimine etiam impugnare, dementia: quippe qui humanam vitam præsentibus tantum actibus æstimãtes, spes suas fabulis, animas suas sepulchris dederint. Siquidem ad solam hominum memoriam se perpetuandos crediderunt: cum hominis officium sit perennem potius vitam, perennem memoriam quærere, non scribendo, aut pugnando, vel philosophando, sed piè, sanctè, religiosèque viuendo. Qui quidẽ error humanus, literis traditus, intantum valuit, vt multos tamẽ æmulos

Vbi quærendum verum nomen.

vel inanis philosophiæ, vel stultæ illius virtutis inuenerit. Vnde facturus mihi operæprecium videor, si vitam sanctissimi viri, exemplo aliis mox futuram, perscripsero, quo vtique ad veram sapientiam, & cœlestem militiam, diuinámque virtutem legentes incitabūtur: in quo ita nostri quoque rationem commodi, vtilitatis ad quæstum ducimus, vt non inanem ab hominibus memoriam, sed æternum à Deo præmium expectemus. quia & si ipsi non viximus, vt aliis exemplo esse possimus: dedimus tamen operam ne is lateret, qui esset imitandus. Igitur S. Martini vitam scribere exordiar, vt quæ vel ante episcopatum, vel in episcopatu gesserit, quamuis nequaquam ad omnia illius potuerim peruenire, adeò ea in quibus ipse tantum sibi conscius fuit, nesciuntur: quia laudem ab hominibus non requirens, quantum in ipso fuit, omnes virtutes suas latere voluisset. Quāquam etiam ex his quæ comperta nobis erant, plura omisimus: quia sufficere credimus, si tantum excellentiora notarentur. Simul & legentibus consulendum fuit, ne quod his pareret copia congesta fastidium. Obsecro autem eos qui lecturi sunt, vt fidem dictis adhibeant: neque me quicquam nisi compertum & probatum scripsisse, arbitrētur: alioquin tacere, quàm falsa dicere, maluissem.

Cur vitam B. Martini exerpsus sit.

Ab initio vitæ genus describit.

DE VITA DIVI MARTINI SABARIENSIS TVronensis Ecclesiæ Galliæ Episcopi, authore Seuero Sulpitio Rhetore.

LIBER PRIMVS.

IGITVR Martinus Sabariæ Panoniorum oriundus fuit, sed intra Italiam Ticini alitus est, parentibus secundum sæculi dignitatem non infimis, Gentilibus tamen. Pater eius miles primùm, post tribunus militum fuit. Ipse armatam militiam in adolescẽtia secutus, inter seculares alas sub rege Constantino, deinde sub Iuliano Cæsare militauit, non tamen sponte: quia à primis ferè annis diuinam potius seruitutem, sacra illustris pueri spirauit infantia. Nam cum esset annorum decem, inuitis parentibus ad Ecclesiam confugit, seque catechumenum fieri postulauit. Mox mirum in modum totus in Dei opere conuersus, cum esset annorum duodecim, eremum concupiuit: fecissétque votis satis, si ætatis infirmitas non obstitisset, animus tamẽ eius, aut circa monasteria, aut circa Ecclesiã semper intentus, meditabatur adhuc in ætate puerili, quod postea

Patria B. Martini.

Status viri Dei.

Constantino dedit operam militando.

deuotus impleuit. Sed cùm edictum esset à regibus, vt veteranorum filij ad militiam scriberentur, prodente patre, qui fœlicibus eius actibus inuidebat, cum esset annorum quindecim, raptus & catenatus, sacramẽtis militaribus implicatus est, vno tantum seruo comite contentus: cui tamen versa vice Dominus seruiebat, adeò vt plerunque ei & calceamenta ipse detraheret, & ipsa detergeret: cibum vna caperent, hic tamen sæpius ministraret. Triennium ferè ante baptisma in armis fuit, integer tamen ab iis vitiis, quibus illud hominum genus implicari solet. Multa illi circa commilitones benignitas, mira charitas: patientia verò atque humilitas vltra humanum modum. Nam frugalitatem in eo laudare nõ est necesse, qua ita vsus est, vt iam illo tempore non miles, sed monachus putaretur. Quibus rebus ita sibi omnes commilitones suos deuinxerat, vt eum miro affectu venerarentur. Nec dum tamen regeneratus in Christo, agebat quendam bonis operibus baptismatis candidatum, assistere scilicet laborantibus, opem ferre miseris, alere egentes, vestire nudos solitus nihil sibi ex militiæ stipendiis prẹter quotidianum victum reseruabat: iam tunc euangelij non surdus auditor, de crastino non cogitabat. Quodam itaque tempore cum iam nihil præter arma, & simplicem militiæ vestem haberet, media hyeme, quæ solito, austerior inhorruerat, adeò vt plerosque vis algo-

Sequitur militiam.

Vita illius innocentia.

ris extingueret, obuium habet in porta Ambiannensium ciuitatis pauperem nudum: qui cũ prætereuntes, vt sui misererentur, oraret, omnésque miserum præterirent: intellexit vir Dei, Deo plenus, sibi illum aliis misericordiam non pręstantibus, reseruare. Quid tamen ageret? nihil præter clamydem, qua indutus erat, habebat: iam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque ferro quo accinctus erat, mediam diuidit, partémque eius pauperi tribuit, reliqua rursus induitur. Interea de circunstantibus risere nonnulli, quia deformis esset, & truncatus habitu videretur. Multi quidem, quibus erat mens sanior, altius gemuere, quòd nihil simile fecissent: cum vtique plus habentes, vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta, cum se sopori dedisset, vidit Christum chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissimè Dominum, vestémque quem dederat, iu betur agnoscere: mox que ad Angelorum circũstantium multitudinem, audit Iesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus, hac me veste contexit. Verè memor Dominus dictorum suorum, qui antè pręedixerat: Quandiu fecistis hoc vni ex minimis istis, mihi fecistis: se in paupere professus est fuisse vestitũ. & ad confirmãdum tam boni operis testimonium, in eodem se habitu, quem pauper acceperat, est dignatus ostẽdere. Quo viso, vir beatissimus non

Pauperem vestit apud Ambiãnẽses.

Martino apparet Christus.

Catechumeni virtus insignis.

Quo tempore baptizatus est. in gloriam est elatus humanam, sed bonitatem Dei in suo opere cognoscens, cum esset annorum duodeuiginti, ab baptisma conuolauit. Nec statim militiæ renunciauit, tribuni sui precibus euictus, cui contubernium familiare præstabat, etenim transacto tribunatus sui tempore, renunciaturum se seculo pollicebatur. Qua Martinus expectatione suspẽsus, per biennium ferè posteaquam est baptisma consecutus, *solo* scilicet nomine militauit. Interea irruentibus intra Gallias Barbaris, Iulianus Cæsar, coacto in vnum exercitu apud Vangionum ciuitatem, donatiuum cœpit erogare militibus, vt est consuetudinis: singuli citabantur, donec ad Martinum ventum est. Tunc verò opportunum tempus existimans, quo peteret missionem. Neque enim integrum sibi fore arbitrabatur, si donatiuum non militaturus acciperet. Hactenus, inquit ad Cæsarem, militaui tibi: patere vt nunc *Militiam mũdi deserit vt Christum sequatur.* militẽ Deo: donatiuum tuum pugnaturus accipiat: Christi ego miles sum, pugnare *mihi non* licet. Tunc verò aduersus hanc vocem tyrannus infremuit, dicens, eum metu pugnæ, quę postera die erat futura, non religionis gratia, dettectare militiã. Ad quæ Martinus intrepidus, imò *Clypeus B. Martini* illato sibi terrore cõstãtior: Si hoc, inquit ignauiæ ascribitur, non fidei, crastina die ante aciem inermis astabo, & in nomine domini Iesu, signo crucis, non clypeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus. Retrudi ergo in cu-

ſtodiam iubetur, facturus fidem dictis, vt inermis barbaris obiiceretur. Poſtero die hoſtes legatos de pace miſerunt, ſua omnia ſeſeque dedentes. Vnde quis dubitet, hanc vere beati viri fuiſſe victoriam, cui præſtitum ſit, ne inermis ad prelium mitteretur. Et quamuis pius dominus ſeruare militem ſuum, licet inter hoſtiũ gladios & tela potuiſſet: tamen ne vel aliorum morte ſancti violentur obtutus, exemit pugnæ neceſſitatem. Neque enim aliam pro milite ſuo Chriſtus debuit præſtare victoriã, quàm vt ſubactis ſine ſanguine hoſtibus, nemo moreretur. Exinde relicta militia, ſanctum Hilarium Pictauiæ Epiſcopum ciuitatis, cuius tunc in Dei rebus ſpectata & cognita fides habebatur, expetiuit: & aliquandiu apud eum commoratus eſt. Tentauit autem idem Hilarius, impoſito diaconij officio, ſibi eum arctius implicare, & miniſterio vincere diuino: ſed cum ſæpiſſimè reſtitiſſet, indignum ſe eſſe vociferans, intellexit vir Dei altioris ingenij hoc eum modo poſſe conſtringi, ſi id ei officij imponeret, in quo quidem locus iniuriæ videtur. Itaque exorciſtam eum eſſe præcepit. Quam ille ordinationem, ne deſpexiſſet tanquã humiliorem videretur, non repudiauit. Nec multum poſt admonitus per ſoporem, vt patriam parẽteſque, quos adhuc gentilitas detinebat, religioſa ſolicitudine viſitaret, & ex voluntate ſancti Hilarij profectus eſt, multiſque ab eo obſtrictus precibus & lacrymis vt

Pax initur.

Militia Christi quæ sit.

Ab B. Hilarium festinet.

Parentes B. Martini Gentiles.

rediret mœstus (vt ferunt) peregrinationem illam aggressus est, contestatus fratres, multa se aduersa passurum. Quod postea rei probauit euentus. *A latronibus capitur.* Ac primum inter Alpes deuia secutus, incidit in latrones. Cúmque vnus securim eleuatã in caput eius librasset, ictum ferientis dextera sustinuit alter: vinctis tamen post tergũ manibus, vni seruandus & custodiendus traditur. Qui cum eum ad remotiora loca duxisset, percontari ab eo cœpit, quisnam esset. Respondit, Christianum se esse. Quærebat etiam ab eo, an timeret. Tunc verò constantissimè profitetur, nunquam se fuisse tam securum, quia sciret misericordiam Domini maximè in tentationibus affuturam: se magis illi condolere, qui Christi misericordia, vtpote latrocinia exercens, esset indignus. *In Deum confidit.* Ingressúsque Euãgelicam disputationem, verbum Dei latroni prædicabat. Quid lõgius morer? Latro credidit, prosecutúsque Martinum viæ reddit, orãs vt pro se Dominum precaretur: idémque postea religiosam agens vitam visus est, adeò vt quæ supra retulimus, ab ipso audita dicantur. Igitur Martinus inde progressus, cum Mediolanum præterisset, diabolus in itinere, *Diabolus occurrit illi.* humana specie assumpta se ei obuium tulit, Quò tenderet, quærens. Cúmque id à Martino responsi accepisset, Se quò Dominus vocaret, tendere: ait ad eum, Quocunque ieris, vel quæcunque tentaueris, diabolus tibi aduersabitur. Tunc ei prophetica voce respon-

dit: Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo. Statímque è conspectu eius inimicus euanuit. Itaque vt animo & mente conceperat, matrem Gentilitatis absoluit errore, patre in malis perseuerante: plures tamen suo saluauit exemplo. Deinde cum hæresis Ariana per totum orbem, & maximè intra Illyricum pullulasset, cum aduersus perfidiam sacerdotum solus penè acerrimè pugnaret, multísque suppliciis esset affectus (nam & publicè virgis cæsus est) & ad extremum de ciuitate exire compulsus, Italiam repedans, cum intra Gallias quoque discessum sancti Hilarij, quem ad exilium hæreticorum vis coëgerat, turbatam Ecclesiam comperisset, Mediolani sibi monasterium statuit: ibi quoque eum Auxètius, auctor & princeps Arrianorum, grauissimè insectatus est: multísque affectum iniuriis, de ciuitate exturbauit. Cedendum itaque tempori arbitratus, ad insulam Gallinariam nomine secessit: comite quodam presbytero, magnarum virtutum viro. Hic aliquandiu radicibus vixit herbarum: quo tempore elleborum, venenatum (vt ferũt) gramen, in cibum sumpsit. Sed cum vim veneni in se grassantis vicina iam morte sensisset, imminens periculum oratione repulit, statímque omnis dolor fugatus est. Nec multò post cum sancto Hilario comperisset regis indulgentia potestatem indultam fuisse redeundi, Romæ ei tentauit occurrere, profectúsque ad vrbem est.

B. Martinus inuisus à multis.

B. Hilarij exilium.

Monasteriũ Mediolani ædificat.

Radicibus vescebatur.

B. Hilario indulta potestas.

Cum verò iam Hilarius præteriſſet, ita eum eſt veſtigiis proſecutus: cúmque ab eo grauiſſimè fuiſſet ſuſceptus, haud longè ſibi ab oppido monaſterium collocauit. Quo tempore ſe ei quidam catechumenus iunxit, cupiens ſanctiſſimi viri inſtitui diſciplinis: paucíſque interpoſitis diebus languore correptus, vi febrium laborabat. At tunc Martinus fore diſceſſerat, & cum per triduũ defuiſſet, regreſſus corpus exanime inuenit: ita enim ſubita mors fuerat, vt abſque baptiſmate humanis rebus excederet, corpúſq; in medio poſitum triſti mœrentiũ fratrum frequentabatur officio, cum Martinus flens & eiulans accurrit. tunc verò ſanctum Spiritum tota mente concipiens, egredi cellulam in qua corpus iacebat, cæteros iubet: ac foribus obſeratis, ſuper exanimata defuncti fratris membra proſternitur: & cum aliquandiu orationi incubuiſſet, ſenſiſſétque per ſpiritum Domini adeſſe virtutem, erectus paululum, & in defuncti ora defixus, orationis ſuę ac miſericordiæ Domini intrepidus expectabat euentum: vixque duarum ferè horarum ſpacium interceſſerat, & vidit defunctum paulatim membris omnibus commoueri, & laxatis in vſum videndi palpitare luminibus. Tunc verò magna ad Dominũ voce conuerſus gratias agens, cellulam clamore compleuerat: quo audito, qui pro foribus aſtiterãt, ſtatim irruunt. Mirum ſpectaculũ, quòd videbant viuere, quem mortuum reliquiſſent. Ita redditus

Frater B. Martini ſuſcitatur.

tus vitæ, ſtatim baptiſma conſecutus, plures poſtea vixit annos: primúmque hoc apud nos Martini virtutum vel materia vel teſtimonium fuit. Idem tamen referre erat ſolitus, ſe corpore exutum ad tribunal iudicis ductum, deputatúmque obſcuris locis & vulgaribus turbis triſtem excepiſſe ſententiam. Tunc per duos angelos iudici fuiſſe ſuggeſtum, hunc eſſe pro quo Martinus oraret, & ita per eoſdem Angelos ſe iuſſum reduci, & Martino redditum, vitæque priſtinæ reſtitutum. Ad hæc primo tempore beati viri nomen enituit, vt qui ſanctus iam ab omnibus habebatur, potens etiam & verè Apoſtolicus haberetur. Nec multo pòſt, dum agrum Lupicini cuiuſdam honorati ſecundum ſeculum viri præteriret, clamore & luctu turbę plangẽtis excipitur: ad quam ſolicitus cum aſtitiſſet, & quis eſſet hic fletus, inquireret, indicatur, vnum è familia ſeruulum laqueo ſibi vitam extorſiſſet: quo cognito, cellulam in qua corpus iacebat, ingreditur. Excluſiſque omnibus turbis, ſuperſtratus corpori, aliquantiſper orauit: mox viueſcente vultu, marceſcentibus oculis in ora illius defuncti erigitur, lentóque conamine eniſus aſſurgere, adprehenſa beati viri dextera, in pedes conſtitit: atque ita cum eo vſque ad veſtibulum domus turba omni inſpectante, proceſſit. Sub eodem ferè tempore Martinus ad Epiſcopatum Turonicæ Eccleſiæ petebatur: ſed cum erui monaſterio ſuo facilè non *Suffocatus à mortuis ſuſcitatur.*

posset. Ruicitius quidā, vnus ex ciuibus, vxoris langore simulato, ad genua illius prouolutus, vt egrederetur obtinuit. Ita dispositis iam in itinere ciuium turbis, sub quadam custodia ad ciuitatem vsque deducitur. mirum in modum incredibilis multitudo non solum ex illo oppido, sed etiam ex vicinis vrbibus, ad suffragia ferenda venerat. Vna omnium voluntas, eadem vota, eadémque sententia, Martinum Episcopatu esse dignissimum, felicem fore tali Ecclesiam sacerdote: pauci tamen, & nonnulli ex Episcopis, qui ad constituendum antistitem fuerāt euocati, impié repugnabant dicentes: Scilicet cōtemptibilem esse personam, indignum esse Episcopatu, hominem multū despicabilem, veste sordidum, crine deformem. Ita à populo sententiæ sanioris hæc illorum irrisa dementia est, qui illustrem virum dum vituperare cupiunt, prædicabant. Nec verò aliud his facere licuit, quàm quòd populus Domino volente cogitabat, inter Episcopos tamen qui affuerant, præcipuè Defensor quidam nomine, dicitur restitisse: vnde animaduersum est, grauiter illum lectione prophetica tūc notatum. Nam cum fortuitu lector, cui legendi eo die officium erat, interclusus à populo defuisset, turbatis ministris, dum expectatur qui non aderat, vnus è circunstantibus sumpto psalterio, quem primum versum inuenit, arripuit. Psalmus autem hic erat: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem

propter inimicos tuos, vt destruas inimicum & defensorem. quo lecto clamor populi tollitur, pars aduersa confunditur. Atque ita habitum est, diuino nutu psalmum hunc lectum fuisse, vt testimonium operis sui defensor audiret, quia ex ore infantium atque lactentium in Martino Domini laude perfecta, & ostensus pariter & destructus inimicus. Iam verò sumpto Episcopatu, qualem se, quantúmque præstiterit, non est nostræ facultatis euoluere. Idem enim constantissimè perseuerabat, qui prius fuerat. Eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas erat: atque ita plenus auctoritatis & gratiæ, implebat Episcopi dignitatem, vt non tamen propositum monachi, virtutémque desereret. Aliquandiu ergo adhærenti ad Ecclesiam cellula vsus est: deinde cum inquietudinem frequentatiuum ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem milibus monasterium sibi statuit. Qui locus tam secretus & remotus erat, vt eremi solitudinem non desideraret. Ex vno enim latere, præcisa montis excelsa rupe ambiebatur: reliquam planiciem Liger fluuius reducto paululum sinu clauserat, vna tantum eadémque arcta admodum via adiri poterat: ipse ex lignis contextam cellulam habebat. Multi quidem ę fratribus in eundem modum plerique saxo superiecti montis cauato, receptacula sibi fecerant. Discipuli verò octoginta erant, qui ad exem-

Episcopus Turonensis creatur.

Monasteriũ cõstruit apud Ligerim.

plum beati magistri instituebantur. Nemo ibi quicquam proprium habebat, omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere (vt plerisque monachis moris est) quicquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur: cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant. Rarus cuiquam extra cellulam fuit egressus, nisi cum ad locum orationis conueniebant. Cibum vnà omnes post horam ieiunij accipiebant. vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coëgisset. Plerique camelorum setis vestiebantur, mollior ibi habitus pro crimine erat: quod eo magis sit mirum necesse est, quòd multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coëgerant: pluresque ex his postea Episcopos vidimus. *Quæ* enim esset ciuitas, aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet habere sacerdotem? Sed vt reliquas virtutes eius, quas in episcopatu egit, aggrediar, erat haud longè ab oppido proximus monasterij locus, quem falsa hominum opinio, velut consepultis ibi martyribus sacrauerat. Nam & altare ibi à superioribus episcopis constitutum habebatur, sed Martinus non temerè adhibens incertis fidem, ab his qui maiores natu erant presbyteris, vel clericis, flagitabat nomen sancti martyris, & tempora passionis ostendi. Cœpit grandi scrupulo permoueri, quòd nihil certi vel constans sibi

Temerè non credendum.

maiorum memoria tradidisset. Cum aliquandiu ergo à loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, qua incertus erat: nec authoritatem suam vulgo accommodans, ne superstitio conualesceret: quodam die paucis secum adhibitis fratribus, ad locum pergit. Deinde super sepulchrum ipsum astans, orauit ad Dominum, vt quis esset, vel cuius meriti sepultus, ostenderet. Tunc conuersus ad læuam, vidit propè assistere vmbram sordidam, trucem. imperat nomen, meritúmque requirit. nomen edidit, de crimine confitetur, latronem se fuisse, ob scelera percussum, vulgi errore celebratum, sibi nihil cum Martyribus esse commune: cum illos gloria, se pœna retineret. Mirum in modum vocem loquentis, qui aderant, audiebant, personam tamen non videbant. Tunc Martinus, quid vidisset, exposuit: iussitque ex eo loco altare, quod ibi fuerat, submoueri: atque ita populum superstitionis illius absoluit errore.

Accidit autem in sequenti tempore, dum iter ageret, vt Gentilis cuiusdam corpus, quod ad sepulchrum cum superstitioso funere deferebatur, obuium haberet: conspicatúsque eminus venientem turbam, quídnam id esset ignarus, paululum stetit: námq; ferè quingentorum passuum interuallum erat, vt difficilè fuerit dignoscere quid videret. Tamen quia rusticam manum cerneret, & agente vento linteamina corpori superiecta volitarent, profanos sacrificio-

rum ritus agi credidit: quia esset hæc Gallorum rusticis consuetudo, simulachra dæmonum candido tecta velamine misera per agros suos circumferre dementia. Eleuato ergo in aduersó signo crucis, imperat turbæ, non moueri loco, onúsque deponere: hic verò mirum in modum videres miseros primum velut saxa riguisse.

Verbi potestas.

Deinde, cum primò mouere se summo conamine niterentur, vltra accedere non valentes, ridiculam in vertiginem rotabantur: donec victi corporis onus deponunt: attoniti & semetipsos aspectantes, quidnam sibi accidisset, taciti cogitabant. Sed beatus vir cum comperisset, exequiarum esse illam frequentiam, non sacrorum, eleuata rursum manu, dat eis abeundi & tollendi corporis potestatem. Ita eos & cum voluit, stare compulit: & cum libuit, abire permisit. Item, dum in vico quodam templum antiquissimum diruisset, & arborem primùm quæ fano erat proxima, esset aggressus excidere, tunc antistes loci illius cum cætera Gentilium turba cœpit obsistere: & cum iidem illi dum templum euertitur, imperante Domino quieuissent, succidi arborem non patiebantur. Ille eos cœpit sedulo commonere nihil esse religionis in stipite: Dominum potius, cui seruiret ipse, sequerentur. Arborem illam excidi oportere, quia esset dæmoni dedicata. Tunc ex illis vnus, qui erat audacior cæteris: Si habes, inquit, aliquam de Deo tuo, quem dicis te colere, fidu-

Spurcitias Gentilium eliminat.

etiam, nosmetipsi succidemus hanc arborem, tu ruentem excipe: & si tecum est quem dicis, Dominus, euades. Tunc ille intrepidè confisus in Domino, facturum se pollicetur. Hic verò ad istiusmodi conditionem, omnis illa Gentilium turba consentit, facilémque arboris suę habuere iacturam, si inimicum sacrorum suorum casu illius obruissent. Itaque cum vnam in partem pinus illa esset accliuis, vt non esset dubium quam in partem succisa corrueret, eo loco vinctus statuitur, pro arbitrio rusticorum, quò arborem esse casuram nemo dubitabat. Succidere igitur ipsi suam pinum cum ingenti gaudio, lætitiáque cœperunt, aderat eminus turba mirantium: iámque paulatim cœpit mutare pinus, & ruinam suam casura minitari. Psallebant eminus Monachi, & periculo iam propiore conterriti, spem omnem fidémque perdiderāt, solem Martini mortem expectantes. At ille confisus in Domino, intrepidus operiēs, cum iam fragorem sui pinus concidens edidisset, iam cadenti, iam super se ruenti, eleuat obuiam manum, signum salutis opponit: tunc verò turbinis modo retroactam putares, diuersam in partem ruit: adeò, vt rusticos qui tuto in loco steterant, penè prostrauerit. Tunc verò in cœlum clamore sublato, Gantiles stupuere miraculo, Monachi fleuere præ gaudio, Christi nomen in commune ab omnibus prædicari: satisque constitit, eo die salutem illi venisse regioni. *Signo crucis liberatur.*

Nam nemo ferè ex immani illa multitudine gentilium fuit, qui non impositionē manus desiderata in Dominum Iesum, relicto impietatis errore, crediderit: Et verò ante Martinum pauci admodum, imò penè nulli in illis regionibus Christi nomen receperant: quòd adeò virtutibus illius, exemplóque conualuit, vt iam ibi nullus locus sit, qui non aut Ecclesiis frequentissimis, aut monasteriis sit repletus. Nam vbi fana destruxerat, statim ibi aut Ecclesias, aut monasteria construebat. Nec minorem sub idem ferè tempus eodem in opere virtutem edidit. Nam cum in vico quodam, fano antiquissimo & celeberrimo ignem immisisset, in proximam, imò adhærentem domum agente vento, flammarum globi ferebantur. Quod vbi Martinus, aduertit, rapido cursu tectum domus scandit, obuium se aduenientibus flammis inferens: tunc vero mirum in modū cerneres contra vim venti ignem retorqueri, vt compugnantium inter se elementorum quidem conflictus videretur. Ita virtute Martini ibi tantum ignis est operatus, vbi visus est. In vico autem, cui Leprosus nomen est, cum idem templum opulentissimū superstitione religionis voluisset euertere, restitit ei multitudo Gentilium, adeò vt nō absque iniuria sit repulsus. Itaque secessit ad proxima loca, ibique per triduum cilicio tectus & cinere, ieiunās semper atque orans precabatur ad Dominū: vt quia templum illud euertere

Aedificantur templa Deo.

Aduentu B. Martini ignis extinguitur.

humana manu non potuisset, virtus illud diuina dirueret. Tunc subitò ei duo Angeli hastati atque scutati instar militiæ cœlestis se obtulerunt, dicentes, missos se à Domino, vt rusticam multitudinem fugarent, præsidiúmque Martino ferrent, ne quis dum templum dirueretur, obsisteret. Rediret ergo, & opus cœptum deuotus impleret: ita regressus ad vicum, inspectantibus Gentilium turbis, & quiescentibus, dum fana eadem vsque ad fundamenta dirueret aras. omnes atque simulachra redegit in puluerem: quo viso, rustici cum se intelligerent diuino nutu obstupefactos atque perterritos, ne episcopo repugnarent, omnes ferè in Iesum Dominũ crediderunt, clamantes palàm, & cõfitentes Deum Martini colendum, idola negligenda, quæ sibi adesse non possent. Quid etiam in pago Heduorum gestum sit, referamus. Vbi dum templum idem euerteret, furens Gentilium rusticorum in eum irruit multitudo: Cúmque vnus audacior cæteris, stricto eum gladio peteret, reiecto pallio nudã ceruicem percussori præbuit. Nec cunctatus ferire Gẽtilis, sed cum dexteram altius extulisset, supinus ruit: consternatúsque diuino metu, veniam precabatur. Nec dissimile huic fuit illud, cum eum idola destruentem cultro quidam ferire voluisset, in ipso ictu ferrum ei de manibus excussum, non comparuit. Plerunque autem contradicentibus sibi rusticis, ne fana destrueret, ita prædicatione sancta Genti-

Idola confringit.

lium animos mitigabat, vt luce eis veritatis ostensa, ipsi sua templa subuerterent. Curationem verò tam potens in eo gratia erat, vt nullus ferè ad eum ægrotus accesserit, qui non continuo receperit sanitatem: quod vel ex cõsequenti liquebit exemplo. Puella quædam Treueris paralysis ægritudine tenebatur, ita vt iam per multum tempus nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, omni ex parte præmortua, vix tenui spiritu palpitabat. Tristes ad solam funeris expectationem adsistebant propinqui. Tunc subitò nunciatur ad ciuitatem illam venisse Martinum. Quod vbi pater puellę comperit, cucurrit ex animo pro filia rogaturus. Et fortè Martinus iam ad Ecclesiam fuerat ingressus. Ibi inspectante populo, multisque aliis Episcopis præsentibus, eiulans senex, genua eius amplectitur, dicens: Filia mea moritur misero genere languoris, & quod ipsa est morte crudelius, solo spiritu viuit, iam carne præmortua. Rogo vt eam adeas, atque benedicas: confido enim quod per te reddenda sit sanitati. Qua ille voce confusus obstupuit, & refugit dicens, hoc suæ non esse virtutis, senem errare iudicio, non esse se dignum per quem Dominus signum virtutis ostenderet. Perstare vehementius flens pater, & orare cœpit vt exanimã visitaret. Postremò à circunstantibus Episcopis ire compulsus, descendit ad domum puellæ. Ingens turba pro foribus expectans, quidnam Dei seruus esset fa-

ctutus. Ac primum, quæ erant illius familiaria in istiusmodi rebus arma, solo prostratus orauit. Deinde ægram intuens, dari sibi oleum postulat: quod cum benedixisset, in os puellæ vim sancti liquoris infudit, statímque vox reddita est. Tunc paulatim singula contactu eius cœperunt membra viuiscere, donec firmatis gressibus, populo teste, surrexit. Eodémque tempore Tetradij cuiusdam proconsularis viri seruus dæmonio correptus, dolendo exitu cruciabatur. Rogatus ergo Martinus, vt ei manum imponeret, deduci eum ad se iubet: sed nequam spiritus nullo proferri modo ex ea æde in qua erat, potuit, ita in aduenientes rabidis dentibus sæuiebat. Tunc Tetradius ad genua beati viri aduoluitur, orans vt ad domum in qua dæmoniacus habebatur, ipse descenderet. Tunc verò Martinus negare, se profani & Gentilis domum adire posse. Nam Tetradius eodem tempore adhuc Gentilitatis errore implicitus tenebatur. Spopondit ergo se si de puero dæmon fuisset exactus, Christianum fore. Ita Martinus imposita manu puero, immundum ab eo spiritum eiecit: quo viso, Tetradius Dominum nostrũ Iesum Christum credidit: statímque catechumenus factus, nec multum post baptizatus est, sempérque Martinum salutis suæ auctorem miro coluit affectu.

Oleo sanat filiam.

Dæmoniacũ curat.

Per idem tempus in eodem oppido Martinus ingressus patrisfamiliâs cuiusdam domum,

in limine ipso restitit, dicens: Horribile in atrio domus dæmonium se videre. Cui cum, vt discederet, imperaret, quendam è familia, qui in interiore parte ædium morabatur, arripuit: sæuire dentibus miser cœpit, & obuios quoscunque laniare. Commota est domus, familia turbata, populus in fugam versus. Martinus se furenti obiecit, ac primum stare ei imperat. Sed cùm dentibus fremeret, hiantíque ore morsum minaretur, digitos ei Martinus in os intulit: Si habes, inquit, aliquid potestatis, hos deuora.

Tunc verò, ac si candens ferrum faucibus accepisset, longè reductis dentibus digitos beati viri vitabat attingere: & cum fugere de obsesso corpore pœnis & cruciatibus cogeretur, nec tamen exire ei per os liceret, fœda relinquens vestigia, fluxu ventris egestus est. Interea cum de metu atque impetu barbarorum subita ciuitatem fama turbasset, dæmoniacum ad se exhiberi iubet, imperat vt an verus esset hic nuncius fateretur. Tunc confessus est: sedecim dæmones fuisse, qui rumorem hunc per populum disseminassent, vt hoc saltem metu ex illo Martinus oppido fugaretur, barbaros nihil minus quàm irruptionem cogitare: ita cum hæc immũdus spiritus media in Ecclesia fateretur, metu & turbatione præsenti ciuitas liberata est.

Parisiis osculatur leprosum. Apud Parisios verò, dum portam ciuitatis illius magnis secum turbis euntibus introiret, leprosum miserabili facie, horrentibus cunctis,

osculatus est, atque benedixit, statímque ab omni malo emundatus est. Postera die ad Ecclesiam veniens nitenti cute, gratias pro sanitate, quam receperat, agebat. Sed nec hoc prætereundum est, quòd fimbriæ vestimenti eius, ciliciòque detractæ, crebras super infirmantibus egere virtutes. Nam cum aut digitis illigatæ, aut collo inditæ sunt, persæpe ab ægrotantibus morbos effugauerunt. Arborius autem, vir præfectorius sancti admodum & fidelis ingenij, cum filia eius grauissimis quartanæ febribus vreretur, epistolam Martini, quę casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ in ipso accessu ardoris inseruit, statímque fugata febris est. Quæ res apud Arborium intàtum valuit, vt statim puellam Deo voueret, & perpetuæ virginitati dicaret: profectúsque ad Martinum puellam ei præsens, ob virtutum eius testimonium, quo absente licet curata esset, obtulit: neque ab alio eam, quàm à Martino, habitu virginitatis imposito, passus est consecrari. Paulinus verò, vir magni postmodum futurus exempli, cum oculum grauiter dolere cœpisset, & iam pupillam eius crassior nubes superducta texisset, oculum ei Martinus panniculo contigit, pristinámque statim ei sanitatem sublato omni dolore restituit. *Oculum sanat tactu panniculi.* Ipse autem cum casu quodam esset de cœnaculo deuolutus, & per confragosos scalæ gradus decidens, multis vulneribus esset affectus, cum exanimis iaceret in cellula, & immodicis dolo-

ribus cruciatur, nocte ei angelus visus est lauare vulnera, & salubri vnguento contusi corporis membra contingere: atque ita postera die restitutus est sanitati, vt nihil vnquam pertulisse incommodi putaretur. Sed quia longum est ire per singula, sufficiant hæc vel pauca de plurimis: satisque sit nos & in excellentibus non subtrahere veritatem, & in multis vitare fastidium. atque vt minora tantis inseram, quamuis, vt est nostrorum ætas temporum, quibus iam deprauata omnia atque corrupta sunt, vt penè præcipuum sit adulationi regiæ sacerdotalem cessisse constantiam. Cum ad Imperatorem Maximum, ferocis ingenij virum, & bellorum ciuilium victoria elatum, plures ex diuersis partibus Episcopi conuenissent, & fœda circa principem omnium adulatio notaretur, séque degeneri inconstantia regiæ clientelæ sacerdotalis dignitas subdidisset, in solo Martino Apostolica auctoritas permanebat. Nã etsi pro aliquibus supplicandum regi fuit, imperauit potius quàm rogauit: & à conuiuio eius frequenter rogatus abstinuit, dicens, se mensæ eius participem esse non posse, qui Imperatores vnum regno, alterum vita expulisset. Postremò cum Maximus se non sponte sumpsisse Imperium affirmaret, sed impositam sibi à militibus diuino nutu regni necessitatem armis defendisse, & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, penes quem iam incredibili euentu victoria fuis-

Adulatio Episcoporũ.

ſet, nullũque ex aduerſariis niſi in acie occubuiſſet. tandem victus vel ratione, vel precibus, ad conuiuiũ venit: mirum in modum gaudente rege, quòd id impetraſſet. Conuiuæ autem aderant, veluti ad diem feſtum euocati, ſummi atque illuſtres viri, præfectus, idémque Conſul Euodius, vir quo nihil vnquam iuſtius fuit: Comites duo ſumma poteſtate præditi, frater regis, & patruus medius inter hos Martini preſbyter accubuerat: ipſe autem ſellula iuxta regem poſita conſederat. Ad medium ferè conuiuium (vt moris eſt) pateram regi miniſter obtulit. ille ſancto admodum Epiſcopo potius dari iubet, expectans atque ambiens vt ab illius dextera poculum ſumeret. Sed Martinus vbi ebibit, pateram preſbytero ſuo tradidit, nullum ſcilicet, exiſtimans digniorem qui poſſit prior bibere: nec integrum ſibi fore, ſi aut regem ipſum, aut eos qui à Rege erant proximi, preſbytero prætuliſſet. Quod factum Imperator, omnéſque qui tunc aderant, ita admirati ſunt, vt hoc ipſum eis in quo contempti fuerant placeret. celeberrimúmque per omne palatium fuit, feciſſe Martinum in regis prandio, quod in infirmorum iudicum conuiuiis Epiſcoporum nemo feciſſet. eidémque Maximo longè antè prædixit futurum, vt ſi ad Italiam pergeret, quò ire cupiebat, bellum Valentiniano Imperatori inferens, ſciret ſe primo quidem futurum eſſe victorem, ſed paruo pòſt

Dignitas ſacerdotalis regia dignior.

tempore esse periturum. Quod quidem ita vidimus. Nam primo aduentu eius Valentinianus in fugam conuersus est: Deinde post annum ferè resumptis viribus, captum intra Aquileiæ muros maximum interfecit. Constat autem etiam angelos ab eo plerúmque visos, ita vt conserto inuicem apud eum sermone loquerentur. Diabolum verò tam conspicabilem & subiectum oculis habebat, vt siue in propria substantia contineret, siue in diuersas figuras spiritualésque nequitias transtulisset, qualibet ab eo sub imagine videretur. Quod cum diabolus sciret se effugere non posse, conuiciis eum vrgebat frequenter, quia fallere non posset insidiis. Quodam autem tempore cornu bouis cruentum in manu tenens, cum ingenti fremitu cellulam eius irrupit, cruentámque ostentans dexteram, & admisso recenti scelere congaudens: Vbi est, inquit, Martine virtus tua? vnum de tuis modo interfecit. Tunc ille conuocatis fratribus, refert quid diabolus indicasset: solicitósque esse præcepit per cellulas singulorum, quisnam hoc casu fuisset adfectus. Neminem quidem deesse de Monachis, sed vnum rusticum mercede conductum, vt vehiculo ligna deferret, isse ad syluam nnuciant. Iubet igitur aliquos ire ei obuiam. Itaque haud longè à monasterio iam penè exanimis inuenitur. extremum tamen spiritum trahens, indicat fratribus casum mortis & vulneris. Iunctis scilicet bubus dum

Angelorum cõsortio sæpe visus est.

dum dissoluta arctius lora constringit, bouem sibi excusso capite inter inguina cornu inieciſſe, nec multo post vitam reddidit. Videres quo iudicio Domini, diabolo data fuerit hæc potestas. In Martino illud mirabile erat, quòd non solum hoc quod supra retulimus, sed multa istiusmodi, si quotiens accessisset, longè antè præuidebat, & sibi nunciata fratribus indicabat. Frequenter autem diabolus, dum mille nocendi artibus sanctum virum conabatur illudere, visibilem se ei formis diuersissimis ingerebat. nam interdum in Iouis personam, plerunque Mercurij, persæpe etiam se Veneris ac Mineruæ transfiguratum vultibus offerebat. aduersus quem semper interritus manebat, signóque se crucis & orationis auxilio protegebat. Audiebantur etiam plerunque conuicia, quibus illum turba dæmonum proteruis vocibus increpabat: sed omnia falsa & vana cognoscẽs, non mouebatur obiectis. Testabantur etiam aliqui ex fratribus, audisse dæmonem proteruis Martinum vocibus increpantem, cur intra monasterium aliquos ex fratribus, qui olim baptismum diuersis erroribus perdidissent, conuersos postea recepisset, exponentem crimina singulorum. Martinum diabolo repugnantem respondisse constanter, antiqua delicta melioris vitæ conuersatione purgari: & per misericordiam Domini absoluendos esse à peccatis, qui peccare desinerent. contradicente diabolo, non

Futura prædicit.

Diaboli variis formis illudebatur

C

pertinere ad veniam criminosos, & semel lapsis nullam à Domino posse clementiam præstari. Tunc in hanc vocem fertur exclamasse Martinus: Si tu ipse, ô miserabilis, ab hominum insectatione desisteres, & te factorum tuorum vel hoc tempore, cum dies iudicij in proximo est, pœniteret, ego tibi verè confisus in Domino, Christi misericordiam pollicerer. O quàm sancta de Domini pietate præsumptio, in qua etsi authoritatem præstare non potuit, ostendit affectum. Et quia de diabolo, eiusdémque artibus sermo exortus est, non ab re videtur, licet extrinsecus referre quod gestum est: quia & quædam in eo Martini virtutum portio est, & res digna miraculo rectè memoriæ mandabitur, in exemplum cauendi, si quid deinceps vspiam tale contigerit. Clarus quidam nomine, adolescens nobilissimus, mox presbyter, nunc fœlici beatus excessu, cum relictis omnibus se ad Martinum cõtulisset, breui tempore ad summum fidei virtutúmq; omnium culmẽ innituit. Itaque cum haud longè sibi ab Episcopi monasterio tabernaculũ constituisset, multíque apud eum fratres commorarentur, iuuenis quidam ad eum Anatolius nomine, sub professione monachi omnem humilitatem atque innocentiam mentitus accessit, abiítque aliquandiu in commune cum cæteris. Deinde procedẽti tempore, angelos apud se loqui solere dicebat. nam cum fidem dictis nullus adhiberet, signis quibusdam

Anatolij mentita sanctitas.

plerósque ad credendum cohortabatur. Postremò eousque processit, vt inter se ac Deum Angelos discurrere prædicaret: iámque se vnum ex prophetis haberi volebat. Clarus tamen nequaquam ad credendum cogi poterat; ille ei iram Domini & præsentes plagas, cur sancto nō crederet, comminari cœpit. Postremò in hanc vocem erupisse fertur: Ecce hac nocte vestem mihi candidam Dominus de cœlo dabit, qua indutus in medium vestrum conuersabor: idque vobis signum erit, me Dei esse virtutem, qui Dei veste donatus sum. Tunc verò grandis omnium ad hanc professionē expectatio fuit. Itaque ad mediam ferè noctem fremitu insultantium cōmoueri omne monasteriū loco visum est. cellulam autem in qua idem adolescens cōtinebatur, crebris cerneres micare luminibus, fremitúsque in eo discurrētium, & murmur quoddā multarum vocum audiebatur. Deinde facto silentio egressus vnum de fratribus, Sabatium nomine, ad se vocat. tunicámque ei qua erat indutus ostendit. Obstupefactus ille, cōuocat cæteros. ipse etiam Clarus accurrit, adhibitóque lumine, vestē omnes diligenter inspiciunt. erat autē summa mollitiæ, candore eximio, micanti purpura, nec tamē cuius esset generis aut velleris, poterat agnosci. curiosius tamen oculis aut digitis attrectata, non aliud quàm vestis videbatur. Interea Clarus fratres admonet, orationi instare, vt manifestius eis Dominus quidnam esse ostenderet.

Itaque reliquum noctis hymnis psalmisque cõsumitur. At vbi illuxit dies, adprehensum dextera trahere eum ad Martinum volebat, bene conscius, illudi illum diaboli arte non posse. Tunc verò reniti ac reclamare miser cœpit, interdictúmque sibi esse dicebat, ne se Martino ostenderet. Cúmque inuitum ire compellerent, inter trahentium manus vestis euanuit. Vnde quis dubitet hanc etiam Martini fuisse virtutem, vt phantasiam suã diabolus, cum erat Martini oculis ingerenda, dissimulare diutius, aut tegere non posset. Animaduersum est tamen eodem ferè tempore fuisse in Hispaniis iuuenem, qui cum sibi multis signis authoritatem perisset, eousque elatus est, vt se Heliam profiteretur. Quod cum plerique temere credidissent, addidit, vt se Christum esse diceret: in quo etiam adeò illusit, vt eum quidam Episcopus nomine Ruffus, vt Dominum adoraret: propter quod eum postea ab Episcopatu deiectum vidimus. Plerique etiam nobis è fratribus retulerunt, eodem tempore in Oriente quendam extitisse, qui se Ioannem esse iactitaret: ex quo coniicere possumus, istiusmodi pseudo prophetis existentibus, Antichristi aduentum imminere, qui iam in istis mysterium iniquitatis operatur. Neque enim prætereundum videtur, quanta Martinum sub iisdem diebus diabolus arte tentauerit. Quadam enim die præmissa præ se potestate, & circunțectus ipse luce purpurea,

Fugitur B. Martinus.

Pseudopropheta Hispanus.

Diaboli arte tentatur B. Martinus.

quo facilius claritate adſumpti fulgoris illuderet, veſte etiam regia indutus, diademate ex gemmis auróque redimitus, calceis auro illitis, ſereno ore, læta facie, vt nihil minus quàm diabolus putaretur, oranti in cellula aſtitit. Cúmque Martinus primo aſpectu eius fuiſſet hebetatus, diu multúmque ſilentium ambo tenuerunt. Tunc prior diabolus: Agnoſce, inquit, Martine, quē cernis. Chriſtus ego ſum: deſcenſurus ad terram, prius me manifeſtare tibi volui. Ad hæc cum Martinus taceret, & nequicquam reſponſi referret, iterare auſus eſt diabolus profeſſionis audaciam: Martine quid dubitas credere, cum videas? Chriſtus ego ſum. Tunc ille reuelante ſibi ſpiritu, vt intelligeret diabolū eſſe, non Deū: Non ſe inquit, Ieſus Dominus purpuratū & diademate renitētem venturum eſſe prædixit. Ego Chriſtū, niſi in eo habitu, formáque qua paſſus eſt, niſi crucis ſtigmata proferentem, veniſſe non credam. Ad hanc ille vocem ſtatim vt fumus euanuit, & cellulam tacito fœtore compleuit, vt indubia indicia relinqueret, diabolū ſe fuiſſe. Hoc itaque geſtū, vt ſupra retulimus, ex ipſius Martini ore cognoui, ne quis fortè exiſtimet fabuloſum. Nam cum olim audita fide eius, vita atque virtutibus, deſiderio illius æſtuaremus, gratam nobis ad eum videndum peregrinationem ſuſcepimus: ſimul quia iam ardebat animus vitam illius ſcribere, partim ab ipſo, inquantum ille in-

Signa cognoſcēdi ſpiritus

terrogari potuit, sciscitati sumus partim ab his qui interfuerat, vel sciebant, cognouimus. Quo quidem tempore credi non potest, qua me humilitate, qua benignitate susceperit: congratulatus plurimu, & gauisus in Domino, quòd tanti esset habitus à nobis, quē peregrinatione suscepta expetissemus. Miserum me penè non audeo confiteri cum me sancto conuiuio suo dignatus est adhiberi: aquam manibus nostris ipse obtulit, ad vesperum autem ipse nobis pedes abluit: nec reniti aut contraire constantia fuit, ita authoritate illius oppressus sum, vt nefas putarem si non acquieuissem. Sermo autem illius non alius apud nos fuit, quàm mundi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, & Dominum Iesum liberi expeditique sequeremur. Præstantissimúmque nobis præsentium temporum illustris viri Paulini, cuius supra mentionem fecimus, exemplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus Euangelica præcepta complesset: illum nobis sequendum, illum clamabat imitandum: beatúmque esset præsens seculum, tantæ fidei virtutisque documentum, cum secundum sententiam Domini diues & possidens multa, vendendo omnia & dando pauperibus, quod erat factu impossibile, possibile fecisset exemplo. Iam verò in verbis & confabulatione eius, quanta grauitas, quanta dignitas erat? quàm alacer, quàm efficax, & quàm in

Paulini perfectio ad imitandum proposita.

exoluendis scripturarum quæstionibus promptus & facilis? Et quia multos ad hanc partem incredulos scio, quippe quos viderim, meipso etiam referēte, non credere: Iesum testor, spémque communē, me ex nullius vnquam ore tantum scientiæ, tantum ingenij, tam boni, & tam puri sermonis audisse, quàm in Martini virtutibus: quantum est ista laudatio, nisi quod mirum est homini illiterato ne hanc quidem gratiam defuisse. Sed iam finem liber postulat, sermo claudendus est: non quòd omnia quæ de Martino fuerant dicenda, defecerint: sed quia nos inertes poëtę, extremo in opere negligētes, victi materiæ mole succumbimus. Nam etsi facta illius explicari verbis vtcunque potuerint: interiorem vitam illius, & quotidianam conuersationem, & animum cœlo semper intentum nulla vnquā (verè profiteor) explicabit oratio, illam scilicet perseuerantiam, & temperamentum in abstinentia & ieiuniis, potentiam in vigiliis & orationibus: noctésq; ab eo perinde, ac dies actas, nullúmq; vacuum ab opere Dei tempus, quo vel ocio indulserit, vel negotio. Sed nec cibo aut somno cuidā, nisi in quantum naturæ necessitas cogebat. Verè fateor, nec si ipse (vt aiunt) ab inferis Homerus emergeret, posset exponere: adeò omnia maiora in Martino sunt, quàm vt verbis concipi queant. Nunquam hora vlla vel momentum pręteriit, quo non aut orationibus incumberet, aut insisteret lectioni.

B. Martini cōuersatio in cœlis.

Eius facta explicari nō posse.

Quanquam etiam inter legendum, aut si quid aliud fortè agebat, nunquam animum ab oratione laxabat. Nimirum vt fabri ferrarij moris est, qui inter operandum pro quodam laboris leuamine incudem suam feriunt: ita Martinus etiam dum aliud agere videretur, semper orabat. O verè beatus, in quo dolus non fuit: neminem iudicans, neminem damnans, nulli malum pro malo reddens. Tantam quippe aduersum omnes iniurias patientiam adsumpserat, vt cum esset summus sacerdos, impunè etiam ab infimis clericis læderetur. Nec propter id eos aut loco vnquam amouerit, aut à sua (quantum in ipso fuit) charitate repulerit. Nemo vnquam illum vidit iratum, nemo commotum, nemo mœrentem, nemo ridentem: vnus idémque semper, cœlestem quodammodo lætitiam vultu præferens, extra naturam hominis videbatur. Nũquam in illius ore nisi Christus, nunquam in illius corde, nisi pietas, nisi pax, nisi misericordia inerat. Plerunque etiam pro eorum qui obtrectatores illius videbantur, solebat *flere* peccatis, qui remotum & quietum *venenatis* linguis & vipereo ore carpebant. Et verè nonnullos experti sumus inuidos virtutibus, vitæque eius, qui in illo oderãt, quod in se non videbant, & quod imitari non valebant. Atque ô nefas dolendum & ingemiscendum. Non alij fuere insectatores eius, licet pauci admodum, non alij tamen quàm episcopi ferebantur. Nec

Inimici oderant gratis B. Mart.

verò quęquam nominare necesse est, licet nosmetipsos plerique circumlatrent. sufficit, vt si quis ex his legerit & agnouerit, erubescat. Nam si irascitur, de se dictum fatebitur: cum fortasse nos de aliis senserimus. Non refugimus autem, vt si qui eiusmodi sunt, eos quoque viros cum tali oderint. Illud facile confido, omnibus sanctis opusculum istud gratum fore: de cætero, si quis hæc infideliter legerit, ipse peccabit. Ego mihi conscius sum, me rerum fide, & amore Christi impulsum, vt hæc scriberem, manifesta exposuisse, vera dixisse: paratúmq; (vt spero) habebit à Deo præmium, non quicunque legerit, sed quicunque crediderit.

Amen.

LIBER SECVNDVS
DE OBITV, ET TRANSLAtione S. Martini.

SEVERVS SVLPITIVS
Dorelio Diacono, Salutem.

POSTEAQVAM à me manè digressus es, eram residens solus in cella. subieratque me illa, quæ sæpius occupat, cogitatio, spes futurorum, præsentiúmque fastidium, iudicij metus, formido pœnarum: & quod consequens erat, atque vnde cogitatio tota descenderat, peccatorum meorum recordatio tristem me confectúmque reddiderat. Deinde cum fatigata angore animi in lectulo membra posuissem (vt plerunque accidere ex mœstitudine solet) somnus obrepsit: qui vt semper matutinis horis leuior, interitúsq;, ita suspensus & dubius per membra diffunditur, vt quod in alto sopore non euenerit, penè inuigilãs dormire te sentias.

In somno apparet beatus Martinus Sulpitio.

Cum repètè sanctum Martinum Episcopum videre mihi videor, prætextum toga candida, vultu niueo, stillantibus oculis, crine purpureo: atque ita mihi in ea habitudine corporis, formáque, quam noueram, videbatur, vt quod eloqui nobis penè difficile est, non possit aspici, cum possit agnosci. Arridénsque mihi pau-

lulum, libellum quem de vita illius ſcripſeram, dextra præferebat. Ego ſancta genua eius amplexus, benedictionem pro conſuetudine flagitabam, ſuperpoſita capiti meo manu tactu blandiſſimo ſentiebam, cum inter benedictionis verba ſolennia familiare illud ori ſuo crucis ſignum iteraret: mox in eum luminibus intentis, cum exatiari vultu illius conſpectúque non poſſem, ſubitò mihi in ſublime ſublatus eripitur: donec immenſa aëris iſtius vaſtitate, cum tandem rapida nube ſubuectum acie ſequeremur oculorum, patenti cœlo receptus, videri vltrà non potuit. Nec multum poſt preſbyteram ſanctum Clarum, diſcipulum illius, qui nuper exceſſerat, video eandem quam magiſtrum viam ſcandere. Ego impudens ſequi cupiens dum altos greſſus molior & nitor, euigilo: ſomnóque excitatus, congratulari cœperam viſioni, cum ad me puer familiaris ingreditur, ſolito triſtior vultu, loquentis pariter, & dolentis. Quid tu, inquam, tam triſtis loqui geſtis? Duo, inquit, monachi à Turonis adfuerunt, qui Dominum Martinum obiſſe nunciant: concidi fateor, obortiſque lacrymis fleui vberrimè: quinetiam dum hæc ad te frater ſcribimus, fluunt lacrymæ, nec vllum impatientiſſimi doloris admitto ſolatium. Te verò, vbi hoc nunciatum eſt, participem eſſe volui luctus mei, qui eras ſocius amoris. Veni ergo ad me ſtatim, vt pariter lugeamus quam pa-

Clarus diſcipulus eiuſdẽ.

Mors B. Martini nunciatur.

riter amabamus: quanquam sciam virum illum non esse legendum, cui post euictum triumphatúmque seculum, nunc dæmum reddita est corona iustitiæ. Sed tamen ego non possum mihi imperare, quin doleam. Præmisi quidem patronum, sed solatium vitæ præsentis amisi: [illegible] rationem vllam dolor admitteret, gaudere deberem. Est enim ille, vbi est consertus apostolis ac prophetis: & quod pace sanctorum omnium dixerim, in illo iustorum grege nulli secundus, vt spero, credo, & confido: illis potissimum: qui stollas suas in sanguine agni lauerunt, adgregatus, agnum ducem ab omni integer labe comitatur. Nam si licet ei ratio temporis non potuerit præstare martyrium, gloria tamen martyris non carebit, quia voto atque virtute & potuit esse martyr, & voluit. Quòd si ei Neronianis Decianisque temporibus, in illa quæ tunc extitit, dimicare congressione licuisset, testor Deum cœli atque terræ, sponte equuleum ascendisset, vltrò se ignibus intulisset: Hebræisque pueris æquandus, inter flammarum globos media licet hymnũ Domini in fornace cantasset. Quòd si Esaianum illud supplicium persecutori fortè placuisset, nunquam profectò impar Prophetę, ferris & laminis dissecari membra timuisset: ac si præcisis rupibus, abrutisque montibus agere felicem furor impius maluisset, perhibeo, confisus testimonium veritatis, sponte cecidisset. Si verò gentiũ doctoris exemplo gladio de-

Cur gloria martyris tribuenda sit S. Martino.

putatis inter alias, vt sæpe prouenit, victimas duceretur, primus omnium carnifice compulso, palmam sanguinis occupasset. Iam verò aduersus omnes pœnas atque supplicia, quibus plerũque humana cessit infirmitas, ita à cõfessione Domini nõ recedẽs, immobilis obstitisset, vt lętus vlceribus cõgaudẽsque cruciatibus quælibet inter tormẽta risisset. Sed quãquam ista non tulerit, impleuit tamẽ etiam sine cruore martyriũ: nam quas ille pro spe æternitatis humanorum dolorũ nõ pertulit passiones fame, vigiliis, nuditate, ieiuniis, opprobris inuidorũ, insectationibus improborũ, cura pro infirmãtibus, sollicitudine pro periclitantibus. Quis enim illo dolente non doluit? quo scandalizante nõ vstus. quo pereũte non gemuit: preter illa quotidiana illius aduersum humanę spiritualisque nequitię diuersa certamina, dũ in eo variis tentationibus appetito, semper exuperat fortitudo vincendi, patiẽtia expectãdi, æquanimitas sustinẽdi. O verè ineffabilẽ virum, pietate misericordia, charitate, quę quotidie etiã in sanctis viris seculo frigescẽte frigescit: in illo tamen vsque ad finẽ aucta, indies perseuerauit. quo ego illius bono vel specialiter fruitus sum, cum me indignũ & non merentem vnicè diligebat. En rursus lacrymæ fluũt, imóque de pectore gemitus erũpit: in quo mihi post hæc homine similis requies, in cuius erit charitate solatiũ. Me miserũ, me infelicem, potero ne vnquam, si diutius vixero, non dolere

Veri martyrij causa.

quod Martino superstes sum? Erit posthæc vita iucunda, erit dies aut hora sine lacrymis, aut tecum frater dilectissimè, potero illius mẽtionem habere sine fletu: aut vnquã loquẽs apud te aliud quàm de illo loqui potero? Sed quid te in lacrymas fletúsque cur moueo, ecce nunc consolatum esse te cupio, qui me cõsolari ipse non possum: non deerit nobis ille, mihi crede, non deerit, intererit de se sermocinantibus, adstabit orantibus. Quod iam hodie præstare dignatus est, videndum se in gloria sua sæpe præbebit, & assidua sicut ante paululum fecit, benedictione nos proteget. Inde secundum ordinem visionis qua cœlum sequentibus se petere monstrauit, quo sequendus esset, edocuit: quò spes nostra tendẽda, quò animus dirigẽdus instruxit. Quod tamen fiet frater, quod mihi ipse sum conscius, condescendere arduum illud, ac penetrare non potero, ita sarcina molesta me prægrauat, & peccati mole depressum negato in astra conscensu, sæua mirabilem ducit in tartara. Spes tamen superest illa sola, illa postrema, aut quod per nos obtinere non possumus: saltem pro nobis orante Martino mereamur. Sed quid te frater diutius occupo epistola tam locaci? demororque venturum, simul iam pagina impleta non recipit? Mihi tamen hæc fuit ratio, sermonem istum longius proferendi, vt quia doloris nuntium epistola deferebat, eadem tibi ex quadam nostri confabulatione præstaret charta solatium.

B. Martini intercessio prohibetur.

EPISTOLA EIVSDEM AD Basulam de eadem re.

SVLPITIVS SEVERVS Basulæ parenti venerabili salutem.

SI parentes vocari iam ius liceret, te planè expilationis furtique ream, ad prætoris tribunal iusto dolore traheremus. Quid enim non conquear, quam te patior iniuriã? Nullam mihi domi chartulam, nullum libellum, nullam epistolam reliquisti: ita furaris omnia, ita vniuersa diuulgas. Si quid ad amicũ familiariter scripsi, si quid fortè dum ludimus, quod vellem tamen occultum esse, dictaui, omnia ad te prius penè, quàm fuerint scripta, aut dictata, perueniunt. nimirum obæratos habes notarios meos, per quos tibi nostræ ineptiæ publicantur. Nec tamen aduersum eos possum moueri, si tibi parent, qui in ius nostrum ex tua potissimum liberalitate venerunt, seque adhuc tuos quàm meos esse meminerunt. Tu sola es rea, tu sola culpabilis, quæ & mihi insidiaris, & illos fraude circumuenis, vt sine delicto vllo familiariter scripta, aut negligenter emissa, illucubrata tibi penitus atque impolita tradantur. Nam vt de reliquis taceam, rogo quemadmodum tam citò ad te epistola illa potuit peruenire, quam nuper ad Aurelium Diaconũ scripseramus. Ego enim Tolosæ positus, tu Treueris constituta, & tam longè à patria filio inquietante diuulsa, qua tandem familiarem illam epistolam occasioni furata es? Námque accepi litteras tuas

Queritur ludens cũ Basula de immatura euulgatione librorũ suorum.

quibus scribis in eadem epistola, qua de obitu Domini Martini fecerim mentionem, ipsum beati viri transitũ exponere debuissem. Quasi verò ego illam epistolam, aut legendam alij præterquam ipsi ad quem missa videtur, ediderim: aut ego tanto sim operi destinatus, ut omnia quæ de Martino cognosci oportet, me potissimũ scribentem notescant. Itaque si qua de obitu sancti Episcopi audire desideras, ab illis potius qui interfuere, cognosce. Ego tibi statui nihil scribere, ne vbique me publices: tamen si das fidem, nulli te esse lecturam, paucis tuæ satisfaciam voluntati. itaque præstabo his, ut quæ mihi sunt comperta, participem.

Inuitat ad lectionem historiæ de obitu B. Martini.

EIVSDEM DE TRAN-*situ sancti Martini.*

MARTINVS igitur obitũ suum longè antè præsciuit, dixitque fratribus suis dissolutionẽ sui corporis imminere. Interea causa extitit, qua Candacensem diœcesim visitaret: nam clericis inter se ecclesiæ illius discordantibus, pacem cupiens reformare, licet finẽ dierum suorum non ignoraret: proficisci tamẽ istiusmodi ob causam non recusauit: bonam hanc virtutũ suarum consummationem existimans, si pacem Ecclesiæ redditam reliquisset. Ita profectus cum suo illo, vt semper frequentissimo discipulorum sanctissimóque comitatu, mergos in flumine conspicatur piscium prædã sequi, & rapacem ingluuiem assiduis

Dies obitus præuisus à B. Martino.

aſſiduis vrgere capturis. Forma, inquit, hæc dæmonum eſt, inſidiãtur incautis, capiunt neſcientes: captos deuorant, exaturarique non queunt deuoratis. Imperat deinde potenti virtute verborum, vt eum cui innatabãt gurgitẽ relinquentes, aridas peterent, deſertáſque regiones: eo nimirum circa aues illas vſus imperio: quę dæmones fugare cõſueuerat, Ita grege facto, omnes in vnum illę volucres congregate, relicto flumine, montes ſyluáſque petierũt, non ſine admiratione multorum, qui tantam in Martino virtutem viderent, vt etiam auibus imperaret. Aliquãdiu ergo in vico illo, vel in Eccleſia ad quã ierat, cõmoratus, pace inter clericos reſtituta, cum iam regredi ad monaſteriũ cogitaret, viribus corporis cœpit repentè deſtitui: conuocatiſquſt diſcipulis iudicat ſe iam reſolui. Tunc verò mœror & luctus omnium vox vna plangentium: Cur nos pater deſeris? aut cui nos deſolatos relinques? Inuadent gregem tuum lupi rapaces, & quis eos à morſibus noſtris percuſſo paſtore, prohibebit? Scimus quidem, deſiderare te Chriſtũ: ſed ſalua tibi ſunt tua præmia: nec dilata minuentur: noſtri potius miſerere, quos deſeris. Tunc ille motus his fletibus, vt totus ſemper in Domino miſericordiæ viſceribus afflueba[illegible], lacrymaſſe perhibetur: conuerſúſque ad Dominum, hæc tantum flentibus voce reſp[illegible]dit: Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſa[illegible] non recuſo laborem: fiat voluntas tua. N[illegible]uter ſpem

Imperat auibus.

Viſitat diœceſim Candacenſem.

Nec mori nec viuendo laborare recusat.

amorémque positus, dubitauit penè quid mallet: quia nec hos deserere, nec à Christo volebat diutius separari: nihil tamen in voto suo ponens, aut voluntati suæ relinquês totum se Domini arbitrio potestatique cômisit. Nonne tibi his paucissimis verbis dicere videtur: grauis quidem est domine corporeę pugna militię, & iam satis est, quod hucusque certaui: sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me præcipis, non recuso laborem, nec fatiscentem causabor ętatem. Mâdata tua deuotus implebo, sub signis tuis quoadusque tu iusseris militabo, & quamuis optata sit seni missio post laborem, est tamê animus victor annorum, & cedere nescius senectuti: ac si iam parcis ætati, bonum est mihi Domine voluntas tua. Hos verò de quibus timeo, ipse custodiet. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum, qui in nullam se partem pronior inclinauerit, nec mori timuerit, nec viuere recusauit. Itaque cû iam per aliquot dies vi febrium teneretur, nô tamen à dei opere cessauit: per noctem etiam in orationibus & vigiliis, fatiscentes corporis artus seruire spiritui cogebat, nobili illo statu suo, cinere & cilicio recubans. Et cum à discipulis rogaretur, vt saltem vilia sibi sineret stramenta supponi: Non decet, inquit, filij, Christianum, nisi in cilicio & cinere mori. Ego si aliud vobis exemplum reliquero, ipse peccabo. Oculis igitur ac manibus in cœlum semper intentis, inuictum

Voluntati dei se submittit.

Quo in statu mori conueniat Chri-

ab oratione spiritum non relaxabat. & cum à presbyteris, qui tunc ad eum confluxerant, rogaretur, vt corpusculum lateris mutatione releuaret: Sinite, inquit, sinite me fratres, cœlum potius respicere, quàm terram, vt suo iam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur. Hæc locutus, diabolum vidit propè assistere: Quid tu hîc, inquit, adstas cruenta bestia? nihil in me funesti reperies. Abrahæ me sinus recipiet. Cum hac ergo voce flagit[illegible] diuinis operibus spiritum cœlo reddidit [illegible] itaque nobis sunt qui affuerunt, iam ex animo corpore glorificati hominis vidisse se gloriam. Vultus siquidem eius luce clarior renitebat, cum membra cætera nec tenuis quidem macula fuscaret, in aliis etiam, & in illo tantundem artibus non pudendis, septennis quodammodo pueri gratia videbatur. Quis istum vnquam cilicio tectum, quis cineribus crederet inuolutum? ita vitro purior, lacte candidior, iam in quadam futuræ resurrectionis gloria, & natura demutatæ carnis, ostensus est. Iam verò in obsequium fun[illegible]is credi nō potest, quanta hominum multitudo conuenerit. tota ciuitas obuiam corpori ruit, cuncti ex agris atque vicis, multique ex vicinis etiam vrbibus affuerunt. O quantus lu[illegible] omnium, quanta præcipuè mœrentiū la[illegible]nenta monachorum, qui ex eo die ferè ad [illegible]o millia cōuenisse dicuntur, specialis Martini glo[illegible], cuius exēplo in Domini seruitute stirps [illegible] [illegible]uerat,

Alloquitur diabolum moriturus.

Obitus B. Martini.

D

Agebat nimirũ ante ſe paſtor extinctus greges ſuos, ſanctæ illius multitudinis pallidas turbas, agmina palliata, & aut emeritorum laborũ ſenes, aut iuratos Chriſti in ſacramenta tyrones: tum virginum choros, fletu abſtinentes præ pudore, cum lętandum potius eſſe ſentirent, quem iam ſuo Dominus gremio confoueret. Quàm ſancto diſſimulabãt gaudio, quod dolebãt: cum ſiquidem, etſi fides flere prohiberet, gemitũ extorqueret affectus. Ete[illegible] tam erat ſancta de illius gloria exultatio, quàm pia de morte confuſio. Ignoſcis flentibus, gratulare gaudentibus: quia & pium eſt gaudere Martino, & pium eſt flere Martinũ, dum vnuſquiſque & ſibi præſtat vt doleat: & illi debet vt gaudeat. Hoc igitur *Exequiarum honor.* beati viri corpus vſque ad locũ ſepulchri, hymnis canora cœleſtis turba proſequitur. Comparetur, ſi placet, ſecularis illa pompa, non dicam funeris, ſed triũphi, quid ſimile poterit Martini conferri exequiis? Ducant illi victores præ curribus ſuis vinctos, poſt terga captiuos: Martini corpus, hi qui mundum ductu illius vicerant, proſequuntur. Illos confuſis plauſibus populorum honorat inſania, Martino diuinis plauditur pſalmis. Martinus hymnis cœleſtibus honoratur: illi poſt triumphos ſuos in tartara ſæua truduntur, Martinus Abrahæ ſinu lætus excipitur, Martinus hic pauper & modicus, cœlum diues ingreditur: illinc nos, vt ſpero, cuſtodiẽs me hæc ſcri[illegible]tem reſpicit, te legentem.

LIBER TERTIVS SEVERI SVLPITII DE *virtutibus Orientalium Monachorum.*

CVM IN vnum locum ego & Gallus noster interim conueniſſemus, vir mihi & propter Martini memoriam ex illius diſcipulis erat, & propter ſua merita chariſſimus, interuenit nobis Poſthumianus meus, noſtri cauſa ab Oriente, quò ſe ante triennium, patriam relinquens, cõtulerat. Regreſſum complexi hominem amantiſſimum, exoſculantíſque genua & pedes eius, cum vno atque altero ſpacio obſtupefacti inuicem flentes gaudio deambulaſſemus, iactis in terra ciliciis conſedimus. Tunc prior Poſthumianus me intuens: Cum eſſem, inquit, in remotis Ægypti, libuit vt ad mare vſque procederem, nauémque illic onerariam offendi, quæ cum mercibus Narbonã petens, ſoluere parabat. Eadem nocte in ſomnis mihi adſtare viſus es, & iniecta me manu trahere, vt nauim illam conſcenderem. mox per tenebras erumpente diluculo, cum eo loco in quo quieueram, ſurrexiſſem, ſomnium meum ipſe mecum reputans, tanto tui deſiderio ſubitò correptus ſum, vt nihil cunctatus, nauim conſcende-

Ex occaſione narrat virtutes monachorum Orientalium.

rem: & tricesima die Massiliam adpulsus, inde huc decimo aduenerim. Adeò prospera nauigatio piæ adfuit voluntati. Tu modò, propter quẽ tot maria transnauigabimus, tantum terræ trãscurrimus, complectendum, perfruendúmque te, remotis omnibus, trade. Ego verò, inquam, etiam cum in Ægypto morareris, totius tecum semper animo & cogitatione versabar: méque de te die ac nocte cogitantem, totum tua charitas possidebat: nedum modo me tibi æstimes puncto temporis defuturum, quo minus amore tuo pendens, te intuear, te audiam, & tecum loquar: nullo penitus in secretum nostrũ, quod nobis hæc remotior cellula prestat, admisso. Nã huius nostri, vt arbitror, Galli præsentiam non molestè feres, quia huc aduentu tuo (vt vides) perinde atque ego ipse, triumphat gaudio. Rectè plane, inquit Posthumianus, in societate nostra Gallus iste retinebitur: quia etsi mihi parum cognitus est, pro eo tamen quòd tibi est charissimus, non potest mihi non esse charus, maxime cum ex Martini sit disciplina. Neque grauabor quamlibet conserte vobiscum, vt poscitis, fabulari: quippe cum huc venerim, vt me huius Sulpitij mei (me autem vtraque manu complectebatur) desiderio etiam verbosius impenderem. Enimuerò, inquam, satis probasti, quantum pius amor possit, qui nostri causa tot maria, tantúmque terrarum emensus, à summo (vt ita dicã) solis egressu, vsque in eius occidua

Disciplina bonorum in precio.

Vis amoris exprimitur.

venisti. Age ergo, quia & secreti inter nos, nec occupati sumus, & sermoni tuo vacare debemus, edisseras nobis velim omnem peregrinationis historiam qualiter in Oriente fides Christi floreat, quæ sit sanctorum quies, quæ instituta monachorum, quantis signis ac virtutibus in seruis suis Christus operetur. Nam certe quia in his regionibus, inter ista quæ viuimus, ipsa nobis vita fastidio est: libêter ex te audiemus, si vel in eremo viuere Christianis licet. Ad hæc Posthumianus: Faciam, inquit, vt desiderare te video. Sed quæso prius ex te audiam, an isti omnes quos hic reliqueram sacerdotes, tales sunt, quales eos antequam proficiscerer, noueramus. Tunc ego: Absit, te, inquam, ista quærere, quæ aut vna mecum (vt puto) nosti: aut si ignoras, nô audire sit melius. Illud reticere non possum, non solum illos de quibus interrogas, nihil meliores quàm noueras factos: sed vnum illum nostri quondam amantem, in quo respirare ab istorum insectationibus solebamus, asperiorem nobis fuisse quàm debuit. Nec verò quicquam in illum inclementius dicam, quia & amicum colui, & tunc etiam amaui cum putabatur inimicus. Me autem hæc tacitis cogitationibus reuoluente, admodum dolor iste compungit pœnè, nos sapientis & religiosi viri amicitia destitutos, illum quondam tam amicum nobis, tam amarũ in nos esse potuisse. Verùm hæc quę mœroris plena sunt, relinquamus:

Pro ædificatione proximi non tacendum.

ie potius, vt dudum ſpoponderas, audiamus. Ita, inquit, fiat, Poſthumianus. & cum dixiſſet paululum omnes conticuerunt: deinde cilicium cui inſederat, ad me propius admouit, atque ita exorſus eſt. Ante hoc triennium, quo tempore tibi Sulpiti hinc abiens valedixi, vbi Narbona nauim ſoluimus, quanto die portum Africe intrauimus (adeò proſpera Dei nutu nauigatio fuit) libuit animo adire Carthaginem, loca viſitare ſanctorum, & præcipuè ad ſepulchrum Cypriani Martyris adorare. Quintodecimo die ad portum regreſſi, prouectique in altum, Alexandriam petentes, reluctante Auſtro, penè in Syrtes illati ſumus: quod prouidi nautæ cauentes, iactis nauem anchoris ſiſtunt. Sub oculis autem terra continens erat, in qua ſcaphis egreſſi: cum vacua ab humano cultu omnia cerneremus: ego ſtudioſior explorandorum locorum gratia longius proceſſi, tribus ferè milibus à littore paruum tugurium inter arenas conſpicio: cuius tectum, ſicut Saluſtius ait, quaſi carina nauis erat. contiguum terræ, ſatis firmis tabulatis conſtratum, non quòd ibi vis imbrium vlla timeatur. fuiſſe autem illic pluuiam, ne vnquam quidem auditum eſt: ſed quod ventorum ea vis eſt, vt ſi quando vel clementiori cœlo aliqnantulum ſpirare flatus cœperit, maius in illis terris, quã in vllo mari naufragium fit. Nulla ibi germina, ſata nulla proueniunt: quippe inſtabili loco arentibus arenis,

Inſula incognita.

ad omnem motum ventorum cedentibus. Verùm vbi auersa quadam à mari promontoria ventis resistunt, terra aliquantulum solidior, herbam raram atque hispidam gignit. ea ouibus est pabulum satis vtile. incolæ lacte viuunt. qui solertiores sunt, vel vt ita dixerim, ditiores: hordeaceo pane vtuntur. eą ibi sola messis est, quæ celeritate prouentus, per naturam solis siue aëris ventorum casus euadere solet. Quippe fertur à die iacti seminis, tricesimo die maturescere. Consistere autem ibi homines non alia ratio facit, quàm quòd omnes tributo liberi sunt. extrema siquidem Cyrenorum. Ora est deserto illi contigua quod inter Ægyptum & Africam interiacet, per quod olim Cato Cæsarem fugiens, duxit exercitum. Ego vt ad tugurium illud quod eminus conspexeram, protendi, inuenio senem in veste pellicea, molam manu vertentem. Consolatus ille accepit nos benignè, eiectos nos in illud littus exponimus, & ne statim repetere cursum possimus, maris molestia detineri: egressos in terram (vt est mos humani ingenij) naturam locorum, cultúmque habitantium voluisse cognoscere; Christianos nos esse: idque præcipuè quærere, an essent aliqui inter illas solitudines Christiani. Tunc verò ille flens gaudio, ad genua nostra prouoluitur, iterum nos ac sępius exosculatos inuitat ad orationem: deinde impositis in terra verue cum pellibus facit nos discumbere. Apponit pran-

Maturitas frugum mirabilis.

Recipiuntur humanissimè in locis peregrinis.

dium ſanè locupletiſſimum, dimidium panem hordeaceum. Eramus autem nos quatuor, ipſe erat quintus. Faſciculum etiam herbæ intulit, cuius nomen excidit, quæ mentę ſimilis, exuberans foliis, ſaporem mellis præſtabat: huius prædulci admodum ſuauitate delectari, atque exatiati ſumus. Ad hæc ſubridens ego, ad Gallum meum, Quid, inquam, Gallo, placétne tibi prandium faſciculus herbarum, & panis dimidius quinque viris? Verè tunc ille (ſicut eſt verecundiſſimus) aliquantulum erubeſcens, dum fatigationem meam accepit: Satis, inquit, Sulpiti tuo more, qui nullam occaſionem, ſi qua tibi porrecta fuerit, omittis, quin nos edacitatis fatiges: ſed facis inhumanè, qui nos Gallos homines cogis exemplo Angelorum viuere. quanquam ego ſtudio manducandi etiam Angelos mãducare credam. Nam iſtum dimidium hordeaceum timeo, vel ſolus attingere. ſed contentus ſit hoc Cyrenenſis ille, cui vel neceſſitas, vel natura eſt eſurire, vel poſtremò iſti, quibus credo marina iactatio inediam cibi fecerunt: nos procul à mari abſumus, & quod tibi ſæpe teſtatus ſum, Galli ſumus. Sed pergat hic potius explicare ſui Cyrenenſis hiſtoriam. Enimuero, Poſthumianus ait, cauebo poſthac cuiuſquam abſtinentiam prędicare, ne Gallos noſtrũ arduum penitus offendat exemplum. Statueram autem etiam cœnam Cyrenenſis illius, vel conſequentia dicere: ſeptem enim diebus apud

Herbis veſci coguntur.

Gallorum & angelorũ vita diſsimilis.

Gallorũ vera abſtinẽtia

ipsum fuimus. Referrem communia, sed supersedendum est, ne Gallus se æstimet fatigari. Cæterùm postero die cum aliqui ex incolis ad nos visendos confluere cœpissent, cognoscimus illũ hospitẽ nostrum esse presbyterum, quod summa nos dissimulatione celauerat. Deinde cum ipso ad Ecclesiam processimus, quæ ferè duobus milibus aberat à conspectu nostro interiectu mõtis exclusa. Erat autem vilibus texta virgultis, non multo ambitiosior quàm nostri hospitis tabernaculum, in quo nisi incuruus quis non poterat consistere. Cum hominum mores quæreremus, illud præclarè animaduertimus, nihil eos neque emere, neque vendere. quin & quid sit fraus aut furtum nesciunt. Aurum atq; argentum, quæ prima mortales putant, neque habent, neque habere cupiunt. Nam cum ego presbytero illi decem nummos aureos obtulissem, refugit, altiore consilio protestatus, Ecclesiam auro non instrui, sed potius destrui, aliquãtulum ei vestimentorum indulsimus. Quod cum ille benigne accepisset, reuocantibus nos ad mare nautus, discessimus. Prosperóque cursu septimo die Alexandriam peruenimus, vbi fœda inter Episcopos atque monachos certamina gerebantur. Ex ea occasione vel causa, qua congregati in vnum sæpius Sacerdotes frequentibus decreuisse Synodis videbantur, ne quis Origenis libros legeret, aut haberet, qui tractator scripturarum sanctarum peritissimus

Gens sine dolo.

De Origene eiúsque scriptis.

habebatur. Sed Episcopi quædã in libris ipsius insanius scripta memorabant, quæ adsertores eius defendere non ausi, ab hæreticis potius fraudulenter inserta dicebant:& ideo non propter illa, quæ in reprehensione meritò vocarentur, etiam reliqua esse damnanda, cum legentium fides facilè possit habere discrimen, ne falsata sequerentur, & tamen catholicè disputata retineret. Non esse autem mirum, si in libris neotericis & recens scriptis, fraus hæretica fuisset operata, quæ in quibusdam locis nõ timuisset incidere Euangelicam veritatem. Aduersum hæc Episcopi obstinatis retinentes pro potestate cogebantur rectè etiam vniuersa cum primis & cum ipso authore damnare: quia satis supérque sufficerent libri, quos Ecclesia recepisset, respuendámque esse penitus lectionẽ, quæ plus esset nocitura insipientibus, quàm profutura sapientibus. Mihi autem ex illius libris quædam curiosius indaganti, admodũ multa placuerunt: sed nonnulla deprehendi, in quibus illum praua sensisse non dubium est, quæ defensores eius falsata contendunt. Ego miror vnum eundémque hominem tam diuersum à se esse potuisse, vt in ea parte qua probatur, neminem post Apostolos habeat æqualem: in ea verò quæ iure reprehenditur, nemo deformius doceatur errasse. Nam cum ab Episcopis excerpta in libris illius multa legerentur, quæ contra catholicam fidem scripta constarent, locus ille

Errores Origenis deformes.

vel maximam parabat inuidiã, in quo edictum legebatur, quia Dominus Iesus Christus sicut pro redemptione hominis in carne venisset, crucem pro hominis salute perpessus, mortem pro hominis æternitate gustasset, ita esset eodem ordine passionis etiam diabolum redempturus: quia hoc bonitati illius pietatíque congrueret, vt qui perditum hominem reformasset, prolapsum quoque angelum liberaret. Cum hæc atque alia istiusmodi ab Episcopis proderentur, ex studiis partium orta est seditio. Quæ cum reprimi sacerdotum authoritate non posset, sæuo exemplo ad regendum Ecclesiæ disciplinã præfectus assumitur, cuius terrore dispersi fratres, ac per diuersas oras monachi sunt fugati, ita vt propositis edictis in nulla consistere sede sinerentur. Illud me admodum permouebat, quòd Hieronymus vir maximè catholicus, & sacræ legis peritissimus, Origenem secutus primo tẽpore putabatur, qui nunc idem præcipuè, vel omnia illius scripta damnaret. nec verò ausus sum de quoquam temerè iudicare: præstantissimi tamen viri & doctissimi ferebantur in hoc certamine dissidere. Sed tamen siue illud error est, vt ego sentio: siue hæresis, vt putatur: non solum reprimi non potuit multis animaduersionibus sacerdotum, sed nequaquam tam latè se potuisset effundere, nisi contentione creuisset. Istiusmodi ego turbatione cum veni Alexandriam, fluctuabat: me quidem Episcopus il-

Ob errores variæ contentiones.

Hæreses seditionibus crescunt.

lius ciuitatis benignè admodū, & melius quàm opinabat excepit, & secum tenere tentauit. Sed non fuit animus ibi consistere, vbi recens fraternæ cladis feruebat inuidia: nam & si fortasse videantur parêre Episcopis debuisse, non ob hanc tamen causam multitudinem tantam sub Christi confessione viuentem, præsertim ab Episcopis oportuisset affligi. Igitur deinde digressus Bethleem oppidum petij, quod ab Hierosolymis sex milibus separatur, ab Alexandria autem sedecim mansionibus abest. Ecclesiam loci illius Hieronymus presbyter regit, nam partochia est Episcopi, qui Hierosolymam tenet: mihi iampridem Hieronymus superiore illa mea peregrinatione compertus, facilè obtinuerat, vt nullum mihi expetendum rectius arbitrarer. Vir enim propter fidei meritum, dotémque virtutum, non solum Latinis atque Græcis, sed & Hebræis etiam ita literis institutus est, vt se illi in omni scientia nemo audeat comparare. Miror autem, si non & vobis per multa quę scripsit opera compertus est, cum per totum orbem legatur. Vobis verò, Gallus inquit, nimium nimiúmque compertus est. nam ante hoc quinquennium quendam illius libellum legi, in quo tota nostrorum natio monachorum ab eo vehementissimè vexatur, & carpitur. Vnde interdum Belgicus noster valde irasci solet, quòd dixerit, nos vsque ad vomitum satiari. Ego autem, inquam, Gallus illi viro

B. Hieronymus in Bethleē rexit Ecclesiam.

Laus beati Hieronymi.

ignosco, atque ita sentio, de Orientalibus illum potius monachis, quàm de Occidentalibus disputasse. Nam edacitas in Græcis gula est, in Gallis natura. Tunc ego: Scholasticè, inquam, Galle defendis gentem tuam, sed quæso te, liber iste nunquid hoc solum vitium damnat in monachis? imò verò, inquit, nihil penitus obmisit, quod non carperet, laceraret, exponeret: præcipuè auaritiam, nec minus vanitatem insectatus est. Multa de superbia, non pauca de superstitione disseruit: verè fateor, pinxisse mihi videtur vitia multorum. Cæterúm de familiaritatibus virginum & monachorum, atque etiã clericorum, quàm vera, quàm fortia disputauit? vnde à quibusdam, quos nomine nolo, dicitur non amari. Nam sicut Belgicus noster irascitur, edacitatis nimiæ nos notatos: ita illi fremere dicuntur, cum in illo opusculo scriptum legunt, Cœliben spernit virgo germanum fratrem, quærit extraneum. At hæc ego: Nimium, inquam, Galle progrederis, caue ne & te aliquis qui hæc forsitam agnoscit, exaudiat, téque vna cum Hieronymo incipiat non amare. nam quia scholasticus es, non immeritò te versu Comici illius admonebo: Obsequium amicos veritas odium parit. Tua nobis, vt cœperas, potius Posthumiane repetatur Orientalis oratio. Ego, inquit, vt dicere institueram, apud Hieronymum sex mensibus fui, cui iugis aduersus malos pugna, perpetuúmque certamen.

Græcorum et Gallorũ vita dispar.

B. Hieronymus hæreticorum reprahensor acerrimus.

Conſciuit odia perditorum, oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non deſinit: oderunt eum clerici, quia vitam eorum inſectatur, & crimina. Sed planè eum boni omnes admirantur, & diligunt: nam qui eum hæreticum eſſe arbitrantur, inſaniunt. Verè dixerim, Catholica hominis ſcientia, ſana doctrina eſt. Totus ſemper in lectione, totus in libris eſt: non die, non nocte requieſcit: aut legit aliquid ſemper, aut ſcribit. quod niſi mihi fuiſſet fixum animo, & prouiſum, Deo teſte, ante propoſitum eremum adire, vel exigui temporis punctum à tanto viro diſcedere noluiſſem: huic traditis atque commiſsis omnibus meis, omnique familia, quæ me contra volũtatem animi mei ſecuta tenebat implicitum exoneratus, quodammodo graui faſce penitus, ac liber regreſſus ad Alexandriam, viſitatis ibi fratribus, ad ſuperiorem inde Thebaidam, id eſt, ad Ægypti extrema contendi. Ibi enim vaſtè parentes eremi ſolitudines, plurimum ferebantur habere Monachornm. Longum eſt, ſi omnia cupiam referre, quæ vidi: tamen pauca perſtringam è plurimis. Haud longè ab eremo contingua Nilo, multa ſunt monaſteria, habitant in vno loco plerique centeni, quibus ſummum ius eſt, ſub Abbatis imperio viuere, nihil arbitrio ſuo agere, per omnia ad nutum illius poteſtatémque pendere. Ex his ſi qui maiorem virtutem mente conceperint, aut acturi ſolitariam vitam ſe ad eremum conferant,

Odium in illum.

In Ægypto variæ ſolitudines.

Varia monaſteria ibidem.

rant, non nisi permittēte Abbate discedunt: hęc illorū prima virtus est, parêre alieno imperio. Transgressis ad eremum, abbatis illius ordinatione panis, vel quilibet cibus alius ministratur.

Casu super illos dies, quibus illo adueneram, cuidam qui nuper ad eremum secesserat, neque amplius ab hoc monasterio, quàm sex milibus tabernaculum sibi constituerat, panem abbas per duos pueros miserat, quorum maior habebat ætatis annos quindecim, minor duodecim erat. His ergo inde redeuntibus, aspis miræ magnitudinis fit obuiam. cuius occursu nihil perterriti, vbi ante pedes eorum venit, quasi incantata carminibus, cęrulea colla deposuit minor è pueris manu adprehensam, ac pallio inuolutam ferre cœpit. deinde monasterium quasi victor ingressus, in occursum fratrum, expectantibus cunctis, captiuam bestiam resoluto pallio, non sine iactantiæ tumore deposuit. Sed cum infantium fidem atque virtutem cæteri prædicarent, abbas ille altiori consilio, ne infirma ætas insolescere, virgis vtrunque cōpescuit: multum obiurgatos, cur ipsi, quod per eos Dominus operatus fuerat, prodidissent. opus illud non suæ fidei, sed diuinæ fuisse virtutis: discerent potius, Deo in humilitate seruire, & non in signis & virtutibus gloriari, quia melior esset infirmitatis conscientia, virtutum vanitate. Hoc vbi ille monachus audiuit, & periclitatos infantulos serpētis occursu, & ipsos multa verbera victo ser-

Aspidem puer illæsus defert.

Ceditur ab abbate.

pente meruisse, abbatem obsecrat, ne sibi post hæc panis vllus, aut cibus aliquis mitteretur. Iámque octauus dies fuerat emensus, quo se homo Christi intra periculum famis ipse concluserat: arebant membra ieiunio, sed deficere mẽs cœlo intenta non poterat: corpus inedia fatiscebat, fides firma durabat. Cum interim admonitus abbas ille per spiritum, vt discipulum visitaret, pia solicitudine cognoscere cupiens, qua vitæ substantia vir fidelis aleretur, qui ministrari sibi ab homine noluisset, ad requirendum eum ipse proficiscitur. Ille vbi eminus senem venire conspexit, occurrit: agit gratias, ducit ad cellulam: cum ingressu pariter ambo conspiciũt palmitiam sportam calido pane congestã, foribus affixam de poste pendere. Ac primum calidi panis odor sentitur: tactu verò ac si ante paululũ focis esset ereptus, ostenditur. Ægyptij tamen panis forma non cernitur. Obstupefacti ambo, munus cœleste cognoscunt. Cum ille hoc abbatis aduentu præstitum fateretur, abbas verò illius fidei ac virtuti id potius adscribere, ita ambo cœlestem panem cum multa exultatione fregerunt. Quod cum senex ad monasterium post regressus, fratribus retulisset, tantus omniũ incenderat ardor animos, vt certatim ad eremum & sacras solitudines ire properarent: miseros se fatentes, qui diutius in congregatione multorũ, vbi humana esset patienda conuersatio, resedissent. In hoc monasterio duos ego senes vidi, qui

Deus pascit suos.

iam per quadraginta annos ibi degere, ita vt nunquam inde discesserint, ferebâtur. quorum pretereunda mihi commemoratio non videtur: siquidem id de eorũ virtutibus, & abbatis ipsius testimonio, & omnium fratrum audierim sermone celebrari, quod vnum eorum sol nunquam vidisset epulantem, alterum vidisset iratum nunquam. Ad hæc Gallus, me intuens, O si vir ille (nolo nomen edicere) nunc adesset, vellem admodum istud audiret exemplum, quod non multorum sæpe personis nimium experti sumus, vehementer irasci: sed tamen quia inimicis suis, quantum audio, nuper ignouit, si istud audiret, magis, magisque proposito confirmaretur exemplo, præclarum esse virtutẽ iracundia non moueri. Nec verò inficiabor iustas illi causas irarum fuisse: sed vbi durior pugna, ibi gloriosior est corona. vnde quẽdam, si agnoscit, censeo iure laudãdum, quod cum eum libertus deseruerit ingratus, miseratus est potius, quàm insectatus abeuntem. Sed neque illi irascitur à quo videtur abductus. Ego autem nisi istud vincendi iracundiæ Posthumianus prodidisset exemplum, grauiter irascerer discessione fugitiui: sed quia irasci non licet, tota istorum commemoratio, quæ nos compungit, abolenda est. Te inquam, Posthumiane, te potius audiamus. Faciam, inquit, Galle, quod præcipis, quatenus tam studiosos esse audiendi vos video. Sed mementote, quia non sine fœnore istum apud vos

Perseuerãtia in proposito.

depono sermonem, libens præsto quot possitis: dummodo paulo post quod popoſcero, non negetis. Nos verò, inquam, nihil habemus, in quo tibi mutuum vel sine fœnore restituere possimus: sed tamen quicquam putaueris, impe rato dummodo vt cœperas, desideriis nostris satisfacias, valde enim nos delectat tua oratio. Nihil inquit, Posthumianus, vestra studia fraudabo, & quia eremitæ vnius incipientis agnouistis virtutem, referam adhuc vobis pauca de plurimis. Ergo vbi prima eremi ingressus sum, duodecim ferè à Nilo milibus, habebam autem vnum ex fratribus ducem locorum peritum, peruenimus ad quendam senem monachum, sub radice montis habitantem. ibi quod *in illis* locis rarissimum est, puteus erat. bouem vnum habebat, cuius hic erat totus labor, impulsa rotali machina aquam producere. nam ferè mille aut amplius pedum, profundum putei ferebatur. hortus illi erat multis oleribus copiosus: & id quidem contra naturam eremi, vbi omnia arentia, exusta solis ardoribus, nullius vnquam seminis vel exiguam radicem deperisse ferunt. Verùm hic sancto illi labor cum pecore communis, & propria constabat industria. Frequens enim irrigatio aquarum tantam pinguedinem arenis dabat, vt mirum in modum viuere, atque fructificare horti illius holera videremus. His igitur vna cum Domino bos ille viuebat. nobis quoque ex ea copia, cœnam sanctus de-

Bos aquam trahit.

dit. Ibi vidi quos vos Galli fortè non creditis: ollam cum oleribus, quæ nobis in cœnam præparabantur, sine igne feruere. Tanta vis solis est, vt quilibet quo quis etiam ad Gallorum pulmenta sufficiat. Post cœnam autem iam inclinante vespera, inuitat nos ad arborem palmam, cuius pomis vti solebat: quæ ferè duobus milibus aberat. Nam hæ tantum in eremo arbores, licet, raro habentur tamen. quod vtrum solers antiquitas procurauerit, an solis natura gignat, ignoro: nisi Deus præscius ad habitandam quandoque à sanctis eremum, hæc seruis suis parauerit. Ex maiore enim parte quę inter illa secreta consistunt, cum alia ibi germina nulla succedant, istarum arborum pomis aluntur. Ergo vbi ad illam, ad quam nos humanitas nostri hospitis ducebat, arborem peruenimus, leonem ibi offendimus: quo viso, ego & ille dux meus intremuimus. sanctus verò ille incunctanter accessit: nos, licet, trepidi, secuti sumus. Fera paululum cerneres imparatam adeo, modesta discessit, & constitit: dum ille adtigua ramis humilioribus poma decerperet, cúmque plenam palmulis manum obtulisset, accurrit bestia, accepitque tam libere quàm nullum animal domesticum: & cum comedisset, abscessit. nos hoc intuentes, & adhuc tremétes, facile potuimus expendere, quanta in illo fidei virtus, & quanta in nobis esset infirmitas. Aliũ æque singularem virum vidimus paruo tugurio, in quo

Olla in Ægypto feruet ardore solis.

non nisi vnus recipi possit ad habitandũ. de hoc
Lupa astat cœnanti eremitæ. illud ferebatur, quòd lupa ei solita erat adstare
cœnāti: nec facilè vnquã bestia falleretur, quin
illi ad legitimam horam refectionis occurreret,
& tandiu pro foribus expectaret, donec ille panem,
qui cœnulæ superfuisset, offerret. Illa manum
eius lambere solita, itaque quasi impleto
officio, & præstita consolatione discedere. Sed
fortè accidit, vt sanctus ille, dum fratrem qui
ad eum venerat, deducit abeuntem, diutius obesset,
& nõ nisi sub nocte remearet. Interim bestia
ad consuetudinariũ illud cœnæ tempus occurrit,
& vacuam cellam, cum familiarem patronum
abesse sentiret, ingressa, curiosius implorans
vbi nam esset habitator: casu contigua cum
panibus quinque palmitica sportella pendebat.
Ex his vnũ præsumit, & deuorat, deinde perpetrato
scelere discedit. Regressus eremita, vidit
sportulam dissolutam, non cõstante panum numero.
damnum rei familiaris intelligit, ac prope
limen panis absumpti fragmenta cognoscit.
Sed non erat incerta suspicio, quæ furtum persona
fecisset. Ergo cum sequentibus diebus secundum
Bestia sceleris sui cõscia. consuetudinem bestia non venisset, nimirum
audacis facti conscia, ad eũ venire dissimulans,
cui fecisset iniuriam, ægrè patiebatur
eremita, se alumnæ solatio destitutũ. Postremò
illius oratione reuocata, septimũ post diem affuit,
vt solebat antè cœnanti. Sed vt facilè cerneres
verecundiam pœnitentis, nõ ausa propius

accedere, deiectis in terrá profundo pudore luminibus,quod palàm licebat intelligi, quãdam veniam precabatur:quam illius confusionẽ eremita miseratus, iubet eam propius accedere, ac manu blanda caput triste permulcet. Deinde pane duplicato ream suam refecit. ita indulgentiã consecuta,officij consuetudinem deposito mœrore reparauit. Intuemini quæso Christi etiam in hac parte virtutem,cui sapit omne quod brutũ est,cui mite est omne quod sæuit. Lupa præstat officium, lupa furti crimen agnoscit, lupa conscio pudore cõfunditur:vocata adest, caput præbet,& habet. sensum indultæ sibi veniæ, sicut pudorem gessit errati. Tua hæc virtus Christe,tua sunt hæc Christe miracula. Etenim quæ in tuo nomine operantur serui tui, tua sunt: & in hoc ingemiscimus, quòd maiestatem tuam feræ sentiunt,homines non merẽtur. Ne cui autem hoc incredibile fortè videatur,maiora memorabo. Fides Christi adest, me nihil fingere, neque incertis authoribus vulgata narrare: sed quæ mihi per fideles viros comperta sunt, explicabo. Habitant plerique in eremo sine vllis tabernaculis,quos Anachoretas vocant. viuunt herbarum radicibus: nullo vnquam certo loco consistunt, ne ab hominibus frequententur: quas nox coëgerit, sedes habent. Ad quendam igitur hoc ritu atque hac lege viuentem,duo ex Nitria monachi,licet longa & diuersa regione, tamen quia olim ipsis in monasterij conuersa- *Anachoretarum mansio.*

tione clarus & familiaris fuisset, auditis eius virtutibus, tetenderunt: quem diu multúmque quæsitum, tandem mense septimo repererunt, & extremo illo deserto, quod est Memphis contiguum, demorantem: quas ille solitudines iam per annos duodecim dicebatur habitare. Qui licet omnium hominum vitaret occursus, tamen agnitos non refugit, séque charissimis per triduum non negauit. Quarto die aliquãtulum progressus, cum prosequeretur abeuntes, leænam miræ magnitudinis ad se venire conspiciunt. bestia licet tribus repertis, non incerta quem peteret, anachoretæ pedibus aduoluitur, & cum fletu quodam & lamentatione procumbens indicabat gementis pariter & rogantis affectum. mouit omnes, & præcipuè illum qui se intellexerat expetitum: præcedentem sequuntur. nam præiens, & subinde restans, subinde respectans, facilè poterat intelligi, id eam velle, vt quò ille ducebat, Anachoreta sequeretur. Quid multa? Ad speluncam bestiæ peruenitur, vbi illa adultos iam quinque catulos malè fœta nutriebat: qui vt clausis luminibus ex aluo matris exierant, cæcitate perpetua tenebãtur: quos singulos de rupe prolatos, ante Anachoretæ pedes mater exposuit. Tum demum sanctus animaduertit, quid bestia postularet. inuocatóque Dei nomine, contrectauit manu lumina clausa catulorum: ac statim cæcitate depulsa, apertis oculis bestiarum diu negata lux patuit. Ita fra-

Fera tractabilis.

tes illi, Anachoreta quem desiderabāt visitato, cum admodum fructuosa laboris sui mercede redierunt: qui in testimonium tātæ virtutis admissi, fidem sancti, & gloriam Christi, quæ per ipsos esset testificanda, vidissent. Mira dicturus sum. Leæna post dies quinque ad autorem tanti beneficij reuertisse dicitur, eidémque inusitatæ feræ pellem pro munere detulisse: qua plerunque sanctus ille quasi amiculo circumtectus, non dedignatus est munus, per bestiam sumere, cuius alium potius interpretabatur autorem. Erat etiam alterius Anachoretæ in illis regionibus nomen illustre, qui in ea parte deserti quæ Syenis iungitur, habitabat. hic cum primū se ad eremum contulisset, & herbis herbarúmq; radicibus, quas prædulces interdum & saporis eximij fert arena, victurus, ignarus germinis eligendi, noxia plerunque carpebat. nec erat facilè vim radicum sapore discernere: quia omnia æque dulcia, sed pleraque occultiore natura virus lethale continebant. Cum ergo edentem vis interna torqueret, & immensis doloribus vitalia vniuersa quaterentur, ac frequens vomitus cruciatibus non ferendis ipsam animæ sedem stomacho iam fatiscente dissolueret, omnia penitus quę essent edenda formidans, sempiternum in ieiuniis diem spiritu deficiēte ducebat. Tunc ad eum fera, cui Ibicis est nomen, accessit. huic propius astanti, fasciculum herbarū, quem collectum pridię attingere non audebat, deiecit.

Leæna gratitudo.

Fera docuit signo vsum bonarum herbarum & radicum.

Sed fera, quæ virulenta erãt, ore discutiens, quæ innoxia nouerat, eligebat: ita vir sanctus eius exemplo quid edere, quid respuere deberet, edoctus, & periculum famis euasit, & herbarũ venena vitauit. Sed longum est de omnibus, qui eremum incolunt, comperta nobis, vel audita memorare. Annum integrum & septẽ ferè menses intra solitudines cõstitutus exegi, magis virtutis admirator alienæ, quàm quòd ipse tam arduum atque difficile potuerim tentare propositum. Sæpius tamẽ cum sene illo, qui puteum & bouẽ habebat, habitaui. Duo beati Antonij monasteria adij, quæ hodiéque à discipulis eius incoluntur. Ad eum etiã locũ, in quo beatissimus Paulus primus eremita est conuersatus, accessi. Rubrum mare vidi, iugum Syna montis, cuius cacumen cœlo penè contiguũ, nequaquàm adiri potest. Inter huius recessus Anachoreta esse ferebatur. quam diu multúmque quæsitum videre non potui, qui ferè iam ante quinquaginta annos à conuersatione humana remotus, nullo vestis vsu, setis corporis sui tectus, nuditatem suã diuino munere vestiebat. Hic quotiẽs eum religiosi viri adire voluerunt, cursu auia petens, congressus vitabat humanos. vni tantummodo ferebatur se ante quinquennium præbuisse, qui credo potẽti fide id obtinere promeruit: cui inter multa colloquia percunctanti, cur homines tantopere vitaret? respondisse perhibetur, Eum qui ab hominibus frequentaretur, non posse ab

Anachoreta in vertice Synai montis moratur.

Angelis frequentari. Vnde non meritò recepta opinione multorum fama vulgauerat, sanctum illum ab angelis visitari. Ego autē à Syna monte digressus, ad Nilum flumen regressus sum, cuius ripas frequentibus monasteriis consertas vtraque ex parte lustrari. Plerumque vidi, vt dudum dixeram, vno in loco habitare cētenos: sed & bina & terna milia in illis viculis degere constabat. Nec sanè ibi minorem putetis diuersantium in multitudine monachorū esse virtutem, quàm eorum esse cognoscitis, qui se ab humanis cœtibus remouerunt. Pręcipua, vt iam dixeram, ibi virtus, & prima obedientia est: neque aliter adueniens ad monasterium abbatis suscipitur, quàm qui tentatus prius fuerit, & probatus: nullum vnquam recusaturus, quamlibet arduum ac difficilè, indignúmq; toleratu, abbatis imperium. Duo vobis referā, incredibilis obedientię, admodū magna miracula, licet suppetāt plura recolenti: sed ad excitandā virtutū æmulationē, cui pauca non sufficiunt, multa nō proderūt. Ergo cum quidā seculi actibus abdicatis, monasteriū magnæ dispositionis ingressus, cœpisset rogare: Abbas ei cœpit multa proponere, graues esse istius disciplinæ labores, sua verò dura imperia, quæ nullius facilè valeret implere patiētia. aliud potius monasterium, vbi facilioribus legibus viueretur expeteret: non tentaret aggredi, quod implere non posset. Ille verò his terroribus permoueri, sed magis ita omnē obe-

Quomodo nutriatur.

Obedientia summe in monacho necessaria.

dientiam polliceri, vt si abbas in ignem eum ire præceperit, non recusaret intrare, quã illius professionem, vbi magister accepit, non cunctatus est probare profitentẽ. Casu clibanus propè ardebat, qui multo igne succensus, coquendis panibus parabatur. Exundabat abruptis flãma fornacibus, & intra camini illius concaua totis habenis regnabat incẽdium. Hoc igitur aduenam illum iubet magister intrare, nec distulit parẽre pręcepto medias flammas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide victæ, velut illis quondam Hebræis pueris, cessere venienti. Superata natura est, fugit incendium: & qui putabatur arsurus, velut frigido rore perfusus se ipse miratus est. Sed quid mirum, si tuum Christe tyronem ignis ille non attigit? vt nec Abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum peniteret imperio paruisse, qui eo die quo aduenerat, dum tentaretur infirmus, perfectus inuẽtus est: meritò fœlix, meritò gloriosus probatus obediẽtia glorificatus est passione. In eodem autem monasterio factum id quod dicturus sum, recenti memoria ferebatur. Quidem itidem ad eundem abbatẽ recipiẽdus aduenerat, cum prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetẽ polliceretur ad omnia vel extrema patientia, casu abbas storacinam virgam, quem pridem aridam manu gerebat, hanc solo fixit, atque illi aduenæ id operis imponit, vt tandiu virgulæ aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem

Abbas in ignem ire præcepit.

Illæsus ab igne egreditur.

maturam erat, lignum aridum in solo arente viuisceret. Subiectus aduena duræ legis imperio, aquam propriis humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo ferè milliaria petebatur. iamque emenso anni spacio, labor non cessabat operantis, & de fructu operis spes esse non poterat: tamen obedientiæ virtus in labore durabatur. Sequēs quoque annus vanum laborem iam affecti fratris eludit. Tertio dierū succendētium temporum labente curriculo, cū neque nocte neque die, aquarius ille cessaret operator, virga floruit: Ego ipsam ex illa virgula arbusculam, quæ hodiéque intra atrium monasterij est ramis virentibus, vidi: quæ quasi in testimonium manens, quantum obedientia meruit, & quantum fides possit, ostendit. Sed me dies ante deficiet, quàm diuersa miracula, quæ mihi de virtutibus sanctorum sunt comperta, possim consumere. Duo vobis adhuc præclara memorabo: quorum vnum egregium erit aduersus inflationé miseriæ vanitatis exemplum; alterum aduersus falsam iustitiam non mediocre documentum. Quidam ergo sanctus fugandorum de corporibus obsessis dęmonum incredibili præditus potestate, inaudita per singulos dies signa faciebat: nō solum enim præsens, neque verbo tantum, sed absens quoque interdum cilicij sui fimbriis, aut epistolis missis, corpora obsessa curabat. Hic ergo mirū in modum frequentabatur à populo, ex toto ad eum orbe ve-

Monachi miranda patientia.

Virga arida floruit.

Miracula monachorum in Aegypto.

nientibus. Taceo de iunioribus: præfecti comitésque, ac diuersarũ iudices potestatum pro foribus illius sæpe iacuerũt. Episcopi quoque sanctissimi, sacerdotali authoritate deposita, contingi se ab eo, atque benedici humiliter postulãtes sanctificatos se ac diuino munere illustratos, quotiens manum illius vestémque contigerant, non immeritò crediderunt. Hic ferebatur omni potu in perpetuum penitus abstinere, ac pro cibo (tibi Sulpiti in aurem loquar, ne Gallus hoc audiat) septem tantum caricis sustentari. Interea Sancto viro, vt ex virtute honor: ita ex honore vanitas cœpit obrepere: quod malũ illе vbi primùm potuit in se sentire grassari, diu multúmque discutere conatus est: sed repelli penitus vel tacita conscientia, vanitas, perseuerante virtute non potuit. Vbique nomen eius dæmones fatebantur, excludere à se confluentium populos non valebat. Virus interim latens serpebat in pectore, & cuius nutu ex aliorum corporibus dæmones fugabantur, seipsum occultis cogitationibus vanitatis purgare non poterat. Totis igitur precibus conuersus ad Dominum fertur orasse, vt permissa in se mensibus quinq; diaboli potestate, similis his fieret quos ipse curauerat. Quid multis morer? ille præpotens, ille qui signis atque virtutibus toto oriente vulgatus, ille ad cuius limina populi antè cõfluxerant, ad cuius fores summæ istius seculi se prostrauerant potestates, correptus à dæmone

Perpetuũ potus carentia.

Signis potens à dæmone possidentia.

est, tentus in vinculis, omnia illa quæ energumini solent ferre, perpessus. Quinto demum mense purgatus est non tantum dæmone, sed quod illi erat vtilius atque optatius vanitate. Sed mihi ista replicanti, nostra infœlicitas, nostra occurrit infirmitas. Quis enim nostrum est, quem si vnus homunculus humilis salutauerit, aut fatuis atque adulãtibus verbis fœmina vna laudauerit, non continuè elatus sit in superbiã, non statim inflatus sit vanitate? vt etiamsi non habeat conscientiam sanctitatis, tamen quia vel stultorum adulatione, aut fortassis errore sanctus esse dicatur, sanctissimum se putabit. Iam verò si ei munera crebra mittantur, Dei se magnificentia asserit honorari, cui dormienti atque resoluto necessaria conferantur. Quòd si ei vel de medico aliqua virtutis signa succederét, angelum se putaret. Cæterùm cum neque opere neque virtute conspicuus sit, si quis clericus fuerit effectus, dilatat continuò fimbrias suas, gaudet salutationibus, inflatur occursionibus: ipse etiam vbique discurrit. Et qui antè pedibus aut asello ire consueuerat, spumeo equo superbus inuehitur: parua prius ac vili cellula contentus habitare, erigit celsa laquearia, construit multa conclauia, sculpit ostia, pingit armaria, vestem respuit grossiorem, indumentum molle desiderat. atque hæc charis viduis ac familiaribus mandat tributa virginibus: illa, vt birrum rigentem, hęc vt fluentem texat lacernam.

Ecclesiasticorum vanitas.

Verùm hæc deſcribenda mordacius, beato vi
Hieronymo relinquamus, ad propoſitum r
uertamur. Tu verò, inquit Gallus meus, neſc
quid Hieronymo reliqueris diſputandum,
breuiter vniuerſa noſtrorum inſtituta compl
xus es: vt pauca hæc tua verba, ſe æquanimit
acceperint, & patienter expedierint, multu
eis arbitrer profutura, vt non indigeant libr
poſt hæc Hieronymi coërceri. Sed tu illa pc
tius euolue, quæ cœperas, & illud quod aduer
ſus falſam iuſtitiam dicturum te eſſe promiſe
ras, prode documẽtum. nam vt verè tibi fatear
nullo perniciofius malo inter Gallias labora
mus. Ita faciã, Poſthumianus inquit, nec te diu
tius tenebo ſuſpenſum. Adoleſcens quidam ex
Aſia prædiues opibus, genere charus, habens
vxorem & filium paruulũ, cum in Ægypto tri-
bunus eſſet, & frequẽtibus aduerſum Blembos
expeditionibus quædam eremi contigiſſet, ſan-
ctorum etiam tabernacula complura vidiſſet, à
beato viro Ioanne verbum ſalutis accepit. Nec
moratus inutilem militiam cum vano illo ho-
nore contemnere, eremum cõſtanter ingreſſus
breui tempore in omni genere virtutum perfe-
ctus emicuit: potens ieiuniis, humilitate conſpi-
cuus, fide firmus, facilè ſe antiquis monachis ſtu
dio virtutis æquauerat. cum interim ſubiit eum
cogitatio, iniecta per diabolum, quòd rectius
eſſet vt rediret ad patriam, filiumque vnicum ac
[illegible] totam cum vxore ſaluaret: quod ſinę

eſſet

[e]sset acceptius Deo, quàm si solum se seculo eri[p]ere contentus, salutem suorum non sine im[p]ietate negligeret. Istiusmodi ergo falsæ iusti[t]iæ colore superatus post quadrienniũ ferè cel[l]ulam suã atq; propositum eremita deseruit. Sed [v]bi ad proximum monasterium, quod à multis fratribus habitabatur, accessit, causam discessionis atque consiliũ quęrẽtibus, cõfitetur. Re[n]itentibus cunctis, & præcipuè loci illius abba[t]e renitente, malè animę fixa sententia non potuit auelli. Igitur infœlici se obstinatione pro[c]ipiẽs, cum dolore omniũ digressus à fratribus, [v]ix è conspectu Abbatis abcesserat, impletus à [d]æmone, cruentásque spumas ore prouoluens, [s]uis dentibus se ipse lacerabat. Deinde ad idem [m]onasterium fratrum humeris reportatus, cum [c]oerceri in eo immundus spiritus non valeret, [n]ecessitate cogẽte, ferreis nexibus alligatur, pe[d]es cum manibus vinciuntur. Non immerita [p]œna fugitiui vt quem non cohibuerat fides, [c]atenę cohiberent. Post biennium demum ora[t]ione sanctorum ab immundo spiritu liberatus, [a]d eremum, vnde discesserat, mox regressus, & [i]pse correptus & aliis post futurus exemplo, ne quem aut falsæ iustitiæ vmbra decipiat, aut incerta mobilitas inutili leuitate compellat semel cœpta deserere. Hæc vos de virtutibus Domini, quæ in seruis suis vel imitanda operatus est, vel timenda, scire sufficiat.

Inconstantia ob amorem mũdanorum.

Pœnitentia ductus eremũ repetit.

F

depono ſermonem, libens præſto quot poſſitis: dummodo paulo poſt quod popoſcero, non negetis. Nos verò, inquam, nihil habemus, in quo tibi mutuum vel ſine fœnore reſtituere poſſimus: ſed tamen quicquam putaueris, imperato dummodo vt cœperas, deſideriis noſtris ſatisfacias, valde enim nos delectat tua oratio. Nihil inquit, Poſthumianus, veſtra ſtudia fraudabo, & quia eremitæ vnius incipientis agnouiſtis virtutem, referam adhuc vobis pauca de plurimis. Ergo vbi prima eremi ingreſſus ſum, duodecim ferè à Nilo milibus, habebam autem vnum ex fratribus ducem locorum peritum, peruenimus ad quendam ſenem monachum, ſub radice montis habitantem. ibi quod in illis locis rariſſimum eſt, puteus erat. bouem vnum habebat, cuius hic erat totus labor, impulſa rotali machina aquam producere. nam ferè mille aut amplius pedum, profundum putei ferebatur. hortus illi erat multis oleribus copioſus: & id quidem contra naturam eremi, vbi omnia arentia, exuſta ſolis ardoribus, nullius vnquam ſeminis vel exiguam radicem deperiſſe ferunt. Verùm hic ſancto illi labor cum pecore communis, & propria conſtabat induſtria. Frequens enim irrigatio aquarum tantam pinguedinem arenis dabat, vt mirum in modum viuere, atque fructificare horti illius holera videremus. His igitur vna cum Domino bos ille viuebat. nobis quoque ex ea copia, cœnam ſanctus de-

Bos aquam trahit.

dit. Ibi vidi quos vos Galli fortè non creditis: ollam cum oleribus, quæ nobis in cœnam præparabantur, sine igne feruere. Tanta vis solis est, vt quilibet quo quis etiam ad Gallorum pulmenta sufficiat. Post cœnam autem iam inclinante vespera, inuitat nos ad arborem palmam, cuius pomis vti solebat: quæ ferè duobus milibus aberat. Nam hæ tantum in eremo arbores, licet, raro habentur tamen. quod vtrum solers antiquitas procurauerit, an solis natura gignat, ignoro: nisi Deus præscius ad habitandam quandoque à sanctis eremum, hæc seruis suis parauerit. Ex maiore enim parte quę inter illa secreta consistunt, cum alia ibi germina nulla succedant, istarum arborum pomis aluntur. Ergò vbi ad illam, ad quam nos humanitas nostri hospitis ducebat, arborem peruenimus, leonem ibi offendimus: quo viso, ego & ille dux meus intremuimus. sanctus verò ille incunctanter accessit: nos, licet, trepidi, secuti sumus. Fera paululum cerneres imparatam adeo, modesta discessit, & constitit: dum ille adtigua ramis humilioribus poma decerperet, cúmque plenam palmulis manum obtulisset, accurrit bestia, accepitque tam libere quàm nullum animal domesticum: & cum comedisset, abscessit. nos hoc intuentes, & adhuc tremētes, facile potuimus expendere, quanta in illo fidei virtus, & quanta in nobis esset infirmitas. Aliũ æque singularem virum vidimus paruo tugurio, in quo

Olla in Aegypto feruet ardore solis.

non nisi vnus recipi possit ad habitandū: de hoc illud ferebatur, quòd lupa ei solita erat adstare cœnāti: nec facilè vnquā bestia falleretur, quin illi ad legitimam horam refectionis occurreret, & tandiu pro foribus expectaret, donec ille panem, qui cœnulæ superfuisset, offerret. Illa manum eius lambere solita, itaque quasi impleto officio, & præstita consolatione discedere. Sed forrè accidit, vt sanctus ille, dum fratrem qui ad eum venerat, deducit abeuntem, diutius obesset, & nō nisi sub nocte remearet. Interim bestia ad consuetudinariū illud cœnæ tempus occurrit, & vacuam cellam, cum familiarem patronum abesse sentiret, ingressa, curiosius implorans vbi nam esset habitator: casu contigua cum panibus quinque palmitica sportella pendebat. Ex his vnū præsumit, & deuorat, deinde perpetrato scelere discedit. Regressus eremita, vidit sportulam dissolutam, non cōstante panum numero. damnum rei familiaris intelligit, ac prope limen panis absumpti fragmenta cognoscit. Sed non erat incerta suspicio, quæ furtum persona fecisset. Ergo cum sequentibus diebus secundum consuetudinem bestia non venisset, nimirum audacis facti conscia, ad eū venire dissimulans, cui fecisset iniuriam, ægrè patiebatur eremita, se alumnæ solatio destitutū. Postremò illius oratione reuocata, septimū post diem affuit, vt solebat antè cœnanti. Sed vt facilè cerneres verecundiam pœnitentis, nō ausa propius

Lupa astat cœnanti eremitæ.

Bestia sceleris sui cōscia.

accedere, deiectis in terrã profundo pudore luminibus, quod palàm licebat intelligi, quãdam veniam precabatur: quam illius confusionẽ eremita miseratus, iubet eam propius accedere, ac manu blanda caput triste permulcet. Deinde pane duplicato ream suam refecit. ita indulgentiã consecuta, officij consuetudinem deposito mœrore reparauit. Intuemini quæso Christi etiam in hac parte virtutem, cui sapit omne quod brutũ est, cui mite est omne quod sæuit. Lupa præstat officium, lupa furti crimen agnoscit, lupa conscio pudore cõfunditur: vocata adest, caput præbet, & habet. sensum indultæ sibi veniæ, sicut pudorem gessit errati. Tua hæc virtus Christe, tua sunt hæc Christe miracula. Etenim quæ in tuo nomine operantur serui tui, tua sunt: & in hoc ingemiscimus, quòd maiestatem tuam feræ sentiunt, homines non merẽtur. Ne cui autem hoc incredibile fortè videatur, maiora memorabo. Fides Christi adest, me nihil fingere, neque incertis authoribus vulgata narrare: sed quæ mihi per fideles viros comperta sunt, explicabo. Habitant plerique in eremo sine vllis tabernaculis, quos Anachoretas vocant. viuunt herbarum radicibus: nullo vnquam certo loco consistunt, ne ab hominibus frequententur: quas nox coëgerit, sedes habent. Ad quendam igitur hoc ritu atque hac lege viuentem, duo ex Nitria monachi, licet longa & diuersa regione, tamen quia olim ipsis in monasterij conuersa-

Anachoretarum mansio.

tione clarus & familiaris fuisset, auditis eius virtutibus, tetenderunt: quem diu multúmque quæsitum, tandem mense septimo repererunt, & extremo illo deserto, quod est Memphis contiguum, demorantem: quas ille solitudines iam per annos duodecim dicebatur habitare. Qui licet omnium hominum vitaret occursus, tamen agnitos non refugit, séque charissimis per triduum non negauit. Quarto die aliquátulum progressus, cum prosequeretur abeuntes, leænam miræ magnitudinis ad se venire conspiciunt. bestia licet tribus repertis, non incerta quem peteret, anachoretæ pedibus aduoluitur, & cum fletu quodam & lamentatione procumbens indicabat gementis pariter & rogantis affectum. mouit omnes, & præcipuè illum qui se intellexerat expetitum: præcedentem sequuntur. nam præiens, & subinde restans, subinde respectans, facilè poterat intelligi, id eam velle, vt quò ille ducebat, Anachoreta sequeretur. Quid multa? Ad speluncam bestiæ peruenitur, vbi illa adultos iam quinque catulos malè fœta nutriebat: qui vt clausis luminibus ex aluo matris exierant, cæcitate perpetua tenebantur: quos singulos de rupe prolatos, ante Anachoretæ pedes mater exposuit. Tum demum sanctus animaduertit, quid bestia postularet. inuocatóque Dei nomine, contrectauit manu lumina clausa catulorum: ac statim cæcitate depulsa, apertis oculis bestiarum diu negata lux patuit. Ita fra-

Fera tractabilis.

tes illi, Anachoreta quem desiderabát visitato, cum admodum fructuosa laboris sui mercede redierunt: qui in testimonium tátæ virtutis admissi, fidem sancti, & gloriam Christi, quæ per ipsos esset testificanda, vidissent. Mira dicturus sum. Leæna post dies quinque ad autorem tanti beneficij reuertisse dicitur, eidémque inusitatæ feræ pellem pro munere detulisse: qua plerunque sanctus ille quasi amiculo circumte-ctus, non dedignatus est munus, per bestiam sumere, cuius alium potius interpretabatur autorem. Erat etiam alterius Anachoretæ in illis regionibus nomen illustre, qui in ea parte deserti quæ Syenis iungitur, habitabat. hic cum primũ se ad eremum contulisset, & herbis herbarúmq; radicibus, quas prædulces interdum & saporis eximij fert arena, victurus, ignarus germinis eligendi, noxia plerunque carpebat. nec erat facilè vim radicum sapore discernere: quia omnia æque dulcia, sed pleraque occultiore natura virus lethale continebant. Cùm ergo edentem vis interna torqueret, & immensis doloribus vitalia vniuersa quaterentur, ac frequens vomitus cruciatibus non ferendis ipsam animæ sedem stomacho iam fatiscente dissolueret, omnia penitus quę essent edenda formidans, sempiternum in ieiuniis diem spiritu deficiẽte ducebat. Tunc ad eum fera, cui Ibicis est nomen, accessit. huic propius astanti, fasciculum herbarũ, quem collectum pridię attingere non audebat, deiecit.

Leæna gratitudo.

Fera docuit signo vsum bonarum herbarum & radicum.

Sed fera, quæ virulenta erāt, ore discutiens, quæ innoxia nouerat, eligebat: ita vir sanctus eius exemplo quid edere, quid respuere deberet, edoctus, & periculum famis euasit, & herbarū venena vitauit. Sed longum est de omnibus, qui eremum incolunt, comperta nobis, vel audita memorare. Annum integrum & septē ferè menses intra solitudines cōstitutus exegi, magis virtutis admirator alienæ, quàm quòd ipse tam arduum atque difficile potuerim tentare propositum. Sæpius tamē cum sene illo, qui puteum & bouē habebat, habitaui. Duo beati Antonij monasteria adij, quæ hodiéque à discipulis eius incoluntur. Ad eum etiā locū, in quo beatissimus Paulus primus eremita est conuersatus, accessi. Rubrum mare vidi, iugum Syna montis, cuius cacumen cœlo penè contiguū, nequaquàm adiri potest. Inter huius recessus Anachoreta esse ferebatur. quam diu multúmque quæsitum videre non potui, qui ferè iam ante quinquaginta annos à conuersatione humana remotus, nullo vestis vsu, setis corporis sui tectus, nuditatem suā diuino munere vestiebat. Hic quotiés eum religiosi viri adire voluerunt, cursu auia petens, congressus vitabat humanos. vni tantummodo ferebatur se ante quinquennium præbuisse, qui credo potēti fide id obtinere promeruit: cui inter multa colloquia percunctanti, cur homines tantopere vitaret? respondisse perhibetur, Eum qui ab hominibus frequentaretur, non posse ab

Anachoretta in vertice Synai montis moratur.

Angelis frequentari. Vnde non meritò recepta opinione multorum fama vulgauerat, sanctum illum ab angelis visitari. Ego autẽ à Syna monte digressus, ad Nilum flumen regressus sum, cuius ripas frequentibus monasteriis consertas vtraque ex parte lustrari. Plerumque vidi, vt dudum dixeram, vno in loco habitare cẽtenos: sed & bina & terna milia in illis viculis degere constabat. Nec sanè ibi minorem putetis diuersantium in multitudine monachorũ esse virtutem, quàm eorum esse cognoscitis, qui se ab humanis cœtibus remouerunt. Pręcipua, vt iam dixexeram, ibi virtus, & prima obedientia est: neque aliter adueniens ad monasterium abbatis suscipitur, quàm qui tentatus prius fuerit, & probatus: nullum vnquam recusaturus, quamlibet arduum ac difficilè, indignúmq; toleratu, abbatis imperium. Duo vobis referã, incredibilis obedientię, admodũ magna miracula, licet suppetãt plura recolenti: sed ad excitandã virtutũ æmulationẽ, cui pauca non sufficiunt, multa nõ proderũt. Ergo cum quidã seculi actibus abdicatis, monasteriũ magnæ dispositionis ingressus, cœpisset rogare: Abbas ei cœpit multa proponere, graues esse istius disciplinæ labores, sua verò dura imperia, quæ nullius facilè valeret implere patiẽtia. aliud potius monasterium, vbi facilioribus legibus viueretur expeteret: non tentaret aggredi, quod implere non posset. Ille verò his terroribus permoueri, sed magis ita omnẽ obe-

Quomodo nutriatur.

Obedientia summe in monacho necessaria.

Abbas in ignem ire praecipit.

dientiam polliceri, vt si abbas in ignem eum ire præceperit, non recusaret intrare, quã illius professionem, vbi magister accepit, non cunctatus est probare profitentẽ. Casu clibanus propè ardebat, qui multo igne succensus, coquendis panibus parabatur. Exundabat abruptis flãma fornacibus, & intra camini illius concaua totis habenis regnabat incẽdium. Hoc igitur aduenam illum iubet magister intrare, nec distulit parere pręcepto medias flammas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide victæ, velut illis quondam Hebræis pueris, cessere venienti. Superata natura est, fugit incendium: & qui putabatur arsurus, velut frigido rore perfusus se ipse miratus est. Sed quid mirum, si tuum Christe tyronem ignis ille non attigit? vt nec Abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum peniteret imperio paruisse, qui eo die quo aduenerat, dum tentaretur infirmus, perfectus inuẽtus est: meritò fœlix, meritò gloriosus probatus obediẽtia glorificatus est passione. In eodem autem monasterio factum id quod dicturus sum, recenti memoria ferebatur. Quidem itidem ad eundem abbatẽ recipiẽdus aduenerat, cum prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetẽ polliceretur ad omnia vel extrema patientia, casu abbas storacinam virgam, quem pridem aridam manu gerebat, hanc solo fixit, atque illi aduenæ id operis imponit, vt tandiu virgulæ aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem

Illæsus ab igne egreditur.

fiaturam erat, lignum aridum in solo arente viuisceret. Subiectus aduena duræ legis imperio, aquam propriis humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo ferè milliaria petebatur. iámque emenso anni spacio, labor non cessabat operantis, & de fructu operis spes esse non poterat: tamen obedientiæ virtus in labore durabatur. Sequēs quoque annus vanum laborem iam affecti fratris eludit. Tertio dierū succendētium temporum labente curriculo, cū neque nocte neque die, aquarius ille cessaret operator, virga floruit: Ego ipsam ex illa virgula arbusculam, quæ hodiéque intra atrium monasterij est ramis virentibus, vidi: quæ quasi in testimonium manens, quantum obedientia meruit, & quantum fides possit, ostendit. Sed me dies ante deficiet, quàm diuersa miracula, quæ mihi de virtutibus sanctorum sunt comperta, possim consumere. Duo vobis adhuc præclara memorabo: quorum vnum egregium erit aduersus inflationé miseriæ vanitatis exemplum: alterum aduersus falsam iustitiam non mediocre documentum. Quidam ergo sanctus fugandorum de corporibus obsessis dęmonum incredibili præditus potestate, inaudita per singulos dies signa faciebat: nō solum enim præsens, neque verbo tantum, sed absens quoque interdum cilicij sui fimbriis, aut epistolis missis, corpora obsessa curabat. Hic ergo mirū in modum frequentabatur à populo, ex toto ad eum orbe ve-

Monachi miranda patientia.

Virga arida floruit.

Miracula monachorum in Aegypto.

nientibus. Taceo de iunioribus: præfecti comitésque, ac diuersarũ iudices potestatum pro foribus illius sæpe iacuerũt. Episcopi quoque sanctissimi, sacerdotali authoritate deposita, contingi se ab eo, atque benedici humiliter postulãtes sanctificatos se ac diuino munere illustratos, quotiens manum illius vestémque contigerant, non immeritò crediderunt. Hic ferebatur omni potu in perpetuum penitus abstinere, ac pro cibo (tibi Sulpiti in aurem loquar, ne Gallus hoc audiat) septem tantum caricis sustentari. Interea Sancto viro, vt ex virtute honor: ita ex honore vanitas cœpit obrepere. quod malũ ille vbi primùm potuit in se sentire grassari, diu multúmque discutere conatus est: sed repelli penitus vel tacita conscientia, vanitas, perseuerante virtute non potuit. Vbique nomen eius dæmones fatebantur, excludere à se confluentium populos non valebat. Virus interim latens serpebat in pectore, & cuius nutu ex aliorum corporibus dæmones fugabantur, seipsum occultis cogitationibus vanitatis purgare non poterat. Totis igitur precibus conuersus ad Dominum fertur orasse, vt permissa in se mensibus quinq; diaboli potestate, similis his fieret quos ipse curauerat. Quid multis morer? ille præpotens, ille qui signis atque virtutibus toto oriente vulgatus, ille ad cuius limina populi antè cõfluxerant, ad cuius fores summæ istius seculi se prostrauerant potestates, correptus à dæmone

Perpetuũ potus carentia.

Signis potens à dæmone possidentia.

est, tentus in vinculis, omnia illa quæ energumini solent ferre, perpessus. Quinto demum mense purgatus est non tantum dæmone, sed quod illi erat vtilius atque optatius vanitate. Sed mihi ista replicanti, nostra infœlicitas, nostra occurrit infirmitas. Quis enim nostrum est, quem si vnus homunculus humilis salutauerit, aut fatuis atque adulātibus verbis fœmina vna laudauerit, non continuè elatus sit in superbiā, non statim inflatus sit vanitate? vt etiamsi non habeat conscientiam sanctitatis, tamen quia vel stultorum adulatione, aut fortassis errore sanctus esse dicatur, sanctissimum se putabit. Iam verò si ei munera crebra mittantur, Dei se magnificentia asserit honorari, cui dormienti atque resoluto necessaria conferantur. Quòd si ei vel de medico aliqua virtutis signa succederēt, angelum se putaret. Cæterùm cum neque opere neque virtute conspicuus sit, si quis clericus fuerit effectus, dilatat continuò fimbrias suas, gaudet salutationibus, inflatur occursionibus: ipse etiam vbique discurrit. Et qui antè pedibus aut asello ire consueuerat, spumeo equo superbus inuehitur: parua prius ac vili cellula contentus habitare, erigit celsa laquearia, construit multa conclauia, sculpit ostia, pingit armaria, vestem respuit grossiorem, indumentum molle desiderat. atque hæc charis viduis ac familiaribus mandat tributa virginibus: illa, vt birrum rigentem, hęc vt fluentem texat lacernam.

Ecclesiasticorum vanitas.

Verùm hæc describenda mordacius, beato viro Hieronymo relinquamus, ad propositum reuertamur. Tu verò, inquit Gallus meus, nescio quid Hieronymo reliqueris disputandum, ita breuiter vniuersa nostrorum instituta complexus es: vt pauca hæc tua verba, se æquanimiter acceperint, & patienter expedierint, multum eis arbitrer profutura, vt non indigeant libris post hæc Hieronymi coërceri. Sed tu illa potius euolue, quæ cœperas, & illud quod aduersus falsam iustitiam dicturum te esse promiseras, prode documẽtum. nam vt verè tibi fatear, nullo perniciosius malo inter Gallias laboramus. Ita faciã, Posthumianus inquit, nec te diutius tenebo suspensum. Adolescens quidam ex Asia prædiues opibus, genere charus, habens vxorem & filium paruulũ, cum in Ægypto tribunus esset, & frequẽtibus aduersum Blembos expeditionibus quædam eremi contigisset, sanctorum etiam tabernacula complura vidisset, à beato viro Ioanne verbum salutis accepit. Nec moratus inutilem militiam cum vano illo honore contemnere, eremum cõstanter ingressus breui tempore in omni genere virtutum perfectus emicuit: potens ieiuniis, humilitate cõspicuus, fide firmus, facilè se antiquis monachis studio virtutis æquauerat: cum interim subiit eum cogitatio, iniecta per diabolum, quòd rectius esset vt rediret ad patriam, filiúmque vnicum ac domum totam cum vxore saluaret: quod vtiq;
esset

esset acceptius Deo, quàm si solum se seculo eripere contentus, salutem suorum non sine impietate negligeret. Istiusmodi ergo falsæ iustitiæ colore superatus post quadrienniũ ferè cellulam suã atq; propositum eremita deseruit. Sed vbi ad proximum monasterium, quod à multis fratribus habitabatur, accessit, causam discessionis atque consiliũ quęrẽtibus, cõfitetur. Renitentibus cunctis, & præcipuè loci illius abbate renitente, malè animę fixa sententia non potuit auelli. Igitur infœlici se obstinatione proripiẽs, cum dolore omniũ digressus à fratribus, vix è conspectu Abbatis abcesserat, impletus à dæmone, cruentásque spumas ore prouoluens, suis dentibus se ipse lacerabat. Deinde ad idem monasterium fratrum humeris reportatus, cum coerceri in eo immundus spiritus non valeret, necessitate cogẽte, ferreis nexibus alligatur, pedes cum manibus vinciuntur. Non immerita pœna fugitiui vt quem non cohibuerat fides, catenę cohiberent. Post biennium demum oratione sanctorum ab immundo spiritu liberatus, ad eremum, vnde discesserat, mox regressus, & ipse correptus & aliis post futurus exemplo, ne quem aut falsæ iustitiæ vmbra decipiat, aut incerta mobilitas inutili leuitate compellat semel cœpta deserere. Hæc vos de virtutibus Domini, quæ in seruis suis vel imitanda operatus est, vel timenda, scire sufficiat.

Inconstantia ob amorem mũdanorum.

Pœnitentia ductus eremũ repetit.

F

EXPLICIT DE VIRTVTIBVS Antiquorum Patrum, Sequitur rursum de Sancto Martino.

Absoluit narrationem vitæ B. Martini per comparationem.

SED quia satisfeci vestris auribus, imò etiam verbosior fui fortasse quam debui, tu modò ad me vt loquebaris debitũ fœnus exolue, vt te de Martino tuo, vt es solit⁹, plura referẽtẽ, iam pridem in hoc desideriis meis æstuantibus audiamus. Quid inquã, tibi de Martino meo? Liber ille nõ sufficit, quẽ ipse tu nosti me de illius virtutibus edidisse? Agnosco id quidem Posthumianus inquit, neque vnquã à dextera mea liber ille discessit. nam si agnoscis (aperit librum, qui sub veste latebat) En ipsum. hic mihi, inquit, terræ ac mari comes, hic in peregrinatione tota socius & consolator fuit. Sed referam tibi planè, quo liber iste penetrauerit: & quàm nullus ferè in orbe terrarum locus sit, vbi non materia tam facilis historiæ peruulgata teneatur, Primus eum Romanæ vrbi, vir studiosissimis tui. Paulinus inuexit. deinde cũ tota certatim vrbe raperetur, exultantes librarios vidi: quo nihil ab his quæstuosius haberetur: siquidem nihil illo promptius, nihil charius venderetur. Hic nauigationis meæ cursus, longè antè progressus: cum ad Africam venissem, iam per totam Carthaginem legebatur: solus eum Cyrenensis ille presbyter non habebat, sed me lar-

giente descripsit. Nam quid ego de Alexandria loquar? vbi penè omnibus magis quàm tibi notus est. hic Ægyptum, Nitriam, Thebaidam, ac tota Memphitica regna transiuit. hunc ego in eremo à quodam sene legi vidi, cui cum me familiarem tuũ esse dixissem, iam abituro à multis fratribus hæc mihi iniuncta legatio est, vt si vnquam terras istas te incolumi contigissem, ea te supplere compellerem, quæ in illo tuo libro de virtutibus beati viri te professus es prætermisisse. Age ergo, quia non illa à te audire desidero quæ scripta fuerunt, illa quæ tunc vel propter legentium (vt credo) fastidium præteristi, multis id vnà mecum à te poscentibus explicentur. Equidem, Posthumiane, inquã, cum te iam dudum de sanctorum virtutibus intentus audirem, tacitis ad Martinum meum cogitationibus recurrebam, meritò perspiciens omnia illa quæ singuli diuersi fecissent, per vnum istum facile completa. Nam cum excelsa retuleris (quod mihi dixisse liceat pace sanctorum) nihil penitus à te audiui, in quo Martinus esset inferior. Sed sicut nullius vnquã cum illius viri meritis profiteor conferendam esse virtutem: ita & illud animaduerti decet, inquam, illum cum eremitis, vel etiam Anachoretis conditione conferri. illi enim ab omni impedimento liberi, cœlo tantum, atque angelis testibus planè admirabilia docentur operari. Iste in medio cœtu & conuersatione populorum, inter clericos dissiden-

Omnia singulorum monachorũ insignia in vno sunt B. Martino.

tes, inter episcopos sæuientes, cum ferè quotidianis scandalis hinc atque inde premeretur, inexpugnabili tamen aduersus omnia virtute fundatus stetit. & tanta operatus est, quanta ne illi quidem, quos ante audiuimus esse in eremo vel fuisse, fecerunt. At si illi paria fecissent, quis iudex tam esset iniustus, vt non istum esse potiorem meritò iudicaret? Puta enim istũ fuisse militem qui pugnauerit in iniquo loco, & tamen victor euaserit: illos autem æquè compone militibus, sed qui ex æquo loco, aut etiam de superiore certauerint. Quid ergo? & si omnium vna victoria est, non potest par esse omnium gloria: tamẽ cum præclara retuleris, à nemine retulisti mortuum suscitatum: quo vno vtique te necesse est confiteri Martino neminem conferendũ. Nam si admirãdum est, quòd illum Ægyptium flamma non attigit: hic quoque sæpius imperauit incendiis. Si reuoluas, quod anachoretis feritas bestiarum victa succubuit: hic familiariter & rabiem bestiarum, & serpentiũ venena compescuit. Quod si illum conferas, qui immundos spiritibus obsessos verbi imperio, ac etiam fimbriarum virtute curabat: ne in hac quidem parte inferiorem fuisse Martinum multa documento sunt. Si etiam ad illum recurras, qui setis suis pro veste contectus, putabatur ab angelis visitari: cum isto angeli quotidie loquebantur. Iam verò aduersus vanitatem atque iactantiam ita inuictum spiritum gessit, vt illa vitia fortius ne-

Idem incomparabilis declaratur.

mo contempserit, cum quidem immundis spiritibus adflatos absens plerunq; curauerit. Non solum comitibus, aut præfectis, sed ipsis etiam regibus imperaret. minimum id quidem in illis virtutibus: sed credas velim non solum vanitati, sed causis etiam atque occasionibus vanitatis, neminem fortius repugnasse. Parua quidem, sed non prætereunda dicturus sum: quia & ille laudandus est, qui summa præditus potestate, tam religiosam ad reuerentiam beati viri ostenderit voluntatem. Memini Vincentium præfectum, virum egregium, & quo nullus sit intra Gallias omni virtutum genere præstantior, dum Turonis præteriret, à Martino sæpius poposcisse, vt ei cõuiuium in suo monasterio daret. In quo quidem exemplum B. Ambrosij Episcopi præferebat. qui eo tempore Cõsules & Præfectos subinde pascere ferebatur: sed virum altioris ingenij, ne qua ex hoc vanitas atque inflatio obreperet, noluisse. Ergo fatearis necesse est, in Martino omnium illorũ, quos enumerasti, fuisse virtutes: Martini autẽ in illis omnibus non fuisse.

Exemplo B. Ambrosij excepit conuiuio.

Quid tu, inquit Posthumianus, ita mecũ, quasi non eadem tecum sentiam semper, quę senseris? Ego verò quoadusque viuam, semper & sapiam Ægypti monachos, & prædicabo: laudabo anachoretas, mirabor eremitas, Martinum semper excipiam: non illi ego quenquam audebo monachorum, certè non Episcoporum quempiam cõparare. Hoc Ægyptus fatetur, hoc Syria, hoc

Æthiops comperit, hoc Indus audiuit, hoc Parthus & Persa nouerunt: nec ignorat Armenia, Bosphorus exclusa cognouit, & postremò si quis aut fortunatas Insulas, aut glacialem frequentat oceanum: quo miserior est regio ista nostra, quæ tantum virum cum in proximo habuerit, nosse non meruit. Nec tamen huic crimini miscebo populares: soli illum clerici, soli nesciunt sacerdotes. nec immerito. Nosse illum inuidi noluerunt: quia si virtutes illius nossent, sua vitia cognouissent. Horreo dicere quod nuper audiui, infœlicem dixisse nescio quem, te in illo libro tuo plura mētitum. Non est hominis vox ista, sed diaboli: nec Martino in hac parte detrahitur, sed fidei Euangelij derogatur. Nam cum dominus ipse testatus sit istiusmodi opera, quæ Martinus impleuit, ab omnibus fidelibus esse facienda: qui Martinum non credit ista fecisse, non credit Christum ista dixisse. Sed infœlices, degeneres, somnolēti, quæ ipsi facere non possunt, facta ab illo erubescūt: & malunt illius negare virtutes, quàm suam inertiam confiteri. Verùm nobis ad alia properātibus, omnis istorum memoria relinquatur: tu potius, vt iamdudum desidero, residua Martini opera contexe.

Historiæ sanctorum non licet derogare.

At ego, inquam, arbitror rectius istud à Gallo esse poscendum, quippe qui plura nouerit. Neque enim ignorare poterāt magistri facta discipuli: & qui non immeritò istam vicem non solum Martino, sed etiā nobis debeat, vt quia ego

iam librum editum, ac tu hactenus orientalium gesta memorasti, iste demum necessarij sermonis historiam Gallus euoluat: qui vt dixi, & nobis debet loquendi vicem, & Martino suo credo præstabat, vt non grauatè illius facta commemoret. Age planè, inquit Gallus, licet impar sim tanto oneri, tamen relatis superius à Posthumiano obedientiæ cogor exemplis, vt munus istud quod imponitis non recusem. Sed dum cogito me hominem Gallum inter Aquitanos verba facturum, vereor ne offendat vestras nimium vrbanas aures sermo rusticior. Audietis me tamen vt Gurdonicum hominem, nihil cum socco aut cothurno loquentem. Nam si mihi tribuitis Martini me esse discipulum: illud etiam concedite, vt mihi liceat exemplo illius inanes sermonũ phaleras, & verborum ornamenta contemnere. Tu verò, inquit Posthumianus, vel Celticè, aut si mauis Gallicè loquere, dummodo iam Martinum loquaris. Ego autem profiteor, quia etiamsi mutus esses, non defutura tibi verba, quibus Martinum facundo ore loquereris: sicut Zachariæ in Ioannis nomine lingua resoluta est. Cæterùm cum sis scholasticus, hoc ipsum quasi scholasticus artificiosè facis, vt excuses imperitiam, quia exuperas eloquentia, sed neque monachum tam astutum, neque Gallum decet esse tam callidum. Verùm aggredere potius, & quod remanet explica. nimium enim dudũ alias res agentes con-

Quid deceat discipulum B. Martini.

Desiderium narrationis vitæ illius.

sumimus tẽpus: & iam solis occidui vmbra prolixior monet, non multũ de vicina nocte superesse. Deinde cum paululum omnes conticuissemus, Gallus ita cœpit: Cauendum mihi imprimis esse arbitror, ne ea de Martini virtutibus repetam, quæ in libro suo Sulpitius iste memorauit. Vnde prima illius inter militandum gesta prætereo, quia neque ea attingam, quæ laicus egit ac monachus: nec verò audita ab aliis potius, quàm quæ vidi ipse, dicturus sum.

DIALOGVS SECVNDVS, EORVNdem de virtutibus Sancti Martini, Gallo narrante.

QVO primo igitur tempore relictis scholis, beato me viro iunxi, paucos post dies euntem ad Ecclesiam sequebar. Interim ei seminudus hybernis mẽsibus pauper occurrit orans sibi vestimentum dari. Tunc ille, accersito Archidiacono, iussit algentem sine dilatione vestiri. deinde secretarium ingressus, cum solus (vt erat ei consuetudo) resideret (hanc enim sibi etiam in Ecclesia solitudinem permissa clericis libertate præstabat) cum quidem in alio secretario presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati, Martinum verò vsque in eam horã quã solennia populo agi consuetudo deposceret, sua solitudo

Nudos vestit

cohibebat. Illud non prætereibo, quòd in secretario sedens, nunquã cathedra vsus est. nã in Ecclesia nemo vnquã illum sedere conspexit: sicut quendam nuper testor dominum, non sine meo pudore vidi, sublimi solio quasi regio tribunali, celsa sede residentem. Sedebat autem Martinus in sellula rusticana, vt est in vsibus seruulorum, quas nos rustici Galli tripetias, vos scholastici, vt certè tu qui de Græcia venisti, tripodas nũcupatis. Ergo hoc secretum beati viri pauper ille captatum, cum ei Archidiaconus dare tunicam distulisset, irrupit, dissimulatum se à clerico quærẽs, algere deplorãs. Nec mora sanctus paupere nõ vidẽte, intra amphibalum sibi tunicam latenter eduxit, pauperémque cõtectum discedere iubet. Deinde paulo post Archidiaconus ingressus admonet, pro consuetudine expectare in Ecclesia populum, illum ad agenda solennia debere procedere. Cui ille respondens ait, pauperem prius de se autẽ dicebat oportere vestiri: se ad Ecclesiã non posse procedere, nisi vestem pauper acciperet. Diaconus verò nihil intelligẽs, quia extrinsecus indutũ amphibalo veste, nudũ, interius nõ videbat: postremò pauperem nõ comparere causatur. Mihi, inquit, vestis quæ præparata est, deferatur: pauper non deerit vestiendus. Artatus demum clericus necessitate compulsus, iámque felle cõmoto, à proximis tabernis * biherrigam vestem, breuẽ atque hispidam, quinque cõparatam argenteis, rapit, atque

Adimpletur Mandatum Christi de facienda eleemosina in secreto.

**Variegatã diuersis coloribus vestem sic vocant Galli.*

ante Martini pedes iratus exponit. En, inquit, vestem sed pauper hic non est. Ille nihil motus, iubet eum paululum stare pro foribus, secreto vtique procurans, dum sibi vestem nudus imponeret: totis viribus elaborans, vt posset occulti esse quod fecerat. Sed quãdo in sanctis viris latent ista, quærentibus velint nolint cuncta producũtur. Cum hac igitur oblaturus sacrificium Deo veste procedit. Quo quidem die (mira dicturus sum) cum iam altarium, sicut est solẽne, benediceret, globum ignis de capite illius emicare, ita vt in sublime contendens, longius collum crinémque flamma produceret. Hoc licet celeberrimum factum in magna populi multitudine viderimus, vna tantum de virginibus, & vnus de presbyteris, tres tantum videre de monachis: cæteri cur non viderint, non potest nostri esse iudicij. Per idem ferè tẽpus, cum Euancius, auũculus meus, vir licet seculi negotiis occupatus, tamen admodum Christianus, grauissima ægritudine extremo mortis periculo cœpisset vrgeri, Martinũ aduocauit. Nec cunctatus ille properauit; prius tamen quam medium viæ spacium vir beatus euoluerer, virtutẽ aduenientis sensit ægrotus: receptáque continuò sanitate, venientibus nobis obuiam ipse processit. Altera die redire cupientẽ, magna prece detinuit. Cum interim vnum è familia puerum lethali ictu serpens perculit: quem iam exanimẽ iuuenem ipse Euancius suis humeris inlatũ ante pe-

Globus ignis in capite eius micat.

des sancti viri, nihil illi impossibile confisus, exposuit. iámque se malum serpentis per omnia mẽbra diffuderat. Cerneres omnibus venis inflatam cutẽ, & ad vtris instar tensa vitalia. Martinus porrecta manu, vniuersa pueri mẽbra pertractans, digitum prope ipsum vulnusculũ quo bestia virus infunderat, fixit. Tunc verò (mira dicturus sum) vidimus venenum ex omni parte reuocatum, ad Martini digitũ cucurrisse. Deinde per illud vulneris foramen, exiguũ ita virus serpsisse cum sanguine, vt solet ex vberibus caprarum aut ouium, pastorum manu pressis, longa linea copiosi lactis effluere. Puer surrexit incolumis, nos obstupefacti tãto rei miraculo, id quod ipsa cogebat veritas, fatebamur, non esse sub cœlo qui Martinum possit imitari. Consequenti itidẽ tempore iter facientes, cum eodem diœceses visitante agebamus: nobis ergo nescio qua necessitate remorantibus, aliquãtulum ille processerat. Interim per aggerem publicum plena militãtibus viris fiscalis rheda veniebat. sed vbi Martinum in veste hispida, nigro & pendulo pallio circumtectum, contigua de latere iumenta viderunt, paululum in partem alteram pauefacta hæserunt. Deinde funibus implicatis, pro tentos illos, quibus, vt sæpe vidistis, misera illa animalia coglobantur, ordines miscuerunt: dúmque ægrè expediuntur, moram fecere properantibus. qua permoti iniuria milites, præcipitatis in terram saltibus se dederunt. Deinde

Veneno mortuus reuiuiscit.

B. Martinus à militibus caditur.

Martinum flagris ac fustibus vrgere cœperunt, cum quidem ille mutus & incredibili patientia præbens terga sedentibus, maiorem insaniam infœlicibus commoueret, magis ex hoc furentes, quòd ille quasi non sentiens verbera illata contẽneret. Nos illico consequuti, fœdè cruentum, atque vniuersa corporis parte laniatum, cũ exanimis in terra procubuisset, inuenimus, statímq; eum asello suo imposuimus, ac locum cædis illius execrantes, raptim abire properauimus. Interea illi regressi ad rhœdam suam, furore satiati, agi quò ire cœperant iumenta præcipiunt. Quæ cum solo omnia fixa, ac si ænea signa riguissent, tollentibus altius vocẽ magistris, flagris hinc atque hinc resonantibus, nihil penitus mouebantur. Consurgunt deinde omnes pariter in verba, consumit galligas mularum pœnam mastigias. Tota rapitur sylua de proximo, trabibus iumenta tunduntur: sed nihil penitus sæuæ manus agebant, vno atque eodem in loco stabant fixa simulachra. Quid agerẽt infœlices homines nesciebant. Non iam vltrà dissimulare poterant, quin quamlibet brutis pectoribus agnoscerent diuino numine se teneri. Tandem verò in se regressi, cœperũt quærere, quis ille esset quem in eodem loco ante paulolum cæcidissent: cum percunctãtes cognoscunt ex viantibus, Martinum à se tam crudeliter verberatũ. Tunc verò apparere omnibus causa manifesta, nec ignorare iam poterant quin nobilis viri in-

Dant pœnas sui delicti.

iuria tenerentur. Igitur omnes rapidis nos pas-
sibus consequuntur, conscij ac meriti pudore
confusi, flentes & puluere, quo se ipsi fœdaue-
rant, caput atque hora cōspersi, ante Martini se genua prouoluunt, veniam precantes, & vt eos abire sineret postulantes, satis se vel sola con-scientia dedisse pœnarum: satisque intellexisse, quàm eosdem ipsos viuos absorbere terra potuisset, vel ipsi potius amissis sensibus in immobilem saxorum naturam rigescere debuissent, sicut affixa locis quibus steterant iumēta vidissent. orare se atque obsecrare, vt indulgeret sceleri veniam, & copiam præstaret abeundi. Senserat etiam, priusquam adcurrerent, vir beatus, illos teneri: nobisq; id antè iam dixerat: veniam tamen clementer indulsit, eosdem abire permisit, animalibus restitutis. Illud autem animaduerti sæpe Sulpiti, Martinum tibi dicere solitū, nequaquam sibi Episcopatum eam virtutū gratiam suppeditasse, quam prius se habuisse meminisset. quod si verum est, imò quia verum est, coniicere possumus, quāta fuerunt illa quę monachus operatus est, & quæ teste nullo solus exercuit, cum tanta illum in Episcopatu signa fecisse, sub oculis omnium viderimus. Multa quidem illius gesta prius innotuere mundo, neque potuere celari: sed innumerabilia esse dicuntur, quæ dum iactantiam vitat, occultat, neq; in hominum notitiam passus est peruenire: quippe qui humanam substātiam supergressus, virtutis

In angustiis positi veniā rogant.

Ante potiora quàm in Episcopatu edidit.

suę conſcientia mundi gloriã calcans celãs cœlo teſte frueretur. Quod verum eſſe, vel ex his quę cõperta nobis ſunt, nec latere potuerunt, poſſumus æſtimare. ſiquidẽ ante Epiſcopatum duos mortuos vitæ reſtituerit, quod liber tuus plenius eſt elocutus: in Epiſcopatu verò, quod prętermiſiſſe te miror, vnum tantummodo ſuſcitauerit. cuius rei ego teſtis ſum, ſi tamen nihil deminus idoneo teſte dubitatis. idipſum autẽ vobis, qualiter geſtum ſit, explicabo. Fuerat cauſa neſcio quæ, qua Carnotum oppidũ petebamus. interea dum vicum quendã habitantium multitudine frequentiſſimum prǽterimus, obuiã nobis immanis turba proceſſit, quæ erat tota Gentilium. nam nemo in illo vico nouerat Chriſtũ. Verùm ad famam tanti viri campos omnes latè patẽtes cõfluentium multitudo cõtexerat. Senſit hic Martinus operandum, & annunciãte ſibi ſpiritu totus infremuit: nec mortale ſonans verbum Dei Gẽtilibus prædicabat: ſæpius ingemiſcens, cur tanta Dominũ Saluatorẽ turba neſciret. Interea ſicut nos incredibilis circundederat multitudo, mulier quædã, cuius filius paulo antè defecerat, corpus exanimũ beato viro protẽſis manibus cœpit offerre, dicens: Scimus quia amicus Dei es, reſtitue mihi filium meum, quia vnicus eſt mihi. iunxit ſe cætera multitudo, & matris precibus acclamat. Tunc Martinus vidẽs pro expectãtium ſalute, vt poſtea nobis ipſe dicebat, cõſequi ſe poſſe virtutẽ, defuncti corpus

propriis manibus accepit: & cum expectātibus cūctis, genua flexisset, vbi cōsummata oratione surrexit, viuificatum paruulum matri restituit. Tunc verò multitudo omnis in cœlum clamore sublato, Christum Dominum fateri: postremū cuncti cateruatim ad genua beati viri ruere cœperunt, fideliter postulātes, vt eos faceret Christianos: nec cunctatus, in medio vt erat campo, cūctos imposita vniuersis manu catechumenos fecit, cum quidem ad nos cōuersus diceret, non irrationabiliter in cāpo catechumenos fieri, vbi solent martyres consecrari. Vicisti, inquit Posthumianus, Galle, vicisti: nō vtique me, qui Martini sum potius adsertor, & qui hæc omnia de illo viro & sciui semper, & credidi: sed eremitas omnes anachoretásq; vicisti. Nemo enim illorū sicut Martinus hic vester, imò noster, mortibus imperauit. meritóq; hunc isti Sulpitius Apostolis cōparat & prophetis: quē per omnia illis esse consimilē, fidei virtus, ac virtutū opera testātur. Sed perge, quæso, quanquam nihil magnificentius audire possimus, perge tamen Galle, quod etiam nunc de Martino superest sermonis euoluere. nā etiā minima illius, & quotidiana, anim[us] festinat agnoscere: quia minima illius, aliorum maximis maiora esse, nulli dubiū est. Ita faciam Gallus inquit. Verū id quod dicturus sum ipse nō vidi, prius enim gesta res est qu[àm] me illi viro iungerē, sed factū celebre est, fideliū fratrū, qui interfuerāt, sermone vulgatū. Eodē ferè tēpore,

Miraculo gentiles multos conuertit.

quo primùm Episcopus datus est, fuit ei necessitas adire comitatũ. Valentinianus tum maior rerũ potiebatur is cum Martinum ea petere cognouisset, quæ præstare nolebat, iussit eum Palatij foribus arceri. etenim ad animum illius immitem ac superbum vxor accesserat Ariana, quę totum illum à sancto viro, ne ei debitã reuerentiam præstaret, auerterat. Itaque Martinus, vbi semel atque iterũ superbum principẽ adire tentauit, recurrit ad nota præsidia, cilicio obuoluitur, cinere conspergitur, cibo potúque abstinet, orationes diebus noctibúsque perpetuat. Septimo verò die astitit ei Angelus, iubet eum ad palatium ire securum, regias fores quã libet clausas sponte reserandas, Imperatoris spiritũ superbum molliendum. Igitur istiusmodi præsentis Angeli confirmatus alloquio, & fretus auxilio, palatium petit. Patent limina, nullos obsistit, postremò vsque ad regem nemine prohibente peruenit. Qui cum venientem eminus videret, infrendẽs cur fuisset admissus? nequaquã assurgere est dignatus astanti, donec regiam sellam ignis operiret, ipsúmque regẽ ea parte corporis qua sedebat, adflaret incendium. Ita solio suo superbus excutitur, & Martino inuitus assurgit: multúmque complexus, quem spernere ante decreuerat, virtutem se sensisse diuinam emendatior fatebatur: nec expectatis Martini precibus, prius omnia pręstitit, quã rogaretur. Colloquio illum atque conuiuio frequenter adsciuit: postre-

Ariana mulier perditissima.

Coactus Valentinianus assurgit B. Martino.

postremò abeunti multa munera obtulit, quæ vir beatus, vt semper paupertatis suæ custos, cũ-ctã reiecit. Et quia palatiũ semel ingressi sumus, licet diuersis in palatio tẽporibus gesta connectam. Nequaquã enim prætermittendum videtur, circa Martini admirationem, reginæ fidelis exemplum. Maximus Imperator remp. gubernabat, vir omni vita meritò prædicãdus, si ei vel diadema non legitimè, tumultuante milite impositũ repudiare, vel armis ciuilibus abstinere licuisset. sed magnum imperium nec sine periculo renui, nec sine armis potuit teneri: Hic Martinum sæpius euocatũ, receptúmq; intra palatium, venerabiliter honorabat: totus illi cum eo sermo de præsentibus, de futuris, de fidelium gloria, de æternitate sanctorũ. cum interim diebus ac noctibus de ore Martini regina pẽdebat, Euangelico illi non inferior exẽplo, pedes sancti fletu rigabat, crine tergebat. Martinus, quẽ nulla vnquã fœmina contigisset, istius assiduitatem imò potius seruitutẽ non poterat euadere. non illa opes regni, non imperij dignitatẽ, non diadema, non purpurã cogitabat: diuelli à Martini pedibus solo strata, non poterat. postremò à viro suo poposcit, deinde Martinum vterque cõpellunt, vt ei remotis omnibus ministris, præberet sola conuiuium. nec potuit vir beatus obstinatius reluctari. Componitur castus reginæ manibus apparatus: sellulã ipsa consternit, mensam admonet, aquã manibus subministrat: cibũ, *Idem munera respuit.*

quę ipſa coxerat, apponit. ipſa, illo ſedente, eminus ſecundum famulantium diſciplinā ſolo fixa conſiſtit immobilis, per omnia miniſtrātis modeſtiam, & humilitatem exhibēs ſeruientis, miſcuit ipſa bibituro, & ipſa porrexit. Finita cœnula, fragmenta panis aſſumpti, micaſq; collegit, ſatis fideliter illas reliquias imperialibus epulis anteponens, Beata mulier, tantę pietatis affectu illi meritò cōparanda quæ venit à finibus terræ audire Salomonē, ſiquidem ſimplicē ſequamur hiſtoriā: ſed fides reginarū eſt conferenda, quod mihi liceat ſeparata myſterij maieſtate dixiſſe. Illa expetiit ſapienté: iſta non tātum audiſſe contenta, ſed & meruit ſeruire ſapiēti. Ad hęc Poſthumianus: Iamdudum, inquit Galle audiens te loquenté, vehementer admiror reginæ fidē: ſed illud vbi eſt, quòd nulla vnquā fœmina ferebatur propius aſſiſtere Martino? Ecce iſta regina non ſolū aſtitit, ſed etiā miniſtrauit. Et vereor, ne iſto aliquantulum ſe tueantur exemplo, qui libēter fœminis inſeruntur. Tunc Gallus: Quid tu, inquit, non vides quod ſolent docere grammatici, locum, tempus, perſonā? Propone enim tibi ante oculos captū in palatium Imperatoris precibus abire, & reginæ fide cogi, tēporis neceſſitate cōſtringi, vt clauſos carcere liberaret, exiliis datos reſtitueret. Hæc quanti putes conſtare Epiſcopo debuiſſe, vt pro his omnibus nō aliquātulum de rigore propoſiti relaxaret? Veruntamē quia occaſione huius exēpli malè vſu-

Mulier audit virū Dei auidiſſime.

ros esse aliquos arbitraris, illi verò fœlices erũt, si à disciplina exempli istius viri non recedant. Videant enim quia Martino semel tantũ in vita, iam ipso sancto septuagenario, nõ vidua libera, non virgo lasciuiens, sed sub viro viuens, ipso viro pariter supplicante, regina seruiuit & ministrauit edenti, non cum epulante discubuit: nec participabat conuiuio, sed deferebat obsequiũ. Disce igitur disciplinam: seruiat tibi matrona, non imperet: & seruiat, non recũbat: sicut Martha illa ministrauit Domino, nec tamẽ est ascita conuiuio: imò prælata est ministranti, quę verbum potius audiebat. Sed in Martino ista regina vtrũque compleuit: & ministrauit vt Martha: & audiuit vt Maria. Quòd si quis vti voluerit exemplo, per omnia teneat exemplum: talis causa sit, talisque persona, tale obsequium, tale conuiuium, & in omni vita semel tantum. Præclarè, inquit Posthumianus, nostros istos, vt Martini non egrediantur exemplum, tua constringit oratio: sed profiteor tibi, quia hæc surdis auribus audientur. Nam si Martini sequeremur vias, nũquam causas de osculo diceremus, & vniuersis obscœnæ opinionis opprobriis careremus. Verum sicut tu soles dicere, cum edacitatis argueris, Galli sumus: ita nos in hac parte nũquam vel Martini exemplo, vel tuis disputationibus corrigendos fatemur. Veruntamen hæc nobis iamdudum agentibus, quid tu tam obstinatè Sulpiti taces? Ego, inquit, non solum

Regina seruit B. Mart.

Osculari mulierẽ dedecet.

modo taceo, ſed olim de iſtis tacere diſpoſui. Nam quia quandam viduam vagam, nitidulam, ſumptuoſam obiurgauerim, laſciuius victitantem, itidémque virginem adoleſcēti cuidā mihi caro indecentius adhęrentem, cum quidē ipſam frequenter audiſſem, alios etiā qui talia agerent increpantem: tanta mihi omnium fœminarum, cunctorum monachorum odia concitaui, vt aduerſus me vtręque legiones iurata bella ſuſciperent. Vnde quæſo taceatis, ne etiam hoc quod vos loquimini, ad meam referatur inuidiā: tota vobis iſtorum mētio relinquatur: ad Martinum potius reuertamur. Tu Galle, vt aggreſſus es, cœptū opus explica. Tunc ille: Iam quidem vobis, inquit, tāta narraui, vt ſatisfacere ſtudiis veſtris meus ſermo debuerit: ſed quia volūtati veſtrę non obſecundare mihi non licet, quantum adhuc diei ſupereſt, loquar. Nam certè dū ſtramen illud quod in lectos noſtros paratur, aſpicio, ſubuenit in memoriam etiam de ſtramine in quo Martinus iacuerat, factam eſſe virtutem. Res ita geſta eſt. Gaudiomacus vicus eſt in confinio Biturigū atque Turonorū, Eccleſia ibi eſt celebris religione ſanctorū, nec minus glorioſa ſacrarum virginū multitudine. Præteriens ergo Martinus in ſecretario Eccleſię habuit manſionem: Poſt diſceſſum illius, cūctæ in ſecretarium illud virgines irruerūt, adlambunt ſingula loca vbi aut ſederat vir beatus, aut ſteterat, ſtramentum etiam in quo quieuerat, patiuntur. Vna ea-

Virginum religio.

rum post dies paucos partem straminis, quam sibi pro benedictione collegerat in energumeno quē spiritus erroris agitabat, de ceruice suspēdit. Nec mora dicto citius eiecto dæmone, persona purgata est. Per idem ferè tempus reuertente Martino à Treueris, fit obuia vacca, quā dæmon agitabat: quæ relicto gressu suo, in homines ferebatur, & iam multos noxiè petula confoderat, verum vbi nobis cœpit esse contigua, hi qui eam eminus sequebantur, prædicere magna voce cœperunt, vt caueremus. Sed postquam ad nos toruis furibunda luminibus propius accessit, Martinus eleuata obuiam manu, pecudem consistere iubet. quæ mox ad verbum illius stare cœpit immobilis. Cum interea videt Martinus, dorso illius dæmonem superſedentem, quem increpans: Discede, inquit funeste, de pecude, & innoxium animal agitare desiste. Paruit nequam spiritus, & recessit. Nec defuit sensus in bucula, quin se intelligeret liberatam, ante pedes sancti, recepta quiete prosternitur: deinde iubente Martino, gregem suum petit, séque agmini cæterarum oue placidior immiscuit. Hoc illud fuit tempus, quo inter medias flammas positus, non sensit incendium. quod mihi non arbitror esse referendum, quia hoc plenius iste Sulpitius, licet in libro suo præteritum in Epistola tamen postea, quam ad Eusebium, tunc presbyterum, modò Episcopum fecit, exposuit: quam tu Posthumiane, vt credo, legisti: aut si

Vacca à dæmone vexata liberatur.

Sulpitij ad Eusebium Epistola.

incognita tibi est, cum libuerit in promptu ex illo armario habes. nos ab illo omissa referimus. Quodam autem tempore, dum dicœceses circumiret, venantium agmen incurrimus. Canes leporem sequebātur iámque multo spacio victa bestiola, cum vndique campis latè patentibus nullum esset effugium, mortem imminentem, iam iámque capienda crebris flexibus differebat. cuius periculum vir beatus pia mente miseratus, imperat canibus vt desisterent sequi, & sinerent abire fugientē. qui cōtinuò ad primum sermonis imperium constiterunt. Crederes vinctos, imò potius affixos in suis hærere vestigiis: ita lepusculus persequutoribus alligatis, incolumis euasit. Operæprecium autem est etiam familiaria illius verba, spiritali sale condita memorare. Ouem recens tonsam fortè cōspexerat: Euangelicum, inquit, mandatum ista compleuit, duas habuit tunicas, vnam earum largita est non habenti: ita ergo & vos facere debetis. Item cum bubulcum algentem, ac penè nudum in pellicea veste vidisset, En, inquit, Adā eiectus de paradiso, in veste pellicea sues pascit: sed nos illo vetere deposito, qui adhuc in isto manet, nouum Adam potius induamus. Boues ex parte prata depauerāt, porci etiam nonnulla suffoderant: pars cætera quæ manebat illæsa, diuersis floribus quasi picta vernabat. Speciem, inquit, gerit pars illa coniugij, quæ pecore depasta, & si non penitus gratiam

Ad imperium B. Martini canes predā deserunt.

Sale conditū verbum.

Allusio ad statū miserrimū Adam.

amisit herbarum, nullam tamen florum retinet dignitatem: illa verò quam porci, pecora immunda, foderunt, fornicationis imaginem fœdam prætendit: cæterùm illa portio quæ nullam sensit iniuriam, gloriam virginitatis ostendit, herbis fœcunda luxuriat fœni, in ea fructus exuberat, & vltra omnem speciem distincta floribus, quasi gemmis micantibus ornata radiat. Beata species & Deo digna: nihil enim virginitati est comparandum. Ita & illi qui coniugia fornicationi comparant, vehementer errant: & illi qui coniugia virginitati æquanda æstimant, miseri penitus & stulti sunt. Verùm hæc à sapientibus tenenda distinctio est, vt coniugium pertineat ad veniam, virginitas spectet ad gloriam: fornicatio deputetur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur. Miles quidam cingulum in ecclesia, monachum professus abiecerat: cellulam sibi eminus in remoto, quasi eremita victurus, erexerat: interea astutus inimicus variis cogitationibus brutum pectus agitabat: & coniugem suã, quam Martinus in monasterio puellarum esse præceperat, voluntate mutata secum potius vellet habitare. Adiit ergo Martinũ fortis eremita, quid haberet animi confitetur: ille verò vehementer abnuere, fœminam viro rursus, iam monacho, non meritò incongrua ratione misceri: postremò cum miles instaret, affirmans nihil hoc proposito esse nociturum se solo coniugis vti velle solatio: porrò, ne rursus se

Ex similitudinibus collegit coniugij & virginitatis excellentiam, & fornicationis turpitudinem.

Incomparabilis dignitas virginitatis.

Eremiticam vitam relicto matrimonij vsu miles instituit.

in sua reuoluerent,non esse metuendum:se esse militem Christi,illam quoque in eadem militię sacraměta iurasse : pateretur episcopus sanctus, & sexum fidei meritò nescientes pariter militare.tunc Martinus : Verba vobis ipsa dicturus sum. dic mihi,inquit, si vnquam in bello fuisti, si in acie constitisti? At ille respondens:Frequenter, inquit, in acie steti, & bello frequenter interfui. Ad hæc Martinus : Dic mihi ergo,nunquid & in illa acie quæ armata in prælio parabatur, aut cum iam aduersus hostilem exercitum collocato cominus pede,districto ense pugnabas, vllam fœminam stare aut pugnare vidisti? Tunc demum miles confusus erubuit,gratias agens, errori suo se non fuisse permissum: nec aspera increpatione verborum, sed vera & rationabili secundum personam militis comparatione correctum. Martinus autem conuersus ad nos, sicut eum frequens fratrum turba vallauerat : Mulier, inquit, virorum castra non adeat, acies militum separata consistat, procul fœmina in suo degens tabernaculo sit remota. contemptibilem enim reddit exercitum, si virorum cohortibus turba fœminea misceatur. Miles in acie, miles pugnet in campo:mulier se intra murorum munimenta contineat. habet & illa gloriam suam,si pudicitiam viro absente seruauerit:cuius hæc prima virtus,& consummata victoria est,non videri. Illud verò Sulpiti, meminisse te credo, quo affectu nobiscum & tu

Miles monachus factus ab vxore concupitus verbo B. Martini reuocatur.

Militia viri & mulieris distincta.

Mulierũ pudicitia firmatur virorũ absentia.

coram adesses, illam virginem prædicari, quæ ita se penitus ab omnium virorum oculis remouisset, vt ne ipsum quidem ad se Martinum, cum eam ille officij causa visitare vellet, admiserit. Nam cum præter agellum illius præteriret, in quo se iam antè complures annos pudica cohibebat, audita fide illius, atque virtute, diuertit, vt tam illustris meriti puellam religioso officio Episcopus honoraret. Nos consequentes, gauisuram illam virginem putabamus: siquidē hæc in testimonium virtutis suæ esset habitura, ad quam tanti nominis sacerdos, deposito propositi rigore venisset. Verùm illa fortissimi vincula propositi, ne Martini quidem contemplatione laxauit. Ita vir beatus accepta per aliam fœminam excusatione laudabili, ab illius foribus, quæ videndam se saluandámque non dederat, lætus abscessit. O virginem gloriosam, quæ ne à Martino quidem passa est se videri. ô Martinum beatum, qui illam repulsam non ad contumeliam suam duxit: sed magnificans illius cum exultatione virtutem, inusitatum in his duntaxat regionibus gaudebat exemplum. Ergo cum haud longè ab illa villula nos manere nox imminens coëgisset, xenium beato viro eadem illa virgo transmisit: fecítque Martinus quod antea non fecerat: nullius enim ille vnquam xenium, nullius munus accepit. nihil verò ex hisquę virgo venerabilis miserat, refutauit, dicens: benedictionem illius à sacerdote minimè respuen-

B. Martini visitatio sine effectu.

dam, quæ esset multis sacerdotibus præferenda. Audiant quæso virgines istud exemplum, vt fores suas, si eas mali obsidere voluerint, etiam bonis claudãt: & ne ad se improbis sit liber accessus, non vereantur excludere etiam sacerdotes. Totus hæc mundus audiat: videri se à Martino virgo non passa est, non vtique illa quemcunque à se repulit sacerdotem: sed in eius viri conspectum puella non venit, quem videre salus videntium fuit. Quis autem hoc alius prę̃ter Martinum sacerdos, non ad suam iniuriam retulisset? quod aduersum sanctam virginem motus quantásque iras mente concepisset? hæreticam iudicasset, & anathema esse decreuisset. Quam verò illi beatæ animæ illas virgines prætulisset, quæ crebris occursibus vbique se præbent obuias sacerdoti, quæ conuiuia sumptuosa disponunt, quæ vna pariter accumbunt. Sed quò me ducit oratio, paululum iste liberior sermo reprimendus est, ne in aliquorum forsitan incurrat offensam. Etenim infidelibus obiurgationis verba non proderunt, fidelibus autem satisfaciet exemplum. verùm ego ita virtutem huius virginis prædicabo, vt tamen nihil illis, quæ ad Martinum videndum ex longinquis religionibus sępe venerunt, arbitrer derogandum: si quidem hoc beatum virum frequenter affectu etiam angeli frequentarint. Cæterùm id quod dicturus sum Sulpici, hoc te (me autem intuebatur) teste rectè perhibeo. Quadã die, ego & iste

Exhortatio ad virginitatem.

Collocutio B. Martini cũ beatis virginibus.

Sulpitius pro foribus illius accubantes, iam per aliquot horas cum silentio sedebamus, ingenti horrore & tremore, ac si ante angeli tabernaculum manentes, excubias duceremus: cũ ipse quidem clauso cellulæ suæ ostio, nos ibi esse nesciret. Interim colloquẽtium murmur audiuimus, & mox horrore quodam circũfundimur, ac obstupescẽtes nec ignorare potuimus, nescio quid fuisse diuinũ. Post duas ferè horas ad nos Martinus egreditur, ac tũc cum ipse Sulpitius (sicut apud eum nemo familiarius loquebatur) cœpit orare, vt perquirẽtibus iudicaret, quid illud diuini fuisset horroris, quod fatebamur nos ambo sensisse, vel cum quibus fuisset in cellula, collocutus? Tenuem enim nos licet, & vix intellectum sermocinantium sonum pro foribus audisse. Tunc ille diu multúmque cunctatus, sed nihil erat quod ei Sulpitius nõ extorqueret inuito, incredibiliora fortè dictur⁹ sum, sed Christo teste non mentior: nisi quisquam est tam sacrilegus, vt Martinum æstimet fuisse mentitum, Dicam, inquit, vobis, sed vos quæso nulli dicatis: Agnes, Thecla, & Maria mecum fuerunt, referebat autem nobis vultũ atque habitum singularem. Nec verò illo tantum die, sed frequenter se ab eis confessus est visitari. Petrum etiam & Paulum Apostolum videri à se sæpius, non negauit. Iam verò dæmones, prout ad eum quisquam venisset, suis nominibus increpabat. Mercurium maximè patiebatur infestum, Iouẽ, bru-

Historia cõprobatur verbis B. Martini.

Freques D. Petri et Pauli cũ S. Martino conuersatio.

tum atque hebetem esse dicebat. Hæc plerisque in eodem etiam monasterio constitutis incredibilia videbantur: necdum ego confidā omnes, qui hæc audient credituros. Nam nisi inæstimabilem vitam, atque virtutem Martinus egisset, nequaquam apud nos tanta gloria præditus haberetur: quanquam minimè mirum, si in operibus Martini infirmitas humana dubitauerit: cū multos hodiéque videamus, nec Euāgeliis quidem credidisse. A Martino autem sæpe Angelos visos familiariter, & sensimus, & experti sumus. Rem minimam dicturus sum, sed tamen dicam. Apud Nemausum Episcoporum Synodus habebatur. ad quam quidem ire noluerat: sed quid gestum esset, scire cupiebat. Casu cum eo iste Sulpitius nauigabat: sed procul, vt semper, à cæteris in remota nauis parte residebat. Ibi ei Angelus, quid gestum esset in Synodo, nunciauit. Nos postea tempus habiti concilij solicitè requirentes, satis compertum habuimus, ipsum diem fuisse conuentus, & ea ibi ab Episcopis fuisse decreta, quæ Martino Angelus nunciauit. Hæc cum maximè Gallus, necdum explicitis quæ statuerat referre, loqueretur, puer familiaris regressus est, nuncians, Refrigerium presbyterum stare pro foribus. Dubitare cœpimus, vtrum Gallum adhuc esset melius audire: an exoptatissimo nobis viro, qui officij causa ad nos veniebat, occurrere. Tunc Gallus, Etiam si non ob aduētum sanctissimi sacerdotis relin-

Angelorum visio.

Apud Nemausum Synod⁹ habetur

Acta Synod. didicit ab Angelo.

quenda nobis hæc esset oratio, nox ipsa cogebat, hucusque pertractum finire sermonem. Verùm quia de Martini virtutibus nequaquam explicari vniuersa potuerunt, hæc vos hodie audisse sufficiat, cras reliqua dicemus. Ita pariter acceptahac Galli sponsione, surreximus.

Gesta B, viri oratione comprehendi non posse.

DIALOGVS TERTIVS ADHVC *Gallo narrante.*

LVCESCIT, ô Galle, surgendum est. nam vt vides, & Posthumianus instat, & hic presbyter, qui hesterno auditorio admissus expectat, vt quæ de Martino nostro in hodiernum diem explicanda distuleras, debitor sponsionis euoluas. Non ignarus quidem iste omniũ quæcunque memoranda sunt, sed dulcis & grata cognitio est etiam notare legenti, siquidẽ natura ita comparatum sit, vt meliore quis conscientia se nosse congaudeat, quæ multorum testimoniis non esse incerta cognoscat. Nam & hic à prima adolescentia Martinum secutus, nouit quidem omnia, sed libenter cognita recognoscit. fateor enim tibi Galle, Martini mihi sæpius auditas esse virtutes: quippe qui de eo etiam literis multa mandauerim, sed per gestorum admirationem semper mihi noua sunt, quę de illo licet audita sæpius reuoluuntur. proinde additum nobis Refrigerium auditorem eo

Elegãs exordiendi ratio.

impensius gratulamur, quo promptius Posthumianus iste, qui hæc Orienti inferre festinat, quasi sub testibus consignatam abs te accepturus est veritatem. Hæc me loquente, Gallo iam ad narrandũ parato, irruit turba monachorũ: Euagrius presbyter, Aper, Sebastianus, Agricola, post paululũ ingreditur presbyter noster Etherius cum Calypione Diacono, & amatore subdiacono. Posterius Aurelius presbyter dulcissimus, magis lõgiore via veniens, anhelus cucurrit. Quid vos inquam, tam subitò & insperati, tã ex diuersis regionibus, tam manè concurritis? Nos, inquiunt, hesterno cognouimus, Gallum istum per totã diem, Martini narrasse virtutes: & reliqua in hodiernum diem quia nox oppresserat, distulisse: propterea maturauimus frequẽs auditorium facere, tantam materiam locuturo. Interea nunciatur, multos secularium stare pro foribus, nec ingredi audentes, sed vt admitterentur orantes. Tunc Aper: Nequaquam istos, inquit, nobis admisceri conuenit, quia ad audiendum curiositate potius quàm religione venerunt. Confusus ergo illorũ vice, quos non admittendos esse censebat: ægrè tandem obtinui, vt Eucherium ex vicariis, & Celsum admitterem consularem: cæteri sunt repulsi. Tunc Gallum media in sede componimus, qui cum diu nobili sua verecundia silentium tenuisset, tandem ita exorsus est: Conuenistis, inquit, ad me audiendum, & sancti & diserti, sed religiosas

Audiendarũ virtutum B. Martini desiderium.

Duo genera auditorum notantur.

potius, quàm doctas aures, vti arbitror, attulistis, audituri, me fide teste, non orationis copia locuturum. Quæ autẽ hesterno dicta sunt, non reuoluam: illa qui non audierunt, ex scriptis recognoscent. Noua Posthumianus expectat, nunciaturus Orienti, ne se incomparatione Martini præferat Occidenti. ac primùm gestit animus, quod Refrigerius in aurem suggerit, explicari. Res in Carnotena gesta est ciuitate. Pater filiam duodecennem ab vtero mutam puellam, Martino cœpit offerre, poscens, vt linguam ligatam meritis suis sanctus absolueret. Ille cedens Episcopis, qui tum fortè latus illius ambiebant, Valentiniano atque Victricio: imparem se esse tantæ moli, sed illis quasi sanctioribus nihil impossibile fatebatur. At illi pias preces vnà cum patre supplici voce iungentes, orare Martinum, vt sperata præstaret: nec cunctatus vltrà, vtrumque præclarum, & ostendendo humilitatem, nec differendo pietatem, iubet circunstantis populi multitudines submoueri: Episcopis tantum & puellæ patre assistentibus, in oratione suo illo more prosternitur. Deinde pusillum olei cum exorcismi præfatione benedicit, atque ita in os puellæ sanctificatum liquorem, cum & linguam illius digitis tenere, infudit. Nec fefellit sanctum virtutis euentus. Patris nomen interrogat: mox illa respondit. proclamat pater cum gaudio pariter & la-

Extenuatio.

Modestia viri Dei.

Oleo in os iniecto puella muta loquitur.

crymis, Martini genua complexus, & hanc primam se filiæ audisse vocem cunctis stupentibus fatebatur. Ac ne cuiquam id incredibile fortè videatur, perhibebat nobis præsens Euagrius testimonium veritatis. nam res ipso præsente tunc gesta est. Parum illud est quod nuper Harpagio presbytero referente cognoui. sed non prætermittendum videtur, Auiciani comitis vxorē misisse oleum, quod ad diuersas morborum causas necessarium (sicut est consuetudo) benediceret: ampullam vitream istiusmodi fuisse, vt rotunda in ventrem cresceret, ore producto, sed omnis extantis concauum non repletum, quia id moris sit vascula complere, vt pars vmbonibus obstruēdis libera relinquatur. Testabatur presbyter, vidisse se oleum sub Martini benedictione creuisse, quod ab exundante copia supernè deflueret: eadémque, dum ad matremfamilias vasculum referretur, seruasse virtutem. Nam intra manus pueri portantis ita semper exundasse oleum, vt omne illius vestimentum copia superfusi liquoris operiret, matronam ita vsque ad summum labrum plenum vasculum recepisse, vt perhibeat, hodiéque fateatur, obdendi pessuli, quo claudi diligentius seruanda consueuerunt, in vitro illo spacium non fuisse. Mirum & illud quod huic (me autem intuebatur) memini contigisse. Vas vitreum cum oleo, quòd Martinus benedixerat in fenestra paululum editiore deposuit: puer familiaris.

Facti comprobatio.

B. Martini benedictione Oleum crescit.

Vas vitreum lapsu non frāgitur.

s incautior linteũ ſuperpoſitũ, ampullā vbi
ignarus, attraxit vas ſuper cõſtratum mar-
e pauimentũ decidit, cũctis metu exterritis,
enedictio deperiſſet, ampulla perinde inco-
s eſt reperta, acſi ſuper plumas molliſſimas
liſſet. Quæ res non potius ad caſum, quàm
rtini eſt referẽda virtutẽ, cuius benedictio
nõ potuit. Quid illud, quod factum eſt à
i, cuius nomen quia præſens eſt, & prodiſ-
it, ſupprimetur: cui quidem tempori hic
Saturnius interfuit. Canis nobis importu
latrabat. In nomine, inquit, Martini iu-
obmuteſcere. cani adhęſit latratus in gut
guã vt abſciſſam putares: obmutuit. ita
eſt, ipſum Martinũ feciſſe virtutes. Cre-
i, quia etiã alij in nomine eius multa fe-
Auiciani quondã comitis noueratis bar-
is, & vltra omnes cruentã feritatẽ, hic
piritu ingreſſus Turonũ ciuitatem, ſe-
eum mirabili facie ordinibus catena-
ã perpendis pacari iubet genera pœna-
oneris poſtera die attonita ciuitate ad
triſte procedere. Quod vbi Martino
eſt, ſolus paulo ante mediam noctem
iũ beſtiæ illius tendit. Sed cũ profun-
ſilentio quieſcentibus cũctis, nulli fo-
ratis pateret ingreſſus, ante limina
ſternitur: interea Auician⁹ graui ſom-
s, angelo ingruẽte percellitur. Seruus
ad tua limina iacet. & tu quieſcis?

Canis obmuteſcit voce S. viri.

Auiciani comitis crudele propoſitum.

Studium Dei pro B. Mart.

Qua ille voce pręcepta, lecto suo turbatus excutitur: cōuocatisq; seruis trepidus exclamat, Martinum esse pro foribus. irent protinus, claustra reserarēt, ne Dei seruus pateretur iniuriam. Sed illi, vt est omnium natura seruorum, vix prima limina egressi, irridētes Dominum suum, quòd somno fuisset illusus, negant quēquam esse pro foribus: ex suomet ingenio coniectantes, neminem nocte posse vigilare: nedum illi crederent, in illo noctis horrora iacere ante aliena limina sacerdotē: idq; Auicianus facilè persuasus, rursum soluitur in soporē. Sed mox vi maiore concussus, exclamat Martinum stare pro foribus, sibi ideo nullam quietem animi corporisque permitti. Tardantibus seruis, ipse vsq; ad limina exteriora progreditur, ibi Martinū vt senserat deprehendit. Perculsus miser tātæ manifestatione virtutis: Quid, inquit, mihi hæc Domine fecisti? nihil loqui te necesse est, scio quid desideres, video quid requiras: discede quātocyus ne me ob iniuriam tuam cœlestis ira consumat: satis soluerim hucusque pœnarum. Crede, quia non leuiter apud me actum est, vt ipse procederē. Post discessum autem sancti, aduocat officiales suos, iubet oēs custodias relaxari, & mox ipse proficiscitur: ita fugato Auiciano, læta facta est ciuitas & liberata. Hæc cùm multis Auiciano referēte, comperta sunt: tum nuper Refrigerius presbyter quem coràm videtis, ab Agarido fideli viro, ex tribunis, sub inuocatione diuinæ maiestatis

Auicianus à scelere perpetrando reuocatur.

Testimonia rei gestæ.

audiuit, qui ſibi hoc ex ipſo Auiciano relatum eſſe iurabat. Cæterùm nolo miremini, me hodie facere, quod heſterno non feci, vt ad ſingulas quaſque virtutes nomina teſtiũ perſonáſque ſubnectam: ad quas ſi fuerit incredulus, quia adhuc in corpore ſunt, recurrat. Exigit id infidelitas plurimorum, qui in aliquibus quæ heſterno memorata ſunt, nutare dicuntur. Accipiãt ergo teſtes adhuc incolumes atque viuentes, quibus quia de fide noſtra dubitant, magis credant. Sed ſi adeò infideles ſunt, profiteor quia nec illis ſunt credituri: miror autem quenquã, qui vel tenuem ſenſum religionis habeat, tãtum piaculis velle cõmittere, vt putet quenquam de Martino poſſe mentiri. Faceſſat à quoquam qui ſub Deo viuit, iſta ſuſpicio. neq; enim Martinus hoc indiget, vt mendaciis aſſeratur: ſed tamen totius ſermonis fidem apud te Chriſte depromimus, nos nec alia dixiſſe, nec alia dicturos, quàm quæ & ipſi vidimus, & quæ manifeſtis autoribus, vel plerunque ipſo referente, cognouimus. Cæterùm etſi dialogi ſpeciem, quo ad releuandum faſtidium lectio variaretur, aſſumpſimus, nos piè præſtare profitemur hiſtoriæ veritatẽ. Hæc me extrinſecus inſerere, nõnullorum incredulitas, non ſine meo dolore compulerit. Sed redeat ad noſtrum ſermo conſenſum, in quo cum me tam ſtudio ſe audiri videam, fateor neceſſe eſt Aprum feciſſe conſtanter, qui repulit infideles: eos tantũ iudicans audire debere, qui crederent.

Efferor siquidē præditus spiritu, & præ dolore totus insanio, non credent Martini virtutibus Christiani, quas dęmones fatebantur? monasterium beati viri duobus à ciuitate erat milibus disparatum: sed si quotiens venturus ad Ecclesiam, pedem extra cellulæ suæ limen extulerat, videres per totam Ecclesiam, energumenos rugientes, & quasi adueniente iudice agmina dānanda trepidare, vt aduentum episcopi clericis, qui venturum esse nescirent, dæmoniorum gemitus indicaret. Vidi quendā appropiante Martino in aëra raptum, manibus extēsis in sublime suspendi, vt nequaquam solum pedibus attingeret. Si quando autem exorcizādorum dæmonum Martinus operam recepisset, neminem manibus attrectabat, neminem sermonibus increpabat, sicut plerunque per clericos rotatur turbo verborum: sed admotis energumenis, cæteros iubebat abscedere, ac foribus obseratis in medio ecclesiæ cilicio circunтectus, cinere respersus, solo stratus orabat. Tunc verò cerneres miseros diuerso exitu perurgeri, hos sublatis in sublime pedibus quasi de nube pendere, ne tamen vestis deflueret super faciē, ne faceret verecundiam nudata pars corporū. At in parte alia videres sine interrogatione vexatos, & sua crimina confitentes: nomina etiam nullo interrogante prodebāt. ille se Iouē, iste Mercurium fatebatur. Postremò cunctos diaboli ministros cū ipso cerneres autore cruciari. vt iam in Mar-

Fatētur dæmones facta S. Episcopi.

Argumētum à minore ad maius.

Modus exorcizandi B. Martini.

tino illud fateamur impletũ, quod scriptum est: Quoniam sancti de angelis iudicabunt. Pagum quendam in Senonico annis singulis grãdo vastabat. compulsi extremis malis incolæ à Martino auxilium poposcerũt, missa per Auspicium præfectorium virum satis fida legatione, cuius agros specialiter grauior quàm cæterorum adsueuerat procella populari. Sed facta ibi oratione, Martinus ita vniuersam penitus liberauit ab ingruenti peste regionẽ, vt per triginta annos, quibus postea mansit in corpore, grandinem in illis locis nemo pertulerit. Quod ne fortuitum esse, & non potius Martino præstitum putaretur, eo anno quo ille defunctus est, rursus incubuit rediuiua tempestas. adeò sensit & mundus viri fidelis excessum, vt cuius vita iure gaudebat, etiam eiusdem mortem lugeret. Cæterùm si ad hæc probanda, quæ diximus, testes infirmior auditor exegerit, non vnum ego hominem, sed multa milia producã, & totam in testimonium virtutis ex parte Senonum aduocabo regionẽ. Et tamen tu Refrigeri presbyter, credo meministi, nuper nobis super hoc cum Romulo Auspici illius filio, honorato, & religioso viro, fuisse sermonẽ: qui hæc nobis tanquam incomperta referebat, & cum futuris prouentibus, per assidua damna trepidaret, vt ipse vidisti, magno secum mœrore lugebat, Martinum non in hæc tempora reseruatum. Sed vt ad Auicianum recurram, qui cum in omnibus locis, cunctisque

Pagum Senonensis diœcesis ab amali peste oratio liberat.

vrbibus ederet crudelitatis suæ infanda monimenta, Turonis tantum innocẽs erat. Et illa bestia, quæ humano sanguine, & infœlicium morte alebatur, mitem se atque tranquillum beato viro præsente præstabat. Memini quodam die ad eum venisse Martinum, qui vbi secretarium eius ingressus est, vidit post tergum ipsius dæmonem miræ magnitudinis assidentem, quem eminus vt verbo (quia necesse est) parũ Latinè loquamur, exufflans, Auicianus se exufflari existimãs, Quid me (inquit) sancte sic aspicis? Tunc Martinus: Non te, inquit, sed eũ qui ceruici tuæ teter incubuit. Ita recessit diabolus, & reliquit familiare subselliũ. satísque constat, ab illo die Auicianum mitiorẽ fuisse: seu quòd intellexerit, egisse se semper adsistẽtis sibi diaboli voluntatẽ: seu quòd immundus spiritus ab illius consensu per Martinum fugatus, priuatus est potestate grassandi, cũ erubesceret *minister auctoritatem, nec ministrum auctor vrgeret. In vico autem Ambatiensi, id est castello veteri, quod nunc frequẽs habitatur à fratribus, idolum noueratis grandi opere constructum: politissimis saxis moles turrita surrexerat, quæ in collectione summitatis thronũ sublime procedẽs, superstitionem loci operis dignitate seruabat. Huius destructionem Marcello ibidẽ consistendi presbyteros, vir beatus sæpe mandauerat. Post aliquantum tempus regressus, increpat presbyterorum, cur adhuc idoli structura consisteret? Il-

Cur Turonis solum, crudelitatis monumenta non edebat Auicianus.

Causa crudelitatis Auiciani.

**Magister.*

le causatus, vix militari manu & vir publicæ multitudinis,tantam molem posse subuerti, nedum id facile putaret per imbecilles clericos, aut infirmos monachos quiuisse curari. Tunc Martinus recurrens ad nota subsidia, noctem totã in orationibus peruigilat. manè orta tempestas, ædem idoli vsque ad fundamẽtum prouoluit. Verùm hæc Marcello teste dicta sint. Alium eius non dissimilem,in simili opere, virtutem Refrigerio adstipulante perhibeo. Columnam immensæ molis, cui idolum superstabat, parabat euertere: sed nulla erat facultas, qua id daretur effectui. Tunc ad orationem suo more cõuertitur. Visum certũ est parilem quodammodo columnam ruere de cœlo, quæ impacta idolo tantam illam inexpugnabilem molem soluit in puluerem: parum scilicet: si inuisibiliter cœli virtutibus vteretur,nisi ipsę virtutes visibiliter seruire Martino, humanis etiam oculis cernerentur. Idem autem Refrigerius mihi testis est, mulierẽ profluuio sanguinis laborantem cum Martini vestem (exemplo mulieris illud Euangelicæ)contigisset,sub momẽto temporis fuisse sanatam. Cum verò flumen quoddam transire deberemus, serpens ipsum flumen secabat, & ripam in qua constiteramus adnatabat: quem prospiciens Martinus: In nomine, inquit, Domini, iubeo te redire. Mox se mala bestia ad verbum sancti retorsit, & in vlteriorem ripam nobis expectantibus transmeauit.

Oratione destituitur in vico Ambatiensi templũ idolorum.

Mulier profluuio sanguinis sanatur attactu vestimenti B. Martini.

quod cum omnes non ſine miraculo cernere-mus, altius ingemiſcens ait: Serpentes me audiunt,& homines me non audiunt. Piſcem Paſchæ diebus edere conſuetus, paulo ante horam refectionis interrogat, an haberetur in promptu? Tunc Cato Diaconus, ad quem monaſterij adminiſtratio pertinebat, doctus ipſe piſcari, negat per totum diem ſibi vllam contigiſſe capturam, ſed neque alios piſcatores, qui vendere ſolebant, quicquam agere quiuiſſe. Vade, inquit, mitte linum tuum, captura proueniet. Contigua flumini, vt Sulpitius iſte deſcripſit, habebamus habitacula, proceſſimus, cuncti, vtpote feriatis diebus, videre piſcantem: omnium ſpebus intentis, non incaſſa futura tentamina, quibus piſces Martino authore, Martini vſibus quærerentur. Ad primum iactum in reti per modico immanem eſocem Diaconus extraxit, & ad monaſterium lætus accurrens detulit: nec mirum, vt dixit Poëta, neſcio quis. (vtimur enim verſu ſcholaſtico, quia inter ſcholaſticos fabulamur.) Captiuúmque ſuem mirantibus intulit Argis. Verè Chriſti iſte diſcipulus & geſtarum à Saluatore virtutum, quas in exemplum ſanctis ſuis edidit, æmulator, Chriſtum quoque in ſe monſtrabat operantem, qui ſanctum ſuum vſquequaque glorificans, diuerſarum munera gratiarum in vnum hominem conferebat. Teſtabatur Arbroius ex Præfecto, vidiſſe ſe Martini manum ſacrificium of-

Captura piſciũ ad Chriſti ſimilitudinem.

ferentis, vestitam quodammodo nobilissimis gemmis, luce micare purpurea, & ad motũ dextræ collisarum inter se fragorem audisse gemmarum. Veniam ad illud, quod propter notam temporum semper occultauit: sed nos celare non potuit. in quo illud est miraculi, quòd facie ad faciem cum eo est Angelus colloquutus. Maximus Imperator, aliàs sanè bonus, deprauatus consiliis Sacerdotum, post Priscilliani necem, Ithacium Episcopum Priscilliani accusatorem, cæterósque illius socios, quos nominari non est necesse, vt regia tuebatur, ne quis ei crimini daret operam, illius cuiuscunque modi hominem fuisse damnatum. Interea Martinus multis grauioribúsque laborantium causis ad comitatum ire compulsus, procellam ipsam totius tempestatis incurrit. Congregati apud Treueros Episcopi tenebantur, qui quotidie communicantes Ithacio communem sibi causam fecerant. His vbi nunciatum est, inopinantibus, adesse Martinum, totis animis labefacti, mussitare & trepidare cœperunt. Et iam pridie Imperator ex eorum sententia decreuerat, tribunos summa potestate armatos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent, deprehensis vitam & bona adimerent. Nec dubium erat, quin sanctorum etiam maximam turbam, tempestas ista depopulatura esset. Et enim tunc solis oculis paruo discernũt inter hominum genera cum quis pallore potius, aut veste, quàm fide hære-

Maximus Imperator deprauatur consilio Sacerdotis.

Non factum arguit, sed qualitatem.

ticus æstimaretur. Hæc nequaquam placitura Martino, Episcopi faciebant: sed malè conscij, illa vel molestissima erat cura, ne se ab eorum communione adueniens abstineret, non defuturis qui tanti viri constantiam pręmissa authoritate sequerêtur. Ineunt cum Imperatore consilium, vt missis obuiam magistri officialibus, vrbem illam propius vetaretur accedere, nisi secum pace Episcoporum ibi consistentium adfore fateretur: quos ille callidè est frustratus, & profitetur se cum pace Christi esse venturum.

Postremò ingressus nocturno tempore, adiit Ecclesiam tantum orationis gratia. postera die palatium præter multas quas euoluere longum est, has principales petitiones habebat: pro Narsete comite, & Leucadio præside, quorum ambo Gratiani partium fuerant, pertinacioribus studiis, quæ non est huius temporis explicare, itam victoris eremiti. Illa præcipua cura erat, ne tribuni cum iure gladiorum ad Hispanias mitterentur. pia enim erat solitudo Martino, vt non solum Christianos, qui sub illa erant occasione vexandi, sed ipsos etiam hæreticos liberaret. Verùm primo die, atque altero, suspendit hominē callidus imperator, siue vt reis pondus imponeret, siue quia nimis sibi implicabilis erat, seu quia (vt plerique tunc arbitrabantur) auaritia repugnabat: siquidem in bona eorum inhiauerat. Fertur enim ille vir multis bonisque actibus præditus, aduersus auaritiam pa-

Qui falso titulo hæresaos dānabuntur.

rum consuluisse, nisi si regni necessitas quippe exhausto superioribus principibus reipublicæ ærario, penè semper in expectatione atque procinctu bellorum ciuilium cõstitutus, facilè excusabatur quibuslibet occasionibus subsidia imperio paruisse. Interea Episcopi, quorum communionem Martinus non inibat, trepidi ad regem concurrunt, per damnatos se conquerentes actum esse de suo omnium statu, si Theognisti pertinaciam, qui eos solus palam lata sententia condemnauerat, Martini amaret authoritas. Non oportuisse hominem recipi mœnibus illum non iam defensorem hæreticorum esse, sed vindicem: nihil actum morte Priscilliani, si Martinus exerceat illius vltionem. Postremò prostrati, cum fletu & lamentatione potestatem regiam implorant, vt vtatur aduersus vnum hominẽ vi sua. Nec multum aberat, quin congeretur Imperator Martinum cum hæreticorum forte miscere: sed licet ille Episcopis nimio fauore esset obnoxius, nõ erat nescius Martinum fide, sanctitate & virtute cunctis præstare mortalibus: alia longè via sanctorum vincere parat. Ac primò secreto accersitum, blandè appellat, hæreticos iure damnatos more iudiciorum publicorum, potius quàm insectationibus sacerdotum, non esse causam, qua Ithacij, cæterorúmque partis eius communionem putaret esse damnandam. Theognistum odio potius, quàm causa fecisse dissidium: eundémque

Episcoporum contentio.

Exhortatio principis ignari superflua.

tamẽ ſolum eſſe, qui ſe à communione interim ſeparauit, à reliquis nihil nouatum. Quin etiam ante paucos dies habita Synodus, Ithaciũ pronunciauerat culpa non teneri. Quibus cũ Martinus parum moueretur, rex ira accenditur, ac ſe de conſpectu eius abripuit. & mox percuſſores his, pro quibus Martinus rogauerat, diriguntur. Quod vbi Martino compertum eſt, iam noctis tempore palatium irrupit, ſpõdet ſi parceretur ſe communicaturum, dummodo vt & tribuni iam in excidium Eccleſiarum ad Hiſpanias miſſi retraherẽtur. Nec mora, interceſſit Maximus, indulſit omnia. poſtera die Fœlicis Epiſcopi ordinatio parabatur ſanctiſſimi ſanè viri, & planè digni, qui meliore tempore ſacerdos fieret. Huius diei communionem Martinus iniit, ſatius æſtimans ad horam cedere, quàm his non conſulere, quorum ceruicibus gladius imminebat. Veruntamen ſumma vi epiſcopis nitentibus, vt communionem illam ſubſcriptione firmaret, ſed extorqueri non potuit: poſtero die ſe inde proripiens, cum reuertens in viam mœſtus ingemiſceret, ſe vel ad horam noxiæ communioni fuiſſe permixtum. haud longè à vico, cui nomen eſt Andechanna, quò vaſtam ſolitudinem ſyluarum ſecreta patiuntur, progreſſis paululum comitibus, ille ſubſedit. cauſam doloris & facti accuſante ac defendente inuicem cogitatione peruoluens, aſtitit ei repentè angelus: Meritò, inquit, Martine compungeris, ſed

B. Martini prudentia.

Angelus adeſt vbi deeſt conſilium humanum.

aliter exire nequisti.repara virtutē,resume constantiam, ne iam non periculum gloriæ,sed salutis incurreris.Itaque ab illo tempore satis cauit, cum illa Itachinæ partis communione misceri: cæterùm cum quosdam ex inergumenis tardius quàm solebat,& gratia minore curaret, subinde nobis cum lacrymis fatebatur, se propter communionis illius malum, cui se vel puncto temporis, necessitate, non spiritu, miscuisset,detrimentum sentire virtutis.Sedecim postea vixit annos,nullam synodum adiit,ab omnibus conuentibus se remouit: sed plenè, vt experti sumus, imminutam ad tempus gratiā multiplici mercede reparauit.Vidi præterea ad pseudoforum monasterij ipsius adductum energumenum, & prius quàm ad limen attingat, fuisse curatum.Testantem quendam nuper audiui, cum in Tyrrheno mari cursu illo quo Romam tenditur, nauigaret, subitò turbinibus exortis, extremum vitæ omnium fuisse discrimen. In quo cum quidā Ægyptius negociator nec dum Christianus, magna voce clamaret, Deus Martini eripe nos: mox tempestatē fuisse sedatam, séque optatum cursum cum summa placida æquoris quiete tenuisse.Lycontius ex vicariis vir fidelis, cum familiam illius lues extrema vexaret, & inauditæ calamitatis exemplo per totam domum corpora ægra procumberent, Martini per literas implorauit auxilium. Quo tempore vir beatus rem esse promisit difficilem impetra-

Vnde virtutis detrimentum in sanctis.

Absentis virtus cognoscitur.

Quid fides bonorū non possit.

Quod primũ oratio nõ potest eius continuatio efficit.

ri. nam spiritu sentiebat, domum illam diuino numine verberari: tamen non prius destitit septem totos dies, totidémque noctes orando & ieiunando continuans, quàm id quod exorandum receperat, impetraret. Mox ad eum Lycõtius, diuina expertus beneficia peruolauit, nuncians simul & agens gratias, domum suam omni periculo liberatam. Centum etiam argenti libras obtulit, quas vir beatus nec respuit, nec recepit. Sed priusquam pondus illud monasterij limen attingeret, redimendis id captiuis continuò deputauit: & cum ei suggeretur à fratribus, vt aliquid ex eo in sumptus monasterij reseruaret, omnibus enim angustum esse victum, multis deesse vestitum: Nos, inquit, Ecclesia & pascat & vestiat, dummodo nihil nostris vsibus quæsisse videamur. Succurrunt hoc loco illius viri magna miracula, quę facilius admirari possumus, quàm referre. Agnoscitis profectò quod dico: multa sunt illius quæ non queunt explicari. Veluti est istud, quod nescio an ita vt gestum est, à nobis possit exponi. Quidam autem cum ad fornaculam illius carbonum copiã repe risset, & admota sibi sellula diuaricatis pedibus super ignẽ illum nudato inguine resideret, continuò Martinus factam sacro tegmini sensit iniuriam, magna voce proclamans: Quis, inquit, nudato inguine nostrũ incestat habitaculũ? Hoc

Iniquitas nõ celatur.

vbi ille frater audiuit, & in conscientia quod increpabatur, agnouit: continuò ad nos currit

exanimis, pudoremque suum non sine Martini virtute est confessus. Quodam itidem die cum in area, quæ parua admodum tabernaculum illius ambiebat in illo suo (quod nostis omnes) sedili ligno resedisset, vidit duos dæmones in excelsa illa quæ monasterio supereminet, rupe consistere, inde alacres ac lætos vocem istiusmodi adhortationis emittere: Eia te Bricchio. Credo cernebāt miserum eminus propinquantem, conscij quantam illi rabiem spiritus suscitassent. Nec mora Bricchio furibundus irrupit, ibi plenus insaniæ, euomit in Martinum mille conuicia. obiurgatus enim pridiè ab eo fuerat, cur qui nihilum ante clericatum (quippe in monasterio ab ipso Marino nutritur) habuisset, equos aleret, mancipia compararet. nam illo tempore arguebatur à multis, quòd non solum pueros, sed etiam puellas scitis vultibus coemisset. Quibus rebus infœlicissimus insano felle commotus, & vt credo prçcipuè dæmonū illorum agitatus instinctu, Martinum ita aggressus est, vt vix manibus temperaret: cum quidem sanctus vultu placido, mente tranquilla, infœlicis amentiam per mitia verba cohiberet: sed ita in eo nequam spiritus redundabat, vt ne sua quidem illi, quāuis vana admodū mens subesset, trementibus labiis, incertóq; vultu, decolorato ore præ furore, rotabat verba peccati, se asserēs sanctiorem: quippe qui à primis annis in monasterio inter sacras Ecclesię disciplinas ipso

Absoluta iniquitas non temperatur.

Martino educante creuisset: Martinum verò & à principio, quod ipse diffiteri non posset, militiæ artibus sorduisse, & nunc per inanes superstitiones & phantasmata visionum ridicula prorsus inter deliramenta senuisse. Hæc cum multa, atque alia etiam, quę reticere melius est, acerbiora vomuisset, egressus tandem furore satiato quasi qui se penitus vindicasset, rapidus ea qua parte venerat, recurrebat: cum interea, credo per Martini orationes, fugatis ab illius corde dæmonibus, reductus in pœnitentiam, mox reuertitur, atque ad Martini se genua prosterni: veniam poscens, fatetur errorem, nec sine dæmonis se fuisse. Tandem senior confitetur. non erat apud Martinum labor iste difficilis, vt ignosceret supplicanti. Tunc & ipsi: & nobis omnibus sanctus exposuit, qualiter illum à dæmonibus vidisset agitari: se conuiciis non moueri, quæ magis illi à quo essent effusa, nocuissent. Exinde cum idē Bricchio multis apud eum magnisq; criminibus persępe premeretur, cogi non potuit, vt eum à presbyterio submoueret, ne suam persequi videretur iniuriā: illud sæpe commemorans, si Christus Iudam passus est, cur ego non patiar Bricchionem? Ad hæc Posthumianus: Audiat, inquit, istud exemplum, noster iste de proximo. qui cum sit sapiens, immemor præsentium, & immemor futurorum, si fuerit offensus, insanit, in sua se non habens potestate: sæuit in clericos, grassatur in laicos, totúmque

Bricchÿ sedatur furor.

totúmque terrarum orbem in ſuam commouet vltionem: in quam per triennium iugiter dimicationem conſiſtens, nec tempore, nec ratione ſedatur. Dolenda hominis & miſeranda conditio, etiam ſi hæc ſola inſanabilis mali peſte premeretur. Verùm iſta ei patientiæ & tranquillitatis exempla referre ſæpius Galle debueras, vt ſciret iraſci, & ſciret ignoſcere: qui ſi iſtũ ipſum breuiter inſertum ſermonem meum in ſe prolatum fortè cognouerit, ſciat non magis ore inimici, quàm amici animo me locutum: quia ſi fieri poſſet, optarem vt Martino potius Epiſcopo, quàm Phalari tyrãno ſimilis diceretur. Sed iſtum, cuius commemoratio parum ſuauis eſt, tranſeamus, & ad Martinum noſtrum Galle redeamus. Tunc ergo, cum iam adeſſe veſperum occiduo ſole ſentirem, Dies (inquam) abiit, Poſthumiane: ſurgendum eſt. ſimul tam ſtudioſis auditoribus cœna debetur. De Martino autem expectare non debes, vt vlla ſit meta referendi. latius ille diffunditur, quàm vllo valeat ſermone concludi. Ita interim de illo viro portabis Orienti. Sed dum recurris, diuerſáſque regiones, loca, portus, inſulas, vrbéſq; præterea legis, Martini nomen & gloriam ſparge per populos. In primis memento non præterire Campaniam, & ſi maximè curſus in deuio ſit, non tamen tibi tanti ſint vel magnarum morarum vlla diſpendia, quin illic adeas illuſtrem virum, ac toto laudatum orbe, Paulinum: illi, quæſo te

Concludit narrationem geſtorum.

primum ſermonis noſtri, quẽ vel heſterno confecimus, vel hodie diximus, volumen euolue. Illi omnia referes, illi cuncta recitabis, vt mox per illum ſacra viri laudes Roma cognoſcat: ſicut primum illum noſtrum libellum non per Italiam tantum, ſed per totam etiam diffudit Illyricũ. Ille Martini non inuidus glorioſarum ſanctarúmque in Chriſto virtutum, piiſſimus exiſtimator, non abnuet præſulẽ noſtrum cum ſuo Fœlice componere. indè ſi fortè ad Africam transfretabis, referes audita Carthagini: licet iampridem, vt ipſe dixiſti, virum nouerit, tamen nunc præcipuè de eo plura cognoſcat, ne ſolum ibi Cyprianum martyrem ſuum, quamuis ſancto illius ſanguine conſecrata, miretur. Iam ſi ad læuum Achaiæ ſinum paululum diuexus intraueris, ſciat Corinthus, ſciant Athenæ, non ſapientiorem in Academia Platonem, nec Socratem in carcere fortiorem. fœlicem quidem Græciam, quæ meruit audire Apoſtolum prædicantem: ſed nequaquam à Chriſto Gallias derelictas, quibus donauerit habere Martinum. Cum verò ad Ægyptum vſque perueneris, quanquam illa ſuorum ſanctorum numeroſitate & virtutibus ſit ſuperba, tamen non dedignetur audire: quia illi, vel vniuerſæ Aſiæ, in ſolo Martino Europa non ceſſerit. Cæterùm cum Hieroſolymam inde petiturus, ventis curſuum vela cõmiſeris, negotium tibi noſtri doloris iniungo, vt ſi vnquam illuſtris illius Pto-

Europa B. Martini facta illuſtrata.

lemaidis littus accesseris, solicitus inquiras, vbi sit consepultus noster ille Pomponius: nec fastidias visitare ossa peregrina. Multas illic lacrymas, tã ex affectu tuo, quàm ex nostris funde visceribus. ac licet inani munere, solum ipsum flore purpureo, & suauè redolẽtibus sparge graminibus: dices tamen illi, sed non asperè, non acerbè, cõpatientis alloquio, non exprobrantis elogio: Quod si vel te quondam, vel me semper audire voluisset, & Martinum magis quàm illum, quem nominare nolo, fuisset imitatus, nunquam à me tam crudeliter disparatus, ignoti pulueris regione tegeretur, naufragi forte prædonis passus in medio mari mortem, & vix in extremo nactus littore sepulturam. Videant hoc opus suum, quicunque ex illius abscessu mihi nocere voluerint: videant gloriam suam, & vel nunc aduersum me grassari desinant vindicati. Hæc cum maximè flebili voce gemeremus, omnium lacrymis per nostra lamenta commotis, cum magna quidem Martini admiratione, sed non minore ex nostris fletibus dolore discessum est.

Asiæ Africæ quæ non cedit.

Inuitat ad Hierosolymitanam peregrinationem.

Quod quisque amat audit libenter.

F. THOMAS BEVXAMIS CARmelita Parisinus Bacchalaureus, Christiano lectori, Salutem.

CVM prælo Seueri Sulpitij de vita S. Martini historia committeretur, huicq; & Abdiæ actis Apostolicis Aurelianí libellus, quem à tineis vindicaram, insereretur: tria è diuersis Bibliothecis volumina mihi prolata sunt, quæ manus ipsa, satis antiquissima esse côtestabatur. Characteres enim alijs, qui antè mille annos in vsu erant, collati, persimiles omnium testimonio habiti sunt. Porrò tribus hisce voluminibus emēdicatis, triplex Seueri Sulpitij historia contexebatur. Quæ simul dum contulissemus, sibi adeò respondere colligimus, vt bona fide excussum tibi Sulpitiū asserere audeam. Verum cū primò in libri cuiusque vestigio cōpendium nostræ fidei à D. Martino conscripum agnouissem, obstupui sanè: cur cum toties Seuerus è prælis prodiret, illius ne mentio quidem facta sit. Sed vt arbitror præter characterū antiquitatē, rei ipsius eos difficultas deterrebat. Nec enim suis periodis, virgulis, ceterisuè notulis contextus definiebatur, adeò, vt quibusdam ambiguus, aliis mancus, omnibus abstrusior appareret. Nam cum summa breuitate rem omnium difficillimam complectatur, quis inter dictiones incircunscriptus adeò perplexus, quid certi elicere potuisset? Tum memini Prothei illius, qui ne quæsita resoluat,

Vnde hæc exscripta sit cōfessio.

Cur nunquā prælis excussa est hæc D. Martini confeßio.

Difficultas huius enucleandi symboli.

„ Suam faciem transformat, & alterat arte: *Ouid. 1, Fast.*

,,Mox domitus vinclis in ſua membra redit.
rg. 4. ,,Namque vbi nulla fugã reperit fallacia, victus
org. ,,In ſeſe redit, atque hominis tandẽ ore locutus.

Operæprecium igitur duxi ſuis punctis, quaſi vinclis, effluentes dictiones cohibere, ſicque facilem D. Mar-
areſes mul *tini confeßionem reddere. Et ne quid deeſſet, annota-*
compẽdio *tiunculas addidi, ne cuius vocis obſcuritas diutius*
artinus *lectorem ſuſpenderet. Statim hæc calcographiæ man-*
rtit. *data ſunt, vt integerrima S. Martini fidei monumen-*
humanam *ta. Hoc ſane ne Cherinthus iterum inſaniat, Ne Mar-*
riſti natu *cion debacchetur, Neuè Ebium rurſus ſuas eructet*
n. *blaſphemias: & qui contra maieſtatem & antiquam*
erinthus. *diuinitatem filij, contra temporalem de Virgine Dei-*
arcion. *para Maria natiuitatẽ, qui denique cõtra Spirituſſan-*
bion. *cti cõſubſtantialem Patri Filióque naturam ſua vene-*
anes. *na eructarunt, vbi B. Martini fidei profeßionem audierint, conticeſcant. Cherinthum enim Marcionem, Manetem & Ebionem ſilere oportet, cum Martinus noster Christum filium hominis, & hunc verè cruci-*
ollinaris *fixum cum Paulo prædicet: Apollinarim pudere ne-*
diuinam. *ceſſe eſt, cum non è cœlo ſed ex Maria virgine carnem*
ſumpſiſſe conteſtetur. Taceat Arianus, cum vnigeni-
rius in *tus diuinæ naturæ & lucis, vt & Spirituſſ. nec illius*
iri. S. *eſſe natiuitatis initium, aſſeratur. Taceat Macedo-*
acedonius *nianus, cum Spirituſſ. diuinitas, à ſeipſo, natura, &*
diuinam *ſubſtantia, par maieſtas, poteſtas, virtus diuinaq́ lux*
entiam. *aſtruatur. Taceat Eunomianus, cum & Deum ſuper*
unomianus *omnia concludere, corpus eſſe præſcientiæ, Filium ſo-*
atth. 11. d *lum ex hominibus diuinam clementiam noſſe, & ſe-*
creta patris intelligere, eũdémque in Patre eſſe, patrem

in Filio in Spiritusancto: clementémque Trinitatem, vnámque esse diuinitatem ex ista sanctiss. Martini confessione aperte pateat. Taceant Trinitarij Poloni, qui quod tres personas audiunt, tres esse deos etiam hoc misero tempore colligunt: cum prima fronte Martinus cōmenta hæc conterat: Clemens enim, Trinitas, inquit, est vna diuinitas. Taceant & qui supremam quandam substantiam statuunt: à qua tres personas effluere volunt, quasi, nec Pater à seipso sit, nec Filius aut Spiritusss. suæ diuinitatis fons sit, cum B. Martinus exclamet, Deum esse fontem diuinæ lucis, luminis, suæ substantiæ, naturæ, vt non dependentem & ab aliqua superiore substantia effluentem in tres personas diuinitatem somniemus. Vides Christiane lector, vt compendiosè multas hæreses noster Martinus enecet? Illis quippe temporibus extitit, quibus aut qui Trinitatem, aut qui vnicam diuinitatem euertere nitebantur, pullularunt. Floruit enim à Passione Domini anno 400. sub Constantino & Helena apud Sabariam Pannoniæ ciuitatem, parentibus Gentilibus, non tamen infimis natus. Expende verò quot schismata, factiones, & sectæ à Constantini magni Imperio, ad Arcadij & Honorij tempora intercesserint. Tum facilè agnosces non abs re hanc de Trinitatis & vnius diuinitatis fide editam sententiam. Quod si compendiosum Athanasij symbolum pluri fit vt debet, ne tu breuissimam hanc D. Martini confessionem aspernandam putes, aut abs re huic de eius vita operi insertam esse arbitrere. Vale.

Trinitarij in Polonia.

Caluinus & Beza l. de Trinitate in Polonos.

Greg. Turon. l. 2. hist. Francorum.

SANCTI MARTINI PANNONII, TVRONENSIS Episcopi, Trinæ vnitatis & vnius Trinitatis, Confessio.

IN EAM SCHOLIA, QVAE margini commode aptari non poterant, additis indicibus, subsequenter inseruimus.

CLEMENS Trinitas est A vna diuinitas. vt autem per B sacramentum cognoscatur: C vnitas est ab eo D qui est E sanctus: F & spiritus G à quo, H, qui est: & I vnigenitus K sic existens diuinæ naturæ, L lucis, M spiritus, à sese per naturam, per substantiam, N maiestatis, potestatis, virtutis, diuinæ lucis. O Spiritus vnus in duobus, & vterque in idipsum: pater in filio, filius in patre, in sancto spiritu. P Sic tribus personis, confitemur Q corpus præscientiæ: R quod S super omnia cuncta concludit: In hoc mysterium ergo credimus, T esse ex nullis extantibus cuncta orta. V quod mysterium X mens humana concipere non potest, nec oratoria lingua enarrare, neque diffusi sermonis bibliothecarum volumina, si totum mundū libri repleant, diuina scientia non possit inenarrabilis enarrari: qui est indicibilis, nullo modo possit describi, neque cōcludi aut verbum aut sub-

ſtantia, propria diuinitatis ſuæ : Y Qui eſt fons diuinæ lucis, luminis, ſuæ ſubſtantiæ, naturæ. Z Sileat lingua oratoria, quia deficit ſermo de indicibili: cum conſummauerit mens humana de diuina maieſtate dicere, tunc incipit. Quanta ſit autem diuina Clementia, A nemo ſcit, niſi qui genuit : & nemo comperit ſecreta patris, niſi is B qui per naturam, naſcendi initium amiſit. Omnis ergo manſuetudo & modeſtia peritorum, conuertatur ad prophetam : & dominica authoritate præſumat, dicendo : Credidi, propter quod locutus ſum. Quod autem per myſterium ſimplex ſit profeſſio, vt fundamentum Eccleſiæ, ſolidatæ Apoſtolica auctoritate, C prædeſtinati ſequens præſumat, dicendo : De cætero nemo mihi moleſtus ſit, ego credo in Chriſtum, & hunc crucifixum. D Quia cum confitetur filium hominis, confitetur & ſanctum ſpiritum : quia è ſancto ſpiritu, & Maria virgine mediator naſcitur : cum confitetur primogenitum, neceſſe eſt de vnigenito, qui teſtimonium dicat, E vnum & ſolum ſine origine eſſe : F tertiam perſonam patrem confitetur, G exiſtentem diuinæ naturæ, lucis. Spiritus vt dixi, H qui ſecundum diuinam naturam, vt ſupra dixi, eſt : I vnus in duobus, & vterque in idipſum, pater in filio, filius in patre in ſancto ſpiritu K in ſancta Eccleſia. Nunc & in immortalia ſæcula ſæculorum, Amen.

F. THOMAS BEAVXAMIS
CATHOLICO LECTORI.

CVM IAM PRÆLO COMmitterentur hęc Scholia, quę annotationum vice marginem insignitura speraueram: Pœnituit vtiq; me Christiane lector, quod hæc prius agnoscere nõ licuit, vt profusiores cõmentarios ederem. Quicquid tamen sit æque boníque consules, vt qui forsan locupletem breuitatem secteris, & ames. Vale.

A *Tres enim vnum sunt.* I. *Ioan.* 5.

B *Id est mysterium & diuinum arcanum, vt Tob.* 12.

C *Vna simplicissima substantia ab vno Deo est, id est vnius Dei.*

D *Qui est nomen Dei, Exod.* 3. *& substantia, Iustin. in Gentiles Apolog.*

E *Sanctus quoque Dei nomen est. Esa.* 6. *& apud Dionysium de diuin. no. cap.* I.

F *Spiritus à quo nobis gratiarum dona, & à quo virtus omnium.*

G *A quo, ne tu hic, pro personæ attributo sumas: attributum Dei est, quia ab eo sunt omnia. Iac.* I.

H *Qui est, nomen item substantiæ est, quod cum spiritui sancto competat, eum Deum esse asserit in Macedonianos.*

I *Sic Ioan.* I. *&* 3. *filius nuncupatur.*

K *Id est eiusdem naturæ & substantiæ, cuius Spiri-*

tuſ. vnus item Deus.

L *Lux diuinitatẽ ſignificat, vt Ioan. 16. Deus lux eſt,*

M *Id eſt Spiritusſ. natura & ſubſtantia non procedit, vt & perſona: nec enim ipſa aut gignit, aut generatur, aut procedit cum ſit vna.*

N *Maieſtas, poteſtas, virtus, non perſonam ſed naturam in Deo ſignificant: vnde cum vna ſit natura Spirituſ. quæ Patris, & Filij: vnius quoque maieſtatis erit ſpirituſ. cum Patre & Filio.*

O *Quia à patre filióque procedit, & vt Christus ait, Ego in patre & pater in me eſt. Ioã. 10. ita Spirituſ. in patre & filio, & filius & pater in Spirituſſancto: quo docetur & trium coæqualitas, & indiuiſio.*

P *Id eſt ſicut vnam ſuperius diuinitatem, ita & nũc tres perſonas confitemur: quæ ſibi coeternæ ſunt & coæquales.*

Q *Corpus præſcientiæ, id eſt ipſe qui præſcit ab æterno omnia, cuius præſcientia eſt ipſius ſubſtantia: vt ſenſus ſit, ſic confitemur vnũ deũ in tribus perſonis.*

R *Deus enim omnia ſua maieſtate cõcludit & implet.*

S *Super omnia cuncta concludit, quia aliter quam cœli cum & cœlos ipſe concludat, aut ſi vnica dictio eſt ſuper omnia, idem erit ac ſi dicat Deum etiam ſeipſum qui eſt ſuper omnia concludere: quia & ſolus ſemetipſum nouit.*

T *Ex nihilo omnia facta in Hermogenem & Valentinianum.*

V *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei.*

X *Idem habet Dionyſ. l. de diuin. no. 1. c.*

Y *Hinc discernimur à Deo summo, etsi etiam dij dicamur, nos enim per participationem dij sumus, ille à se est, cum sit supremus.*

Z *Fide credimus, quod oratorum neruis explicare non valemus, sed nec cogitare.*

A *Alludit ad dictum Christi Matth.* 11. d

B *Hoc tribus intelligitur modis, aut quod filij natura & substantia sit ingenita: nec enim natura gignit naturam, sed persona personã. Cum enim actiones sint suppositorum, gignere est personæ nõ naturæ, sic & gigni, aut quod generatio filij sit absque initio. Aut si id de patre intelligendum est, id est ac si dicat Patrem ipsum ingenitum esse.*

In obsequium fidei deducendi sumus.

C *Pauli sequens dictum.*

D *Ex vnica filij incarnati persona duas alias colligit: quod filius patrem à quo genitus est designet & de Spiritus. conceptus sit, vnde & spiritussancti personam significet.*

E *Vnus & solus sine origine Pater est, quoniam nec ab alio aut genitus est, aut procedit.*

F *Pater tertia est persona, quia trium vna est.*

G *Et si enim persona secernitur à Filio & Spiritu sancto, natura tamen, lux, substantia trium eadem & simplißicima est: adeò vt qualis pater, talis filius, talis spiritus sanctus. Deus pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Et tamen non tres Dij, sed vnus est Deus. Athanas.*

H *Cui proprium est esse secundum diuinam naturam, quia & verè Deus est.*

I *Nec enim alius in Patre est, aut alius in Filio: aut alius à Patre procedit, & alius à Filio, sed vnus in duobus: Vt in Græcos intelligas eum non à Patre tantum, sed & à Filio procedere.*

K *Hoc addit vt indeuiabilem colligat sanctam Ecclesiam, vt quæ à Patre Filio & spiritus. regatur: vnde fides quæ in ea prædicatur etsi vt superius dixit nec mente concipi, nec lingua exprimi, nec oratione explicari valeat, firmissimo tamen innixa est fundamento.*

FINIS.